

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
Alexandru D. Xenopol
ARAD

UFRP
Uniunea Ziaristilor Profesioniști
din România
Filiala „Ioan Slavici” Arad

ATENEU ARĂDEAN

REVISTĂ DE CULTURĂ

Anul 6, Nr.8

2025

ATENEU ARĂDEAN

REVISTĂ DE CULTURĂ

Anul 6, Nr. 8

2025

ATENEU ARĂDEAN - Nr. 8, 2025

*Periodic de cultură editat de Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad
în colaborare cu Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România – Filiala „Ioan Slavici” Arad*

Volum tipărit cu sprijinul Consiliului Județean Arad,
prin Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” Arad

DIRECTOR FONDATOR: Doru Sinaci

REDACTOR-ŞEF: Lucia Bibarț

REDACTOR-ŞEF ADJUNCT: Darian Paraschiv

SENIORI EDITORI:

Gheorghe Schwartz - Arad

Lidia Vianu - București

Gheorghe Vidican - Oradea

CONSILIUL EDITORIAL:

PREȘEDINTE: Sorin Bulboacă

VICEPREȘEDINTE: Ionel Bulbuc

VICEPREȘEDINTE: Vasile Filip

REDACTORI DIASPORA:

Dorina Brândușa Landén - Suedia

Angela Nache Mamier - Franța

Dorel Tătaru - SUA

Elisabeta Boțan - Spania

REDACTORI ASOCIAȚI:

Ioana Nistor

Florica R. Cîndea

Maria Pantea

Sebastian Dragoș Bunghez

Horia Truță

Ioan Tuleu

GRAFICĂ ȘI TEHNOREDACTARE: Marius Radu - *therightangle.ro*

*Revista își rezervă dreptul de a selecta materialele primite la redacție,
conținutul acestora este responsabilitatea autorilor
ateneuaradean@gmail.com*

Cuprins

Editorial - Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” Arad, între memorie, misiune și modernitate. O inimă vie a comunității arădene. - <i>Ionel Bulbuc</i>	7
BIBLIOTECA.CARTE.SCRIS.TIPAR	
Biblioteca Județeană A. D. Xenopol Arad, reîntoarcere simbolică - <i>Lucia Bibarț</i>	13
Biblioteca publică, far atemporal al cunoașterii - <i>Andreea Iuliana Mareș</i>	15
În labirintul speranței - <i>Gabriel Roman</i>	25
Prima Ediție a Conferinței Anuale a Bibliotecarilor din Municipiul și Județul Arad - <i>Ioana Nistor</i>	28
Biblioteca Comunală Zimandu Nou - <i>Mariana Angelica Pall</i>	30
ACTUALITATE	
Scrisoare către Prim-Ministrul României - <i>Dorin Dobrinu</i>	33
Centenarul Patriarhiei Ortodoxe Române - <i>Ciprian Demeter</i>	34
Nu suntem deloc egali - <i>Felix Nicolau</i>	36
Patriotism și demnitate românească - <i>Ionuț Țene</i>	39
PATRIMONIUL CULTURAL	
Scriitorul Ioan Slavici la Panciu. Amintiri și recunoștință - <i>Mihail Adafini</i>	45
Slavici-un studiu inedit. Mărturisiri - <i>Adela Cristiana Gorcea</i>	49
Ioan Slavici –portret aproape sentimental - <i>Florica R. Căndea</i>	53
O viață de Om, într-o carte - <i>Vasile Filip</i>	57
Paris sera toujours Paris - <i>Teodor Burnar</i>	61
ISTORIE	
Festivismul pseudo-democratic, balta pescuitorilor în ape tulburi - <i>Dorin Dobrinu</i>	65
Etnogeneza românească-români, valahi, vlahi, ardeleni, munteni, moldoveni, aromâni... - <i>Ionuț Țene</i>	69
<i>Ordinul Steaua României” conferit în 1931 căpitanului Brăcăcescu Mihai</i> - <i>Laurențiu-Ștefan Szemkovics</i>	76
Traian Vuia la Budapesta - <i>Maria Alexandra Pantea</i>	79
Cele două valențe ale eroilor - <i>Al. Florin Țene</i>	82
ȘTIINȚĂ-EDUCAȚIE	
România Educată sau România Abandonată? Eșecul unei campanii care ne costă viitorul - <i>Ciprian Demeter</i>	87
Basme românești, cu sau fără? - <i>Anca Giura</i>	88
Gimnaziul Român de Fete - <i>Elena Gherghinescu Ziegler</i>	91
Vacanța care a lăsat urme adânci și Agenția Națională Antidrog paralizată - <i>Ciprian Demeter</i>	94
CREDINȚĂ	
Însemnătatea religioasă a operei poetice a lui Mihai Eminescu sau gânduri despre semnificațiile creștine ale poemului <i>Luceafărul</i> - <i>Gheorghe Romeo Blaj</i>	99
<i>Elena Gherghinescu Ziegler</i> , Femeia creștină, candelă a credinței - <i>Nicolae M. Tang</i>	121

FILOSOFIE

Transumanismul și roboții. Pot face roboții dragoste? - <i>Ioan Biriș</i>	127
Recursul la autoritate și alternativa convingerii - <i>Cosmin Colțun</i>	134
Avertismentul lui Platon - <i>Florea Lucaci</i>	142
Neuroștiințe, creier și prefixul neuro - <i>Anton Ilica</i>	145

LITERATURĂ. PROZĂ. ESEU. POEZIE. CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ. TRADUCERI

<i>Ludex - tălmăciri de Șerban Foarță</i>	153
<i>Poezie</i>	
Paharul - <i>Ion Mureșan</i>	155
(plânge-n pumni, plânge-n pumnii ei ficși...) - <i>Nicolae Tzone</i>	159
Poeme pentru Iancu - <i>Nicolae Nicoară-Horia</i>	162
Despre ascuțita nostalgie - <i>Elena Ilash</i>	164
<i>Proză</i>	
Două broșe - <i>Ildikó Gábos-Foarță</i>	167
Toamna kilometrilor de suflet parcurs - <i>Dumitru Ichim</i>	169
Mirosurile dragostei - <i>Dani Rockhoff</i>	172

CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

Despre poezia lui Nicolae Tzone - <i>Miron Kiropol</i>	174
Ioan Țicalo - un clasic al prozei bucovinene de azi - <i>Zenovie Cârlegea</i>	177
Cezar Ivănescu sau Biblia lirică numită La Baaad - <i>Daniel Corbu</i>	184
Limbajul artistic al stilului poeziei contemporane - <i>Anton Ilica</i>	188
Dinamica narațiunilor populare - <i>Nicoleta Știop</i>	191
Creația și iubirea—teme fundamentale ale operei stănesciene - <i>Carina A. Baba</i>	196

TRADUCERI

Din poezia lui George Szirtes - <i>Ruxandra Dodoiu</i>	202
Din poezia lui Wendy French - <i>Alina Șovar</i>	205
Din poezia Carolinei Carver - <i>Tania Diniță</i>	209

ARTE

Filmul avertisment - <i>Alexandru Chiriță</i>	213
Muzeograful - <i>Mihaela Simion</i>	214
Interviu cu maestrul Ladislau Roth - <i>Lucreția Berzințu</i>	217
Nicolae Nicolae-portret incomplet - <i>Lucia Bibarț</i>	224

INEDIT

Franz Kafka la Arad - <i>George Săbău</i>	229
Regizorul Andrei Șerban provine dintr-o veche familie nobiliară din părțile Aradului - <i>Gabriela Adina Marco</i>	233
Petre Pascu (Semplac). Cărturari arădeni - <i>Florica R. Căndea</i>	237

Editorial

Biblioteca Județeană

„Alexandru D. Xenopol” Arad

Între memorie, misiune și modernitate.

O inimă vie a comunității arădene.

Ionel Bulbuc, Manager al Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” Arad

Într-o lume dominată de schimbări accelerate, de tehnologii emergente și de erodarea coeziunii comunitare, instituțiile culturale cu rădăcini adânci devin adevărate repere esențiale ale identității colective. Între acestea, Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” din Arad nu este doar un spațiu dedicat cărții, ci un **nucleu cultural, educațional și social**, un loc în care trecutul se împletește firesc cu prezentul și în care se construiește, zi de zi, viitorul unei comunități conștiente de sine.

O Bibliotecă cu rădăcini istorice și vocație comunitară

Înființată în urmă cu peste un secol și găzduită din 1984 într-o clădire monument istoric construită în 1909 – bijuterie

arhitecturală de inspirație secesion și eclectic –, biblioteca arădeană a devenit un simbol al valorilor durabile, al accesului liber la cunoaștere și al demnității culturale. În mod firesc, nu este doar o clădire impunătoare sau un depozit de carte – este o instituție vie, în care se oglindește pulsul spiritual și intelectual al Aradului.

Pentru locuitorii Aradului, oraș de graniță în care multiculturalismul și deschiderea spre inovație au coexistat mereu cu tradiția, biblioteca a fost și este un punct de întâlnire, un forum al ideilor, o sală de studiu dar și o agora culturală. Biblioteca este locul în care generații și vocații diferite se întâlnesc, unite de dorința de cunoaștere, de creație și de regăsire în valorile culturale ale comunității.

Mai mult decât o bibliotecă: un centru de coeziune și dezvoltare

Importanța unei biblioteci nu se măsoară doar în numărul de volume sau de cititori activi, ci și în rolul social și cultural pe care îl joacă în viața cetății. Biblioteca „Alexandru D. Xenopol” Arad și-a asumat, în ultimele decenii, un rol profund transformator: acela de a coagula comunitatea în jurul cunoașterii și creativității, de a încuraja spiritul critic, dialogul intercultural, respectul pentru patrimoniu și deschiderea spre inovație. În acest fel, biblioteca se deschide spre toate categoriile de public, răspunzând nevoilor diverse ale unei comunități în continuă evoluție.

Redresare și reziliență: o bibliotecă în pas cu vremurile

La începutul anului 2024, biblioteca a intrat într-un amplu proces de renovare energetică și modernizare, cu o investiție de peste 9,7 milioane de lei prin „Planul Național de Redresare și Reziliență” (PNRR), lucrările ce vizează eficientizarea consumului energetic, modernizarea infrastructurii și adaptarea spațiilor la nevoile actuale ale utilizatorilor. Este o transformare necesară și binevenită, care va permite bibliotecii să își continue misiunea în condiții optime, într-un mediu prietenos, sustenabil și incluziv.

Dar ceea ce impresionează cu adevărat este continuitatea activităților culturale chiar și în perioada lucrărilor. Departe de a fi o

instituție suspendată în așteptarea finalizării șantierului, am găsit modalități de a rămâne conectați la comunitatea arădeană. Prin redeschiderea Secției de Împrumut în spațiul temporar din Palatul Cultural, repunerea în funcțiune a Filialei din Aradul Nou și extinderea activităților în afara sediului, inclusiv prin atelierele Makerspace organizate în școli și licee, ne dorim să rămânem activi în viața și să răspundem în mod relevant nevoilor educaționale, culturale și sociale ale publicului nostru.

Patrimoniul, inovație, solidaritate

Valoarea bibliotecii constă nu doar în fondurile sale – deosebit de bogate și complexe prin caracterul enciclopedic ce include cărți rare, manuscrise, albume de artă, documente de patrimoniu –, ci și în oamenii care o animă: bibliotecari dedicați, inovatori, dispuși să transforme instituția într-un spațiu relevant, viu, interactiv. Într-o vreme marcată de ritm alert și informație diluată, care adesea slăbește cultura profundă, biblioteca arădeană propune un model de reziliență culturală: păstrează memoria, cultivă sensul, încurajează dialogul.

Este important să înțelegem că biblioteca este a tuturor arădenilor, un bun comun, un spațiu al libertății intelectuale și al incluziunii sociale. Prin proiecte precum Conferința Anuală a Bibliotecarilor din Municipiul și Județul Arad, Cluburi de carte organizate în

bibliotecile din Nădlac, Curtici, Chișineu-Criș, Cursuri de electronică și programare bazate pe Arduino Student Kit, sau Ziua Internațională a Cărții la Petriș, ne implicăm activ în viața județului Arad, promovând lectura și educația continuă, aducând un plus de valoare prin integrarea tehnologiilor moderne și prin stimularea dialogului cultural. Biblioteca se transformă într-un spațiu al învățării și al incluziunii, dedicat tuturor arădenilor.

În loc de concluzie: o misiune continuă

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad prinde viață, fiind mai mult decât o instituție culturală, devenind un adevărat centru al comunității, unde cultura, educația și inovația se împletesc armonios.

Ne dorim ca în această societatea tot mai grăbită, bibliotecă să devină locul care vă oferă timp, reflecție, profunzime, coerență, stabilitate și sens.

Acesta este motivul pentru care Biblioteca nu trebuie doar să existe, ci trebuie susținută, promovată, valorizată. Este un privilegiu, dar și o responsabilitate să avem un astfel de spațiu cultural ce joacă un rol fundamental în formarea unei societăți educate și conștiente de importanța patrimoniului său cultural. Biblioteca nu doar conservă trecutul, ci și modelează viitorul și astfel, este esențial ca fiecare dintre noi să contribuie la consolidarea și extinderea acestui loc vital pentru comunitatea arădeană.

BIBLIOTECA, CARTE, SCRIS, TIPAR

Biblioteca Județeană „A.D. Xenopol” Arad,

reîntoarcere simbolică

Lucia Bibarț, cronicar cultural, Arad

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad are o zestre culturală apreciabilă, importantă nu numai la nivel național, cât la nivel european.

Istoric

Prima casă a bibliotecii a fost Palatul Cultural. Ideea înființării Palatului Cultural -1911, ca și a bibliotecii, a aparținut Societății culturale „Kölcsey”. Instituțiile culturale adăpostite de palat atunci au fost Filarmonica, Muzeul și Biblioteca orășenească.

Pentru construirea grandioasei clădiri, a urmat un concurs de proiecte care a avut nu mai puțin de 27 de participanți. O concurență serioasă între arhitecții Europei din: Paris, Berlin, Budapesta. Și nici unul dintre aceste proiecte nu a răspuns exigențelor comisiei arhitecturale locale, în afara aceluia propus de arădeanul Ludovic Szentay căruia i-a revenit marea misiune și onoare de-a înălța mult așteptatul Palat Cultural.

Inaugurarea Palatului Cultural a avut loc sâmbătă 12/25 și duminică 13/26 octombrie 1913, (revista „Biserica și școala”) „în prezența notabilităților locale, a unor oficialități venite din

capitală și din diferite orașe ale regatului, precum și a reprezentanților diferitelor culte, a societăților culturale din regat”.

Concertul inaugural s-a ținut în data de 25 octombrie 1913. La pupitrul orchestrei Filarmonicii arădene s-a aflat contele Zichy Geza de la Viena, într-o sală plină de melomani, probabil 780 de locuri, impresionantă ca și arhitectură și acustică. Concertul de deschidere a inclus piese de Schubert, Goldmarck, Bizet și Beethoven.

A doua zi, după fulminantul concert, arădenii au vizitat sălile Muzeului și ale Bibliotecii,

Mutări de sediu

Biblioteca, cu denumirile specifice timpurilor, a cunoscut mai multe locații, prima în Palatul Cultural, la ridicarea acestuia în 1913. Fondul nu conținea nicio carte în limba română. Primul director al bibliotecii a fost Vajassy Árpád. În timpul celui De-al Doilea Război Mondial, din motive strategice, biblioteca se mută la Șiria, de unde revine la Palat. Al doilea sediu se stabilește pe Str. „Miron Constantinescu” nr. 2-4 (actualmente „Lucian Blaga”) - 1977; al treilea în actuala clădire de pe

strada „Gh. Popa de Teiuș” (atunci „Stejarului”), la numărul 2-4, în 1984, iar în 2025, adică în zilele noastre, odată cu implementarea proiectului European de reabilitare termică, biblioteca revine provizoriu la Palatul Cultural.

Schimbări de profil

Anul 1951 a adus o cotitură radicală în viața bibliotecii. Biblioteca Palatului Cultural a fost separată atunci de muzeu, devenind instituție aparte, cu buget propriu. Ea și-a continuat activitatea sub denumirea de Biblioteca Centrală Regională, avându-l ca director pe Ioan Tănzer.

Începând din data de 1 februarie 1956 a funcționat sub numele de Biblioteca Centrală Raională Arad, ca urmare a desființării regiunii Arad, pe vremea directoratului lui Dumitru Dascăl. În 1960, în raionul Arad funcționau 9 biblioteci comunale cu 2 filiale (Aluniș și Galșa) și 27 de biblioteci satești.

La 12 mai 1921 are loc inaugurarea donației istoricului A. D. Xenopol, a unei părți din biblioteca sa, însumând 2.032 de cărți deosebit de valoroase pentru Arad.

Abia din 1922, funcționează în incinta bibliotecii o sală de lectură cu denumirea „A. D. Xenopol”.

În 1977 la conducerea Bibliotecii Județene, care avea încă sediul central în Piața „George Enescu” nr. 1, a venit Ilie Mihailovici. În același an, în perioada 12 martie-31 martie, Biblioteca de Copii a fost închisă accesului publicului pentru mutarea colecției acesteia în Bulevardul „Revoluției” nr. 87, pe strada „Miron Constantinescu”.

În 1984 angajații Bibliotecii Județene au reușit să o mute la sediul actual, într-un interval extrem de scurt, pe Str. „Stejarului” nr. 2-4, „Gh. Popa de Teiuș”, azi. Construcția, având diverse destinații de-a lungul timpului, este ridicată în stil eclectic, cu elemente decorative interioare secession prin strădania arhitecților arădeni Fodor-Reisinger și datează de la începutul secolului al XX-lea, mai exact din 1909.

O reîntoarcere simbolică

O nouă etapă se deschide în istoria Bibliotecii „Alexandru D. Xenopol” Arad.

Începând cu 3 Februarie 2025, aproape de împlinirea vârstei de 112 ani, sub manageriatul lui Ionel Bulbuc, Biblioteca devenită Județeană se reîntoarce pentru un timp, întoarcere simbolică, în Palatul Cultural. Odată cu intervenția termică, o parte din Secțiile: „Împrumut Carte Copii”, „Împrumut Carte Adulți” și „Artă și Multimedia” se mută la Palatul Cultural pentru a deservi publicul alături de cele două filiale situate în cartierele „Micălaca” și „Aurel Vlaicu”.

Accesul în noua locație, sediul începutului, se va face prin intrarea în Complexul Muzeal Arad, Secția de Arheologie (Piața „George Enescu”, nr. 1). Secțiile vor funcționa după următorul program: Luni - Vineri: 09:00 - 17:00. În această perioadă se vor desfășura și obișnuitele manifestări culturale în spații proprii care vor fi anunțate în știrile de presă.

Relocarea temporară permite servicii de calitate, condiții optime, publicul cititor urmând să fie anunțat în timp util asupra datei reîntoarcerii colecției de carte la vechiul sediu.

Biblioteca publică

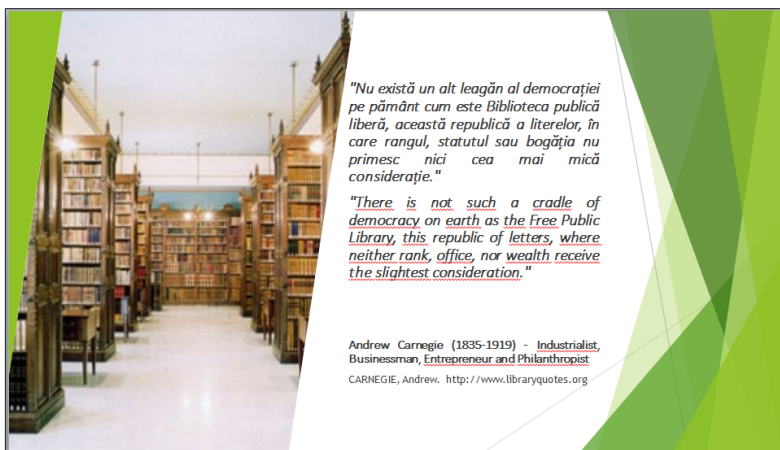
în realitatea actuală,
far atemporal al cunoașterii și al comunității

Andreea Iuliana Mareș, bibliotecară, Arad

În ultimul articol am abordat subiectul prelucrării colecțiilor, cunoscut ca aspect al activității de bibliotecă aplicat în scopul gestionării catalogului bibliotecii, mai exact în: evidență, descriere, regăsire a resurselor pe criterii multiple, atât în interfața pentru cititori și cât și în limbaj biblioteconomic, între bibliotecari și alte biblioteci. Am arătat cum această activitate poate oferi, în perspectiva unui viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, oportunitatea promovării patrimoniului cultural al colecțiilor bibliotecii, prin prezentarea descrierilor în termeni biblioteconomiști internaționali, pe platforme de profil, în paralel cu oferta accesului la resurse în format digital, la pregătirea cărora biblioteca noastră lucrează în continuare.

De la „fața nevăzută”, trecem la cea evidentă, scopul existenței acestor instituții de cultură: utilizatorul. Ceea ce caută cei care pășesc pragul bibliotecilor din întreaga lume este cartea, în orice formă se prezintă ea și în jurul căreia s-a dezvoltat orice

extensie a activităților sociale utilitare și mai mult sau mai puțin moderne. În acest demers, se dezvoltă implicit un complex relațional între utilizatori și bibliotecari, între cititorii din aceleași grupe de vârstă sau cu același interes de lectură. Din această nevoie a utilizatorilor, bibliotecile publice au creat spații pentru întâlnire, lectură, adunări și dezbateri, prezentări și lansări de carte și firesc, au oferit ocazia de a discuta evenimente locale, naționale, devenind o agora a comunității pentru care există.

De-a lungul timpului, bibliotecarii au avut o misiune foarte clară: de a aduna, tezauriza, valorifica, proteja și disemina tot ce a creat mai

valoros și mai de preț omenirea, de a asigura accesul la cunoștințe, de a face viața oamenilor mai bună, de a le arăta drumul spre cunoaștere și lumină. Cărțile se ridică deasupra oceanului de mediocrități informaționale. Carte de versuri, carte de proză, carte de studiu, critică și informație, orice carte e un simbol dincolo de orice descriere al creativității umane, al filosofiei de viață, al experiențelor sufletești împărtășite, o sursă de învățătură care expune la judecăți morale superioare, influențează caractere, descrie sentimente, valori, modele și moduri de a fi, din care poți oricând extrage repere utile ție, te poți identifica sau poți respinge atitudini și comportamente, chiar poți face alegeri de viață, analizând experiența, reală sau fictivă, a altor oameni. „Deschide cartea, ca să înveți ce au gândit alții; închide cartea, ca să gândești tu însuși” (Jan van der Heyden, pictor olandez, ziarist și tipograf, 1637-1712)¹. Poveștile și gândurile altora te provocă la auto-reflecție și introspecție și îți deschid calea spre experiențe psihologice și sufletești de neimaginat. Cărțile sunt „cei mai credincioși amici ai sufletului, care ne sprijină în singurătate și ne împiedică să fim o povară pentru noi înșine. [...] ne ajută să uităm asprimea oamenilor și a lucrurilor, ne potolesc patimile și grijele și adorm în noi plictiseala.” (Jeremy Collier, 1650-1726, teolog și critic de teatru englez)².

Viitorul bibliotecilor publice reprezintă un subiect actual de mare interes. Întrebarea dacă internetul, tehnologiile și aparatele smart vor

înlocui cărțile, rafturile și clădirile, dacă prezența fizică și relaționarea interumană mai este necesară, se pune tot mai ardent, în diferite medii sociale și peste tot în lume. În favoarea restrângerii activității acestora sunt aduse argumente referitoare la solicitările tot mai reduse, costurile de funcționare, aspectul desuet al cărții în format fizic, accesibilitatea informațiilor pe internet ș.a. Pe de altă parte, nu există alte servicii publice încă gratuite, sau incluse în prețul modic al unui abonament anual, care să ofere un întreg complex ce implică orientare, consiliere, repere, discernământ în folosirea informațiilor media, inițiere și ajutor în utilizarea tehnologiilor din ce în ce mai complexe și un spațiu sigur pentru întâlnire, comunicare, dezbateri, relaționare pe grupe de interese comune.

Să dispărem? Da, se poate, odată cu baza culturii generale din școală și odată cu robotizarea treptată a vieții individuale. Acesta este cu adevărat un subiect de dezbatere publică, pentru care este nevoie de un spațiu adecvat și un mediu sigur, civilizat și elegant, un spațiu de cultură. Mediul online este încă nereglementat, diseminând informații niciodată sigure, un loc fals, mediocru, de manipulări, jigniri și fake-news, absolut neprietenos pentru dezbateri reale. În absența comunicării directe, schimbările sociale vor veni fără discernământ și filtru, oamenii nu vor avea niciun cuvânt de spus și nici nu vor mai fi obișnuiți să o facă, nu vor ști măcar ce să creadă, fără a comunica realmente cu ceilalți. Viața „celor mulți”, cei care contează, „We, the people”³, obiectul întregului sistem social, nu

¹ Universitatea din Pitești <http://cat-biblioteca.upit.ro>

² https://www.azquotes.com/author/20825-Jeremy_Collier [Accesat 02.02.2024]

³ Preambulul Constituției Statelor Unite, care începe cu

are voie să devină ceva care se întâmplă în timp ce nu eram atenți. Cultură civică, dincolo de școală, se formează și se educă în comunitate, prin relaționare directă. Totul începe de la carte. Judecată critică, sistem de valori, exemple și experiențe ale altora, cunoștințe, imaginație, modele. Acasă, în școală și la biblioteca publică.

Între relicvă sau arhivă și spațiu comunitar, biblioteca acoperă în continuare cerințe vechi și noi, în moduri diferite și are un orizont larg de perspective înspre care poate evolua. Obiectivele propuse de bibliotecă trebuie să pornească de la cerințele formulate de beneficiari, iar formalizarea (inițierea, procedurarea, metodologia de aplicare) acestor cerințe este realizată prin compartimentele direct implicate în relația cu utilizatorul, susținute de cele care asigură suportul „din umbră”.

Experiența arată că utilizatorii au cerințe diverse, toate posibil a fi îndeplinite de biblioteca lor, a comunității. Mulți dintre noi căutăm în bibliotecă accesul la carte, așa cum intrăm cu plăcere în librării, alegem cărți de pe rafturi, le analizăm superficial și trecem la altele, până decidem care este cea potrivită interesului și dispoziției de moment. Există încă acel grup social care își petrece timpul în librării, ori de câte ori are ocazia, nu numai atunci când caută o informație. Nu cer o carte, vreau să aleg. Așa a apărut oferta generoasă a bibliotecii cu acces liber la raft, venind în întâmpinarea nevoilor de cultură și de relaxare

cuvintele „Noi, oamenii”, este o scurtă declarație introductivă a scopurilor fundamentale și a principiilor directoare ale Constituției, apud <https://en.wikipedia.org/wiki> [Accesat 02.02.2024]

a tuturor categoriilor sociale, fără discriminare și fără prețuri prohibitive. O altă categorie nu agreează cartea în format fizic? Avem e-books (<https://ebook.bibliotecaarad.ro/>). Și biblioteca se poate adapta la acest aspect. Evoluția obligă la schimbare și adaptare, însă nu întotdeauna clasicul e perimat și noul impune înlăturarea vechiului. Natura umană e mult mai complexă decât atât, esența constând în a-i recunoaște nevoile și a-i veni în întâmpinare, în loc de a-i cere să și le schimbe odată cu revoluția tehnologică. Interacțiunea socială este în continuare una dintre nevoile de bază. Biblioteca poate oferi un spațiu sigur, util și plăcut, în care relaționarea interumană să completeze informațiile, mai mult, este unul dintre pilonii sănătății sociale și poate impune modele de cultură, acceptare, egalitarism și democrație în comunitățile în care funcționează. Bibliotecile pot concepe și aplica programe țintite pe problemele locale, organizând dezbateri tematice, cursuri, programe pentru alfabetizare și o cultură generală de bază, integrare în muncă a absolvenților sau persoanelor disponibilizate, sprijinul mamelor singure, spațiu de întâlnire pentru seniori, prelegeri pe teme sociale, comportament, infracționalitate, drepturi civile etc.

Vorbim despre un adevărat marketing al lecturii, materializat într-o paletă largă de servicii de bibliotecă: actualizarea și diversificarea permanentă a fondului, accesibilitatea la raft a colecțiilor pentru public, împrumutul de resurse din toate categoriile, ateliere de lectură, cluburi de carte, programe

durabile de lectură, toate orientate spre cititor. Aceste planuri se aplică deja în general, în multe biblioteci, mari sau mici. Spațiile devin mai plăcute, angajații tot mai amabili și profesioniști, designul de bibliotecă se orientează spre crearea unei atmosfere favorabile lecturii și accesului la resursele expuse.

Alegerea modului în care vrem să arate viitorul bibliotecilor și nu numai, ne aparține nouă, tuturor, celor din interior, care le urmărim pe viu evoluția, și celor care pot beneficia de toate serviciile descrise și de altele care vor apărea odată cu noile cerințe aduse de schimbarea modului de viață.

Bibliotecile publice au fost considerate de multă vreme centre culturale și educaționale, servind drept resurse de neprețuit pentru comunitățile din întreaga lume, exercitând un rol crucial în promovarea alfabetizării, sprijinirea educației și promovarea simțului comunității. Pe măsură ce pășim în viitor, bibliotecile publice se adaptează transformărilor semnificative, determinate de progresele tehnologice, nevoile societale în schimbare și paradigmele educaționale în evoluție.

Conform unor studii efectuate de ALA (American Library Association), pe lângă împrumutul de carte, unele dintre cele mai populare motive pentru care oamenii merg la bibliotecă includ utilizarea gratuită a computerului, accesul la internet, realizarea temelor și ajutor în căutarea de locuri de muncă și crearea de CV-uri, cursuri pentru părinți, pentru adulți, programe pentru copii,

cercetarea genealogiei și întâlniri. Grupurile se întâlnesc adesea la biblioteci, iar copiii petrec frecvent timpul după școală la biblioteca locală.

Biblioteca publică devine un microcosmos al societății, încurajând participarea civică și întărind simțul comunității. A evoluat într-o instituție cu mai multe fațete, care transcende imaginea sa convențională. Este un spațiu dinamic care îmbrățișează tehnologia, promovează implicarea comunității și o cultură a învățării pe tot parcursul vieții. Biblioteca publică rămâne o piatră de temelie a societății, adaptându-se la nevoile contemporane, menținându-și în același timp misiunea atemporală de a oferi acces la cunoaștere

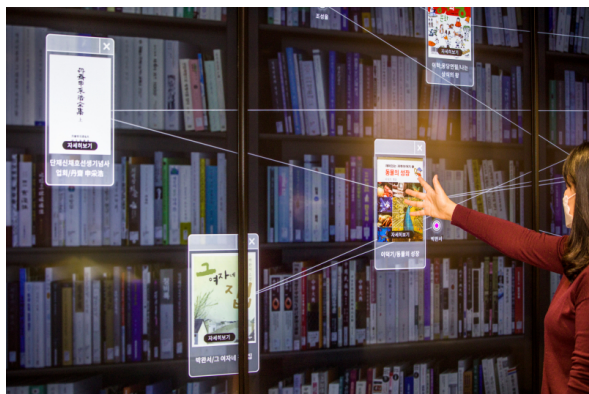
Biblioteca Metropolitană București, Filiala Ienăchiță Văcărescu, Sector 4. Preluare de pe: bibmet.ro

pentru toți. Pe măsură ce navigăm într-o lume din ce în ce mai digitală, biblioteca publică este o dovadă a importanței de durată a cunoștințelor partajate și a conexiunii cu comunitatea.

Integrare tehnologică:

Viitorul bibliotecilor publice este deja

puternic influențat de tehnologie. Bibliotecile se adaptează la era digitală, încorporând tehnologii avansate pentru a-și îmbunătăți serviciile și a ajunge la un public mai larg. În România, ca și în alte părți, se lucrează la o schimbare către colecții digitale, biblioteci

Biblioteca Shilgam Seojae, parte din complexul bibliotecii naționale din Seocho-gu, Seul, Coreea; preluată de pe: <https://www.saranghanguk.ro/index.php/2021/06/18/biblioteca-digitala-a-viitorului-cu-o-nota-interactiva/>

virtuale și platforme educaționale online. Cărțile electronice, cărțile audio și resursele interactive de învățare vor deveni componente integrante ale ofertelor bibliotecii, satisfăcând preferințele unei populații cunoscătoare de tehnologie.

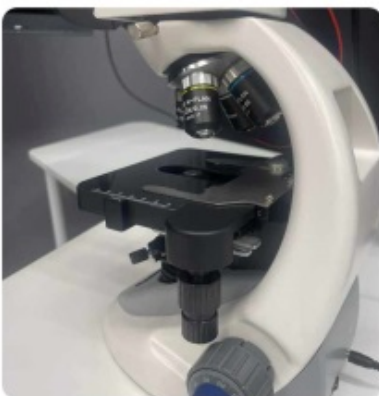
În plus, integrarea tehnologiilor emergente, cum sunt realitatea virtuală și realitatea augmentată, poate revoluționa experiența tradițională a bibliotecii. Spațiile de învățare interactive, în care utilizatorii se pot implica cu conținut digital în medii imersive, pot deveni obișnuite, oferind un cadru dinamic și captivant pentru educație și explorare. Ca exemplu de vârf în implementarea tehnologiilor de acest gen, Biblioteca Națională din Coreea a anunțat, în primăvara

anului 2021, deschiderea bibliotecii Shilgam Seojae, ce oferă o experiență cu adevărat captivantă. Arată la fel ca orice bibliotecă normală, dar beneficiază de noi tehnologii digitale care promit vizitatorilor o experiență de lectură complet unică. O inițiativă a Ministerului Culturii, biblioteca transformă textele, combinându-le cu un conținut interactiv prin intermediul tehnologiilor multidimensionale, cum ar fi realitatea virtuală și cea augmentată. Shilgam Seojae este un proiect aflat încă în desfășurare. Obiectivul final al bibliotecii este completarea unei arhive digitale a stocurilor sale actuale, de aproximativ 43 de milioane de cărți, evidențiind în același timp experiența interactivă a cărților cu semnificație istorică.

Experiența la Shilgam Seojae este împărtășită în patru secțiuni: peretele de afișare 3D, instrumentul de căutare, hărțile interactive și cărțile digitale. Bibliotecarii și cărturarii au colaborat pentru a recrea texte vechi din colecții special, pe care cititorilor începători le-ar fi greu să le înțeleagă și hărți cu caractere chinezești greu de identificat, ilustrațiile și explicațiile fiind ușor accesibile prin intermediul ecranului tactil.

Este un exemplu concret de succes în îmbinarea vechiului cu noul, evidențiind potențialul de adaptare și rolul continuu al bibliotecii în dezvoltarea societății și al comunității pentru care funcționează.

Revenind la tehnologii accesibile, utilizarea acestora atrage un grup țintă reprezentat de generațiile tinere în frecventarea bibliotecii, transformând-o într-o experiență nu

*Makerspace, Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad.
Preluat de pe aradevents.ro*

doar necesară, legată de procesul educațional, ci cât mai interesantă.

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad, cu sprijinul Consiliului Județean Arad și în parteneriat cu Asociația „Cetatea Voluntarilor”, a inaugurat un nou serviciu și spațiu dinamic, destinat tinerilor și adolescenților, bazat pe o abordare educațională ce utilizează știința, tehnologia, ingineria, artele și matematica - „STEAM education”, ca puncte de acces pentru a facilita învățarea, creativitatea, dialogul și gândirea critică.¹ Printre activitățile pe care elevii le vor

putea desfășura în acest laborator se numără imprimarea și scanarea 3D, gravura laser și sculptura CNC, robotică, platforme de dezvoltare, artă digitală și microscopie.

Implicarea comunității și incluziunea:

Bibliotecile publice au fost întotdeauna centre comunitare, promovând un sentiment de apartenență și incluziune. În viitor, se vor concentra probabil pe sporirea implicării comunității prin programe și servicii inovatoare. Colaborările cu școlile locale, organizațiile comunitare și întreprinderile pot crea sinergii care să răspundă nevoilor specifice ale diverselor populații.

¹ <https://bibliotecaarad.ro/makerspace-la-biblioteca-judeteana-alexandru-d-xenopol-arad/> [Accesat 26.01.2024]

Având ca element comun cartea, în orice format, ca bază a standardului cultural și de civilizație, bibliotecile vor continua să evolueze în spații multifuncționale, găzduind evenimente, ateliere și activități culturale. Programele specializate care se adresează diferitelor grupuri de vârstă și demografice, cum ar fi cercurile de lectură pentru copii, cursurile pe domenii pentru adulți și atelierele de tehnologie, vor ajuta bibliotecile să rămână relevante și receptivă la nevoile în evoluție ale comunităților lor.

Alfabetizare digitală și învățare pe tot parcursul vieții:

În următorii ani, bibliotecile vor juca un rol crucial în promovarea alfabetizării digitale și a învățării pe tot parcursul vieții. Pe măsură ce tehnologia devine din ce în ce mai integrată în diverse aspecte ale vieții de zi cu zi, asigurarea faptului că utilizatorii au abilitățile de a naviga și de a evalua critic informațiile digitale este esențială.

Bibliotecile au responsabilitatea de a uniformiza inegalitățile tehnologice și de a sprijini incluziunea digitală, oferind acces la informații și instruire în competențe digitale. Transformarea digitală trebuie adaptată la nevoile fiecărui domeniu, iar bibliotecile au potențialul de a fi actori-cheie în acest proces.

Bibliotecile vor deveni centre educaționale care oferă ateliere despre alfabetizarea digitală, codificare și alte abilități esențiale necesare în secolul XXI. Colaborările cu instituțiile de învățământ și întreprinderile vor permite bibliotecilor să ofere programe de

formare profesională, sprijinind indivizii în dobândirea de noi competențe și adaptarea la cerințele pieței muncii aflate într-un proces de schimbare rapidă. Acolo unde este cazul, ele oferă deja servicii de învățare a limbii țării respective pentru emigranți, orientează spre instituții firme de specializare pentru orientare și formare profesională etc. Accesul la internet nu este, de asemenea, accesibil sau inteligibil absolut în orice situație, excepțiile fiind date de mediu, vârstă, limbă, context social, etc., astfel încât consilierea umană rămâne punctul de plecare în anumite situații. Odată cu creșterea mobilității sociale și a relocării, temporare sau definitive a persoanelor, între țări, între comunități sau între mediul rural și cel urban, primul și cel mai util drum ar trebui să fie la biblioteca publică. Aici, se poate primi informație, orientare, acces la internet, inițiere în dobândirea de cunoștințe și abilități de bază, etc. Biblioteca publică este un spațiu al tuturor, egalitar, nediscriminatoriu, în care utilizatorul este întotdeauna binevenit. Departe de a fi o reminiscență a trecutului, ar putea fi un model despre cum ar trebui să ne tratăm unii pe alții, un sprijin direct în adaptarea la viața în continuă schimbare, completând aspectul de bază al lecturii, fie ea de nivel profesional, de învățare specializată sau pentru relaxare. Asta ca să nu mai amintim și faptul că informațiile din arhive, ziare digitizate etc. sunt solicitate nu numai de cercetători ci și de persoane interesate de istoria unui anumit loc, a unei anumite clădiri sau care își întocmesc arborele genealogic. Biblioteca este o resursă pentru mult mai multe interese decât pare la o primă

vedere superficială.

Provocări și oportunități:

Deși viitorul bibliotecilor publice prezintă evoluții promițătoare, nu este lipsit de provocări. Constrângerile financiare, nevoia de actualizări tehnologice continue și așteptările în evoluție ale utilizatorilor reprezintă obstacole semnificative. Cu toate acestea, aceste provocări prezintă și oportunități pentru biblioteci de a inova, de a căuta noi modele de finanțare și de a-și adapta serviciile pentru a răspunde nevoilor în schimbare ale comunităților lor.

Rezumând o realitate deja comun acceptată, viitorul bibliotecilor publice este caracterizat de o schimbare transformatoare către integrarea tehnologică, implicarea comunității și accent pe învățarea pe tot parcursul vieții. Pe măsură ce aceste instituții evoluează pentru a îmbrățișa era digitală, ele vor continua să servească drept piloni vitali ai educației, culturii și comunității în regiune. Prin planificare strategică, colaborare și un angajament față de incluziune, bibliotecile pot face față provocărilor viitoare și pot apărea ca resurse dinamice și indispensabile pentru comunitățile pe care le deserveșc.

Spații incluzive: Biblioteci pentru toate generațiile

Bibliotecile publice evoluează în spații dinamice și incluzive, concepute pentru a răspunde nevoilor și intereselor diverse ale diferitelor grupe de vârstă. Dincolo de a fi depozite de cărți, bibliotecile s-au transformat

în centre multifuncționale care deserveșc studenți, copii, adulți și seniori deopotrivă. Această evoluție reflectă angajamentul de a promova învățarea pe tot parcursul vieții, angajamentul comunității și incluziunea, creând medii care îmbogățesc viețile indivizilor din diferite generații. Serviciile cu publicul sunt, din ce în ce mai mult, servicii de sprijin, ajutor, informare, îndrumare, cu un grad mai ridicat de implicare în relația cu utilizatorii, pe diverse grupe de vârstă și interese. În mod ideal, bibliotecile publice pot deveni, dacă își pot asigura infrastructura și resursa umană adecvată, un „living-room”, spațiu de zi, club, hub pentru comunitatea deservită, așa-numitul „spațiu comunitar” atât de dezbătut în teorie încât a ajuns un clișeu lingvistic.

1. Spații centrate pe studenți:

Chiar dacă în acest domeniu prevalează bibliotecile universitare, specializate pe domenii de studiu, și cele publice, în special cele care deserveșc o populație largă de potențiali utilizatori, trebuie să-și aducă aportul în întâmpinarea solicitărilor diversificate ale studenților. Resursele academice, spațiile de studiu și accesul la materiale digitale sunt componente esențiale ale serviciilor de bibliotecă adaptate studenților. Colaborările cu instituțiile de învățământ pot îmbunătăți aceste oferte, oferind sprijin suplimentar, cum ar fi servicii de îndrumare, ateliere și evenimente academice în spațiul bibliotecii. În plus, integrarea tehnologiei și a resurselor digitale

de învățare asigură relevanța bibliotecilor pentru peisajul educațional în evoluție.

2. Colțuri pentru copii:

Dintotdeauna bibliotecile pentru copii au stimulat interesul pentru lectură în rândul copiilor. Colțurile sau zonele dedicate copiilor din biblioteci creează spații sigure și vibrante pentru tinerii cititori. Aceste spații oferă adesea cărți adecvate vârstei, materiale de învățare interactive și sesiuni de povestiri. Dincolo de promovarea alfabetizării, colțurile destinate copiilor servesc drept centre de învățare timpurie, încurajând explorarea, creativitatea și interacțiunea socială în rândul celor mai tineri utilizatori ai bibliotecii.

În funcție de spațiul de care dispune și de certificarea profesională a personalului angajat în acest segment, biblioteca poate fi un loc în care elevii să poată veni după școală, pentru teme, referate și lectură, completând intervalul orar până la venirea părinților.

Adolescenții pot, de asemenea, beneficia, în cazul asigurării unor spații corespunzătoare destinate lor, de întâlnirea și studiul în bibliotecă.

3. Învățare și recreere pentru adulți:

Bibliotecile joacă un rol crucial în sprijinirea cursanților adulți și în oferirea de spații recreative pentru adulții care caută stimulare intelectuală. Cursurile de educație pentru adulți, atelierile și prelegerile se adresează persoanelor care doresc să-și extindă cunoștințele și abilitățile. Sunt persoane care își caută un loc de muncă, își întocmesc un CV,

doresc să-și extindă cunoștințele și competențele, care pot veni, în acest scop, la bibliotecă, pentru informare, orientare, cursuri bazale de limbă sau utilizarea tehnologiei etc.

În plus, bibliotecile pot include spații de agrement, colțuri de cafea și saloane de lectură pentru a crea un mediu primitor pentru adulții care caută relaxare și îmbogățire culturală. Evenimentele comunitare, cluburile de carte și forumurile de discuții contribuie și mai mult la sentimentul de comunitate în rândul utilizatorilor adulți ai bibliotecii.

4. Seniori și învățarea pe tot parcursul vieții:

Bibliotecile recunosc din ce în ce mai mult importanța de a servi nevoile utilizatorilor seniori care caută angajament intelectual și socializare. Programele personalizate pentru seniori, inclusiv instruire tehnologică, cluburi de carte și evenimente culturale, întâlniri pentru discuții, șah, lectură sau dezbateri pe teme de interes, creează spații în care adulții în vârstă pot continua să învețe și să socializeze păstrând legătura cu comunitatea. Facilități accesibile, scaune confortabile și materiale cu imprimare mari, sunt detalii care contribuie la transformarea bibliotecilor în spații primitoare pentru seniori.

Bibliotecile ca spații concepute pentru studenți, copii, adulți și seniori întruchipează principiile incluziunii și învățării pe tot parcursul vieții. Prin recunoașterea și satisfacerea nevoilor și intereselor unice ale diferitelor grupe de vârstă, bibliotecile devin componente integrante ale comunităților,

promovând educația, îmbogățirea culturală și interacțiunea socială. Pe măsură ce aceste spații incluzive continuă să evolueze, bibliotecile vor juca un rol central în conectarea generațiilor, promovarea dragostei pentru lectură și dezbateri intelectuale servind drept faruri călăuzitoare de cunoaștere și implicare în comunitate pentru persoane de toate vârstele.

Viitorul bibliotecilor este analizat și conturat prin dezbateri la nivel global, în organizații de profil. „Public Libraries 2030” este o inițiativă europeană, care urmărește să consolideze activitatea bibliotecilor în Europa prin reunirea a peste 60 de biblioteci europene și a 68 de asociații și organisme naționale de bibliotecă. Inițiativa se concentrează pe trei teme: digital, sustenabilitate și democrație. Scopul este de a crea un spațiu dinamic și incluziv, prin proiecte, construirea unor rețele de biblioteci în pionierat și activități de advocacy la nivelul UE, la Bruxelles. Conectează bibliotecile cu inițiative transfrontaliere și proiecte inovatoare care urmăresc să abordeze problemele globale cu care se confruntă cetățenii astăzi, aduc împreună factorii de decizie politică, întreprinderile și grupurile societății civile, creând o rețea paneuropeană de spații publice plasate în mod ideal pentru a crește gradul de conștientizare civică cu privire la provocările majore ale societății. Proiectele lor arată că bibliotecile sunt poziționate în mod ideal pentru a crește gradul de conștientizare civică

cu privire la provocările societale majore, pentru a dezvolta alfabetizarea de bază și abilitățile digitale, pentru a promova participarea civică și implicarea cetățenilor.

În același scop, în luna aprilie 2024, federația europeană EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations), care reunește asociații naționale de biblioteci, servicii de documentare, arhive și instituții, cu sediul la Haga, va desfășura cel de-al 32-lea Consiliu și Conferință Anuală, programat să aibă loc la Lisabona¹. Conferința se intitulează „Charting the future of libraries” și se va concentra pe problema modului în care personalul bibliotecilor se va pregăti pentru viitor. Conferința va aborda provocările cu care se confruntă bibliotecile din Europa, inclusiv provocările economice, schimbările demografice, evoluțiile din cadrul societății informaționale și amenințările la adresa democrației. Conferința va dezbate, de asemenea, modul în care bibliotecile se pot adapta la nevoile comunității pe care o deservește și despre cum va atrage și forma angajați pregătiți pentru serviciile pe care le vor oferi.

Să auzim numai de bine!

¹ <https://eblida2024.sciencesconf.org> [Accesat 01.02.2024]

În labirintul speranței:

o incursiune în istoria recentă a Aradului

Gabriel Roman, bibliotecar, Arad

În curând, iubitorii de istorie locală și nu numai, vor avea ocazia de a descoperi o nouă perspectivă asupra unui capitol tumultuos din trecutul Aradului. Este vorba despre volumul „In labirintul speranței”, o carte ce explorează transformările complexe prin care a trecut orașul Arad în perioada de tranziție de la fascism la comunism și apoi în epoca comunistă.

Ediția în limba română a fost coordonată de dr. Doru Sinaci și Gabriel Roman, doi pasionați cercetători ai istoriei locale. Contribuția lor a fost esențială în aducerea la lumină a unor evenimente și personalități marcante pentru istoria Aradului.

Alături de cei doi coordonatori, un grup valoros de colaboratori de la Biblioteca Județeană Arad, Complexul Muzeal Arad și Primăria Municipiului Arad au adus o contribuție semnificativă la realizarea acestui proiect editorial amplu.

Publicată inițial în limba maghiară în anul 2020 sub titlul „A remény útvesztőjében”, cartea a fost acum tradusă și adaptată pentru

publicul românesc, oferind o perspectivă bilingvă asupra evenimentelor istorice descrise.

Colectivul de autori ai ediției originale în limba maghiară a fost format din: Király András, Lehoczky Attila, Matekovits Mihály, Muntean Tibor, Puskel Péter și Ujj János.

O incursiune în trecutul recent al Aradului. Volumul „In labirintul speranței” analizează o perioadă crucială din istoria Aradului, marcată de schimbări politice și sociale majore. Trecerea de la un regim la altul a adus cu sine transformări profunde în viața de zi cu zi a arădenilor, iar cartea explorează modul în care aceștia s-au adaptat și au făcut față noilor realități.

Cartea analizează o epocă complexă, din care mulți au făcut parte, conștient sau nu, sub influența ideologiei comuniste. Scopul publicației nu este doar o trecere în revistă istorică, ci o prezentare multifacetată a epocii și a modului în care maghiarii din Arad au încercat să se adapteze și să supraviețuiască în labirintul comunismului.

Perioada anilor '40 ai secolului trecut și perioada postbelică au fost unele cu accente tragice pentru România, cu o rezistență slabă la regimul fascist și o influență sovietică în creștere. Perioada stalinistă a schimbat profund caracterul regiunii, cu industrializarea forțată, distrugerea modelelor sociale rurale și brutalizarea societății.

Industrializarea de tip sovietic s-a diferențiat de alte țări prin rolul important al capitalului internațional și prin accentul pus pe industria petrolieră.

După război, Asociația poporului maghiar a jucat un rol important în viața comunității maghiare din Arad. Relațiile economice româno-sovietice au fost reînnoite, cu înființarea Sovietelor în industrii-cheie.

Conflictul dintre Partidul Comunist Român și Noul Partid Liberal a dus la controlul PCR asupra Ministerului de Finanțe și la naționalizarea băncilor și a întreprinderilor industriale. Colectivizarea agriculturii a dus la evacuarea a mii de proprietari de moșii.

Perioada 1949-1953 a fost marcată de epurări naționaliste și de clasă, iar primul plan cincinal a fost un eșec. După moartea lui Gheorghiu Dej, Nicolae Ceaușescu a ajuns la putere, folosind identitatea națională ca

instrument de legitimare.

În subordonarea față de puterea omnipotentă, egalarea socială a însemnat de fapt egalarea sărăciei și poziția privilegiată a unei noi elite de putere. Mulți oameni tind să uite sau să evite amintirea momentelor dificile din acea perioadă.

Întrebarea principală este cum de au putut suporta milioane de oameni jugul comunismului. Această dublă viziune asupra comunismului a fost însoțită de lipsa unei realități naționale, ceea ce a dus la autocompătimitate și la o realitate națională fragilă.

Victoria asupra comunismului în 1989 nu trebuie văzută ca un marș triumfal, iar tinerii trebuie să fie conștienți de acest lucru. Cartea este un memento pentru toți, pentru a nu uita trecutul și a nu-l repeta.

Evenimente și personalități locale

Prin intermediul unei cercetări riguroase și a unei analize detaliate, autorii aduc în prim-plan evenimente și personalități locale care au jucat un rol important în modelarea istoriei recente a Aradului. De la figurile politice și

administrative ale vremii, până la oamenii obișnuiți care au trăit și au muncit în oraș, cartea oferă o imagine complexă și nuanțată a epocii respective.

O invitație la lectură și reflecție

„În labirintul speranței” este mai mult decât o simplă relatare a evenimentelor istorice. Este o invitație la lectură și reflecție asupra unui trecut nu foarte îndepărtat, dar care încă își pune amprenta asupra prezentului

nostru. Cartea oferă o perspectivă valoroasă asupra identității locale și a modului în care aceasta a fost influențată de evenimentele istorice recente.

Lansarea oficială a cărții va avea loc în curând, iar exemplare ale acesteia vor fi disponibile în mod gratuit solicitanților care vor onora cu prezența evenimentul.

Prima ediție a Conferinței Anuale a Bibliotecarilor din Municipiul și Județul Arad

Ioana Nistor, documentarist, Arad

„Singuri putem face atât de puțin, împreună putem face atât de mult!” – acesta a fost mesajul care a ghidat prima ediție a Conferinței Anuale a Bibliotecarilor din Municipiul și Județul Arad, organizată cu succes de Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” Arad, în localitatea Căsoaia, într-o zi luminoasă de primăvară.

Evenimentul a adunat bibliotecari din întreaga regiune, oferindu-le ocazia de a împărtăși idei și de a învăța unii de la alții, fiind o oportunitate de formare și conectare între profesioniști. Timp de câteva ore, participanții au discutat despre provocările curente ale bibliotecilor, dar și despre oportunitățile de dezvoltare, impactul identității culturale, importanța comunicării și viziunea asupra viitorului bibliotecilor.

Cu patru paneluri interactive și 14 vorbitori, conferința a fost un prilej de schimb de experiență, conexiune și bune practici. Un punct deosebit a fost sublinierea rolului

important al rețelei de biblioteci din județ, evidențiat de către domnul Ionel Bulbuc, managerul Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” Arad. De asemenea, președintele Consiliului Județean Arad, domnul Iustin Cionca, a transmis un mesaj de susținere și încurajare pentru activitatea bibliotecarilor și a reafirmat angajamentul administrației județene față de dezvoltarea culturală durabilă.

Printre subiectele abordate s-au numărat bibliotecile rurale, importanța promovării digitale și organizarea de evenimente culturale locale, iar mesajul central a fost clar: biblioteca nu este doar un spațiu pentru cărți, ci un centru viu și activ al comunității. De asemenea, s-a discutat despre aspecte esențiale în activitatea practică din bibliotecă, precum gestiunea de carte, casări, denominări, și multe altele, care

sunt fundamentale pentru buna funcționare a bibliotecilor și pentru îmbunătățirea serviciilor oferite publicului.

La finalul conferinței, un moment emoționant a marcat încheierea evenimentului: două colegi dragi, Tokács-Máthé Mónika și

Lucia Bibarț, au fost sărbătorite cu ocazia pensionării, fiind apreciate pentru devotamentul și profesionalismul lor de-a lungul anilor în cadrul Bibliotecii Județene „A. D. Xenopol” Arad. Le mulțumim pentru tot ce au realizat și le dorim multă sănătate și bucurii în continuare!

Împreună, cu mulțumiri pentru toți participanții și susținătorii evenimentului, am încheiat această primă ediție a conferinței, cu promisiunea că ne vom reîntâlni la ediția a doua, cu idei noi, planuri curajoase și o bibliotecă mereu aproape de oameni.

EXPERIENȚĂ DEZVOLTARE SOLUȚII

**CONFERINȚA ANUALĂ A BIBLIOTECARILOR
DIN MUNICIPIUL ȘI JUDEȚUL ARAD**

EDIȚIA I

Panel 1: Bibliotecile mici și rurale – între provocări și oportunități
Panel 2: Sprijinul metodic oferit de Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad
Panel 3: Biblioteca ca hub cultural în comunitate
Panel 4: Promovare și comunicare pentru biblioteci

4 APRILIE 2025 | 11:00
CĂSOAIA

<https://bibliotecaarad.ro/>

Biblioteca comunală

ZIMANDUL NOU

„Cine iubește cartea nu se va pierde niciodată”

Mariana Angelica Pall, bibliotecar

Biblioteca are un rol unic în comunitate, ea reprezintă un partener important pentru dezvoltare, atât prin promovarea accesului la informație cât și prin oferirea serviciilor și programelor care corespund necesităților de informare într-o societate în continuă schimbare.

În anul 1964 s-a dat în folosință o bibliotecă, o sală de lectură, biblioteca avea peste 2500 de volume (în limba română cât și în limba maghiară), aceste volume proveneau din donații. Actualmente biblioteca deține 13.000 de volume repartizate pe domenii diferite (beletristică, agricultură, politică, istorie, geografie, medicină etc.) atât în limba română cât și în limba maghiară. Aceste volume provin din donații cât și din alocarea de fonduri pentru cumpărare de carte din partea Consiliului Local.

Biblioteca se bucură de noul serviciu Biblionet care s-a dat în folosință în anul 2010, schimbând în bine imaginea bibliotecii, astfel proiectele de parteneriat cu școlile și grădinița au devenit mai bogate privind activitățile deoarece acest serviciu le oferă: – accesul gratuit la Internet, – videoproiecții. Activitățile desfășurate în bibliotecă sunt mai diverse, datorită serviciului Biblionet, astfel copiii se pot bucura de imagini pe diferite teme prevăzute în parteneriatele educaționale. Biblioteca comunală funcționează într-o încăpere în incinta Căminului Cultural,

clădirea a fost renovată și racordată la sursa de căldură pe gaz natural, geamuri termopan, parchet, mobilier nou, un punct sanitar, s-a renovat o încăpere în incinta Căminului Cultural unde activează noul serviciu Biblionet, aceasta încăpere a fost dotată cu mobilier adecvat acestui serviciu de care se bucură întreaga comunitate din comună.

Informații colecții:

Carte românească: 4321 u.b. Carte străină: 2443 u.b. Colecții audio-video: 2
Adresă: 317425, str. Principală, nr. 248,
Zimandu-Nou

Activitățile desfășurate în bibliotecă sunt mai diverse din anul 2021, de când se desfășoară proiectul CODE Kids, care are un mare succes, în prezent sunt două grupe: începători și avansați. Totodată, biblioteca are mai multe parteneriate cu grădinițele și școlile din comună.

Biblioteca a avut onoarea de a fi vizitată de primul medaliat olimpic al Aradului, Roman Codrean, locuitor al comunei Zimandul Nou, care a primit și titlul de Maestru Emerit al Sportului.

Scopul bibliotecii este de a contribui la dezvoltarea vieții culturale a comunității locale, de a le oferi tuturor acces la informații și cunoștințe și de a contrui o colecție bazată pe nevoile utilizatorilor.

ACTUALITATE

Scrisoare către Primul Ministru al României

Mișcarea pentru Dezvoltarea Moldovei i-a trimis astăzi o solicitare premierului Marcel Ciolacu, pornind de la declarațiile sale pe tema reorganizării administrative în urmă cu câteva zile. Pentru că e o temă de interes public, am făcut cunoscut textul sub forma unei solicitări/scrise deschise.

Dorin Dobrinu, istoric, Iași

*Mișcarea pentru Dezvoltarea Moldovei solicită
premierului Marcel Ciolacu o întrevedere pe tema
regionalizării*

*Către Guvernul României,
În atenția Domnului Prim-Ministru Marcel Ciolacu*

Domnule Prim-Ministru,

Recent ați afirmat că reorganizarea administrativ-teritorială a României este o prioritate guvernamentală și legislativă pentru perioada următoare. Subiectul reorganizării administrative - teritoriale reprezintă de altfel o constantă a agendei publice din ultimele decenii. Îndeosebi, regionalizarea este un subiect dificil, dar de mare importanță pentru țara noastră și care interesează deopotrivă liderii politici, oamenii de afaceri și specialiștii în dezvoltarea teritoriului și în buna guvernare.

Reformele de reorganizare administrativ-teritorială a României vor avea impact major asupra destinului tuturor cetățenilor țării, pe termen mediu și lung. De aceea, este necesar ca dezbaterile asupra regionalizării să includă pe lângă oamenii politici, care vor lua deciziile și vor legisla, și reprezentanți ai societății civile, ai mediului de afaceri și ai celui academic.

Mișcarea pentru Dezvoltarea Moldovei (MDM) este un think tank care a dedicat o bună parte a ultimilor ani înțelegerii și identificării de soluții legate de administrarea teritoriului, în special care să ajute la rezolvarea gravei probleme a izolării și golirii demografice a regiunilor lăsate în urmă, în special a Moldovei. Printre altele, MDM a publicat recent un volum pe această temă - Regionalizarea. Către un model

de bună guvernare a României, coord. Alexandru L. Cohal, Dorin Dobrinu, George Țurcănasu, Iași, Polirom, 2023, unde au fost reunite contribuțiile a zece specialiști din domenii diverse, geografie, economie, științe politice, științe juridice, istorie, filologie, sociologie și etnografie (<https://polirom.ro/-/7950-regionalizarea.html>).

Este evident că actuala organizare administrativ-teritorială a României, care datează de la sfârșitul anilor 1960 și reflectă modul în care regimul cEAUȘIST își imagina teritoriul, reprezintă una dintre cauzele dezvoltării inegale a regiunilor sale. Această opinie este împărtășită, după cum au arătat luările de poziție de până acum, de părți ale corpului politic, de organizații civice sau din zona afacerilor, de membri ai mediului academic ș.a.m.d.

Comunitățile din această țară, inclusiv cele regionale, mai mari sau mai mici, nu trebuie să fie doar obiect al ingineriilor politice și guvernamentale. Este necesar ca punctele lor de vedere să fie luate în seamă atunci când se discută pe marginea temelor majore și se iau decizii care le privesc direct. Buna guvernare presupune, potrivit teoriei și practicii democratice, inclusiv un dialog real și permanent între instituții și cetățeni.

Având în vedere toate acestea, vă solicităm, domnule Prim-Ministru, o întrevedere în perioada următoare, în care reprezentanții MDM să vă prezinte punctele de vedere și argumentele moldovenilor asupra regionalizării României.

Cu stima,

*Mișcarea pentru Dezvoltarea Moldovei
Iași, 15 ianuarie 2025*

Centenarul **Patriarhiei Ortodoxe Române**

Ciprian Demeter, jurnalist, București

Centenarul Patriarhiei Ortodoxe Române este un prilej important de reflecție asupra impactului profund pe care credința îl are asupra societății noastre. Celebrarea secolului de existență a Patriarhiei este marcată printr-o liturghie solemnă oficiată de Patriarhul Daniel în Catedrala Patriarhală și prin proclamarea canonizării a 16 sfinți din secolul XX, eveniment care ne oferă oportunitatea de a evalua rolul fundamental al religiei ca pilon al moralității și coeziunii sociale, reflectând asupra modului în care influențează viețile individuale și comunități întregi.

Patriarhia Ortodoxă Română a avut un rol crucial de-a lungul istoriei în menținerea unității spirituale și identitare a poporului român și a funcționat, încă de la constituirea sa oficială, ca un bastion al tradițiilor și valorilor naționale, oferind îndrumare în vremuri de criză și servind drept stâlp al comunității în perioada regimurilor politice adverse. Proclamarea noilor sfinți duhovnici și mărturisitori reafirmă angajamentul Bisericii de a promova modelele de viață virtuoză și de credință rezistentă.

Religia continuă să fie un fundament moral pentru societatea noastră, oferind un set de valori etice care ghidează comportamentul individual și colectiv. Într-o lume modernă, marcată de rapide schimbări sociale și tehnologice, principiile spirituale ale Bisericii Ortodoxe Române servesc drept ghidaj moral, modelând caracterul și identitatea națională.

Astăzi, mai mult ca oricând, religia ortodoxă reprezintă un element esențial de coeziune spirituală și socială. În comunități, biserica este un centru al activităților culturale și sociale, o sursă de sprijin moral și material, căci într-un cadru caracterizat de pluralism și diversitate, credința ortodoxă oferă un punct de unitate și identitate care ajută la integrarea indivizilor și grupurilor diverse, promovând toleranța și empatia.

În fața secularizării crescânde și a provocărilor morale moderne, rolul Bisericii Ortodoxe Române rămâne complex, iar școlile și instituțiile religioase sunt chemate să se adapteze contextului actual, oferind modele de gândire care să rezoneze cu noile generații. Dialogul interconfesional și deschiderea către

probleme sociale contemporane sunt esențiale pentru a păstra relevanța și influența Bisericii în viitor.

Centenarul Patriarhiei Ortodoxe Române este atât o sărbătoare a trecutului, cât și un tribut adus prezentului și un angajament pentru viitor, așa cum subliniază Martin Luther King Jr.: „Credința este primul pas, chiar dacă nu vezi întreaga scară.”

Pe măsură ce România își continuă drumul în lumea modernă, provocată de transformări și incertitudini, Biserica Ortodoxă continuă să fie un reper de speranță și înțelepciune, ghidându-și credincioșii prin valorile fundamentale ale compasiunii, credinței și comunității, o ancoră spirituală, o

voce venerabilă într-o conversație globală, care articulează importanța conservării rădăcinilor noastre spirituale și morale, asigurând o bază solidă pentru viitorul națiunii.

Centenarul Patriarhiei Ortodoxe Române nu este un testament al continuității unei credințe care a modelat destinul național. Într-o lume aflată în perpetuă schimbare, Biserica rămâne o lumină călăuzitoare, un sanctuar al valorilor autentice și un liant al comunității. Prin proclamarea noilor sfinți și reafirmarea misiunii sale spirituale, Patriarhia Ortodoxă Română transmite un mesaj puternic: credința nu este o relictă a istoriei, ci o forță vie, menită să inspire, să unească și să ofere sens într-un viitor plin de provocări.

100

Nu suntem deloc egali

Felix Nicolau, scriitor, traducător, eseist, Spania

Ideea de bază a naționalismului și a patrioților de paradă de azi e că „noi suntem români” și avem drepturi, ne-am născut cu ele date de la Dumnezeu. E în afirmația asta e inclusiv o notă egalitaristă, toți suntem români deci toți suntem egali. Eu vreau exact aici să intervin și să spun că nu suntem deloc egali, nu suntem la fel, suntem complet diferiți chiar dacă suntem români. Unii sunt mai deștepți, alții mai frumoși, alții mai harnici, în niciun caz nu suntem la fel, nu suntem egali pentru că suntem români. Eu nu cred faptul că dacă sunt român îmi dă mie vreun avantaj, trebuie să mă facă mândru sau e o binecuvântare de la Dumnezeu. Sunt convins că toate popoarele își promovează mândria de a fi membru al aceluiași popor, dar asta nu înseamnă să credem că noi suntem mai deosebiți decât alții. Din contră, cred că sunt civilizații mult mai bogate din punct de vedere cultural decât a noastră. Așa cum sunt și altele mai puțin dezvoltate decât civilizația noastră. Revin, a fi român nu este nici un avantaj, nici un dezavantaj, e un dat. Includerea asta la grămadă într-un grup etnic

național se vrea cumva să ne reducă pe fiecare la un nivel de egalitate între noi. Ori eu exact acest lucru nu am suportat în comunism și pentru acest lucru am ieșit la Revoluție, egalizarea forțată a membrilor unei societăți. În capitalism oamenii nu sunt egali, fiecare se dezvoltă după propriile capacități. Ca urmare nu putem pune semnul egal între un om care muncește și unul care taie frunză la câini, nu putem pune semnul egal între un om care învață carte și altul care bate mingea pe maidan. În mod firesc unii ajung să câștige mai bine iar alții mai prost, unii evoluează iar alții stagnează. În România sunt oameni cinstiți și lepre, hoți, infractori. Nu suntem toți la fel, asta e concluzia mea. Eu mă simt mai apropiat de un coleg de o altă naționalitate, turc, arab, francez, țigan etc, care muncește și e serios decât de un compatriot care trage mîța de coadă și vrea să păcălească serviciul pe spinarea altora. Mă întreba o comentatoare la o postare anterioară de ce am ajuns în situația asta, presupunând că toată lumea o duce foarte greu. Nu toată lumea o duce greu în România,

sunt oameni care câștigă foarte bine, din muncă cinstită. Salariul mediu a crescut la 1000 de euro, mai mult în marile orașe și mai puțin în rural. Am mai spus, un șofer de Uber care muncește n-are cum să plece acasă fără minim 2000 de euro. Și sunt momente în București în care nu găsești un Uber să te deplasezi. Sunt unii care zic că vor să muncească dar când pleacă de-acasă se roagă în mintea lor „Dă Doamne să nu găsesc nimic”. Se plâng unii de pensii foarte mici, eu vreau în primul rând să știu câți ani au muncit acei oameni care se plâng de pensii foarte mici. Chiar astăzi foarte mulți tineri nu muncesc nimic, sau muncesc sporadic, o lună colo, două luni dincolo, restul acasă. Cam câtă vechime credeți că o să adune ăștia și cam ce fel de pensii o să aibă? Nu prieteni, nu suntem la fel, unii muncesc de dimineața pana seara de cad lați când ajung acasă iar alții sparg semințe pe marginea șanțului. Degeaba se duc cei din urmă să ceară drepturi pentru că sunt români, n-au ce să ceară, ei sunt doar puturoși. S-au tot învățat acești netrebnici să vorbească în numele poporului, toți puturoșii s-au solidarizat și apar la televizor plângându-se că n-au, că nu pot să se descurce din 1200 de lei pe luna. Nu toată lumea e în situația asta, unii au alții n-au, așa e în capitalism. Nu mai generalizați, nu toți suntem în aceeași situație pentru ca nu toți muncim la fel.

Câteva întâmplări din zilele noastre, câteva date statistice și o concluzie. Am avut nevoie de un meseriaș să ne deblocheze un calorifer care nu mai funcționa. L-am chemat

pe administratorul blocului, un tip la 70 de ani, vorbăreț, lăudăros, energic, care în ciuda vârstei e mult mai activ decât mulți tineri care s-au născut obosiți. Ne-a spus că încă își ajută copiii, trei la număr, două fete și un băiat, plus nepoții. A fost pompier la viața lui și-acum are o pensie de 4000 de lei. Pe lângă asta mai ia ceva și de la administrație și mici ciubucuri prin bloc. Cu toate astea omul n-are dinți în gură, e nebarbierit, toată ziua schimbă robineți, țevi, coloane, repară terasa, și multe altele. Se plângea că nu mai scapă de copii, care au și ei între 30 și 40 de ani, și de nepoți, care-i tot cer bani pentru tot felul de lucruri. Unii nu lucrează, alții sunt bețivi, se descurcă greu. Pe mine m-a dezamăgit faptul că un bătrân la 70 de ani în loc să-și trăiască ultima parte a vieții liniștit și în loc să fie ajutat de copiii lui, trebuie ca el să-i ajute pe ei. E divorțat de nevastă-sa și a trebuit să o despăgubească și pe ea ca să păstreze apartamentul.

Pentru că n-am avut timp, sau am uitat, am comandat câteva cumpărături, la modul o sticlă de apă și mâncare chinezească, prin Glovo. De obicei veneau obișnuiții nepalezi, de dată asta a venit un român. Chiar am rămas mirat. Noi stam la etajul 4 fără lift, unii cred că e dificil să ajungă la noi. Livratorul român de la Glovo a sunat la ușă și m-a întâmpinat cu o față plină de reproșuri, ochi dați peste cap, atitudine agresivă. I-am lăsat o sumă rotundă dar în mod clar n-a fost mulțumit, a plecat bolborosind și sunt ferm convinși că m-a înjurat. Știți care e diferența între livratorii români și cei nepalezi? De fiecare dată nepalezii te întâmpină cu un zâmbet sincer,

recunoscător, optimist. Par foarte fericiți cu ceea ce fac și niciodată nu fac nazuri la tips.

Conform statisticilor, pe care le-am mai dat și pe pagina asta, 50% dintre tineri în România nu au BAC-ul, între aceștia 30% abandonează școala pe parcurs. Mulți dintre acești tineri nu au un job și locuiesc încă cu părinții și se află în întreținerea lor. Acum mai mulți ani am intrat pe pagina unui influencer adolescent care dezvoltă o teorie revoluționară care nu era însă originală. Școala, potrivit lui, e un loc unde societatea îi dresază pe copii ca să-i facă sclavi numai buni de exploatat de capitaliști veroși. Totul e un plan foarte bine pus la punct, secret, viclean, pe care el l-a descoperit, pentru că e un tip foarte deștept. Omul la școală era mediocru, a fost nevoit să se transfere la un liceu agricol ca să-și termine liceul, însă el s-a prins de toată șmecheria, lumea e rea și e vicleană, vrea să-i transforme pe tinerii de azi în sclavi, să-i dresaze, să nu mai aibă personalitate, idei, opinii. Acum tinerii ăștia au ajuns la vârsta la care trebuie să presteze în câmpul muncii. În continuare sunt revoltați, nemulțumiți, se consideră tratați ca niște sclavi, își lasă joburile pe bandă rulantă, nu sunt în stare să adune câteva luni la un loc de muncă. Inițial am crezut că e vorba de câteva cazuri izolate, niște excepții, acum însă am realizat că o mare parte a tinerei generații gândește așa. Ei consideră că dacă mergi la muncă, dacă îți faci treaba, dacă respecti

regulile, ierarhia, ești un sclav. Preferă să nu facă nimic, să n-aibă un ban în buzunar, să atârne la părinți și familie, dar să nu fie sclavi. Mai e o teorie pe care o dezvoltă tinerii ăștia, ei afirmă că părinții au obligația să-și întrețină copiii, pentru că de-aia i-au făcut. Nu ei au cerut să vină pe lume, părinții au decis asta, pe ei nu i-a întrebat nimeni, a fost doar plăcerea părinților. Cât timp trebuie să-i întrețină părinții pe copii? Toată viața. Nu toți tinerii sunt așa, există și un procent de tineri care evoluează, învață, progresează, sunt responsabili și abordează viața în mod sănătos. În afara tinerilor ăștia care îl votează cu furie pe Georgescu au existat și tinerii care imediat după primul tur al alegerilor au făcut protestele de la Universitate denunțându-l pe Kremlin Georgescu. Din păcate ponderea lor nu e ridicată. Marea majoritate a tinerilor de azi sunt lumpeni coborâți din galeriile de fotbal în stradă înjurând, agresând, brutalizând. Evident că sunt excepții în toate direcțiile, însă eu am luat în discuție tendințele conform statisticilor. Știm azi cum arată votanții partidelor extremiste, tineri needucați fără job la marginea societății. Cumva este și logic să fie așa, oamenii ăștia vor să se schimbe totul, lor nu le convine nimic. E cumva și distractiv că tinerii ăștia fără job se plâng că îi fură guvernul. Îi fură din ce nu au. Concluzia mea e că în marea ei majoritate generația tânără arată foarte rău.

Patriotism și demnitate românească

Ionuț Țene, jurnalist, eseist, Cluj-Napoca

Pe părintele Ciprian Mega nu l-am cunoscut personal, ci doar prin comunicarea privată, printr-o o rețea de socializare în anul 2016, când am publicat cartea „Valeriu Gafencu – o biografie teologică a Sfântului Închisorilor” (Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj). Am tipărit cartea acesta în preajma comemorării oficiale de către BOR a Sfinților închisorilor. A fost un moment delicat, când am fost refuzat de unii preoți și profesori teologi la modă în media ca să-mi prezinte cartea, fiind considerat subiectul despre reeducarea de la Pitești și Aiud, precum și despre Sfinții Închisorilor foarte delicat. Atunci am aflat că există o teologie din vârful limbii, comodă și călduță, un „ortodoxism căldicel”, care evită să abordeze subiecte profunde despre rezistența la comunism a Sfinților Închisorilor. E o modă printre unii corifei ai ierarhiei BOR ca să se pună bine cu stăpânirea, secularismul și cu teologia civică de salon din emisiunile ușurele în stil TVR – o teologie în genului lui Vasile Bănescu, „cu voie de la poliție”. Atunci, pe lângă câțiva preoți curajoși din Italia, Spania,

Germania, Luxemburg sau din țară, părintele Ciprian Mega – care slujea la o parohie ortodoxă cu credincioși români inimoși, lângă Nicosia în Cipru – m-a invitat imediat să lansez cartea și să vorbesc despre Valeriu Gafencu pe frumoasa insulă grecească, unde a construit o biserică. Din motive care nu au ținut de mine, nu am reușit să dau curs invitației, dar de atunci l-am urmărit cu atenție și empatie pe părintele Ciprian Mega. Așa am descoperit că a devenit un autentic regizor de film, care abordează subiecte ce țin de o calofilie teologică, de martiraj, de Sfinții Părinți și, în special, de marile probleme ale războiului duhovnicesc, fiind și un promotor al Sfinților Închisorilor. Părintele Ciprian Mega este absolvent de Teologie la Sibiu și a urmat doctoratul în Anglia, iar din 2009 a devenit preot în Cipru. Este iconom stavrofor din 1 octombrie 2012, prin hirotesia Mitropolitului Isaia de Tamasos și Oreini, cu acordul Patriarhului Daniel.

A debutat ca regizor în 2015, cu filmul de scurt metraj „Nunta lui Iov”. În același an,

filmul a fost selectat la Festivalul Internațional de film de la Cannes, iar prin filmul „Dimineața care nu se va sfârși” (România – Cipru, 2016, 97 minute) reprezintă debutul său în lungmetraj. E un film reușit și zguduitor despre destinul unui preot român în Diaspora. Cu filmul „7 cuvinte – Povestea unui biruitor. Gheorghe Calciu”, părintele Mega și-a luat ca model un preot trecut biruitor prin calvarul comunismului și care nu a cedat reeducării și presiunilor regimului ateu. Filmul este un crez al părintelui Ciprian Mega, care a dus la recentul său lung metraj „21 de rubini”, ce a devenit viral în cinematografele din România, deși a fost ignorat de autorități și reprezentanții BOR, pentru că este critic față de corupția din România, corupție cu complicitatea instituțiilor de forță și cu sprijinul ambasadelor străine, care se implică în treburile interne ale României. Filmul este curajos și prezintă corupția unui sistem de tip fanariot implementat neo-colonial de marile puteri în România. De aceea nu m-a surprins faptul că filmul al cărui regizor și scenarist este Părintele Ciprian Mega a intrat în finala filmelor premiate la Moscova. Festivalul de la Moscova este al doilea ca vechime și prestigiu din lume, după cel de la Veneția. În concurs participă 320 de filme din întreaga lume, dar filmul „21 de rubini”, regizat de către preotul ortodox Ciprian Mega, a fost selectat printre cele 9 filme finaliste. Deschiderea de gală a festivalului „BRICS FILM FESTIVAL 2024” se află sub patronajul marelui actor și regizor rus Nikita Mihalkov. Ceea ce mi-a plăcut la părintele Ciprian Mega a fost faptul că la

conferința de presă nu s-a sfiit să-l critice dur pe fostul președinte rus Dimitrie Medvedev la el acasă, pentru că i-a jignit pe români, lucru care dovedește că părintele și-a păstrat crezul din 2016, când nu s-a sfiit să lanseze o carte despre Sfântul Închisorilor, Valeriu Gafencu. Iată ce a spus părintele la Moscova: „Ca să vă răspund, ar trebui să enumăr motivele care m-au determinat să vin aici. Sunt mai multe, dar vă voi spune trei dintre ele. Primul se află în stânga mea, prietenul Ivan Kuntriantsev, directorul acestui festival. Un om de mare calitate, un intelectual profund și un bun cunoscător de cinema. Când te invită un prieten să treci de pe un tărâm pe celălalt, ca să-l întâlnești, se cuvine să dai curs invitației, indiferent de consecințe. Al doilea motiv ține tot de prietenie, de legătura cu un om pe care-l apreciez și care mă onorează cu prietenia dumnealui. Mă refer la Nikita [Mihalkov], care este un nume uriaș în istoria cinematografiei mondiale. Al treilea motiv, care este și cel mai puternic, a pornit de la declarația fostului dvs președinte, dl. Medvedev, care, pe contul dumnealui de Telegram, a scris, la un moment dat, că „românii nu sunt o națiune”. Sigur, e o afirmație care să se încadreze într-un anumit tip de propagandă. Dar, dacă noi am fi ținut cont de propaganda furibundă în ceea ce vă privește, n-am fi fost aici. Noi auzind adesea că trăiți rău, ca nu aveți mâncare în magazine, că economia în Rusia e instabilă, că sunteți în pragul revoltelor sociale. Or realitatea este total diferită, de acea propaganda se dovedește mincinoasă. Vă rog să-i transmiteți d-lui Medvedev că românii nu doar că sunt o

națiune, dar sunt un popor vechi, teafăr de multă vreme în conștiința europeană. Când umilești un popor se produce un rezultat asemănător ca atunci când umilești un om. În sufletul aceluia se naște revoltă, dispreț, ură. Nu aceasta este calea! Vedem, de-a lungul istoriei, dar, mai ales, în ultimii ani, având experiențele din fosta Iugoslavie, din Ucraina, din Orientul Mijlociu: când este agresată fibra unui popor, sensibilitățile etnice și profunzimile culturale, atunci consecințele sunt sângeroase și absurde”. Prin această abordare, părintele Ciprian Mega a oferit o lecție de patriotism, demnitate și românism, atât lui Medvedev, dar și unor politrucii de la

București, care au uitat că trebuie să apere suveranitatea, credința și independența României în fața marilor puteri acaparatoare. Mesajul părintelui Mega poate fi tradus altfel: suntem un popor demn, independent, suveran, cu o cultură străveche și nu acceptăm să fim colonie, nici în fața Rusiei și nici a SUA sau a Bruxellului. Părintele Mega s-a purtat ca un diplomat cultural zilele acestea, mai mult decât o mie de angajați de la MAE sau SIE. Sunt sigur că, în curând, părintele Mega va fi o voce puternică a BOR în fața noilor provocări care atentează la credința și suveranitatea poporului român.

PATRIMONIU CULTURAL

Scriitorul Ioan Slavici la Panciu.

Amintiri și recunoștință

Mihail Adafini, istoric, profesor, Panciu

Ultima persoană care l-a cunoscut la Panciu pe scriitorul Ioan Slavici și care mai trăia la începutul Mileniului al III-lea a fost învățătoarea Elena Pușcă, născută la 18 decembrie 1909. A profesat la Școala Crucea de Jos, din satul natal, în perioada 1 septembrie 1930 – 1965. Ca elevă a mers la școală începând cu vârsta de 9 ani, din cauza Primului Război Mondial, populația din satele situate pe Valea Șușiței, denumită ulterior „Marna Românilor”, a plecat în refugiu în partea Moldovei, neocupată de armatele Puterilor Centrale.

Primele două clase le-a urmat în sat, imediat după război, iar clasele a III-a și a IV-a la Panciu.

Din mărturisirile doamnei învățătoare, înregistrate în ianuarie 2003, când

dumneaei avea vârsta de 93 de ani, moment în care s-a sărbătorit, cu fast, la Panciu, 155 de ani de la nașterea scriitorului Ioan Slavici, aflăm că l-a cunoscut pe scriitorul ardelean, care l-a sfătuit pe tatăl domniei sale să o dea la Școala Normală din Sfântu Gheorghe, județul Trei Scaune (Covasna de astăzi). În ultimul an de studii școala s-a desființat, absolvind-o în iunie 1929, la Școala Normală Eparhială Chișinău, unde directoare era celebra Elena Alistar, care semnase hotărârea de unire a Basarabiei cu România, la 27 martie 1918.

Când mergea la Școala Primară Panciu, preferată de părinți pentru că tatăl său lucra ca percepător la secția financiară a orașului, trecea pe lângă casa Grigore Gheorghiu, ce aparținea acestui podgorean, căsătorit cu Lavinia, fiica lui Slavici.

Casa ginerelui și fiicei era situată la marginea nordică a satului Crucea de Jos într-o zonă cu gospodării răzlețe, înconjurată de

suprafețe mari cu viță de vie, vecină cu orașul comercial Panciu, asemănătoare cu zona Șiriei.

Casa Gheorghiu era destul de arătoasă, dacă avem în vedere marile distrugerii produse în toată regiunea în anii Războiului Mondial. Originalitatea gospodăriei era dată de foișorul de la etaj, preferat de către bătrânul scriitor, retras aici în 1925, obosit de viața agitată ca urmare a implicării, la nivelul cel mai înalt, în lupta pentru drepturile naționale ale românilor, cu procese și detenții în pușcării.

În perioada 23 februarie-8 martie 1919 a avut loc procesul la Curtea Marțială a Corpului II Armată, prin care Ioan Slavici, Tudor Arghezi și alții au fost acuzați de colaboraționism cu autoritățile germane de ocupație din Primul Război Mondial. A fost condamnat la 5 ani de închisoare (alte surse indică 7 ani) și eliberat după 11 luni de detenție de la închisoarea Văcărești după o intensă campanie mediatică care a pus presiune pe autorități. Probabil că la începutul anului 1920 a venit la Panciu, după ce i s-a stabilit domiciliul forțat.

Nu suntem convinși că informația doamnei învățătoare este veridică, decât dacă Ioan Slavici a mai venit în vizită la fiica sa, în anii anteriori, poate vara, după ce a scăpat de necazurile povestite în memorialul „Închisorile mele”. Posibilitatea de a veni de la București la Panciu nu era foarte dificilă pentru că exista, încă înainte de război, cale ferată între Mărășești și Panciu. Învățătoarea a povestit că scriitorul ieșea în șosea și-i înmâna câte un bilet pentru învățătorii de la școală, probabil pentru viitoare întâlniri.

Retragerea definitivă la Panciu, mai exact la Crucea de Jos, pe atunci comună, ce se va uni cu orașul la 1 aprilie 1937, a fost cauzată de faptul că era bolnav și presimțea că va muri, nedorind să fie înmormântat la București. În acel moment, la Șiria nu mai avea pe nimeni, iar casa ginerelui și fiicei îi oferea, până în depărtări, o priveliște asemănătoare cu cea din „Ardealul drag”.

Se spune că a lăsat prin testament, fără să avem documentul, dorința să fie înmormântat la Schitul „Brazi”, existent în marginea localității, la aproximativ un kilometru de casă.

Autorul acestor însemnări a descoperit la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Vrancea, în Dosarul 1/1925, fila 385, ultima din dosar, următorul document:

„Fonograma nr.774/1925 august 18

Domnului Prefect al Județului Putna/
Focșani

Am onoarea a raporta că eri 17 august a.c. la orele 18³⁰ a încetat din viață publicistul Ioan Slavici, la via ginerelui său Dl Gheorghiu în comuna Crucea de Jos. Defunctul era în vârstă de 78 ani și în ultimul timp suferea de astm. Va fi înmormântat la Schitul „Brazi”.

Preotul Plasei Al. Tomescu”

La înmormântare, pe lângă inteligenția locală, au fost prezente personalități ale literaturii: Liviu Rebreanu, Gala Galaction și Mihail Sorbul.

La acest schit își ducea somnul de veci și unul dintre mitropoliții Moldovei, Teodosie al II-lea, canonizat mai târziu, în septembrie 2003, de către Sfântul Sinod.

Somnul marelui prozator va fi tulburat, după 1959, când viețuitorii schitului au fost alungați de către autoritățile regimului politic comunist ateu.

Treptat totul a intrat în degradare, familiile de etnie romă ce locuiau în apropiere, au furat tot ce se putea. În aceste condiții osemintele scriitorului au fost strămutate în cimitirul orașului la Movilă, în apropierea fostului Cimitir al Eroilor, amenajat după Marele Război pentru Întregirea Neamului.

Noul loc de veci nu a fost ales întâmplător, ci lângă capela unde urma să fie depusă, în viitor, fiica sa Lavinia, pe alea centrală a cimitirului, unde erau și monumentele funerare ale personalităților păncene.

O schimbare spectaculoasă s-a produs și în viața fiicei sale. Ea a divorțat de Grigore Gheorghiu și s-a căsătorit cu fostul maior Ioan Gâță, ajuns primar-numit al orașului Panciu, în timpul regimului de autoritate personală al Regelui Carol al II-lea (1938-1940). Familia Gâță avea o capelă potrivit statutului ei în oraș. Lângă capelă, în partea de nord, au fost depuse osemintele lui Ioan Slavici, având la cap o cruce mare, înaltă, din marmură neagră, pe care a fost înscris textul:

„Primește Doamne în cămările dreptilor pe dreptul Ioan Slavici care a trecut prin viață cu rară înțelepciune și superioară îngăduință.”

Gala Galaction

Regimul politic stalinist constrângător, represiv, a forțat plecarea din oraș a familiilor care au reprezentat ceva valoros pentru

comunitate, printre care și familia Gâță, cu Lavinia, stabilită în București.

Ioan Gâță, mai în vârstă ca Lavinia cu 21 de ani, a decedat la 92 de ani și a fost înmormântat în Cimitirul „Sfânta Vineri” din București în anul 1959 sau 1960. Firesc a fost ca și soția Lavinia când s-a sfârșit din viață, în anul 1966, să fie depusă lângă soțul ei.

În condițiile descrise, când familia Ioan și Lavinia Gâță alesese să-și doarmă somnul de veci în București, capela a fost vândută familiei Adolf Căpățână, fost primar în perioada cea mai grea din istoria orașului, după cutremurul catastrofal din 10 noiembrie 1941, urmat de anii grei ai celui de Al Doilea Război Mondial. Noii proprietari ai capelei au murit în același an, 1972.

Așa Ioan Slavici a rămas la Panciu, fără rude, dar nu singur, ci cu succesiunea generațiilor de pănceni care i-au studiat opera, l-au adoptat ca fiind de-al lor, l-au prețuit ca pe nimeni altul din viața târgului.

În anul următor strămutării osemintelor de la Sfântul Schit în cimitirul orașului, în 1960, a fost amplasat bustul scriitorului, la intersecția celor mai importante căi de comunicație, șoseaua județeană și bulevardul, dar și în fața clădirii liceului care îi poartă cu cinste numele. Bustul a fost lucrat în calcar de Câmpulung de către sculptorul Florian Calafeteanu. În partea opusă, spre schitul Brazi, duce strada care nu putea să aibă alt nume decât Ioan Slavici.

Viața a decurs normal privitor la relația Ioan Slavici – comunitatea panceană, până în anul 2003.

Din momentul în care s-a amplasat bustul scriitorului pe o platformă cu trepte, în fața liceului, la zilele de naștere și deces, elevii și cadrele didactice au depus coroane de flori spre a-i cinsti memoria.

Avem și fotografii cu elevi îmbrăcați în costum pionieresc la mormântul lui Ioan Slavici, unde se află și biserica orașului, fapt ce demonstrează că anumite restricții ideologice erau încălcate, sau că autoritățile le treceau cu vederea.

După răsturnarea regimului politic comunist în decembrie 1989, ateismul nemaifiind o componentă a educației tineretului școlar, activitățile dedicate marelui prozator s-au mutat în cimitir, la mormânt, de această dată participând și preoții, pomenirea incluzând și toate practicile religioase.

Pelerinajul la mormântul lui Ioan Slavici se face nu numai în zilele borne de hotar în existența scriitorului, ci și în cursul anului.

După anul 2000, când s-a sărbătorit, cu fast, Zilele orașului Panciu, în ultima săptămână din luna septembrie, festivități la care au fost invitați și reprezentanți ai comunității din Șiria, omagierea acestui reprezentant de frunte al culturii românești a devenit o constantă în program. Se adaugă vizitele foștilor elevi ai liceului, cu prilejul

întâlnirilor după un număr de ani de la absolvire, vizitele oamenilor de cultură din țară și din Vrancea, care vin în pelerinaj la mausoleele vrâncene, iar mai nou, după 2003, pelerinajul religios la Mănăstirea Brazi, unde este mormântul Sf. Ierarh Mucenic Teodosie, mitropolit al Moldovei, dar și o cruce cu o placă din marmură, ce indică locul unde a fost mormântul scriitorului timp de 35 de ani. Toți aceștia merg și la mormântul actual, spre a pune o floare sau să aprindă o lumânare pentru cel care a scris operele studiate la școală.

Înființarea cenaclului literar local "Miorița" în ianuarie 2022 îmbogățește numărul activităților dedicate nemuririi scriitorului.

Pentru că în localitatea natală a lui Ioan Slavici, Șiria, a fost înființat un muzeu în amintirea scriitorului și a lui Emil Monția, Primăria orașului Panciu a organizat vizite cu participarea intelectualității pâncene. Cu acest prilej au fost dăruite cărți despre istoria orașului Panciu.

Nu în ultimul rând evidențiem faptul că imnul liceului are ca laitmotiv numele scriitorului, iar elevii se autonumesc „**liseeni**” (**prescurtarea liceului LIS-Liceul Ioan Slavici**) și poartă, cu mândrie, la uniformă, sigla ce-l reprezintă pe Ioan Slavici.

Slavici

un studiu inedit - mărturisiri

Adela Cristiana Gorcea, profesoară, Arad

Reflectând asupra cărții în general, Honore de Balzac afirma: „**Când citim o carte, simțul adevărului ne spune: Aceasta este o minciună – la fiecare detaliu incorrect. Dacă simțul acesta ne vorbește prea des și tuturor, înseamnă că respectiva carte nu are și nu va avea nicio valoare. Secretul succesului universal și etern constă în veridicitate**”. Dând glas repetatelor întrebări cu privire la raportul între lumea ficțională și cea reală, romancierul francez subliniază o atitudine surprinzătoare a cititorului de literatură față de carte: el uită sau îndepărtează specificul ei ficțional, căutând în text și dincolo de text, o realitate cunoscută. De asemenea, Balzac este adeptul ideii că valoarea unei cărți constă în credibilitatea ei, ceea ce înseamnă că acordă o atenție sporită elementelor cu un corespondent real. El nu vede literatura ca pe o lume în care cititorul se rătăcește în mod firesc, ci o consideră un univers apropiat de realitate. Lucrarea Valori documentare în scrierile lui Ioan Slavici se încadrează în contextual amintit, realizând analiza textelor slaviciene din perspectiva veridicității lor. Prin demersul nostru, am încercat recompunerea lumii în care a trăit și a suferit scriitorul, o lume frământată de importante evenimente ale istoriei.

Cercetarea noastră se bazează pe **ipoteza** că scrierile lui Slavici au, alături de incontestabila valoare estetică, o dimensiune documentară, stilul acestora oferind posibilitatea de a extrage aspecte documentare din texte care urmăresc finalități literare.

Mărturisim aici dificultatea cercetării noastre. Literatura de specialitate, istoriile literare, lucrările de critică, numeroasele studii și teze de doctorat realizate până în prezent au fost pentru noi generatoare de îndoieli cu privire la ce am mai putea aduce nou pe un tărâm bătătorit de specialiști sau doar de pasionați. În egală măsură, lucrările au constituit fundamentul fără de care demersul nostru nu s-ar fi putut înălța. Studiile criticilor și exegeților operei lui Slavici, Eugen Simion, Dimitrie Vatamaniuc, Pompiliu Marcea, Magdalena Popescu, Eugen Todoran, Cornel Ungureanu, Lucian Vasile-Szabo, Virgil Vintilescu și mulți alții - au reprezentat pentru noi repere indispensabile, la care ne-am raportat permanent, cu sentimentul că parcursul nostru reprezintă o adevărată cutezanță pătrunderea unui intrus în sacralitatea lumii lui Slavici și a celor care s-au aplecat cu migală asupra studiului creației sale. Diversitatea tipologică a scrierilor lui Slavici

și volumul mare al acestora a reprezentat o altă dificultate care ne-a limitat destul de repede intenția unui parcurs amănunțit prin întreaga operă. Însuflețiți totuși de gândul că **despre un scriitor nu s-a spus niciodată totul**, am optat pentru concentrarea cercetării pe o selecție de texte slaviciene existente doar în manuscris și o parte din textele literare în măsură a sprijini ipoteza cercetării, deoarece am considerat că scrierile nonliterare și memorialistica, sunt mai apropiate de realitatea vremii în care au fost scrise. Așadar, dacă ipoteza noastră poate părea prea simplă accentuăm specificul literaturii, Acela de **mimesis** și adăugăm o notă, citându-l pe Isaac Newton: „Nu inventez ipoteze. Dacă am văzut mai departe decât alții, e pentru că am stat pe umerii unor giganți.” Încercând să vedem mai departe, am căutat în textele analizate informații explicite și implicite despre lumea de acum un secol și jumătate pe care le-am raportat la surse critice, la corespondența lui Slavici cu diferite personalități ale vremii, la amintirile junimiștilor, dar și la surse inedite oameni în vârstă din zona de vest, documente necercetate până în prezent, fotografii de epocă. Am optat pentru această formulă de cercetare având prilejul de a fi aproape de locurile natale ale lui Slavici, unde i-am călcat pe urme și am atins hârtia pe care a scris. Ne-am putut axa astfel, atât în selecția textelor literare, cât și în căutarea unor dovezi, pe surse din zona Podgoriei Aradului.

Metodele de investigare sunt cele obișnuite. În prima etapă am realizat **studiul** operei și selecția de texte, studiul bibliografiei generale, al bibliografiei critice existente până în prezent, precum și al unor lucrări monografice despre Șiria, Miniș, Covăsânț, Pâncota, Măderat, Seleuș.

Colectarea materialelor necesare cercetării s-a realizat prin **deplasare în teren. La Muzeul Memorial „Ioan Slavici” din Șiria** am descoperit ceea ce avea să devină **materialul de bază** al cercetării: șase manuscrise nevalorificate până în prezent, dintre care unul inedit, rămas în arhivă, fără să fie cunoscut sau publicat până azi; cărți poștale, fotografii inedite, distincții primite de Slavici de-a lungul vieții, scrisori de la personalități ale vremii Eugen Bote, Ion Bianu, Vasile Mangra, Silvestru Moldovan. De asemenea, am studiat aici câteva numere din ziarele vremii: „Tribuna”, „Speranția”, „Rapsodia copiilor și a tinerimii”.

Aflându-ne în **căutarea unor materiale de confirmare** a legăturii între scrierile lui Slavici și realitățile vremii sale, am efectuat alte **deplasări în teren. La Casa memorială „Ioan T. Florea” din Covăsânț** am descoperit corespondență inedită între Ioan T. Florea și Ovidiu Bîrlea, culegeri de folclor din zonă realizate de etnomuzicolog, fotografii, notițe ale acestuia legate de satul tradițional românesc și de obiceiuri. **Muzeul Etnografic al Transilvaniei-Cluj Napoca** a fost locul unde am identificat un plus de informație despre zona Transilvaniei de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, precum și obiecte din epocă pe care le-a menționat și chiar le-a descris Slavici în literatura sa. La **Biserica Ortodoxă din Pâncota** am obținut registre din anii 1898 și 1980, cu evidența enoriașilor, spre a avea termen de comparație pentru onomastica din literatura lui Slavici. Informații importante despre vremea lui Slavici am adunat în timpul **discuțiilor cu vârstnici** din Pâncota, Măderat, Galșa, Șiria. Momente speciale

am avut vorbind cu Maria Slavici, descendentă a familiei Slavici, din Șiria, care a acceptat să povestească despre relațiile dintre urmașii scriitorului, oferind câteva fotografii de familie și documente din zona Șiriei, adunate de părinți și bunici. **Sinagoga Neologă din Arad** a fost locul unde am găsit o generoasă bibliografie despre evrei și am discutat cu **Ionel Schlesinger, președintele Comunității Evreilor din Arad**, despre statutul evreilor din zona Transilvaniei în vremea lui Slavici. Am vizitat **colecționari** din Pâncota, Măderat, Gașa, Șiria, Cuvin, obținând monede din vremea **Imperiului Austriac, cărți poștale de epocă, fotografii vechi. Muzeul din Bielsko-Biala Polonia** a fost sursa unui album muzeal în care am identificat două imagini de epocă: baronul Dietrich, proprietarul domeniului de la Pâncota și castelul său, ambele menționate de Slavici. Tot de aici am obținut copia unui manuscris vechi, cuprinzând reguli de administrare și funcționare impuse de curtea din Viena.

Spre surprinderea noastră, Slavici a scris și despre domenii diferite, abordând, de exemplu, teme de literatură, de etnografie, de limbă, de morală, de fiziologie, de politică, de mediu. În consecință, pentru o analiză competentă a acestui tip de scrieri, am dezbătut problemele respective cu specialiști în istorie, chimie, logică.

Materialul e structurat pe patru capitole. Capitolul I, intitulat Manuscrise, este dedicat analizei a șase astfel de lucrări ale lui Slavici, identificate la **Muzeul Memorial „Ioan Slavici” Șiria**. Întrucât ele nu au fost valorificate până în prezent, am adoptat un algoritm de studiu care să

contribuie la întoarcerea acestora spre publicul larg, pentru reconstituirea unei părți din epoca în care Slavici le-a scris: prezentarea generală a fiecăruia, redarea textului, în editare proprie, analiza conținutului, prezentarea unor confirmări ale informațiilor din manuscrise, din memorialistică, din critică, dar mai ales confirmări inedite. **Capitolul al II-lea, Locuitorii din zona de vest din scrierile lui Slavici**, este organizat în jurul **omului ca ființă spirituală**, definit prin naționalitate și religie. Capitolul urmărește atitudinea lui Slavici față de naționalitățile din Transilvania, precum și principalele probleme religioase din vremea sa, prezentate de scriitor cu precădere în scrierile nonliterare. *Budulea Taichii și Mara* se constituie în documente valoroase ale luptei lui Slavici, prin literatură, împotriva politicii de deznaționalizare.

Capitolul al III-lea este destinat beletristicii scriitorului. Sub titlul *Locuri și oameni în creația slaviciană*, acesta urmărește **omul ca individualitate, în existența sa fizică, încadrat într-un spațiu geografic**. Literatura lui Slavici este aici un document cu specific geografic, meteorologic și etnografic, de aceea am urmărit elemente de relief și de climă, dar și omul ca locuitor al unei așezări umane, cu elemente specifice de vestimentație și ocupații. **În Capitolul al IV-lea, Comunitatea rurală în scrierile lui Slavici**, ne-am orientat, în textele literare, asupra **omului ca ființă socială**. Numeroase părți din literatura lui Slavici sunt documente care vorbesc despre **comunitatea restrânsă a familiei**, despre condiția femeii și obligațiile bărbatului, precum și despre obiceiurile din gospodărie. Alte scrieri sunt dovezi despre **comunitatea rurală din trecut**, cu existența ei pe

coordonată economică, socială politică și culturală. Literatura lui Slavici este și un document al morbidității, prezentând consecințele holerei asupra comunităților din secolul al XX-lea. **Concluziile** confirmă ipoteza de lucru și lasă o ușă deschisă spre viitoare cercetări, întrucât un aparent clișeu în scrierile lui Slavici este o sursă inepuizabilă de sondare. **Anexele** reprezintă o parte importantă a lucrării, cuprinzând manuscrisele analizate și dovezi care susțin valoarea documentară a scrierilor lui Ioan Slavici.

Cu mândria firească a apartenenței la spațiul natal al scriitorului, am dorit să aducem un plus de informație pentru a regăsi în scrierile sale dovezile existenței românești în trecut. Prin această lucrare ne adresăm cititorului depărtat de zona Ardealului, interesat să descopere în scrierile lui Slavici o bucată de teritoriu românesc dezvoltată sub

influență occidentală. Ne adresăm și cititorului transilvănean, cu precădere celui din Țara Zărandului, dornic de-a retrăi trecutul local. Ne adresăm însă mai ales specialiștilor în domeniu, printr-o lucrare gândită și scrisă cu bună credință. Suntem conștienți că cercetarea este mereu perfectibilă, precum munca este supusă erorilor. Cu toate acestea, ne-am încumetat să întocmim prezenta lucrare, urmând modelul motivațional al lui Einstein: „O persoană care nu greșește niciodată, este o persoană care nu încearcă niciodată ceva nou”. Demersul nostru științific, reunește astfel dimensiunea cognitivă care ne-a dat curajul să pornim la drum și cea spirituală, deoarece asemenea lui Slavici, credem în importanța și sacralitatea spațiului natal.

- va urma -

Portret (aproape) sentimental

Florica R. Căndea, profesoară, eseist, Arad

Ioan Slavici

Context: Slavici venea în literatura română în momentul în care Tudor Vianu sublinia că „Slavici este creatorul unui realism țărănesc”. (Iar Maiorescu sublinia că Slavici este „cel mai capabil scriitor al întregii Junimi”).

Uniți prin literatură, deși complet diferiți, Slavici și Eminescu au fost nedespărțiți, iar Slavici i-a dedicat „bardului” nepereche date prețioase despre legătura lor în volumul „Amintiri”.

Continuturi: Din actul de naștere păstrat la Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, aflăm că Ioan Slavici s-a născut în localitatea Világos (Șiria, din părinții Sava și Elena, primele urme de Slavits, șapte familii, le găsim, conform recensămintelor din 1746, 1747, pe acest teritoriu).

Cu o copilărie „însăimântător de fericită”, a crescut înconjurat de copii (părinții crescând încă șase copii orfani ai rudelor). A mai avut o soră (Maria, cu cinci ani mai mare).

Mama îl educase să vorbească română germană, maghiară, sârbă, spre a putea răspunde cu un salut la fiecare limbă.

A studiat la Șiria, Arad, Timișoara, Budapesta, (Facultatea de drept, 1868-1869) Viena (la Facultatea de drept, unde îl va cunoaște pe Eminescu). Acesta îl va denumi „frakie gye gynkolo” iar Slavici îl recunoștea „Turcule”.

La Arad a devenit membru al „Societății de lectură a elevilor români” (coordonată de Mircea V. Stănescu „Atunci și numai atunci, l-am văzut pe omul care a avut cea mai mare hotărâtoare înrâurire asupra mea”).

Se cuvine a fi amintit că Societatea de lectură arădeană „Ioan Slavici, s-a fost constituit în 1930, de către Isaia Tolan, la Școala Comercială.

A fost căsătorit cu Ecaterina Szöke Magyarosy.

După divorț, se va căsători cu Eleonora Tănăsescu (a avut șase copii, primul fiind Titu Liviu).

În anul 1892 a devenit cetățean român (iar în 1903 a primit Premiul Academiei Române).

Slavici gazetar:

A fost unul din cei mai importanți ziariști ai vremii.

Debutul publicistic a avut loc (1871) în *Speranța*.

Prima experiență de redacție (1872) se consumă în redacția „Gura Satului” (Arad, proprietar Mircea V. Stănescu, unde semnează cu numele din sat: Ioani Lenei Savului lui Mihai Bogii).

Slavici s-a format ca ziarist la „Timpul” (1876) alături de Eminescu și Caragiale.

Va urma (1884) „Tribuna” de Sibiu (ca o adevărată dezertare).

Momentul de referință (1894) este revista „Vatra”, pe care o va coordona alături de Coșbuc și Caragiale (aici a publicat, în foileton, romanul „Mara”, (scris la 46 de ani) primele două capitole (integral văzând lumina tiparului la Budapesta, Luceafărul, 1906).

„Osânda”, 1873, este prima încercare de acest gen.

A fost director la ziarul *Minerva* (1848-1925).

Alte colaborări sunt notabile la „Ziua” și „Gazeta Bucureștilor”, „Speranța” (foaia Societății de lectură a teologilor arădeni), „Telegraful român” (1875), „Curierul de Iași”, „Adevărul literar și artistic”, „Gândirea”, „Viața românească” ș.a.

În timpul Primului Război Mondial a fost director al ziarului „Ziua”.

Închis de mai multe, ori datorită convingerilor sale, scriitorul va reflecta în

„Închisorile mele” (1920) tocmai aceste experiențe.

Slavici scriitor:

A debutat în „Convorbiri literare” (1871) cu comedia „Fata de birău” (urmate de povești precum: „Ileana cea șireată”, „Doi feți cu stea în frunte”, „Florița din codru”, „Zâna zorilor”).

A scris șapte romane („Corbei” fiind mai puțin reușit și publicat doar în „Tribuna”, 1906-1907).

Unele nuvele precum: „Anghel”, „Precupețul”, „Spiru Călin”, „O aventură galantă”, „Din valurile vieții” ș.a, sunt izbutite și erau dorite ca gen roman (dar nu au fost dezbătute precum „Moara cu noroc”, P., opa Tanda Pădureanca”, „Budulea Taichii”, acestea aducându-i consacrare).

A scris drame istorice: „Bogdan Vodă” (1876), „Gașpar Graziani” (1888).

Slavici și Eminescu :

Pe Eminescu îl observă la cursul de Economie Națională a profesorului Lorenz Stein (prin doctorul Ion Hosanu. Acesta îl va trata la Sanatoriul din Grafenberg).

Aici vor întemeia „România Jună” și vor organiza Sărbătorile de la Putna (1871).

Eminescu îl prezintă pe Slavici lui Iacob Negruzzi.

Iată cum îl vede Slavici pe amicul său Eminescu:

„Un om de o veselie copilăroasă, care râdea din toată inima, încât ochii tuturor se îndreptau asupra lui”.

Eminescu era omul de care cineva trebuia să aibă grijă (deși nu îi plăceau mâinile

„întinse”).

Slavici povestește cum Eminescu își citea poeziile cu voce tare, nu mânca și nu dormea zile întregi.

„Îi băteam în perete, el stinge lumânarea și se liniștea, dar era de rea credință și nu se culca”.

„El naționalist, eu mai mult sau puțin cosmopolit”.

Slavici l-a vizitat la Sanatoriul Șuțu :

„Părea că mă recunoaște, dar de vorbit, nu am putut să vorbim”.

Concluzii:

(Slavici cu și despre real și ficțional în „Moara cu noroc” și „Lică Sămădăul”):

Luna lui Gerar este reprezentată de Literatura Marilor Clasici.

Opera lui Slavici a fost considerată de George Călinescu „un instrument de observație excelent al mediului rural” (ca o frescă de moravuri, de comportament și mod de îndreptare).

Între anii 1902-1904 a încercat să pună bazele unei stațiuni balneare la Bușteni (dar va abandona).

Slavici a fost un nedreptățit.

Pedagog, culegător de folclor, dascăl, scriitor, Slavici a fost exponentul intelectualității, de dincolo și de dincoace de munți, care punea interesul național mai presus de orice.

Slavici este eternizat cum se cuvine la Arad și în satul natal (Căminul Cultural datează din anul 1940).

Teatrul arădean îi poartă numele, Muzeul sătesc local, asemenea (prima expoziție cu exponate cuprinzând aspecte din viața scriitorului ivit la Poalele Cetății Șiria, a fost inaugurată în patru săli, în 1959), Muzeul Memorial Ioan Slavici de la Șiria este găzduit în Conacul Bohuș (1960) la fel, există un bust (în fața Colegiului Național „Moise Nicoară” Arad, din aluminiu eloxat, Ioan Tolan, 1973 (un alt bust din marmură albă se găsește la Șiria în preajma Muzeului și este realizat de sculptorul arădean Ioan Tolan, 1960), în fața Școlii Gimnaziale din Șiria este un bust din piatră artificială sculptat de Mihai Păcurar, (2014) iar în foaierul Teatrului este un bust turnat în ghips, de Ioan Tolan, (2004) și străzi și școli, care îi duc numele mai departe.

Dar Slavici este creatorul nuvelei psihologice „Moara cu noroc” și a prototipului de crescător de porci (pilar) abil, în personajul devenit celebru:

„Lică Sămădăul” (un cognomen provenit, etimologic, din magh. Számolni - a socoti).

În orașul Ineu, la poale de munte zărândan, existența hanului „Moara cu noroc” și a mormântului lui Lică Sămădăul, au fost subiecte care au preocupat istorici, filologi, muzeografi, etnografi ș.a.

Este un bogat repertoriu cu povești, care suscită și azi interes și provoacă dileme.

Lică Sămădăul este îngropat la Ineu (în Cimitirul de lângă toponimul „La Hodobană”, în Cotu' Morii).

Pe numele adevărat Antonie Ciul, (cu porecla „a lu' Munioc”, bărbatul care l-a inspirat pe Ioan Slavici, are un mormânt cu o

cruce de marmură roșie (porcar și haiduc, tâlhar la drumul mare, un lotru de temut).

Purta cămașă albă și subțire, pieptar cu bumbi de argint și bici de carmanjin, cu codiștea de os împodobit cu flori tăiate și cu ghințulete de aur, ecranizarea nuvelei având loc în 1955).

Lică Sămădăul s-ar fi născut pe la mijlocul secolului al XIX-lea, ar fi fost un țăran înstărit, care creștea și vindea porci, (la Viena) și plătea să i se aibă grijă de animale (ca mulți alții din Câmpia Aradului).

Localități de primprejur, îl revendică pe Lică a fi de obârșie „de-al lor” (La Mocirla, azi Vasile Goldiș, la Prunișor, la Bocsig) dar varianta ineuană este plauzibilă.

Există și „Balada lui Lică Sămădăul” (scrisă de poeta țărancă Emilia Iercoșan, 1973, cântată de Florica Duma de Bihor).

Cu privire la Hanul Moara cu noroc,

localnicii îi atribuie un toponim „La Bălucana”.

Era o cârciumă la Drumul mare, unde Lică venea pentru crâșmăriță.

Există ipoteza „morii” dintre Bocsig și Ineu ori dintre Ineu și Mocrea.

Ioan Slavici se spovedește în drumul celor șaptezeci și șapte de ani pe pământ:

„Scriu despre oameni și fapte, numai un fel de impresiuni de călătorie” (ca omul care trece pe lângă un lac cu apă limpede și vede cele dimprejur oglindite în fața lui).

Alături de vasta sa operă literară, prin care și-a înveșnicit un monument, Ioan Slavici a lăsat o corespondență bogată, prin care a adăugat noi valențe umanismului (demne de scrisul celui născut la Șiria Aradului).

(n.a: imagologia care însoțește acest eseu nondeclarativ, face parte din documente studiate).

O viață de Om, într-o carte

Filologul Dorin N. Uritescu, la 80 de ani, într-un volum aniversar - bijuterie editorială -

Vasile Filip, jurnalist, Arad

Ce-ți e și cu anii! În urmă cu exact trei ani, chiar în februarie, distinsul profesor Dorin N. Uritescu m-a surprins cu un telefon. Domnia-sa mi-a spus că ar vrea să scriu și eu despre câteva din ultimele sale creații. În urma acestei discuții, am primit, de la București, un pachet în care am descoperit patru cărți care m-au captivat: **„Firimituri literare”**, **„Pe Rio Costa”**, **„Pentru o lectură adevărată și o percepere corectă a temei”** și **„MATO-GROSSO>-ul social și politic postrevoluționar”**. Așa a început colaborarea noastră. Pentru că au mai ajuns la mine și alte lucrări ale maestrului, precum **„Ion Creangă – Magician al cuvântului”** ori **„CRONICA PICTATĂ ANTICOMUNISTĂ a copiilor școlari din comuna Vinerea, raionul Orăștie, regiunea Hunedoara, ROMÂNIA, 1950-1961”**. Am scris despre toate și am publicat însemnările mele în presa arădeană, dar și în revista UZPR.

Zilele trecute, tot de februarie, am avut o minunată surpriză: mi-a venit acasă volumul aniversar **„Filologul Dorin N. Uritescu la 80**

de ani”, o carte grea și la propriu și la figurat, o bijuterie editorială...

Profesorul, la opt decenii

Dar cine este, de fapt, sărbătoritul? Prof. dr. Dorin N. Uritescu s-a născut la 18 februarie 1944, în satul Vinerea din județul Alba. Este absolvent al Facultății de Limbă și Literatură Română din cadrul Universității București și al Facultății de Filozofie - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași. Doctor în filozofie, Magna cum Laude al Universității București. A scris numeroase studii și cărți de lingvistică precum: **„Greșeli de exprimare”**, **„Dicționar explicativ de pleonasmе efective”**, **„Pleonasmul în limba română”**, **„Aspecte ortografice controversate”**, **„Dicționar de contradicții în adaos efective”**, **„Noutăți în ortografie”**, **„Contradicții în exprimare”**, **„De la chioșcari la vesternizare”**, **„Dinamica actuală a limbii române”** etc; dar și volume de poezie (**„Cântece de logodnă”**, **„Pe Rio Costa”**, **„Rugi și porunci”**); proză (

„Firmituri literare”); critică și teoria literaturii (**„Fascinația numelui...”**, **„Pentru o lectură adevărată și o percepere corectă a temei”**, **„Portretul la criticii literari români”**); teoria presei (**„Structura variată, natura expresivă și valoarea artistică a pamfletului”**) și multe altele.

Enciclopedist al literaturii, lingvisticii, cercetării științifice, literare și învățământului, prof, dr. Dorin N. Uritescu este membru onorific al Academiei Oamenilor de Știință. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România (cu însemnate volume de poezie și proză, ce îl prezintă ca un autor cu un stil propriu). Face parte din Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România, care i-a conferit titlul de Membru de Onoare iar „pentru prestigioasa contribuție adusă lingvisticii românești, de-a lungul unei bogate cariere pedagogice, și pentru perseverența demersului profesional dedicat presei” i-a acordat **„DISTINCȚIA PAMFIL ȘEICARU”**.

Printre cărțile maestrului

Ce am găsit eu fascinant în opera d-lui profesor, ori cum l-am înțeles? Fac o mărturisire, prezentând câteva rânduri din ceea ce am scris despre scriitorul Dorin N. Uritescu:

„Cartea „Firmituri literare” vorbește despre Vinerea și vinereni, este un buchet cu povești pline de tâlc, din diverse spații și timpuri, spuse de oameni ai locului (...) „Firimiturile” lui Uritescu sunt mici perle literare în care descoperim o impresionantă galerie de personaje - cuvântători sau eroi ai întâmplărilor pe care le spun celor ce îi ascultă (...) În toate povestirile nu găsim nimic idilic,

ci re trăim în satul real (mai ales cei care îl cunoaștem mai bine) cu țărani harnici, deschiși la vorbă, chiar puși pe snoave, cu ironii fine venite dintr-un har nativ”

Volumul de versuri **„Pe Rio Costa (balade erotice)”** pare să continue povestirile din „Firimituri literare”, doar că, de această dată, avem un singur narator - Dorin N. Uritescu - care se „spovedește” (în versuri) cu aventurile lui de dragoste din anii tinereții (...) Mai mulți critici, analizând volumul, fac trimiteri la Ioan Budai-Deleanu, Francois Willon, Miron Radu Paraschivescu sau chiar la Emil Brumaru (arătând că nici chiar așa). Eu m-aș rezuma să îl compar pe Dorin N. Uritescu doar cu el însuși: dacă în „Firimituri literare” scriitorul prezintă întâmplări, auzite de la alții, din satul său natal, în „Pe Rio Costa” poetul versifică poveștile de dragoste pe care le-a trăit în același spațiu, pe Râul Coastei (adică Râul Cugir): „Rio Costa, spațiu de dor și mister,/ Unde toate durerile vieții pier,/ Unde se nasc bucurii de neuitat/Și păcatele-n iubire-s de neiertat...”.

Aprecieri la aniversare

Despre opera distinsului profesor au scris, elogios, zeci, poate chiar sute de autori. Așa am remarcat, citindu-i volumul aniversar, și am fost încântat. Dar cum spațiul în presă nu este prea generos (mai ales pentru probleme culturale) redau doar câteva fragmente (sper să nu supăr pe nimeni):

„Spirit enciclopedic vibrant Dorin N. Uritescu s-a dăruit, cu frenezie uluitoare – paralel cu activitatea didactică, marcată de biruințe incredibile - activității de creație

științifică, publicând peste 200 de studii în presa de specialitate și în cotidiene din întreaga țară...” – scrie **Dan Lupescu** în „Motivarea întocmirii și publicării volumului aniversar”. Tot el subliniază: „Om de carte și profesor de certă vocație pedagogică, autor a zeci de volume, care însumează mii de pagini – Dorin N. Uritescu stăpânește resorturile științei și artei de a nu cădea în „atomizarea” studiilor sale (deloc clorotice, dimpotrivă), în care acribia documentării, arguția documentației, sagacitatea conexiunilor și judecăților de valoare inedite sunt peremptorii și salutare”

„Deși nu face parade de semnele de prețuire ce i s-au arătat de-a lungul anilor în domenii conexe, întreaga activitate a lui Dorin N. Uritescu a presupus/presupune efort continuu și poate o „știință” aparte de a așeza într-un firesc (rareori asumat de alții) cercetarea exactă cu disponibilitățile eliberatoare ale cuvântului” (**Marius Manta**)

„Autor prolific, cu cercetări științifice, unanim recunoscute, Dorin N. Uritescu se dovedește și ne dovedește că este, la rândul lui, un magician al literaturii române” (**Mircea Bițu**)

„Profesorul Dorin N. Uritescu dovedește că nu a fost un dascăl comod sau docil, mulțumit să preia texte critice de-a gata puse la dispoziție de personalități marcante ale criticii literare românești, ci a trecut propriei gândiri și cunoașteri textele literare din programa școlară sau extra curriculară” (**Adina Andrițoiu**).

„Dorin N. Uritescu mai trece un prag – scrie **Nicolae Băciuț** în „Dorin N. Uritescu – 80”). Rotunjește o vârstă (n. 18 februarie 1944)

cu aceeași frenezie și în entuziasmul vocației pe care i le-am descoperit cu ceva ani în urmă când, întâlnindu-ne, întâmplător, în labirintul bucureștean, am urcat în aceeași barcă și de atunci călătorim împreună”

Cartea, cel mai ales dar

„În „Cadranul” vieții sale, mai zice Nicolae Băciuț, reținem câteva momente ca semn de recunoștință și prețuire, loc pentru a ne alătura celor care cu sinceritate îi dorersc încă mulți ani rodnici, cu sănătate, cu noi realizări pe drumul fără capăt al grijii față de limba neamului său”.

Un semn de apropiere sufletească, poate cel mai de preț ce i se putea face apreciatului profesor, la împlinirea a opt decenii de viață, nu putea fi decât o carte. O astfel de carte rară - care cuprinde contribuția lui în: Ortografie, Stilistică, Critică literară, Greșeli de exprimare, Lexic. Lexicologie, Teoria literaturii, Frazeologie, Poezie, Proză - este volumul aniversar, apărut recent, sub egida Academiei Oamenilor de Știință din România, **„Filologul Dorin N. Uritescu la 80 de ani”**. Bijuteria culturală, într-o ținută grafică de invidiat, a văzut lumina tiparului la Adi Center Iași, coordonatori fiind **Dan Lupescu** și **Grigore Radoslavescu**.

Lucrarea este structurată pe paisprezece capitole: Motivarea întocmirii și publicării volumului aniversar; Prof.dr. Dorin N. Uritescu, ținuta umană și cea a cercetătorului de excepție; Consemnare biografică și evaluare socio-profesională a prof. dr. Dorin N. Uritescu; Ogindirea aspectelor sociale, profesionale, școlare în adevăr, dovezi

scrise instituționale, diplome, premii, declarații redactate în presă, dicționare enciclopedice și reviste în ediții speciale; Interviu; Mic album memorial; Reputația științifică. Contribuții: concept, categorizări, teme, teze, principii noi...; Dorin N. Uritescu citat în opera unor filologi consacrați; Mențiuni în volume de referință; Mențiuni în bibliografii academice; Bibliografia articolelor publicate în presă cu semnătura prof. dr. Dorin N. Uritescu; Diplome, distincții, premii; Medalii; Comentarii ai operei prof. dr. Dorin N. Uritescu.

Și cum spuneam, pe la început, este o carte grea și la propriu și la figurat. E o carte grea, de peste 700 de pagini, despre care nu poți să povestești; nu ai alte variante decât să admiri, să citești, să privești și să apreciezi. Volumul aniversar dedicat lui Dorin N. Uritescu este de-a dreptul impresionant, academic, Mulțimea de specialiști în ale scrisului, care au cercetat studiile, creațiile distinsului profesor, vorbește, în articole la superlativ, despre valoarea lucrărilor acestuia

din: Ortografie, Stilistică, Critică literară, Greșeli de exprimare, Lexic/lexicologie, Teoria literaturii, Frazologie, Proză, Poezie. Pe lângă aspectul editorial impresionant al cărții, aceasta mai cuprinde și câteva capitole în care putem vedea documente valoroase, diplome, premii, medalii, distincții, imagini cu autorul în diferite ipostaze, ce formează un adevărat album documentar ce vorbește despre Omul și Creatorul venit din Vinerea să-și împlinească destinul în diverse meleaguri românești.

În ultimul capitol, „Prof. dr. Dorin N. Uritescu mulțumește comentatorilor operei sale” printr-o galerie de fotografii-portret cu autorii care au scris, de-a lungul vremii, despre lucrările lui. Și asta într-o carte emblematică, de mare valoare artistică și intelectuală, care ar face cinste oricărei biblioteci din România.

Și noi vă mulțumim d-le profesor, pentru cinstea ce ne-ați făcut-o de a vă cerceta „galaxia”, universul creațiilor izvodite cu știință și talent. Întru mulți ani cu sănătate și noi izbânzi!

Paris sera toujours Paris

Teodor Burnar, jurnalist, istoric, scriitor, București

Recunosc! J'admets, mes amis! Sunt vinovat de pasiunea pentru Paris. Într-o lume și epocă în care pseudo-pasiunile au durată medie prezisă de Andy Warhol - nu mai mult de 15 minute - a fi pasionat de ceva devine un păcat capital. Societatea anesteziată și cinică nu admite pasiuni durabile - doar mode. Să iubești moral și fidel a devenit un păcat de moarte, să iubești carnal și superficial e culmea filosofiei: YOLO.

La Paris, ca la Roma sau la Veneția, nu trăiești o singură oară: trăiești mii de vieți. Parizienii sunt mai ambițioși decât a se limita la *seulement une vie*. Pentru că marele lor oraș îți permite la orice pas transmigrația. Cu fiecare *rue* sau *avenue*, ți se deschide o lume nouă, o existență nouă. Trebuie, vorba lui Walt Disney, marele artist și comerciant de vise, numai să fii capabil să visezi. Și să fii în stare să-ți trăiești visul, deschis posibilităților ce ți se prezintă. Ce se *manifestă* în viața ta, dacă ar fi să folosesc unul dintre cuvintele anului abia încheiat.

Pe vremuri, circula în hip hop-ul românesc o frază care a făcut carieră: „Dacă ăsta e micul Paris, nu vreau să-l văd pe-ăla mare!”. Ei bine, pe final de 2024, eu am îndrăznit să-l revăd, și pot spune că nu m-a dezamăgit. Acest Paris, renăscut din cenușa

Notre-Dame-ului, «icoana» orașului redeschisă între timp cu fast, este pur și simplu spectaculos.

Dacă despre New York se spune că nu a mai fost niciodată același după acel tragic septembrie 2001, ei bine, urmașul Luteției pare să-și fi revenit după Bataclan și după marele incendiu. Și-a revenit chiar și după Jocurile Olimpice, sau – aș specula - tocmai datorită Jocurilor. Și ce-ar fi mai adecvat, pentru un oraș jucăuș, dacă nu să se regăsească tocmai grație unor *ludi*?

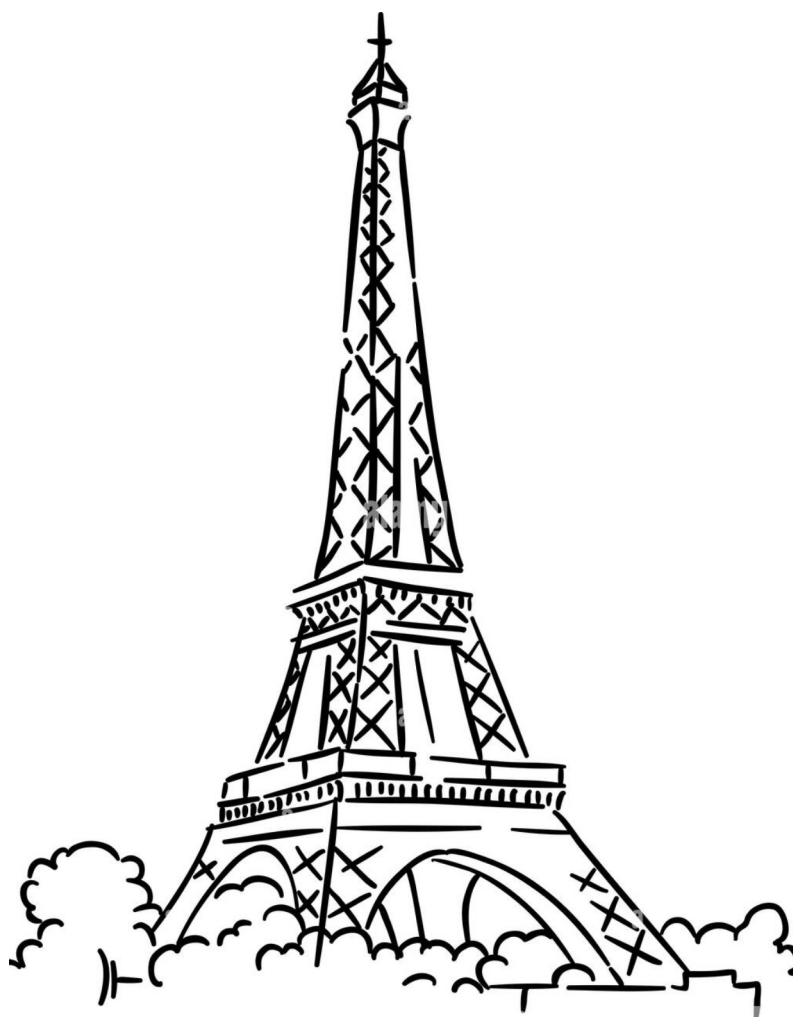
Nu ofer aici verdicte, nici judecăți absolute. Ci o impresie pur subiectivă, a unui poet crescut în atmosfera flamboiantă a cântecelor lui Joe Dassin (“*Il y a tout ce que vous voulez aux Champs-Élysées*”) și Zaz, în mitologia *bateaux mouches*-urilor, în admirația pentru cultura franceză a lui de la Fontaine, Corneille și a *pen pal*-ului meu, genialul Michel Houellebecq, în fascinația de dată recentă pentru universul gentleman-ului cambrioleur, Arsène Lupin, pentru lumea sans souci a lui Emily. Este alt Paris, față de orașul traumatizat, descoperit acum aproape un deceniu: un Paris mai curat, mai sigur, mai încrezător în ceea ce-i rezervă viața și viitorul.

Sigur că nici la Paris nu-i totul roz: prim-ministrii domnului Macron se succed precum

paharele de șampanie în zona Trocadéro, PSG-ul e mai șters de când au plecat Neymar și Messi, iar economia e proastă ca *partout* și *comme toujours*.

Dar ieșind din *Magdalena* pariziană, văzând minunata scenă citadină care ți se deschide în față, n-ai cum să-ți stăpânești un zâmbet: da, viața e nesigură, prietenii, dar tocmai în asta constă frumusețea ei. Dacă

Parisul ne învață ceva, e tocmai asta: faptul că există frumusețe, uneori divină, în efemer. Savurați clipa și reinventați-vă la fiecare pas. Renașteți din cenușa încercărilor. Parisul nu e atât un oraș, cât o inspirație genială. Parisul e o stare de spirit – pe cât de scumpă, pe atât de vitală. La final, o urare sinceră: să aveți un an parizian!

ISTORIE

Festivismul pseudo-democratic

balta pescuitorilor în ape tulburi

Dorin Dobrințu, dr. istorie, Iași

26/01/2025. A mai trecut o zi de 24 Ianuarie la Iași. Spațiul simbolic al Pieței Unirii a fost reconfigurat frecvent când a fost vorba de pregătirea acestui moment festiv. Cu puțini ani în urmă, distanța dintre oficialii aflați la tribună și public era foarte mică, fără mari dispozitive de separare. Între timp, pentru a ține cetățenii la distanță, în piață au fost instalate garduri, mutate mai aproape sau mai departe, având în fața sau în spatele lor jandarmi, polițiști și, uneori, oameni în haine negre.

Politicienii absenți sau discreți

Nimeni din conducerea statului român nu a ajuns în acest an la Iași. Nu au fost nici președintele „rămas în mandat”, nici prim-ministrul care a fost reconfirmat în funcție, nici măcar un trimis special din partea acestora, niciun ministru, niciun membru din conducerile celor două camere ale Parlamentului, niciun șef de partid aflat la putere. Piața Unirii din Iași pare să fi ajuns un loc intimidant pentru guvernării români.

Devine tot mai acută impresia că puterea este interesată doar de sine, delegitimată prin nefăcute, iresponsabilă și, iată, lașă.

Abandonul spațiului public de către reprezentanții la vârf ai statului denotă și o mare lipsă de curaj, dar și neînțelegerea obligațiilor de reprezentare pe care le presupune ocuparea unei funcții publice.

Membrii organizațiilor locale ale PNL și PSD au venit separat în Piață, în număr mic, discret, păreau că mai degrabă vor să treacă neobservați, publicul întâmpinându-i cu huiduieli. Mihai Chirica, primarul municipiului Iași a fost prezent, în schimb Costel Alexe, președintele Consiliului Județean Iași, a lipsit. Oficialii sau membrii partidelor care au ajuns în țarc au ocupat pozițiile și au stat tăcuți acolo, unii plini de ei, sfidători, alții părând mai degrabă că așteaptă să se termine ceremonia și să plece cine știe unde.

Grupurile partizane și nervoase

În număr mult mai mare – probabil o mie sau peste – au fost prezenți la Iași membrii și suporterii AUR, ai autointitulatului „președinte ales” și alții asemenea. George Simion a fost în Piață dimineață, așadar înainte de ceremoniile anunțate de autoritățile locale, unde a marcat teritoriul. Îmbrăcat în gubă, menită a-i sublinia

originile inventate și legătura cu pământul, oratorul de pe treptele Hotelului Traian, deținut de un om de partid, a făcut referiri istorice și geopolitice, a atins temele ideologice dragi extremiștilor de pretutindeni, ambalate într-un sos autohton.

Ca în alte împrejurări, și de această dată patriotul de profesie a vorbit fără reținere în numele „românilor”, a eliberat furtunul cu clișee preluate de la înaintașii săi ideologici, de la cei din interbelic până la cei din comunism și postcomunism. Discursul acuzator la adresa „politicienilor trădători” a fost urlat de neotribun în vreme ce era încadrat de politicieni traseiști. L-a atacat inclusiv pe Chirica, fostul său tovarăș de crez și activism politic, în urmă cu șase ani ambii apărând împreună pe același banner într-o campanie electorală ratată. Simion a plecat repede la aeroport, pesemne chemat în altă parte de treburi mai importante.

Rămăși sub supravegherea unor activiști înarmați cu portavoce, auriștii au plecat spre Palatul Culturii, au stat acolo circa o oră, apoi au revenit în Piața Unirii. De-a lungul marșului în ambele sensuri s-au strigat lozinci naționaliste, unele dezgropate din anii 1990. Ei au dominat spațiul central al Pieței numeric și sonor, au strigat împotriva puterii și în favoarea liderilor din propriul curent ideologic, au fluierat și au fluturat steaguri tricolore, de parcă ar fi cucerit o redută.

Cetățenii neafiliați și asociațiile civice

Cetățenii neafiliați au fost și ei prezenți în Piața Unirii, probabil mai mulți decât auriștii, însă în număr mai mic în comparație cu anul

precedent. Unii voiau „să vadă Unirea” (sic!), alții să se uite la defilare, să ia una din plăcintele oferite de Primărie ori să asculte muzica – greu de definit stilurile – de după. Oricum, publicul – în general de dimensiuni reduse, având în vedere populația orașului – are un rol marginal în această punere în scenă, este redus la postura de privitor la ceea ce au pregătit oficialitățile.

La fel ca în anii trecuți, membrii asociațiilor civice Mișcarea pentru Dezvoltarea Moldovei, Împreună pentru A8 și Reset au fost în Piață. Au fost afișate bannere cu înscrisuri care exprimă convingerile acestor grupuri: „Unire-n cuget și... mințiri”, „Stop discriminării Moldovei”, „Vest(a) noastră de salvare, Nu mișcări legionare” (cu trimitere grafică la UE și NATO), „Regionalism, nu legionarism”, „Moldova – regiune liberă de fascism”. Unii din public au apreciat acțiunea, câțiva nu, cei mai mulți păreau să fie indiferenți.

Ceremonialul religios și militar

O slujbă religioasă a fost oficiată de doi prelați – unul ortodox, celălalt romano-catolic –, care au ținut discursuri cu accente dojenitoare, neascultate de cei din fața lor, în timp ce nervoșii drapați în steaguri le-au acoperit vocile uneori. Nu a existat niciun discurs ținut de vreun reprezentant al autorităților seculare. Dacă a fost consemn de la centru să se procedeze astfel sau a fost o inițiativă locală rămâne un mister.

Lăsarea unui moment festiv exclusiv în mâinile structurilor de forță – defilarea a fost primită de generalul Gheorghiuță Vlad, șeful

Statului Major al Apărării – și cultelor, încadrate de strigătele auriste, transformă sărbătoarea oficială. Instituțiile militarizate și de cult își au importanța lor în stat, primele, respectiv în societate, cele din urmă. Dar ele nu sunt structuri democratice, ci închise, rigid ierarhice, conservatoare și dominate de spiritul de corp, puțin preocupate de ceea ce este dincolo de interesele lor directe.

Reprezentanții partidelor au depus coroane de flori la monumentul lui Alexandru Ioan Cuza, în interiorul țarcului ocrotitor, după care s-au făcut nevăzuți. Cum observa un prieten, monumentul nu este unul funerar, nu este un osuar, ci celebrează un moment fondator al statului și o personalitate istorică. Probabil nimeni – fie cu funcție de decizie, fie sfătuitor cultural cu simbrie – nu are vreo nedumerire în acest sens.

Capcanele manifestării de tip parastas și necesitatea democratizării

Deși se vrea solemnă, marcarea momentului 24 Ianuarie transmite la Iași, de multă vreme, un festivism obosit, în care specialii de diferite tipuri sunt în interiorul țarcurilor, iar ceilalți în afara lor. Dincolo de scenă, uniforme, paradă, slujbă și confruntarea simbolică între tabăra politică aflată la putere și cea mai vocală care vrea să o înlocuiască, a fost evident sentimentul de periferie, de paragină și de fundătură în care se desfășura o piesă pe care, noi, moldovenii, în linii generale, o vedem de multă vreme.

Gusturile multor participanți la festivitățile publice cu ocazia sărbătorilor naționale au fost modelate de-a lungul unui

secol și jumătate, în mod special în național-comunism și în postcomunism. Avem discursuri pe care nu le ascultă decât cei care eventual fac analiză de text, slujbe religioase, defilări ale unor reduse detașamente militare, iar la final împărțire de plăcinte poale-n brâu, vin și/sau ceai. Straturi peste straturi de redefinire a trecutului de către regimurile politice, indiferent care au fost acestea, exclusiv în beneficiul lor, nu au făcut decât să creeze impresia că aceasta este normalitatea. Vulgata patriotică livrată mereu și mereu nu face, paradoxal, decât să furnizeze muniție pentru etnonaționaliști, extremiști, izolaționiști și antieuropeni.

În loc să fie o sărbătoare a cetățenilor, cum s-ar cuveni, având în vedere evenimentul de unde se revendică, ziua de 24 Ianuarie – la fel ca 1 Decembrie – este una a statului și instituțiilor acestuia. Prin instrumentare ideologică și politică, festivitatea s-a transformat repede în festivism. De câțiva ani încoace, sărbătoarea tinde să fie confiscată de grupări politice care parazitează fără reținere simbolurile comune, chiar dacă filosofia și scopurile lor politice neagă semnificația acestei zile. În loc să fie o manifestare a comunității, a națiunii democratice, în care toți membrii acesteia au un loc, sărbătoarea devine un prilej de scufundare în tribalism, intoleranță și dezbinare.

Organizarea sărbătorilor naționale în spațiul nostru seamănă mai mult cu ceea ce vedem la ruși recăzuți în tiranie, prea puțin cu ceea ce observăm la națiunile occidentale. Indiscutabil, o societate nu poate fi, inclusiv în

modul în care își reprezintă momentele fondatoare, altfel decât vor sau acceptă membrii ei să fie. Însă părțile ei active – intelectual, social și politic – sunt cele care ar putea determina schimbarea. Nimeni din afară nu are o datorie față de noi, nimeni nu va face ceea ce noi ar trebui să facem.

Cei aflați în funcții publice majore nu-și pun problema transformării acestei sărbători într-una populară, una a cetățenilor, nu doar a politicienilor și angajaților în diferite uniforme. Imaginarul lor nu depășește festivismul cu care s-au obișnuit și la care pun umărul an de an. Iar politicienii de diverse orientări și structurile magice, cu excepțiile tot mai puțin văzute, par să contribuie prin atitudinea lor la obișnuirea publicului cu o viitoare democratură.

Continuarea punerii în scenă a acestui mod de a celebra Unirea, dar și a altor sărbători naționale, în condițiile unei educații democratice precare, nu va face decât să alimenteze curentele autoritare. Reducționismul memorial este o schemă care consolidează imaginarul colectivist, numai bun de folosit pentru instrumentarea trecutului de către manipulatorii de profesie. Populismul și extremismul primesc astfel combustibil în cantități mari și gratuit, care le ajută mașinăriile nu doar să funcționeze, ci și să prindă viteză.

Abandonarea spațiului public în mâinile celor care au nevoie de ape tulburi pentru a putea pescui cu ușurință, cum se întâmplă acum, va avea consecințe dezastruoase din punct de vedere politic, comunitar.

Transformarea publicului într-un banc de pești năuciiți le face treaba mai ușoară prădătorilor de diferite tipuri, și celor aflați acum în palatele puterii, și celor care se străduiesc să ajungă sau să revină acolo, pretinzând că sunt altfel.

Pare că segmentul democratic, moderat al corpului politic nu crede că are o responsabilitate față de societate, se ascunde, caută să scape de disconfortul confruntării cu cei care slăbesc democrația în diferite feluri. Retragerea din spațiul public a cetățenilor, societății civile și formațiunilor politice democratice, lăsarea acolo doar a structurilor de forță și magice, precum și a curentelor politice extremiste nu anunță nimic bun. Suntem în plină pseudodemocrație, unde manipularea este utilizată la scenă deschisă de diverși actori care utilizează vocabularul democratic, dar fără conținut, în care cetățenii sunt reduși la stadiul de spectatori, fără posibilitatea reală de a influența jocul politic.

Depinde de societatea noastră, de acea parte a ei care crede în ideea de bine comun, dacă dorește să inverseze trendul sau măcar să încerce să o facă. Asta presupune ieșirea din comoditate, reafirmarea valorilor liberale și democratice, imaginarea unor alternative politice, inclusiv asumarea înfruntării deopotrivă a oligarhiei aflate la putere, în partide sau instituții, și a extremiștilor care vor mai mult decât să le ia locul.

Text preluat din Contributors.ro
texte cu valoare adăugată

Etnogeneza românească

români, valahi, vlahi, ardeleni, munteni, moldoveni, aromâni...

Ionuț Țene, poet, jurnalist, Cluj Napoca

În ultimele două secole etnogeneza poporului român a fost tributară unui spațiu geografic și a unei paradigme politice privind realizarea statului național. Formarea poporului român și a limbii române nu a fost legată doar de spațiul carpato-danubiano-pontic, ci a reprezentat o etnogenie mult mai largă, pe o geografie extinsă. De asemenea, nașterea poporului român nu a fost doar un „miracol” și o „enigmă”, așa cum ne spunea marele istoric interbelic Gheorghe Brătianu în anii '40 ai secolului trecut, legând etnogeneza doar de granițele României Mari. Plămădirea națiunii și limbii române a fost un proces mult mai vast, foarte complex – pe un areal geografic mai extins decât zona carpato-danubiano-pontică. Bineînțeles, românii s-au format ca popor în zorii evului mediu fără să știe că, pe viitor, vor fi incluși de istorici doar în granițele statului național unitar din 1918. Ilie Gherghel, în articolul „Câteva considerațiuni la cuprinsul noțiunii cuvântului „Vlach”, (București: Convorbiri Literare, 1920, p. 4-8), precum istoricul P. P. Panaitescu, în „Introducere în istoria culturii românești” (Editura științifică, București, 1969) aminteau un fapt istoric, că la

începutul secolului VII viețuia în Balcani o populație cu o identitate proprie față de cetățenii romani – romei – de origine greacă din imperiul roman de răsărit. În cartea „Strategikon” din 602, împăratul Mauriciu îi numește „romani” pe unii indivizi refugiați în Imperiul Bizantin din teritoriile nord-dunărene și care aveau funcția de călăuze în cadrul armatei bizantine. Sunt amintiți oșteni romanici din oastea bizantină, care foloseau cuvinte din limba lor maternă, de exemplu „clisura”, „sculca”. Deci putem vorbi deja de o populație proto-română la sud de Dunăre. Această populație este amintită în cronicile bizantine și maghiare pe un areal geografic diferit, dar având aceeași etnie. În secolele X și XII sunt menționați vlahii ca și populație rămasă pe loc din vremea imperiului roman de apus, istoricii epocii chiar ne oferă o similaritate între vlahi și vechii geto-daci. Ioan Skylites, a cărui scriere, datând din sec. XI, este inserată în cronograful lui Ghiorghios Kedrenos, tot din sec. XI, relatează că David, unul dintre frații lui Samuil, împărat la acea vreme, a fost ucis în anul 976 între Castoria și Prespa, în locul numit Kaloi drues („Stejarii frumoși”) de către

vlahii hoditai („chervănari”, „cărăuși”). Vlahii sunt pomeniți și într-o cronică italiană, „Annales barenses/Annales Lupi Protospatharii”, în legătură cu participarea acestora în anul 1027 în armata împăratului Vasile al II-lea în campania din Italia. Dar acești vlahi sunt amintiți nu numai de cronicarii din Bizanț, ci și de cei polonezi în secolul XI, fiind numiți geți sau daci. (Vincentius Kadlubko, Martinus Gallus, *Scriptores Historiae Polonae, Bibliothecae Heilsbergensis*, pag. 14) Prin secolul al XIII-lea bizantinii încă mai foloseau termenul – etnonimul – de daci pentru români. Manuel Holobolos a scris despre „pământul nemărginit al dacilor”. Evident că bizantinii percepeau pe vlahi ca urmașii autohtonilor traco-geto-dacilor romanizați. În aceeași perioadă, cronicarul maghiar Anonymus însemna în celebra sa cronică faptul că la venirea maghiarilor în Ardeal, în secolul IX, aceștia s-au luptat cu ducele Gelu „quidam blacchus”, care stăpânea nord-vestul Transilvaniei. Totodată cronica rusă a lui Nestor vorbește de valahii din nordul pontic, dar și bizantinii care scriu în acea perioadă despre ciocnirile dintre vikingi și „blacumeni” în perioada formării Rusiei kievene la nordul Mării Negre. Deci avem un spațiu etno-genetic românesc extrem de larg, în care vlahii, adică românii sunt amintiți din sudul Balcanilor până în Carpații Păduroși. Crearea și formarea poporului român nu a fost un „mister”, ci o realitate etno-genetică consemnată de cronicile timpului. Poporul român are o istorie străveche, iar etnogeneza s-a plămădit la nord de Dunăre, începând cu secolul III, odată cu retragerea aureliană din Dacia romană, iar la sud de Dunăre, fermentul etno-cultural sub influența Romei

continuă până în secolul V. Odată cu sfârșitul secolului VI putem vorbi de existența unei populații autohtone traco-iliro-dace romanizate, specifice și distincte de celelalte popoare, care vorbesc „limba părintească”, conform cronicilor bizantine și primei menționări în colbul cronicilor a unei limbi proto-române: „torna, torna frate” (anul 587). Această populație cu origini ancestrale, care se identifică cu proto-românii se întindea în zorii evului mediu pe un areal geografic întins, din Peloponez până în Moravia și Silezia, din Alpii dinarici și austrieci până dincolo de Bug. Acest popor străvechi de traci, iliri, geto-daci, cu o limbă și cultură comună, plămădită sub influența și civilizația imperiului roman devine în sute de ani de etnogeneză o adevărată matrice etnică a poporului român. Pe fondul originar al înruderii limbii latine cu limba traco-dacilor, doar de la Eneas din Troia tracică (Vergiliu, Eneida) se trag romanii, care vorbeau o limbă asemănătoare cu supușii lui Burebista și Decebal, dar să subliniem că erau prin civilizație și istorie popoare diferite. În secolul VII după Hristos în Balcani și Europa centrală se vorbea deja o limbă distinctă cu caractere latinofone, diferită de greaca din Bizanț sau de limba slavilor, de la care s-au preluat, totuși, o serie de cuvinte și expresii prin conviețuirea comună multiseculară. Această populație tracică din Balcani are o istorie îndelungată și origini indo-europene. Despre trecutul multimilenar al meleagurilor nord-dunărene s-a scris o bibliografie întreagă de la Nicolae Densușianu cu „Dacia preistorică”, la începutul secolului XX, până la Nicolae Miulescu cu „Dacia – Țara Zeilor”. La această bibliografie amintim lituanianca Marija

Gimbutas și contemporanul nostru Gabriel Gheorghe, cu cartea „Valah”. În cercetările mele nu am căzut în capcana multor istorici sau esești români de a realiza o identitate originară între proto-români și popoarele pelasge și indo-europene. Am evitat să confund etnogeneza românilor ca simbioză multimilenară a pelasgilor, indo-europenilor cu autohtonii traco-geto-daci, unele teorii au devenit fanteziste, ca teoria lui Lucian Cueșdean privind înrudirea dintre geți și populațiile din nordul Indiei provenită pe o line originară ariană. Nu neg ca istoric elemente comune ancestrale indo-europene prin cultura Cucuteni sau a Kurganelor, conform teoriei lui Marija Gimbutas privind conexiuni etno-culturale, folclorice și chiar lingvistice milenare în perioada lungă a istoriei prin migrații și conexiuni reciproce din Carpați până în Caucaz și de la râul Gange. Dar asta nu înseamnă că traco-geto-dacii, atunci când s-au constituit ca popor distinct, cu calități și specificități cultural-lingvistice, erau evident alt popor față de populațiile post-pelasge din Caucaz sau din sudului Nepalului. Erau popoare diferite. Dacă am merge pe această teorie a duratei lungi în istorie am descoperi că toți suntem într-un fel înrudiți biblic, că ne tragem din „Adam și Eva”. De aceea istoricii serioși nu pot confunda elementele de cultură, civilizație și limbă, comune, dintr-un arhetip mai larg a unei populații ancestrale, cu diversitatea popoarelor antice în sine. Fiecare popor are istoria, tradiția, cultura, civilizația și limba sa care o identifică, chiar dacă prin cultura „Cucuteni”, prin civilizația „Kurganelor” avem elemente simbolice comune de reprezentare prin ritualuri funerare sau

materiale și legate de artă, cum ar simbolurile solare pe care le găsim din Himalaya, Haemus, Caucaz până în Carpați, ca strat originar a unei culturi inter-civilizaționale și multimilenare. Dar aceste elemente de arhetip, nu înseamnă să tragem concluzia că tracii sunt același popor cu hindi sau popoarele din Caucaz, chiar dacă au un substrat cultural-lingvistic relativ comun. Da, însă putem spune că tracii sunt frați de etnie cu dacii și vorbeau aceeași limbă. Ca să fiu mai explicit dacii au origini pelasge, dar când s-au constituit ca popor distinct, nu mai aveau, astfel, nicio legătură identitară cu populația hindi din India sau alanii din Caucaz. Poate doar cu mesageții din nordul Mării Negre. Acestea fiind spuse ne vom referi la nașterea poporului român dintr-o populație autohtonă din Balcani, o populație formată din triburi înrudite care aveau o cultură și o limbă comună, cu specificități locale desigur: tracii, ilirii, geto-dacii. Peste acest conglomerat etnic comun s-a așternut cultura și civilizația imperiului roman, care la nord de Dunăre a rezistat doar vreo 170 de ani, iar în Balcani până la prăbușirea limbii latine în fața limbii grecești din imperiul roman de răsărit în secolul VI. (Bizanț, denumire de secol XIX, nota red.) Tocmai înlocuirea în limba administrației, armatei și din biserică a limbii latine cu limba greacă, care se vorbea în așezările Imperiului Bizantin în mod curent s-a identificat prin contrast față de grecii noua populație de limbă latinofonă în documentele Constantinopolului. Autorul contemporan Gheorghe Gabriel a sintetizat în cartea sa „Valah”, apărută în anul 2012, o istorie a termenului valah, considerându-l autohton cu origini lingvistice din era vedelor și

scrierilor Indiei străvechi – Mahabharata și Ramayana. Termenul valah folosit pentru celți în Europa occidentală, iar mai încoace pentru populații ca valonii în Belgia sau Wales în Marea Britanie, ar însemna că avem în subsidiar un singur popor arhetipal care se trage din valahi. Teoria aceasta susține ideea populației arhetip din spațiul-carpato-danubiano-pontic că ar fi la originea tuturor popoarelor celtice, și nu numai, care poartă exonimul valah. În această logică a originii pelasge prin folosirea etnonimului valah, traco-geto-dacii ar fi arhetipul etnic și, de asemenea, la originea populațiilor celtice din Europa și nu numai. Numai un lucru nu se întreabă istoricii, etnologii și literații care se ocupă de această chestiune etno-lingvistică: de ce valahii amintiți în arealul balcanic nu s-au auto-numit pe ei însăși valahi, olahi sau vlahi, cum apar în documentele medievale, ci și-au spus ca și astăzi români. Dacă aveau conștiința originii pelasge, ca prototip al tuturor celților și tracilor, ar fi fost logic ca românii să-și fi spus valahi, dar ei de la începuturi s-au auto-denumit pe ei, cum își spun și azi: români. De aceea o parte din aceste teorii nu au un fir logic. Chiar dacă pare deplasat pentru unii neavizați, istoria are logica ei. Populațiile autohtone traco-iliro-geto-dace romanizate din Balcani și Europa centrală când au căpătat o identitate distinctă față de greci, slavi, germani sau maghiari s-au numit români, nu vlahi cum îi denumeau celelalte popoare. Teoria identificării prin etnonimul valah cu pelasgii din India sau Anglia cade la o cercetare științifică serioasă. Putem susține totuși ideea că, prin fondul comun indo-european, există elemente culturale sau lingvistice comune așa

cum există la toate popoarele care au interferat de-a lungul istoriei. Etnografia confirmă acest lucru. Putem afirma că românii ca identitate proprie, cu trăsături comune cultural-lingvistice din punct de vedere etno-genetic existau deja, odată cu secolul IX, consemnați în cronicile medievale. Românii aveau deja cu secolul VII și VIII caracteristici similare cu popoarele din care s-au ivit, prin contactul cu civilizația romană: traci, iliri, geto-daci, dar și cu influențe slave. Valahi erau numiți doar de cronicile străine, care vorbeau despre această populație de la sud și nord de Dunăre. De aceea românii nu s-au identificat cu ancestralul valah – „vedic” sau „celtic”, când încep să conștientizeze propria istorie și identitate, ei se recunosc cu etnonimul român de la „romanus”. Unii istorici sau esești spun că numele „român” ar veni de la zeul egiptean „Ra” sau de la indianul „Rama”, de la această zeitate antică solară sau de la „omul perfect” (primordial), dar sunt doar supoziții. Ca istorici putem doar să le amintim și eventual să le prezentăm, dar pe baza cercetărilor lingvistice și istorice etnonimul român putem afirma obiectiv – „clar și distinct” – că provine de la „civis romanus sum”, altfel am cădea în teoria fantezistă a românului ca „rama” adică „om primordial”. Desigur din punct de vedere religios toți suntem un prototip primordial, dar ca istorici ne bazăm numai pe surse documentare, izvoare, arhive și interpretări științifice. Altfel, putem cădem în „basmе”, în care nici cronicarii noștri moldoveni nu au căzut și nici nu le-au crezut, deși trăiau în evul mediu târziu. Deci numiți sute de ani valahi sau vlahi, iar țara lor a primit același etnonim Valahia mare, neagră, mică sau „cealaltă Valahia”

– cum mai amintesc domnii noștri în cronici propriile noastre țări vecine: Moldova sau Muntenia, ca țări cu aceeași denumire și cu același popor. Să reținem că autohtonii și-au spus dintotdeauna români. Dar etnonimul de român are și el de-a lungul secolelor câteva subsidiarități sau particularități legate de tradiții, cultură și geografie. Din Peloponez până în Carpații Păduroși sau la Balaton, românii s-au numit pe sine români, dar în timp ca să se identifice cu geografia, tradiția locală și istoria regională au început să-și spună și aromâni, R(ă)mâni (sud de Dunăre), munteni, ardeleni, olteni, moldoveni, moroșeni (la nord de Dunăre), care vorbeau aceeași limbă cu specificitatea și graiul propriu. Aromânii la sud de Dunăre în urma presiunii politico-culturale ale slavilor, albanezilor sau turcilor și-au mai spus gramoșteni, fărșeroți sau megleno-români. Ei mai erau numiți peiorativi de greci ca țânțari sau „șchiopi”, pentru că vorbeau o limbă cu multe consoane de „ș” sau „ț”. Acești aromâni vorbesc proto-româna din secolul XIII-XIV, iar la nord de Dunăre frații lor daco-români vorbesc o limbă română, care a evoluat în alt context istoric. Dar aromâna și româna sunt de fapt aceeași limbă, doar graiurile diferă, conform opiniei marilor lingviști români în frunte cu Sextil Pușcariu. Despre istoria românilor sud-dunăreni au scris istorici importanți ca George Murnu, un macedo-român din Veria (Macedonia), etnograful Tache Papahagi din Advella (azi Grecia), Theodor Capidan (Macedonia) sau istoricul Silviu Dragomir. Aceștia sunt câțiva istorici din pleiada de specialiști care au scris consistent despre trecutul aromânilor. Din cadrul poporului român fac parte „aromânii”, care sunt „românii

absoluți” cum frumos se exprima filosoful peripatetic Petre Țuțea. Dar și aromânii se împart și ei în diferite comunități care se identifică cu tradițiile proprii așa cum oltenii diferă de maramureșeni. Denumirea de „aromâni” a apărut prima dată într-o lucrare de Georgiu Radu Melidon – „Istoria Națională Pentru Popor Ō Său Némul, Sapa, Arma, Casa Și Mintea Românilor Prin Tóte Timpurile Și Locurile”, (BUCURESCI, 1876, p. 209). Explicația este simplă și pornește de la numele pe care și-l dau însăși aromânii în dialectul lor, „armâni”, unde proteza fonetică „a-” apare înaintea rădăcinii rmân/rmân (român), unde Râm este Roma, proteză care apare în multe cuvinte care în latina vulgară încep cu consoane. Rădăcina numelui de aromân este tot român. Deci sud-dunărenii și nord-dunărenii de limbă română sunt același popor și se autonumesc identic: români. Aromânii li se mai spun cuțo-valahi, megleno-români, istro-români sau țânțari. Dar acestea sunt etnonime date de popoarele vecine sau conlocuitoare în lunga existență. Numele de tsintsari (țințari sau „cincari” în sârbește și bulgărește) a fost dat aromânilor în special de sârbi sau maghiari (cincárook). Lexicograful sârb Vuk Stefanović Karadžić explică acest nume prin faptul că sunetele „ce” și „ci” din limba latină sunt pronunțate de aromâni „tse”, respectiv „tsi”. Theodor Capidan afirma că folosirea acestui nume poate fi atribuit mai degrabă frecvenței mari a sunetelor „tse” sau „tsi” în aromână, în propoziții ca „Tsi fats?” („Ce faci?”). Un nume mai vechi, cu tentă peiorativă, este cel dat de greci: cuțovlahi (Κουτσόβλαχος Kutsovlahos, adică „vlah șchiop”), folosit în contrast cu numele de mavrovlahi, dat românilor din sudul Dunării.

(mavrovlahi sau morlaci reprezintă un alt grup românesc balcanic, trăitor pe coasta Dalmației. Resturi de populație morlacă sunt astăzi practic asimilați în populația croată, deși au încă conștiința rădăcinilor etnice. Turcii și albanezii islamizați îi numesc pe aromâni čoban („ciobani”) din cauza ocupației principale tradiționale a acestora, adică păstoritul. Aromânul se confundă cu profesia de păstor. Iar istro-românii sunt românii din peninsula Dalmația, azi aproape dispăruți. Totuși între românii sud-dunăreni există diferențe datorită faptului că prin transhumanță grupuri de aromâni au căpătat o specificitate proprie prin contactul cu alte culturi. Românii din Grecia se împart în mai multe grupuri, dintre care cele mai mari sunt: cea a grămuștenilor, cea a pindenilor și cea a fărșeroților (orașul Frashër, Albania). Primele două ramuri se autodenumesc armâni în timp ce fărșeroții se autodenumesc rămăni, rumăni, remeni sau chiar romăni. Toate cele trei ramuri sunt cunoscute de greci sub denumirea de Βλάχοι („vlahoi”). Grămuștenii și pindenii sunt porecliți depreciativ ca Κουτσοβλάχοι (cuțovlahi, care înseamnă „vlahi schiopi”); o altă ipoteză avansată ar fi tot un peiorativ, dar turcesc: Koçiflakler, „vlahii berbecilor”, referitor la păstoritul cu care se ocupau) sau din Küçükiflak, „micii vlahi, ambele puțin verosimile. Fărșeroții sunt denumiți de greci Αρβανιτοβλάχοι („vlahi arvaniți”) de bulgari drept „vlahi arbănași”, adică „vlahi albanezi”. Grămuștenii sunt concentrați mai ales în nordul și centrul Macedoniei grecești (nomele Cojani, Custura, Florina și Grevena), în timp ce pindenii locuiesc în sate din Munții Pindului din Macedonia de sud-vest, în Epirul de nord,

respectiv în vestul Tesaliei. Comunități de fărșeroți constituie majoritatea locuitorilor din șapte sate situate la sud de Epir, în Aetolia-Acarnania, zona cunoscută în evul mediu sub denumirea grecească de Megali Blaxia (Vlahia Mare). Sate răzlețe, locuite compact de fărșeroți, se întâlnesc și în Macedonia, pe culmile muntelui Vermion, dar și în Tesalia de sud-est, în apropierea portului Volos, cum e cazul așezării Sesclu sau Sesklos. Toți fărșeroții se autodenumesc rămăni, însă nu toți aromânii se autodenumesc fărșeroți. Acesta din urmă este cazul aromânilor din localitatea Megidei sau Migidei (în grecește Kefalovryso). O populație de aromâni trăiește pe versanții vestici ai muntelui Olimp, în sud-estul Macedoniei grecești. Acești aromâni nu sunt nici grămușteni nici fărșeroți, iar în virtutea geografiei, nu pot fi considerați nici ‘pindenii’, întrucât muntele Olimp nu face parte din lanțul munților Pind. Particularități lingvistice și de altă natură i-au determinat pe cercetători să ajungă la concluzia că acești aromâni (sau vlaho-‘olimpieni’, cum au mai fost numiți) au rădăcini în așezări tradiționale aromâne din Pind, de unde au emigrat ulterior, în evul mediu timpuriu, în zona Olimpului. Satele locuite compact de aromâni sunt denumite de greci „Țara aromânilor”. Comunități aromâne mai mici, provenite tot din Pind, se întâlneau odinioară și în insulele Ioniene, îndeosebi în Kefalonia, unde se refugiaseră după cucerirea otomană, și unde s-au păstrat până azi localități ca „Vlahata”, „Coborata”, și nume de persoane ca „Muțatos” sau „Kalovlahos”. (vezi Aromânii: dialectul aromân, studiu lingvistic, București, 1932 și wikipedia.ro.) Mai există romăni în comunități

compacte în Valea Timocului, care-și spun români, în zona Vidin și Ruse, dar și în Bosnia, unde sunt aproape dispăruți sau slavizați. Mai sunt români, ca etnie autohtonă devenită minoritară în Banatul sârbesc, Ungaria, Austria, în Polonia, cum sunt celebri valahi gorali sau în Cehia cu valahi moravi. Avem volohi în nordul Bucovinei, în Ucraina, românii de dincolo de Tisa din Maramureșul istoric, românii de dincolo de Bug sau din Donețk la est. Totodată, la venirea turcilor în Balcani o parte a vlahilor a trecut la catolicism pentru a se salva sub protecția Papei. Ei sunt uscocii și bunievicii, care vor emigra, unii dintre aceștia, pe parcursul secolelor în Banat și Transilvania. Toată această pânză demografică și lingvistică românească pe un spațiu european foarte mare confirmă extinderea și autenticitatea etnogenezei românești, a unui popor autohton, care prin îndeletniciri agricole, mai ales pastorale, dar și prin calitățile militare recunoscute s-a format din secolul VI până în secolul XII, ca un popor cu o identitate și o limbă proprie, care prin transhumanță și-a depășit vatra etno-genetică, arhetipul arealului balcano-carpatic, ajungând până în Silezia la nord sau în Donbas la est, dar și până în Alpii austrieci la vest. Aș adăuga la

această analiză și insulele de românită din Polonia de sud până spre Lituania. E adevărat acestea au fost create prin păstorit, migrație sau colonizări. Etnogeneza românească s-a desfășurat în vatra arhetipală principală: din Acarnania, Epir, Pind, Olimp, Haemus, Alpii dinarici, spațiul carpato-danubiano-pontic până în Moravia și dincolo de Bug. Românii erau deja în secolul XIII un popor, având o identitate proprie și cu o singură limbă vorbită: limba română (proto-română). În secole de interferență ale proto-românilor cu alte popoare, de ciocniri militare cu vecinii sau invadatorii și de transhumanță la sfârșitul evului mediu putem vorbi de formarea unui singur popor român și o singură limbă românească, în ciuda geografiei, confluențelor inter-etnice sau războaielor. Menționez că putem vorbi despre poporul român la mijlocul epocii moderne, cu caracteristicile regionale și locale privind denumirile: aromâni, fărșeroți, grămoșteni, olteni, moldoveni, munteni, ardeleni, moroșeni, vrâncenii, basarabeni, bănățeni, bucovineni ș.a.m.d., cu graiurile specifice locului și timpului istoric, dar cu toții fiind același neam originar, ca „frați de sânge și de grai”

Ordinul „Steaua României” conferit în 1931 căpitanului Brăcăcescu Mihail

Laurențiu-Ștefan Szemkovics, cercetător ANIC, București

Prin decretul nr. 2.847, semnat de regele Carol al II-lea în Sinaia, la 1 august 1931, căpitanul Brăcăcescu Mihail, din Regimentul 1 Roșiori, a fost numit membru al Ordinului „Steaua României” în gradul de Cavaler, cu dreptul de a purta însemnele militare de pace. Potrivit adeverinței de primire a brevetului de Cavaler al Ordinului „Steaua României”, semnată la Arad, în 13 septembrie 1931, căpitanul Brăcăcescu Mihail s-a născut la 14 iulie 1896, în Călărași, Ialomița și își avea domiciliul în Reg. 1 Roșiori Arad.

Prezentăm descrierea distincției onorifice, precum și reproducerile grafice care provin de la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Ministerul Afacerilor Externe. Cancelaria Ordinilor, dosar nr. 323/1931 (documentele) de la colecționarul Nelu Aldea (decorația).

Pentru a răsplăti serviciile militare și civile aduse statului român, Carol I a instituit, la 10 mai 1877, Ordinul „Steaua României”. Conform Regulamentului pentru punerea în aplicare a legii relativă la instituirea Ordinului „Steaua României”, sancționat prin Decretul regal nr. 3.505 din 11 octombrie 1906 (aflat, sub formă de copie, la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Ministerul Afacerilor Externe. Cancelaria Ordinilor, dosar nr. 642):

«Ordinul „Steaua României” este o Cruce de smaltț albastru-închis, înconjurată de raze, purtând deasupra coroana regală. Centrul Crucii, în formă de medalion, este de smaltț roșu, având în față vulturul și în dos coroana și cifra regală. Împrejurul medalionului de smaltț roșu, în față, este un cerc de smaltț albastru-închis, ca mai sus, pe care stă scrisă deviza: „IN FIDE SALUS”. Cercul de smaltț albastru-închis este înconjurat și el de o ghirlandă de ramuri de stejar verde, care de asemenea este și împrejurul medalionului de smaltț roșu, în dos. Însemnele Ordinului sunt de argint pentru Cavaleri și de aur pentru celelalte grade. Cavalerii poartă Crucea, cu un diametru de 40 mm, atârnată de o panglică moarăată roșie cu câte două dungi albastre-închis pe fiecare margine, – dungile interioare late, fiecare de 3 mm și cele exterioare (de pe marginea panglicii) 2 mm”... Pentru militari, forma decorăției este ca cea descrisă mai sus pentru civili, cu diferența numai că fiecare grad are, sub coroana regală și deasupra Crucii, două spade încrucișate cu vârfurile în sus și de același metal ca însăși Crucea».

Decretul regal nr. 2.847 din 1 august 1931.

7

№ 045822 - 3 AUG 1931

REGISTRATURA GENERALĂ

CAROL al III-lea

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională

REGE AL ROMÂNIEI

La toți de față și viitori, Sănătate.

Asupra raportului Ministrului Nostru secretar de stat la
departamentul afacerilor străine, Cancelar al Ordinilor, sub No 45821..

.....

AM DECRETAT ȘI DECRETAM:

Art. I.- Numim membru al Ordinului " Steaua României " în
gradul de Cavaler, pe Căpitanul Brăcăcescu Mihail, din Regimentul 1
Roșiori.-

Numitul va purta insemnele militare de pace.-

Art. II.- Ministrul Nostru secretar de stat la departamentul
afacerilor străine, Cancelar al Ordinilor, este însărcinat cu execu-
tarea Decretului de față.-

Dat în Iașiua.....la 1 August.....1931.-

Carol

MINISTRUL AFACERILOR STRAINE AD-INTERIM

Cancelar al Ordinilor

Nr. 2847

Adeverința căpitanului Brăcăcescu Mihail de primire a brevetului de Cavaler al Ordinului „Steaua României”, semnată la Arad, în 13 septembrie 1931.

UL AFACERILOR STRĂINE
CELARIA ORDINELOR
Nr. 2844/1931

Primit la 19 OCT. 1931

Adeverință de primire

Subsemnatul,
Numele de familie: Capitan Brăcăcescu
Numele de botez: Mihail
Data și locul nașterii: 14 Iulie 1896 Calărași -
Salomita
Domiciliul: Reg. 1 Roșiori Arad
Pozițiunea socială (grade și funcțiuni): Capitan

Naționalitatea: Română.-

încredințează că a primit brevetul de Cavaler
al Ordinului „Steaua României”.
Arad, în 13 Septembrie 1931
(Semnătura) Capitan Brăcăcescu

Ordinul „Steaua României” în gradul de Cavaler, militar de pace (avers și revers).

Traian Vuia la Budapesta

Maria Alexandra Pantea, dr. istorie, Arad

În toamna anului 1892 Traian Vuia ajunge student la Universitatea Tehnică secția de inginerie, obținând și bursă în valoare de 300 de florini din partea Fundației Gojdu. Traian Vuia a fost unul dintre puțini români care la sfârșitul secolului al XIX-lea a ajuns la Universitatea Tehnică. Potrivit cercetărilor făcute de Cornel Sigmirean în anul universitar 1892-1893, când Vuia își începea studiile la Universitatea Tehnică din Budapesta erau 714 studenți dintre care 6 erau români, printre aceștia fiind și Traian Vuia. Potrivit mărturiilor sale, Vuia a studiat la Budapesta în primul an noțiuni de matematică, fizică, chimie, geometrie, desen tehnic. Cursurile trebuiau frecventate regulat, iar studentul Vuia a început să se confrunte cu probleme financiare, fapt ce îi va obliga să se retragă după un an și să înceapă a studia dreptul pentru că la facultatea de drept condițiile nu erau atât de riguroase. Încă din timpul studenției a colaborat cu familia Bredicianu și a lucrat în cancelaria avocatului Caius Bredicianu. Acesta din urmă a contribuit la formarea viitorului diplomat Traian Vuia.

Ajuns la Budapesta, Traian Vuia găsește o elită românească care activa în jurul Societății Petru Maior. În perioada în care Vuia a activat, societatea era susținută financiar de familia Mocioni dar și de conducerea Băncii Albina din Sibiu și Victoria din Arad, fapt ce a contribuit la formarea unei noi generații care s-a implicat mai mult în lupta de emancipare națională și socială a românilor. În aceste condiții la Budapesta s-a format și și-a început activitatea Traian Vuia. Încă din primul an al studenției sale, Vuia a fost ales membru al comitetului de conducere al Societății Petru Maior. Ca membru al comitetului trebuia să participe săptămânal la ședințele societății. În anul universitar 1892-1893 a fost bibliotecar și a făcut parte și din comisia literară condusă de Ilarie Chendi iar în anul 1894-1895 a fost ales ca notar, activând și în comisia literară până la sfârșitul anului universitar 1895-1895.

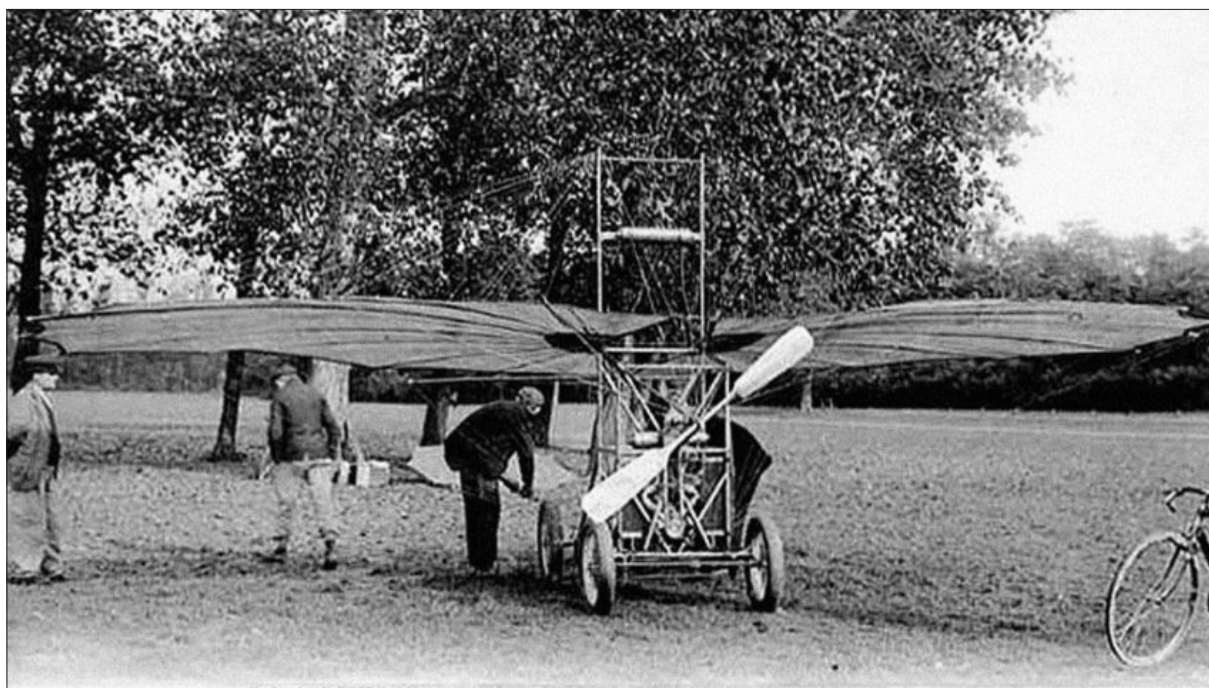
În anul universitar 1894-1895, în calitate de notar a participat la mai multe ședințe pentru că societatea trecea printr-un moment dificil, președintele societății Alexandru Gavra

era învinuit de președintele comisiei literare Ilarie Chendi fapt ce a dus la organizarea unei anchete. În 31 martie 1895, că în ședința conducerii societății din 30 martie 1895 s-a decis cercetarea disciplinară a lui Gavra care a fost suspendat din funcție pe timpul cercetărilor, să argumenteze de ce nu „s-a administrat societății suma de 4 florini din bani donați de fundația Gojdu” și că avea legături cu unii intelectuali din București. În explicația sa Gavra arată că fundația Gojdu nu a făcut nici o donație. Referindu-se la legăturile sale cu cercurile de la București arată că a luat legăura cu P. Burza care era „cunoscut societății”.

Afirmarea lui Vuia începe încă din timpul studenției când în cadrul activităților organizate de Societatea Petru Maior a ținut unele discursuri care au avut caracter științific. La serata literar-muzicală din 1 decembrie 1895 a prezentat studiul său *Despre genialitate*

La cele mai multe dintre activități la care a participat a prezentat comunicări cu conținut tehnic unde a dezbătut problema zborului cu aparate mai grele decât aerul. În cercetările sale Vuia pleca de la o serie de observații făcute încă din copilărie atunci când era fascinat de „zmei.”.

După terminarea facultății Vuia a continuat studiile obținând titlul de doctor în 1901, cu lucrarea *Militarism si industrialism, regimul de status și contractus*. Încă din timpul studenției, Vuia a încercat a căuta unele soluții pentru îmbunătățirea vieții. A fost preocupat de situația economică din monarhie și a început o activitate publicistică, fiind autorul unor articole prin care analizează procesul de pătrundere a capitalului străin în economia Ungariei. Istoricul bănățean Dumitru Tomoni, bun cunoscător al articolelor scrise de Vuia, arată că încă din timpul

studentie Vuia vine cu o viziune noua asupra modului in care trebuia folosit capitalul strain in economia Ungariei. Vuia nu a fost de acord cu pozitia clasei politice maghiare care s-a folosit de capitalul strain pentru a realiza un stat maghiar pe „ruinele nationalitatilor nemaghiare” Preluarea capitalului strain de catre anumite persoane si intreprinderi industriale a dus la „aparitia unei stari economice ingrijoratoare”, Vuia anticipand o criza finaciară.

In 1901, cand a obtinut titlul de doctor, Vuia era cunoscut si apreciat in cele mai importante cercuri din Budapesta si Banat fiind apreciat pentru caracterul sau dar si pentru calitatile sale intelectuale. Chiar daca a fost preocupat si de problemele sociale si economice, Vuia a continuat cercetarile sale in domeniul tehnic. La Budapesta a inceput a fi

preocupat de realizarea unor masini de zbor pentru ca potrivit marturisirilor sale „inca din tinerețe aveam credinta ba chiar certitudinea solutiei problemei zborului prin mijloace mecanice. In iarna anului 1901-1902 a creat o masina de zbor „actionata prin pedale si care utiliza curentii aerului”. Pentru ca nu a avut sustinerea necesara si lipseau si informatiile in 1902, Vuia s-a decis sa plece in Franta, acolo unde a reusit sa puna in practica planurile sale.

Pentru Vuia, Budapesta a ramas locul unde si-a petrecut tineretea. La Budapesta s-a format si si-a inceput activitatea. Ajungand in cele mai importante biblioteci din Budapesta si fiind inconjurat de o importanta intelectualitate care activa in capitala Ungariei, Vuia s-a format ca unul dintre cei mai importanti intelectuali ai umanitatii, un pionier al aviatiei mondiale.

Cele două valențe ale eroilor

Al. Florin Țene, eseist, Cluj-Napoca

Despre eroi s-au scris multe pagini. Însă despre cele două valențe ale lor, s-a spus mai puțin. În acest context cele două valențe sunt: erou pentru partea în numele idealului pentru care luptă, și criminal în accepțiunea adversarului.

Se cunoaște faptul că esența istoriei, spunea Gertrude Himmelfarb, constă în consemnarea marilor evenimente ale vieții publice și a influenței lor asupra oamenilor de rând, dar și, adaug eu, eroul din tabăra adversă este perceput criminal pentru cealaltă parte. Tot în acest context mai există o zicală românească care spune că nimeni nu este profet în satul lui. Toate aceste idei converg spre ceea ce spunea Ducele de Conde, contemporan al Regelui Louis XIV că: Niciun om nu este un erou în ochii valetului său, fapt ce l-a făcut pe Hegel să-i amplifice sensul: Niciun om nu este un erou în ochii valetului său, nu deoarece primul nu este un erou, ci deoarece celălalt este valet.

Hegel, în *Fenomenologia minții* subliniază faptul că eroii sunt indivizii universal-

istorici, considerându-i ca fiind instrumente decisive ale evoluției istorice. Din păcate, trebuie să aduc o mică rectificare la ce scria Hegel, eroii sunt instrumente decisive în evoluția părții din care fac parte și sunt percepuți de adversari ca instrumente involutive. Decebal, eroul nostru legendar, a fost pentru romani un dușman care, printre altele, a fost o frână în civilizarea barbarilor din Dacia.

Eroilor, pe care îi proslăvim și unii au ajuns chiar sfinți în Calendarul ortodox, nu putem să le acordăm imunitate în privința capacității de comportament imoral. Unii dintre ei au călcat în picioare „multe flori inocente”, cum scria Hegel, au zdrobit multe lucruri în drumul lor, pentru a-și ajunge țelul. Să nu uităm grozăviile făcute de Ștefan cel Mare, care alături de luptele sale antiotomane (Vaslui, Podul Înalt, Valea Albă, Războieni, etc), a tăiat capete nevinovate după un județ superficial și hotărâri luate la mânie. Pentru noi domnitorul Moldovei anilor 1470 este un erou național, dar pentru ungurii care stăpâneau

cetatea Chilia cucerită de Ștefan la 23-25 ianuarie 1465, este un criminal. La fel a fost socotit și de locuitorii orașului Baia care, în urma focului pus de Ștefan și oastea sa, au pierit în foc odată cu casele lor. Există un proverb românesc: Scopul scuză mijloacele. Scopul lui Ștefan cel Mare era independența Moldovei și suzeranitatea ei.

În aceeași situație a fost Vlad Țepeș, dar și Avram Iancu care, deși, stăruia pentru împăcarea dintre revoluționarii români și cei maghiari a luptat, totuși împotriva trupelor revoluționare maghiare. Dacă pentru românii din Transilvania el a fost un luptător revoluționar democrat, pentru nobilii maghiari și, chiar printre revoluționarii maghiari, a fost considerat un trădător și chiar criminal. Lenin, Stalin, Ana Pauker, Dej, Luca, Chișinevski, Ceaușescu și majoritatea liderilor comuniști au fost criminali în adevăratul sens al cuvântului, dar în timpul vieții au fost considerați eroi, datorită politicii de inversare a valorilor.

Despre eroi Hegel spunea că ei sunt vulnerabili la năpastele care se abat asupra lor. Ei mor în tinerețe, ca Alexandru, ca Avram Iancu, sau sunt uciși, ca Cezar, ca Tudor Vladimirescu, ca Lăpușneanu, Codreanu, etc.

Se pare că acest tip de „erou”, individual universal - istoric, aparține trecutului.

Alt tip de erou apare în condițiile statului modern, contemporan. Aceștia sunt considerați teroriști. Îi întâlnim în Anglia, în Palestina, dar și în Spania. Luptătorii basci sunt eroi pentru o parte din populația Țării Bascilor, dar criminali/teroriști pentru restul Europei unite și civilizate. Aceștia sunt antieroi care posedă un

oarecare atribut vag care ține de eroism. Ei sunt, cel puțin, individualități anonime apărute din masa de oameni obișnuiți. Astăzi, termenul de om obișnuit poate fi un termen contestabil - termenii corecți în sens strict politic sunt poporul de rând și masele anonime. Se observă, în contextual europeanizării și al fenomenului globalizării, că acești oameni de rând, anonimi, amenință să disloce nu numai indivizi universali ca Napoleon, să zicem „ci toate figurile elitiste”, termen care în conotația sa actuală, include regi, președinți, aristocrați, dar și lideri ai clasei muncitoare - toți cei care se desprind de masele anonime pur și simplu datorită faptului că nu sunt anonimi, că posedă identități pregnante, care pot fi lesne recunoscute ca aparținând fiecăruia dintre ei. Se observă că nu numai figurile de elită sunt înfierate, ci și temele elitiste - marile evenimente ale istoriei în care eroii joacă în mod necesar roluri proeminente, și faptele și ideile și cărțile geniale (vezi situația lui Eminescu). Istoria văzută de sus este înlocuită treptat de istoria văzută de jos, o istorie a oamenilor obișnuiți angrenați în activități cotidiene. În locul eroilor neamurilor apar neamurile pe post de fapte eroice. Tratarea cu suspiciune a istoriei elitiste duce la excluderea unor figuri, evenimente și idei de seamă care au determinat de facto cursul istoriei, pentru a nu leza spiritul și mândria națională a celeilalte părți, azi inclusă în Uniunea Europeană. În lipsa voinței, în lipsa indivizilor, eroii lipsesc și ei. Dar lipsesc totodată și răufăcătorii. După ce am trăit afirmarea libertății în decembrie 1989, mi-am dat seama că în evenimentele cu

adevărat mari nu lipsesc nici eroii, nici răufăcătorii, nici criminalii, nici valeții și nici profeții.

În lipsa libertății și a voinței, virtutea, eroismul și viciul nu pot exista. Iar în lipsa virtuții și a viciului, nu poate fi vorba de eroii din oglinda răufăcătorilor din tabăra adversă. Nu poate exista decât poporul de rând care nu recunoaște eroi și răufăcători - doar marile evenimente istorice.

În concluzie, istoricii trebuie să accepte ideea că măreția, geniul, eroii, unicitatea există

cu adevărat, că este de dorit ca oamenii să prețuiască aceste calități și să și le dorească, iar națiunile să respecte valorile istoriei popoarelor chiar dacă, uneori, le-au fost potrivnice. Să accepte că există adevăruri care nu țin seamă de deosebiriile dintre rase, clase, sexe, și că toți oamenii pot cunoaște aceste adevăruri și pot fi edificați de ele.

Aceste valențe îmi aduc aminte de filozoful grec Platon, care spunea: „Nu există om atât de laș, pe care iubirea să nu-l transforme în erou. “

ȘTIINȚĂ - EDUCAȚIE

România Educată sau România Abandonată?

Eșecul unei campanii care ne costă viitorul

Ciprian Demeter, jurnalist, București

„Educația este cea mai puternică armă pe care o puteți folosi pentru a schimba lumea.”

Nelson Mandela

Într-o țară în care educația ar trebui să fie prioritatea numărul unu, ne trezim în fața unei situații absurde. Elevii de clasa a XII-a se pregătesc să susțină competențele și proba orală la limba română pentru bacalaureat, fără a avea mediile încheiate, situație care este rezultatul direct al politicilor educaționale haotice și al lipsei de viziune a celor care ar trebui să vegheze asupra viitorului tinerei generații.

În contextul actual al sistemului educațional românesc, cuvintele lui Nelson Mandela capătă o rezonanță amară. Ne confruntăm cu o situație fără precedent, în care elevii clasei a XII-a se află în fața unei dileme aparent imposibile: cum să susțină competențele și proba orală la limba română pentru bacalaureat, fără a avea mediile încheiate?

Acest scenariu, demn de un roman absurd, este realitatea crudă cu care se confruntă mii de tineri români. Este rezultatul direct al unui șir de decizii eronate, al lipsei de viziune și al incompetenței celor care ar trebui să fie gardienii educației naționale. Situația actuală

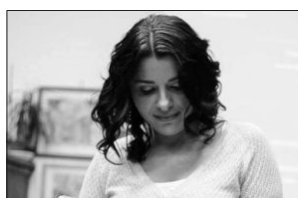
nu este doar o criză temporară, ci un simptom al unei probleme sistemice profunde care macină învățământul românesc de ani buni.

În paginile care urmează, vom analiza cauzele acestei situații, impactul său devastator asupra elevilor și a viitorului lor, precum și posibilele soluții pentru ieșirea din acest impas. Este un moment critic care ne obligă să privim în față realitatea dură a „României Educate” și să ne întrebăm: este aceasta educația pe care o merită copiii noștri?

„Ignoranța costă mai mult decât educația.” - Benjamin Franklin

Sistemul educațional românesc se află într-o criză profundă. Greva profesorilor, care a durat săptămâni întregi, a perturbat grav procesul de învățământ. Acum, ne aflăm în situația absurdă în care elevii trebuie să susțină examene importante fără a avea situația școlară încheiată, o dovadă clară a eșecului „României Educate”, proiectul fanion al președintelui Klaus Iohannis, care s-a dovedit a fi doar o fațadă goală.

Basme românești, cu sau fără?

Anca Giura, prof. dr., Arad

Pun pe tapet, ex abrupto, două dintre dificultățile științifice cu care mă confrunt de la an la an tot mai acut în domeniul predării literaturii române într-un colegiu național. Prima este legată de penuria culturii folclorice și etnografice minimale. Când îi întreb pe elevii de gimnaziu ce basme românești au citit până să ajungă să lucreze cu mine, răspunsurile lor sunt stupefiant, atunci când nu lipsesc cu desăvârșire: „Scufița Roșie” și „Mica Sirenă”, ca să dau doar două exemple aleatorii. Zâmbesc cu grație, mascând încă o dezamăgire a vieții mele profesionale.

Nu am voie să mă plâng, doar eu de bunăvoie mi-am ales calea, cu idealism desuet. La urma urmei, ca oricare, cu puțină ambiție, aș fi putut lucra într-o corporație, dar să nu divagăm. Pe scurt, basmele enunțate mai sus nu sunt românești, ci de sorginte germană, respectiv, scandinavă. Basme internaționale

deja, și-n tot acest timp elevii par să fi uitat că avem și noi românii o mitologie specifică în fruntea căreia așezăm zâne, zmei, feți-frumoși și ilene cosânzene.

Încep o muncă minuțioasă de convingere, poate îi voi salva pe câțiva de poluarea literaturii fantasy și îi voi atrage spre tradiții. Nu doar că folclorul nostru are o bogăție unică, atât de stimulativă pentru imaginație, vezi studiile lui Mircea Eliade, Antoaneta Olteanu, Andrei Oișteanu, Irina Nicolau ș.a.m.d., dar e de observat și utilitatea acestei baze pentru a-i înțelege pe un Alecsandri, Eminescu, Creangă, Sadoveanu, Odobescu, Slavici care și-au construit operele pe fond autentic, folcloric.

Cu alte cuvinte, văd un impas în aprofundarea valoroaselor basme românești în școala contemporană. Lectura unui basm poate presupune un strop de frecventare a dicționarului și, vai, aceasta s-ar opune

orizontului de așteptare al unei gratificări instantanee. În al doilea rând, literatura fantasy, chiar și cea mediocră, este mai bine redată în marketingul editorial, mi se pare. Una peste alta, mi-e greu, tot mai greu să câștig adepți ai poveștilor românești autentice, chiar dacă îmi fac din asta o ambiție profesională în sine. Ca-n „Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte”, îmi asum riscuri.

Tema rândurilor de astăzi mi-a fost prilejuită de încă o postare frumoasă de pe pagina Muzeului Țăranului Român. Sărbătoarea de Sânmedru, ce tocmai s-a consumat, este prilej de a invoca un mit folcloric despre Sfântul Gheorghe și Sfântul Dumitru care își împart calendarul în două zone de influență, conform vechii gândiri magice românești. Sursa de inspirație a postării este „Ghidul sărbătorilor românești” din 1998 a Irinei Nicolau. Verific și mi se confirmă o intuiție: volumul nu a mai fost reeditat. Pe cât de valoros este pentru filologi și nu numai, iată că nu s-a mai reeditat. Dacă intenționez să mi-l cumpăr, voi apela la anticariate. Nu e vandabil, studiile științifice nu sunt vandabile în România de azi. În schimb, teoria pământului plat triumfă. În fond, nici excelenta antologie „Îngeri, zmei și joimarite” nu s-a mai reeditat. Dar oare, îmi pot permite să le recomand aceste lecturi elevilor, via bibliotecă, mă întreb? Să nu îmi pară vreunui părinte că ar avea tentă religioasă. În fapt, orice devine azi prilej de reclamație la inspectoratul școlar. Un sân dezgolit din vreo ecranizare după cutare roman canonic de la bacalaureat e motiv de acuză: nuditate. „Țiganiada” lui Budai-Deleanu va

deveni curând scandal de presă pentru discriminare, probabil. Opera ar putea ajunge să fie izgonită cu pietre din programa școlară. Un text cu repere creștine poate fi motiv de reclamație din partea unui părinte ateu care nu-și trimite copilul la școală să-l îndopam noi cu Ion Pillat ori cu Vasile Voiculescu. Nu în ultimul rând, tot mai des sunt întrebată dacă Eliade a fost legionar, abordarea woke nu doarme niciodată.

Și uite cum, suspiciunea, discreditarea specialiștilor, mediocritatea, violența pasivă și scăderea standardelor ...scad valoarea școlii românești, mă tem. „Non multa, sed multum” rămâne unul dintre principiile în care cred. Dar el mă poate transforma într-o profesoară exigentă, ceva intolerabil în viziunea unora dintre comentatorii din fotolii. Orice altceva, dar nu exigență și nu interes pentru surse, vor clama unii.

Mă consolez cu o mică victorie: la clasa a noua reușesc să cuceresc inimile liceenilor cu mitul Zburătorului, iar la clasa a zecea cu legenda Lostritei. Mici degustări din fascinanta mitologie românească și poate că nu e chiar totul pierdut. Îmi trag sufletul, savurez infima victorie târzie, dar numai până în clasa a unsprezecea când mă voi face luntre și punte să predau literatura medievală, cronicarii și umanistii, primii cărturari conștienți de identitatea noastră națională. Terra incognita, efort de predare extrem. De data asta, ne lipsesc cunoștințele de istorie. Prilej să îmi aminesc de notația profesorului meu de la masterat, Matei Călinescu, cel care sublinia în jurnalul său american cât de greu i-a fost să

accepte că studenților americani le displace profund istoria. Ei, las' că ne-am americanizat și noi din perspectivă școlară, mai de curând.

În bombardamentul de informații al lumii actuale, nu-mi rămâne decât să țin piept avalanșei de literatură comercială și să nu

renunț la principiile clasice ale predării literaturii române în școală. Este anul Cantemir sau Cantemir 300, dacă vreți, iar puțin enciclopedism și întoarcere la izvoare nu ne-ar strica.

GIMNAZIUL ROMÂN de FETE din ARAD

Elena Gherghinescu Ziegler, eseist, Arad

Reuniunea femeilor din Arad își vede visul cu ochii, acela de a înființa o școală românească pentru instruirea fetelor în spirit românesc, dată fiind încercarea ocupanților străini, de veacuri, de-a ne deznaționaliza.

Sofia Beleş, președinta Reuniunii Femeilor Române din Arad și din provincie, spunea: „gândul nostru arzător este să ridicăm o clădire nouă, potrivit tuturor cerințelor moderne, în interior vor fi montate în premieră, instalații de încălzire centrală și apă caldă menajeră pentru bucătărie, baie și spălătorie. *„această școală de fete la marginea apuseană a neamului nostru, va fi un bastion de neînvinc în acest oraș înfloritor; va da generațiilor viitoare cea mai puternică armă de luptă pentru apărarea ființei naționale împotriva invaziei de înstrăinare”*.¹ În acest sens, în data de – 1/14 iulie 1912, se pune piatra de temelie și se așază următorul act: *„Se zidește această casă pentru întărirea în credință, în cultură, în iubirea de lege și neam, în moravurile cele bune și frumoase a fetelor române de pretutindeni cunoscând că mama este chezașia de bine pentru orice neam. Pentru împlinirea acestei dorințe implorăm binecuvântarea Marelui*

¹ Românu, Arad, 1913, an III, nr. 186, 27 aug./9sept., p 5.

Dumnezeu de la care tot binele purcede și cu smerenie închinându-ne Lui iscălim slova aceasta ca să dăm de știre posterității.

„Arad, 1/14 iulie 1912. Ioan I. Papp – Episcopul Aradului, Sofia Beleş – Președinta Femeilor Române din Arad și provincie. Vasile Beleş – protopop al Aradului, Emil Tabacovici – inginer și arhitect”.

Din acel moment s-a demarat o acțiune susținută pe plan național pentru strângerea de fonduri. Mame române de pretutindeni au țesut, au brodat, au creat lucruri artistice de artă populară românească. În sensul construirii edificiului s-a apelat la principesa Maria și regina Elisabeta pentru a ajuta cu trimiterea gratuită a planului de construcție³. La efortul de strângere a fondului necesar construcției se alătură și Nicolae Grigorescu, Marta Bibescu, Băncile arădene, eparhia Aradului, chiar un zbor demonstrativ al lui Aurel Vlaicu, totuși... fără providențialul donator Vasile Stroiescu nu ar fi fost adunate fondurile necesare

Așadar, arhitectul Karel Zdenek Liman,

² Românu, Arad, 1912, an II, nr. 15, 13/16 iulie., p 2.

³ Rodica Herlo, *Contribuția femeilor arădene la mișcarea națională de la sf. sec. Al XIX-lea și începutul sec. Al XX-lea* în, Revista Ziridava, Arad, 1978, nr. IX, p 204

un slujitor credincios și devotat al Casei Regale a României ne trimite planurile complete pentru acest somptuos edificiu încă din 1911. De aceea inginerul și arhitectul arădean Emil Tabacovici împreună cu Jean Ernest (reprezentant al Casei Regale a României) urmează cu strictete planurile. Pe teritoriul municipiului Arad este ridicată prima clădire care încorporează elemente arhitecturale de stil tradițional românesc, brâncovenesc. Cronicarul vremii remarcă frumusețea decorării sălilor cu motive populare românești. O atenție aparte s-a dat sălii de sport, accentuându-se motivul popular deoarece aici se susțineau diverse evenimente școlare. Frumoasa capelă, și ea construită în stil brâncovenesc, îmbinată cu elemente locale. Capela avea pridvor deschis pe care se sprijinea turnul clopotniței. Întreaga decorare a interiorului acestei școli s-a făcut într-o transpunere cu forme senine și echilibrate. Nimic excesiv, nimic fără măsură.

„Prin stilul ei românesc (scria cronicarul), clădirea va fi o nestemată a orașului. Liniile ei sigure, elegante și armonioase, vor trebui să vestească de aici că nu suntem un popor de țărani, fără viață istorică, că avem și noi o artă, un stil, un trecut și o tradiție a noastră”.¹

Parcela pe care a fost ridicată școala este lipită de cea a Episcopiei Aradului, în frontul străzii actuale „Mihail Eminescu”. Clădirea principală are planul în formă de „U”, rezultând o curte de onoare către stradă, închisă pe trei laturi de corpuri de clădiri de aceeași înălțime. Accesul principal se face prin

poarta gardului din fier forjat de la stradă, iar în corpul central, se accede printr-un portal elegant, bine proporționat, cu elemente de stil brâncovenesc, întâlnite în numeroase clădiri contemporane din Vechiul Regat. Clădirea, peste parterul înalt, are trei niveluri, fiecare rezolvat diferit din punct de vedere plastic, diferențele constând în ritmul ferestrelor și forma lor. Rezultă o fațadă dinamică, cu numeroase detalii amintind de cele ale arhitecturilor românești din sudul Carpaților. Fațada este rezolvată printr-un apareiaj general din piatră cu bosaje de colț și decorațiuni ceramice în zona cornișelor.

Sfințirea Școlii s-a făcut într-un cadru festiv în ziua de 25 aug / 7 sept. 1913, fiind binecuvântarea episcopului Aradului Ioan I. Papp, a mitropolitului Ioan Mețianu, a protosinghelului Roman Ciorogariu (viitor episcop) și a mulțimilor de preoți prezenți la Sfințirea Lăcașului.

Episcopul Ioan I. Papp spunea printre altele; „Această școală zidită lângă biserică este inspirată de același suflet, pentru ca poporul român să nu aibă două suflete, ci numai un suflet, sufletul strămoșilor noștri”.

Sfințirea Școlii „a fost ca o nuntă a neamului românesc”.

Dar... bucuria nu a fost de lungă durată, pentru că a început Primul Război Mondial. Clădirea școlii a fost ocupată de armata germană, elevele distribuite altor școli. După terminarea războiului, după unirea Transilvaniei cu România, în 1919, elevele gimnaziului au fost repartizate noului Liceu de fete „Elena Ghiba Birta”. Frumoasa clădire

¹ Știri în „Românul”, Arad, 1913, an III, nr. 186, 8 august/9 septembrie, p 4

funcționează o vreme ca anexă a învățământului, cu denumirea de internatul de fete „Diecezana”. La terminarea celui de-al doilea Război Mondial a fost ocupată de armata sovietică și transformată în spital. Când în sfârșit au plecat sovieticii, în ea a fost găzduită o colonie de copii din Grecia, evacuați din calea evenimentelor revoluționare din acea țară. În clădire a mai funcționat o școală de partid. Prin reorganizarea teritorială, deși construită pentru educarea copiilor în principii ortodoxe mergând în lumina lui Hristos, a fetelor, în clădire, partidul comunist instalează mai târziu spitalul TBC care a

funcționat până în 2010. Prin litigiu a revenit eparhiei Aradului urmând a lua ființă o nouă instituție.

De aceea credem că viața unui așezământ cultural românesc cu rădăcini în „vreme de stăpânire străină”, poate și trebuie să intereseze și pe cei ce se bucură azi de libertate. Cele trei decenii din viața școlii eparhiale de fete (1890-1919) înseamnă o importantă pagină culturală în viața și eparhia Aradului¹.

Această școală era sanctuarul Aradului la granița de vest .

¹ Prof. dr. Gheorghe Ciuhandu, op. cit., P 94

Vacanța

care a lăsat urme adânci

și Agenția Națională Antidrog paralizată

Ciprian Demeter, jurnalist, București

Pe fundalul unei mini-vacanțe care ar fi trebuit să aducă bucurie, suntem martorii unei întâmplări care continuă să zguduie societatea românească: traficul de droguri. România se află în fața uneia dintre cele mai acute probleme ale sale, iar Agenția Națională Antidrog (A.N.A.) care a fost desființată și reorganizată prin ORDONANȚA DE URGENȚĂ nr. 147 din 12 decembrie 2024 conform art 14 din OUG, „prezenta ordonanță de urgență intră în vigoare în termen de 90 de zile de la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, cu excepția art. 10, 11 și 13, care intră în vigoare la data publicării, precum și a art. 6, care intră în vigoare la data intrării în vigoare a legii bugetului de stat pe anul 2025.”, încă parte integrantă a Ministerului Afacerilor Interne, pare că nu își asumă rolul necesar de coordonator în preîntâmpinarea și combaterea acestui fenomen distructiv.

În perioada 31 decembrie 2024 – 7 ianuarie 2025, o serie de evenimente tragice au evidențiat gravitatea crizei cu care se confruntă țara din pricina drogurilor. Statisticile sunt îngrijorătoare: 12,9% dintre infracțiunile constatate privind regimul rutier au fost pentru conducerea sub

influența drogurilor, echivalentul a 84 de cazuri dintr-un total de 651, ceea ce demonstrează pericolul pe care consumul de droguri îl reprezintă pentru siguranța cetățenilor pe șosele.

Ieud a fost scena unui conflict violent în perioada recentă, punând încă o dată în lumină pericolul extrem reprezentat de traficul de droguri. Fiind rezultatul unei reglări de conturi între două facțiuni – traficanți și consumatori – conflictul a degenerat rapid în violență folosindu-se atât arme albe, cât și de foc, escaladare a violenței care a dus la decesul unei persoane și rănirea gravă a altor două. Traficul de droguri nu este doar o chestiune de contravenție, ci una profund legată de siguranța publică și securitatea comunităților. Acest incident atrage atenția asupra modului în care traficul de droguri poate destabiliza comunitățile, generând nu doar victime directe, dar și un climat de nesiguranță generală. În astfel de situații, intervenția rapidă și fermă a organelor de ordine devine esențială pentru a preveni escaladarea violențelor și reinstaurarea unei stări de normalitate în localitățile afectate.

La Cluj, autoritățile au reușit să confiste 10 kilograme de droguri cristal, suficient pentru

fabricarea a aproximativ 100.000 de doze, expunând un aspect alarmant al traficului modern: implicarea persoanelor tinere. Cei doi traficanți reținuți, de doar 17 și 19 ani, pun în evidență o problemă critică – atragerea adolescenților și tinerilor în rețelele de distribuție a drogurilor, fie prin promisiunea unor câștiguri rapide, fie prin presiuni sociale.

Descoperirea unei mașini de numărat bani și a sumei de 15.000 de lei indică atât amploarea și organizarea activităților ilegale, cât și impactul economic pe care îl generează asupra celor implicați și a rețelelor infracționale, situație care ridică întrebări importante cu privire la gradul în care rețelele sunt infiltrate în comunitățile locale și necesitatea urgentă pentru acțiuni coordonate ale autorităților de aplicare a legii și de prevenire.

Ambele incidente evidențiază atât riscurile fizice imediate, cât și efectul pe termen lung asupra stabilității și siguranței comunităților, iar intervenția autorităților pentru a dezmembra rețelele de trafic, a oferi programe de reabilitare pentru consumatori și a implementa campanii educaționale devine crucială. Pentru a aborda aceste provocări complexe, este necesară o strategie inter-instituțională care să implice nu doar organele de aplicare a legii, ci și instituții educaționale și de sănătate, precum și organizații non-guvernamentale, toate lucrând la unison pentru prevenirea și reducerea impactului consumului de droguri. Aceasta ar putea include măsuri precum programe de conștientizare în rândul tinerilor, suport pentru familiile afectate și institute de cercetare pentru dezvoltarea unor politici eficiente în combaterea consumului și traficului de substanțe interzise.

Cele două cazuri din Ieud și Cluj ilustrează urgența adoptării unor măsuri complexe și sistematice pentru a combate un flagel care amenință stabilitatea socială și viitorul tinerelor generații. Laurence Overmire spunea: „Să știm ce să facem nu înseamnă mare lucru. Trebuie să și facem”, așadar, nu mai poate fi amânată trecerea la acțiune în fața traficului de droguri, care trebuie să fie condusă de oameni competenți și implicați, deoarece din cauza nepăsării de până acum traficul și consumul de droguri a explodat în România. Din păcate, dramele continuă cu tragicele sinucideri ale doi adolescenți de 15 ani, care s-au aruncat în gol la Cariera Bididia și a unui elev de 18 ani, care s-a spânzurat în localitatea Izvoarele, iar faptul că aceștia erau consumatori subliniază deznădejdea tinerilor căzuți pradă acestui viciu.

Deși datele sunt alarmante, activitatea Agenției Naționale Antidrog a fost practic inexistentă, făcând ca toxina indiferenței să penetreze și mai adânc structurile societății. În ciuda gravității situației, A.N.A. nu a desfășurat nicio activitate specifică în această perioadă de vacanță și nu a participat nici măcar la conferința de presă organizată de MAI pentru mediatizarea rezultatelor mini-vacanței. Această inactivitate este dublată de faptul că A.N.A. a abandonat trei centre de tratare care nu au fost niciodată operaționalizate, în ciuda necesității urgente de servicii de sprijin profesional pentru tratarea dependenței de droguri: în Dejani, județul Brașov, Bălan, județul Harghita, și Mica, județul Cluj.

Deși ne aflăm în mijlocul unei crize a consumului de droguri, A.N.A. nu a publicat Raportul Național privind Situația Drogurilor în

România pentru 2024, lipsa acestui document crucial subminând capacitatea de a înțelege și aborda problema eficient și ridicând suspiciuni asupra capacității instituției de a acționa în interesul public.

În fața acestor provocări de o gravitate alarmantă, este imperativ ca Agenția Națională Antidrog să acționeze de urgență, în termen de 90 de zile, cât i-a mai rămas până la desființare, și să implementeze, măcar în ultimul ceas, măsurile necesare prin care să fie combătută și controlată criza drogurilor din România. Capacitatea de a face față acestui val de distrugere socială nu se bazează doar pe statistică și analize, ci pe acțiuni concrete și colaborări inter-instituționale care să aducă rezultate palpabile, fiind esențial să vedem o implicare activă a tuturor segmentelor

societății, de la autorități și instituții publice, până la comunități locale și ONG-uri, lucrând împreună pentru a crea soluții durabile și eficiente.

Albert Einstein spunea că „O persoană care nu a greșit niciodată nu a încercat nimic nou.”, cuvinte care subliniază faptul că acest moment critic necesită o reevaluare a strategiilor actuale și o abordare proactivă, inovativă, și curajoasă. Protejarea tineretului și a viitorului națiunii de răul drogurilor trebuie să devină o prioritate națională, căci doar printr-un efort colectiv și susținut putem spera să vedem rezultate reale și durabile, capabile să schimbe cursul acestei crize devastatoare. Invităm deci, atât liderii politici, cât și pe fiecare cetățean în parte să se alăture acestei lupte, pentru a asigura un viitor sigur pentru toți.

CREDINȚĂ

LUCEAFĂRUL

ȘI RELEVANȚA CREȘTINĂ A POEZIEI LUI
MIHAI EMINESCU

SAU REFLECȚII DESPRE SEMNIFICAȚIILE
RELIGIOASE

ALE OPEREI EMINESCIENE

Gheorghe Romeo Blaj, drd., Arad

Motto

„Eu sunt Luceafărul de sus...”

„...eu sunt nemuritor...”

(Mihai Eminescu, *Luceafărul*)

Se remarcă, în poezia eminesciană exemplară, emblematică pentru cultura, spiritualitatea și lamura conștiinței românești, imaginea arhetipală, ca o nestinsă lumină călăuzitoare, a Luceafărului, care nu este un astru apocaliptic, distructiv și efemer, ci, dimpotrivă, acesta are, în dănuirea sa imuabilă, o cerească strălucire impozantă, hieratică, intangibilă: „Eu sunt Luceafărul de sus...”¹⁾; „...eu sunt nemuritor...”²⁾; „...eu în lumea mea mă simt / Nemuritor și rece”³⁾.

„Desigur că fata de împărat din *Luceafărul* suferă de o vocație uranică”⁴⁾, așa cum sugerează unele versuri ale poemului eminescian: „— O, dulce-al nopții mele domn, / De ce nu vii tu ? Vină !”⁵⁾; „Cobori în jos, Luceafăr blând, / Alunecând pe-o rază, / Pătrunde-n casă și în gând / Și viața-mi luminează !”⁶⁾; „O, de Luceafărul din cer / M-a prins un dor de moarte”⁷⁾;

„... se înalță tot mai sus, / Ca să nu-l pot ajunge”⁸⁾; „În veci îl voi iubi și-n veci / Va rămânea departe...”⁹⁾; „— Cobori în jos, Luceafăr blând,

/ Alunecând pe-o rază, / Pătrunde-n codru și în gând, / Norocu-mi luminează !”¹⁰⁾. Se menționează că „dorința ei este (...) o scurtă reminiscență a naturii ei stelare. Ca să ne folosim de imaginile lui Platon, Cătălina e (...) suflet (...) îndepărtat de steaua natală. Îndrăgostirea ei de Luceafăr înfățișează o încercare de mântuire”¹¹⁾, însă G. Călinescu, în exegeza poeziei eminesciene, nu îi conferă mântuirii o semnificație creștină, de răscumpărare a vinovăției originare a fapturii umane, care își află izbăvirea prin comuniunea personală cu Divinitatea, ci, dimpotrivă, îi atribuie redempțiunii un înțeles de teurgie și un sens platonician, de anamneză ideatică a stării primordiale, de nostalgie a unui absolut abstract, impersonal.

*

În *Fata-n grădina de aur*, poem ce prefigurează *Luceafărul* eminescian, Adonai i se adresează unui etern „Cuvânt curat”¹²⁾, divin, călăuzitor, celest, hieratic, impunător și, deopotrivă, inaccesibil, distant față de lumea

pământească, efemeră, a făpturii omenești, pentru care, totuși, Logosul nu pregetă se să jertfească din iubire nesfârșită, pe care o exprimă fervoarea rugii lui.

*

Din iubirea nemărginită a Luceafărului eminescian pentru fată („...voi să știi asemenea / Cât te iubesc de tare”¹³⁾), cu seninătate astrală, maiestuoasă, acesta își asumă păcatul dintru început al condiției umane („Da, mă voi naște din păcat, / Primind o altă lege; / Cu vecinicia sunt legat, / Ci voi să mă dezlege”¹⁴⁾), iar năzuința dezlegării de nemurire, Hyperion o reiterează în fața Părintelui ceresc („De greul negrei vecinicii, / Părinte, mă dezleagă”¹⁵⁾; „Reia-mi al nemuririi nimb / Și focul din privire, / Și pentru toate dă-mi în schimb / O oră de iubire...”¹⁶⁾), principiu al vieții ce triumfă, cu prețul jertfei, asupra morții („O, cere-mi, Doamne, orice preț / Dar dă-mi o altă soarte, / Căci tu izvor ești de vieți / Și dătător de moarte”¹⁷⁾).

Luceafărul stăruie în ruga sa, vrând cu ardoare să își jertfească puterea nemuritoare, ca mărturie a iubirii astrului pentru fată. În fond, acesta își asumă păcatul omenesc pentru a-l birui prin seninătatea și atotputernicia luminii sale nepieritoare, de astru etern, călăuzitor, maiestuos, care se întrupează, în mod tainic, spre a-și îndeplini menirea de izbăvire a ființei umane: „... din adânc necunoscut / Un mândru tânăr crește”¹⁸⁾; „Am coborât cu-al meu senin / Și m-am născut din ape”¹⁹⁾; „Un mândru chip se-ncheagă”²⁰⁾; „Pe negre vițele-i de păr / Coroana-i arde pare, / Venea plutind în adevăr / Scăldat în foc de

Soare”²¹⁾.

*

„Iată de ce, acelora care ne-ar întreba dacă credem că Eminescu a putut sau nu să cunoască”²²⁾ o complexă „problematică neoplatonică și gnostică, îi [sic!] răspundem cu încredere că ar fi cu neputință să ne îndoim de aceasta, dacă ținem cont fie și numai de textele ce i-au fost familiare, chiar înainte de a se fi întâlnit cu acel foarte mare cunoscător al întregii gândiri grecești care a fost Zeller. Și tot la aceste texte ne vom referi pentru a explica atitudinile particulare ale gândirii sale, cum ar fi noțiunea esenței abstracte a divinului și exigența căutării intelectuale a lui Dumnezeu.

«Scandalul trupului» îl va împinge pe Sf.Iustin să afirme că Dumnezeu n-a coborât niciodată. Precum Unul lui Plotin, el stă nemișcat pe înaltul său tron: «Dumnezeul *nenăscut* (...) voi nu trebuie să credeți că a coborât undeva; ...el rămâne la locul său, care este mereu același. El nu se mișcă ...»²³⁾.

Refuzul Întrupării, care stă la baza uneia din cele mai grave sciziuni suferite de Biserica din Răsărit (monofiziții), se întemeiază pe dualismul platonice, ce contrapune în chip ireparabil materia și spiritul. Dar platonice este și conștiința (...) unei înrudiri a spiritului omenesc cu divinul, ceea ce pare să excludă necesitatea oricărei mijlociri, întrucât Dumnezeu este mereu immanent sufletului: în această polaritate –transcendență absolută, imanență – se vedește ispita platonice, ce pânzăște sentimentul religios ortodox, modelat de două influențe opuse: intelectualismul filosofilor și ascetismul contemplativ al

monahismului”²⁴⁾.

„Împotriva acestor atitudini care exagerează transcendența se va ridica Teofil de Antiohia (...): «Tragicul existenței nu-și are originea în materie, care este și ea o creație a lui Dumnezeu». Se vor ridica Sf. Chiril și Sf. Grigor[i]e [*de Nyssa*] «Trupul nu este o pedeapsă pentru suflet. Ce rost ar mai avea atunci reînvierea trupurilor?»».

O răsfrângere a acestei polarități se găsește totuși în spiritualitatea isihastă. Pe de o parte se vorbește de o «pneumatizare a cărnii» străbătută de lumină ca un cristal și, pe de altă parte, de o «dezîntrupare» a inteligenței care, dată fiind divinitatea ei firească, poate să se dedice, prin asceză, activității proprii, care este contemplarea (...).

Condamnarea trupului, a nașterii în materie duce, într-adevăr, la refuzul Cuvântului întrupat (...).

Examinând cu atenție listele de cărți de care a avut cunoștință Eminescu nu ne va fi greu să recunoaștem în ele nu puține texte legate de spiritualitatea isihastă. Ar fi de ajuns să ne reamintim de operele ascetice ale lui Grigor[i]e Sinaitul”²⁵⁾.

De fapt, erezia gnostică, asupra căreia, în comentarea operei eminesciene, Rosa Del Conte insistă cu ostentație, în mod injust, se referă la un Absolut abstract, al unui Dumnezeu Care nu Se întrupează în lume, în timp, spre a dăruii umanității grația redempțiunii, ci, dimpotrivă, gnosticii opinează că în conștiința omenească nu se reflectă harul dumnezeiesc, pe care Mântuitorul Iisus Hristos îl acordă prin

mijlocirea pe care El o realizează între om și Divinitate (cf. *1 Timotei* 2, 1, 3-6).

„Noi (...) avem gândul lui Hristos” (*1 Corinteni* 2,16), Mântuitorul fiind Mijlocitorul prin excelență între oameni și Dumnezeu, pentru ca persoana omenească, odată cu Întruparea, jertfa și resurecția Cuvântului divin, să dobândească izbăvirea, viața eternă, așa cum relevă învățătura creștină, pe care o valorifică poemul eminescian *Luceafărul*: „Am coborât cu-al meu senin / Și m-am născut din ape”²⁶⁾, acestea putând simboliza apele Botezului (cf. *Matei* 3, 16-17; *Marcu* 1, 10-11; *Luca* 3, 21-22; *Ioan* 1, 29; 3, 5); „Un mândru chip se-ncheagă”²⁷⁾; „Eu sunt Luceafărul de sus, / Iar tu să-mi fii mireasă”²⁸⁾, fapt care evidențiază purificarea făpturii umane, spre a fi stabilită comunicarea celestă, spirituală, cu Divinitatea (cf. *Apocalipsa* 19, 7).

În isihasm, Sfântul Grigorie Palama trasează distincția dintre ființa divină totalmente incognoscibilă și incomprehensibilă prin transcendența ei, și energiile dumnezeiești necreate și imanente în lume, prin care Dumnezeu Se revelează spre a dăruii omului harul mântuirii și al îndumnezeirii persoanei umane.

*

Se remarcă faptul că în viziunea poetică eminesciană, în consonanță cu preceptele creștine, iubirea înseamnă redempțiune și cunoaștere, prin care se realizează comuniunea omului cu Divinitatea:

„ Cel ce nu iubește n-a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este iubire (..).”.

„Și noi am cunoscut și am crezut iubirea pe care Dumnezeu o are către noi. Dumnezeu este iubire, și cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne întru el” (1 Ioan 4, 8, 16).

*

Dintr-o misterioasă transcendență impunătoare, astrul călăuzitor din *Luceafărul* eminescian se întrupează „din adânc necunoscut”²⁹⁾, în pofida încercărilor fetei de a-l defini, cu o zadarnică obstinație, prin restrângerea nemărginirii celeste în limitele cognoscibilității umane: „–Deși vorbești pe înțeles, / Eu nu te pot pricepe”³⁰⁾.

Întruparea Luceafărului înseamnă, deopotrivă, o cerească taină și maiestuoasă revelatoare: „...din adânc necunoscut / Un mândru tânăr crește”³¹⁾; „Părea un tânăr Voievod / Cu păr de aur moale”³²⁾; „Cerul este tatăl meu / Și mumă-mea e marea”³³⁾, precum și asumare a suferinței, a giulgiului morții: „Un vânat giulgi se-ncheie nod / Pe umerele goale”³⁴⁾; „Din negru giulgi se desfășor / Marmoreele brațe”³⁵⁾.

Părintele ceresc îi revelează Luceafărului-Hyperion conștiința consubstanțiabilității și a eternității lor, ca ființe nemuritoare: „Noi nu avem nici timp, nici loc / Și nu cunoaștem moarte”³⁶⁾, dar călăuzirea astrului, ca imagine arhetipală, hieratică, indelebilă, îndrumă, printr-o nesfârșită lumină celestă, destinele tumultuoase ale oamenilor, asemenea valurilor mării: „În locul lui venit, din cer / Hyperion se-ntoarse / Și, ca și-n ziua cea de ieri, / Lumina și-o revarsă”³⁷⁾; „Călăuzind singurătăți / De mișcătoare valuri”³⁸⁾, pentru ca

făpturile umane să devină părtașe „Ființei ce nu moare”³⁹⁾.

*

Poemul eminescian *Luceafărul* prezintă, în mod remarcabil, zborul astrului către Părintele celest, incognoscibil în adâncul său tainic, ilimitat, premergător și creator al timpului: „... unde-ajunge nu-i hotar, / Nici ochi spre a cunoaște, / Și vremea-ncearcă în zadar/ Din goluri a se naște”⁴⁰⁾. În *Memento mori* (*Panorama deșertăciunilor*) se înfățișează, în mod similar, perindarea civilizațiilor pe care spiritul poetic eminescian le scrutează, într-o viziune contemplativă, de profundă introspecție și reflexivitate: „Ascultând cu adâncime glasul gândurilor mele, / Uriașa roat-a vremii înapoi eu o întorc”⁴¹⁾; „Și privesc...Codrii de secol, oceane de popoare / Se întorc cu repejune ca gândirile ce zboară”⁴²⁾; „...îmi place roata câte-o clipă s-o opresc!”⁴³⁾, misterul Dumnezeirii rămânând, totuși, nepătruns, absolut incomprehensibil și insondabil pentru om, în trecerea inexorabilă a vremii: „Cum ești tu nimeni n-o știe”⁴⁴⁾; „Nimeni Soarele n-oprește să apuie-n amurgul serei, / Nimeni Dumnezeu s-apuie de pe cerul cugetării”⁴⁵⁾.

*

Un vers din *Luceafărul* eminescian, folosit în poem pentru a reliefa, prin comparație, frumusețea și măreția fetei de împărat: „Cum e Fecioara între sfinți”⁴⁶⁾, evidențiază unicitatea neprihănirii Fecioarei Maria, care se află mai presus de orice sfințenie umană, precum și deasupra lumii spirituale a îngerilor, așa cum relevă atât imnurile liturgice

ale Bisericii, prin *Axionul* din *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur* ⁴⁷⁾ și prin *Axionul* din *Liturghia Sfântului Vasile cel Mare* ⁴⁸⁾, cât și textele *Bibliei*:

„...numele Fecioarei era Maria.

Și intrând îngerul la ea, a zis: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei! (...).

Și răspunzând, îngerul i-a zis: Duhul Sfânt Se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea și Sfântul Care Se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu Se va chema (...).

Și a zis Maria: Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău ! (...).

Și a intrat în casa lui Zaharia și a salutat pe Elisabeta.

Iar când a auzit Elisabeta salutarea Mariei (...), s-a umplut Elisabeta de Duh Sfânt,

Și cu glas mare a strigat și a zis (...):

Și de unde mie aceasta, să vină la mine Maica Domnului meu? (...).

Și fericită este aceea care a crezut că se vor împlini cele spuse ei de la Domnul.

Și a zis Maria: Mărește sufletul meu pe Domnul,

Și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu, Mântuitorul meu,

Că a căutat spre smerenia roabei Sale; că, iată, de acum mă vor ferici toate neamurile.

Că mi-a făcut mie mărire Cel Puternic și sfânt este numele Lui”(Luca 1, 27-28, 35, 38, 40-43, 45-49).

„Și s-a arătat din cer un semn mare: O Femeie înveșmântată cu Soarele; și Luna era sub picioarele ei; și pe capul său purta o cunună din

douăsprezece stele” (*Apocalipsa* 12, 1).

Se remarcă, la Sfântul Grigorie Palama, scrierea intitulată *Cuvânt / tratat despre intrarea în Sfânta Sfintelor și despre viața deiformă aici a Atotpreacuratei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoarea și Pururea Fecioara Maria*, pe care autorul elogiului o consideră „prototip biblic al vieții isihaste” ⁴⁹⁾.

În discursul său mariologico-isihast, Sfântul Grigorie Palama apreciază că Fecioara Maria a ajuns Regină mai presus de lume sau „Împărăteasă a creației” ⁵⁰⁾ nu doar la Buna Vestire și la Betleem, ci încă de la nașterea sa din Ioachim și Ana, și prin aducerea ei la Templu. Episodul aducerii la Templu este explicat printr-o exegeză tipologică a *Psalmului medianic* 44, 11-21, el fiind temeiul biblic al întregului discurs de gloriecare a Preacuratei. Căutând întâlnirea cu Dumnezeu, Fecioara Maria află drept călăuză „sfânta isihie” ⁵¹⁾ prin rugăciunea neîncetată. Isihia constituie adevărata practică și contemplare: dacă virtuțile vindecă patimile sufletului, contemplarea isihastă e o formă de îndumnezeire, prin har, ce este lumina lui Dumnezeu. Arătându-l pe om fiu al lui Dumnezeu prin harul îndumnezeirii, iar pe Dumnezeu arătându-l Fiul al omului prin Întrupare, Maica Domnului a împăcat lumea cu Ziditorul lumii. Fecioara Maria oferă un exemplu de spiritualitate isihastă, învățându-i pe oameni că adevărata contemplare se realizează mai ales prin purificarea minții și împărtășirea harului divin, al sfinteniei. Coborându-L în lume ca răspuns la implorarea minții ei pe Cel Ce este însuși Izvorul Vieții și

al nemuririi, Maica Domnului i-a făcut pe oameni nemuritori și fii ai lui Dumnezeu, pentru că acum aceștia sunt uniți cu El și laolaltă prin trupul și sângele dat de ea lui Iisus Hristos și devenit „trupul și sângele lui Dumnezeu”⁵²⁾.

Fecioara Maria este „hotarul între creat și Necreat”⁵³⁾, astfel încât „nimeni n-ar putea veni la Dumnezeu decât prin Ea și prin Mijlocitorul Care S-a născut din Ea; și niciunul din darurile lui Dumnezeu n-ar putea fi făcute îngerilor și oamenilor decât prin Ea”⁵⁴⁾.

În opera lui Mihai Eminescu, în consonanță cu învățătura creștină, imaginea arhetipală a Fecioarei Maria reprezintă întruchiparea smereniei și a dăruirii, ca lumină, a harului celest, atotputernic și înălțător, al rugăciunii curate, liniștitoare și izbăvitoare, iar icoana călăuzitoare, sacră, a Maicii Domnului este nedespărțită de arhetipul Mântuitorului Iisus Hristos.

*

Sfântul Grigorie Sinaitul consideră rugăciunea, în isihasm, un „Luceafăr al inimilor”⁵⁵⁾, în care se revarsă lumina harului mântuirii.

De asemenea, se remarcă faptul că Sfântul Grigorie Palama, care citează un text al Sfântului Apostol Petru („Și cuvântul profetic îl avem mai întărit, la care bine faceți că luați aminte ca la o făclie ce strălucește în loc întunecos, până când va străluci ziua și Luceafărul va răsări în inimile voastre”⁵⁶⁾), apreciază că, așa cum pe Tabor, la Schimbarea la Față a lui Iisus Hristos, pe discipolii Săi îi luminează strălucirea harului necreat al

Mântuitorului (cf. *Matei* 17, 1-5; *Marcu* 9, 1-7; *Luca* 9, 27-35), tot astfel lumina Luceafărului celest „se arată (...) în inimile credincioșilor și ale celor desăvârșiți”⁵⁷⁾, care se îndumnezeiesc prin grația divină, pentru ca oamenii să devină „părtași dumnezeieștii firi” (2 *Petru* 1,4).

Despre *Luceafărul* eminescian, G.Călinescu opinează, fără justete, în mod arbitrar:

„Hyperion nu este absolutul, ci numai o ființă creată”⁵⁸⁾.

Versurile poemului eminescian reliefează, de fapt, certitudinea eternității arhetipurilor divine, imuabile, precum și consubstanțialitatea dintre Părintele dumnezeiesc și Luceafărul – Hyperion: „Noi nu avem nici timp, nici loc / Și nu cunoaștem moarte”⁵⁹⁾.

*

„Dar oare creștinismul nu vede în secol păcatul și în negarea eului individual, în topirea în Dumnezeu, mântuirea ?”⁶⁰⁾, se întreabă, cu nesiguranță, G.Călinescu în exegeza pe care i-o consacră operei eminesciene.

Preceptele creștine relevă, de fapt, că Iisus Hristos, Cuvântul dumnezeiesc, mântuitor, Se întrupează în lume, adică „în secol”, într-un timp istoric, pentru a răscumpăra, prin jertfa Sa pe Cruce, păcatul originar, ce reprezintă neascultarea omului față de porunca divină, din Eden, așa cum precizează învățătura *Bibliei*. Mântuirea nu rezidă „în negarea eului individual, în topirea în Dumnezeu”, ci redempțiunea înseamnă realizarea comuniunii personale dintre Divinitate și om. Dumnezeu,

ca persoană transcendentă prin ființă sau prin esență. Sa totalmente incognoscibilă, Se revelează în lume, prin har, omului creat, pentru izbăvirea persoanei umane, cele două persoane, cea dumnezeiască și cea omenească, rămânând, totuși, distincte în comuniune (cf. *Facerea* 2, 16-17; 3, 1-6, 15, 24; *Ioan* 1, 1, 14; 3, 16; *Filipeni* 2, 5-11; *Evrei* 2, 9; 5, 8-9; *1 Ioan* 4, 9-10, 19), fapt pe care îl evidențiază, de asemenea, opera poetică eminesciană cu semnificații religioase.

*

Prin sacralitatea iubirii, ca valoare supremă a existenței, sufletul uman își caută împlinirea în comuniunea cu Divinitatea, așa cum relevă *Luceafărul* eminescian, prin faptul că strălucirea astrului purifică și luminează destinul fetei și viețuirea ei efemeră, schimbătoare, pe care o transfigurează călăuzirea siderală, dătătoare de profunde sensuri spirituale, eterne, izbăvitoare: „... o urma adânc în vis / De suflet să se prindă”⁶¹⁾.

*

Iubirea, ca valoare supremă, sacră, a existenței umane, are, în poemul eminescian *Luceafărul*, însemnătate de catharsis, de purificare, de transfigurare, de iluminare și de eternă liniștire, pentru dobândirea izbăvirii din tenebrele patimilor viețuirii omenești în vremelnicie, în contingență, într-o lume a întâmplării: „Cu farmecul luminii reci / Gândirile străbate-mi, / Revarsă liniște de veci / Pe noaptea mea de patimi”⁶²⁾, așa cum îi declară Cătălin, cu fervoare, Cătălinei.

*

Fata, „chip de lut”⁶³⁾, păstrează în suflet

imaginea arhetipală, hieratică a unui „mândru chip”⁶⁴⁾ indelebil, impunător, al Luceafărului, cu nădejdea că el îi luminează mereu viața, norocul sau destinul, care își află sensul și împlinirea numai prin călăuzirea astrului celest, etern, ce răscumpără, purifică și regenerează existențele umane, pământești, efemere, fapt pe care poemul eminescian îl reliefează în mod elocvent, în consonanță cu învățătura creștină.

*

Răzvan Codrescu, în cartea sa *În jurul lui Eminescu*, opinează că, în *Luceafărul*, „nu un poet creștin l-ar fi numit pe Sf. Arhanghelul [sic!] Mihail «Luceafăr»”⁶⁵⁾.

Lui Răzvan Codrescu îi sunt opace, neștiute, semnificațiile religioase, creștine, pe care i le conferă Luceafărului atât *Biblia* (cf. *2 Petru* 1, 19), cât și teologii sau Părinții Bisericii, precum Sfinții Grigorie Sinaitul și Grigorie Palama⁶⁶⁾.

Desigur, Luceafărul este mai mult decât un înger, astrul din poemul eminescian fiind „nemuritor”⁶⁷⁾, incognoscibil prin ființa sa divină, transcendentă („Deși vorbești pe înțeleș, / Eu nu te pot pricepe”⁶⁸⁾, așa cum îi declară fata), etern și consubstanțial cu Părintele dumnezeiesc („Noi nu avem nici timp, nici loc / Și nu cunoaștem moarte”⁶⁹⁾), și călăuzitor, prin lumina sa revelatoare și purificatoare, asupra existenței umane, pentru a cărei plenitudine coboară și se întrupează în lume, spre a-i împlini destinul („Am coborât cu-al meu senin / Și m-am născut din ape”⁷⁰⁾).

*

În poemul eminescian *Luceafărul*,

Hyperion este ființa imuabilă, nemuritoare atât prin conștiința consubstanțialității sale („Tu adevăr ești datorind / Lumină din lumină”⁷¹⁾), cât și prin comuniunea sa cu Părintele celest („Noi nu avem nici timp, nici loc / Și nu cunoaștem moarte”⁷²⁾).

*

Menirea Luceafărului – Hyperion este de a spiritualiza atât destinul omenesc individual („... o urma adânc în vis / De suflet să se prindă”⁷³⁾), cât și destinele firii întregi, prin călăuzirea sa cerească, eternă („În locul lui venit din cer / Hyperion se-ntoarse / Și, ca și-n ziua cea de ieri, / Lumina și-o revarsă”⁷⁴⁾), printr-o strălucire astrală, alinătoare, ce transfigurează nestatornicia și zbciumul existențelor umane, care sunt asemenea tumultului valurilor mării („Călăuzind singurătăți / De mișcătoare valuri”⁷⁵⁾).

*

Se remarcă faptul că variante ale poemului eminescian *Luceafărul* demonstrează atât menirea astrului celest de a fi călăuzitor al destinelor umane, pământești, efemere, inconstante, a căror vinovăție își află răscumpărarea prin strălucirea purificatoare, eternă, a bunătății sale izbăvitoare („Lucea cu bunătate”⁷⁶⁾), cât și consubstanțialitatea și comuniunea lui fără sfârșit cu Părintele divin („Cum ai putea să fii zidit / Din lacrimi și din vină- / Când ești din veci nerăsărit / Lumină din lumină”⁷⁷⁾; „Când tu Hyperion rămâi, / De nu mai poți apune... / Cere-mi cuvântul meu dentâi / Să-ți dau înțelepciune ?”⁷⁸⁾; „Tu nu poți fi închipuit / Din lacrimi și din tină, / Făr' de-asfințire răsărit / Lumină din lumină”⁷⁹⁾; „

...tu Hyperion rămâi / Și nu mai poți apune...”⁸⁰⁾), astfel încât semnificațiile acestea îi relevă poeziei lui Mihai Eminescu afinitățile cu perenitatea preceptelor creștine.

*

Prin metamorfozări, Luceafărul-Hyperion din poemul eminescian nu încetează ca el, un impozant chip indelebil, să rămână consubstanțial, în comuniunea lui, cu Părintele ceresc, prin esența sa divină și nemuritoare: „Noi nu avem nici timp, nici loc / Și nu cunoaștem moarte”⁸¹⁾; „Cum vrei puterea mea s-o neg, / Lumină din lumină !”⁸²⁾; „... tu Hyperion rămâi / Oriunde ai apune... / Cere-mi cuvântul meu dentâi / Să-ți dau înțelepciune ?”⁸³⁾, așa cum învățătura creștină Îl consideră pe Mântuitorul Iisus Hristos, Cuvântul dumnezeiesc, etern, creator și izbăvitor (cf. *Ioan* 1, 1, 3-5, 9, 12), „Lumina lumii” (*Ioan* 8, 12; 9, 5; 12, 46), „chipul lui Dumnezeu”

(2 *Corinteni* 4, 4; *Coloseni* 1, 15; *Evrei* 1, 3), „puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu” (1 *Corinteni* 1, 24).

*

În viziunea lui G.Călinescu, Mihai Eminescu se înfățișează ca un „Iov al poeziei”⁸⁴⁾, sau ca un drept a cărui suferință se transfigurează în conștiință a milostivirii și atotputerniciei lui Dumnezeu, Care acordă harul Său ca răsplată a devoțiunii și a gratitudinii omului rugător, cu propensiuni de comuniune cu Sacralitatea, deși exegetul își manifestă, cu obstinație, mefiența cu privire la religiozitatea poetului.

*

Rosa Del Conte sesizează în poezia eminesciană o „valoare transcendentă care mântuie lumea de sclavia timpului: *cuvântul*”⁸⁵⁾.

De fapt, în creștinism, Cuvântul divin Se întrupează în timp, la „plinirea vremii” (*Galateni* 4, 4), pentru ca oamenii să dobândească mântuirea prin participarea la comuniunea reală cu Dumnezeu, transcendent în ființa Sa, dar imanent în creație prin energiile dumnezeiești necreate, ale harului izbăvitor, prin care Divinitatea Se comunică și Se revelează în lume.

*

În cartea *Eminescu sau despre Absolut*, Rosa Del Conte se referă la „tradiția eretică gnostică”⁸⁶⁾, la un Absolut fără un Dumnezeu personal, Care Se manifestă în lume prin harul mântuitor, al îndumnezeirii omului.

Rosa Del Conte afirmă că „la Eminescu prevalează o atitudine a gândirii pe care o vom numi gnostică, întrucât este inserată într-un sistem sincretist, în care supraviețuiesc noțiuni creștine: coborât în corp, intelectul se condamnă să nu-și mai regăsească niciodată strălucitoarea lui esență astrală”⁸⁷⁾.

În aceeași carte, *Eminescu sau despre Absolut*, autoarea își dezavuează propriile opinii, prin aserțiunile pe care le formulează, când afirmă, de pildă, că „iubirea este aceea care restituie sufletului strălucirea lui astrală (să se confrunte cu « Strălucirea coboară din cer, dar, în virtutea iubirii, Pământul face să se înalțe alți sori către Soare», după limbajul mistic al lui Cabasilas)”⁸⁸⁾ deoarece, în viziunea teologului bizantin, sufletele

omenești, asemenea unor străluciri siderale, se înalță spre Iisus Hristos, Care, din iubire caritabilă, Se întrupează, Se sacrifică pe Cruce, răscumpără sau „ridică păcatul lumii” (*Ioan* 1, 29), Mântuitorul fiind „Soarele dreptății, cu tămăduirea venind în razele Lui” (*Maleahi* 3, 20), „Răsăritul cel de Sus” (*Luca* 1, 78), Luceafărul răsăritor în toate inimile credincioase (cf. *2 Petru* 1, 19), „Steaua strălucitoare a dimineții” (*Apocalipsa* 22, 16).

*

Într-o falsă revelație, G. Călinescu îl consideră „ateu”⁸⁹⁾ pe Mihai Eminescu, pe care, în viziunea ei seculară, cu nejustificată obstinație, Ioana Em. Petrescu îl înfățișează, de asemenea, ca fiind „spirit ateu”⁹⁰⁾.

În studiile lor profane, G. Călinescu și Ioana Em. Petrescu interpretează opera eminesciană fără ca ei să aibă „inima creștină”⁹¹⁾ (*Dumnezeu și Om*), „Cuvântul / Ce exprimă adevărul”⁹²⁾ (*Criticilor mei*), precum și „idee a Dumnezeirii”⁹³⁾ (*Phylosophia copilei*), pentru a înțelege și a putea evidenția semnificațiile religioase ale poeziilor pe care le comentează, ca spirite seculare, în mod arbitrar.

*

Pe George Călinescu, în prezentarea operei lui Mihai Eminescu, nu îl interesează, de fapt, valoarea și autenticitatea preceptelor creștine, pe care, fără să le înțeleagă, le denaturează prin opacitatea lui spirituală, pe care o manifestă, de pildă, cu privire la dogma Sfintei Treimi, prin confuzia dintre persoana Cuvântului dumnezeiesc și etern, și întruparea Sa în timp, spre mântuirea umanității:

„*Logosul sau verbul revelator al*

Divinității, a doua întrupare a lui Dumnezeu, e Cuvântul Apostolului Ioan”⁹⁴⁾.

În exegeza operei eminesciene, G. Călinescu opinează că Ion Heliade-Rădulescu „e singurul poet metafizician dinaintea lui Eminescu (...).

De la Eliade, înainte de a veni în legătură cu literatura germană, Eminescu a putut căpăta noțiunea «geniului» ca emanație a Spiritului”⁹⁵⁾.

Astfel, în percepția lui G.Călinescu, imaginea arhetipală a geniului, cu propensiuni de realizare a comuniunii spirituale cu Divinitatea, reprezintă, în opera eminesciană, doar ilustrarea teoriei unui panteism emanatist sau idealist.

*

Viziunea „panteistică”⁹⁶⁾ eminesciană, în opinia lui G.Călinescu, își află originea, de fapt, într-un panteism ce rezultă din scrierile unor „idealiști ca Fichte, Schelling, Hegel, sau poeți ca Goethe și Schiller”⁹⁷⁾, pe care Mihai Eminescu îi lecturează.

*

În privința influențelor filosofice asupra operei eminesciene, G.Călinescu, în mod contradictoriu, fără să evidențieze însemnătatea creștină a gândirii lui Mihai Eminescu, se rezumă, îndeobște, la: Pitagora (metempsihoză și palingenezie), Platon (idealism raționalist), Plotin (neoplatonism, inspirator al gnosticilor), Schopenhauer (iraționalism voluntarist), Kant (transcendentalism), Hegel (panlogism), Fichte (idealism transcendental), Eduard von Hartmann (concilierea dintre pesimism și

optimism), sau la „panteismul romanticilor”⁹⁸⁾ : Schelling, Schiller⁹⁹⁾.

De fapt, pe om îl caracterizează, deopotrivă, spiritul și materia, sufletul nemuritor și trupul pământesc pieritor, vremelnicia vieții mundane și credința în existența cerească, eternă, a comuniunii personale cu Dumnezeu, Care, fiind totalmente incognoscibil în ființa Sa transcendentă, Se revelează în creație prin harul mântuirii și al îndumnezeirii persoanei umane, așa cum evidențiază preceptele creștine, pe care le valorifică Mihai Eminescu în opera sa.

*

„Luceafărul - temă comună romantismului – e mintea contemplativă, apollinică, cu o scurtă criză dionisiacă, aspirând fericirea edenică a topirii în natură, care îi este însă refuzată prin faptul dilatării aceluși epifenomen ce dă cunoașterea mecanicii lumii, și anume *conștiința* ”¹⁰⁰⁾, astfel își exprimă G.Călinescu, în mod sumar, opinia, o idee pe care Eugen Todoran o dezvoltă, într-o încercare de apropiere a gândirii eminesciene de caracteristicile gândirii lui Hegel:

„Problema fundamentală pentru explicarea gândirii poetice a lui Eminescu, pentru delimitarea elementelor ei idealiste de cele materialiste, este astfel: în ce măsură el recunoaște existența lucrurilor în afara *conștiinței* și independent de ea (...).

Este adevărat că Hegel (...) explică (...) dialectica devenirii ca o unitate a existenței, aspect pozitiv al cugetării, cu nimicul, aspectul ei negativ, într-un proces în care Ideea ia forma «alterității» ca Natură, dar devenirea cosmică

fiind un proces logic și nu real, Natura are o obiectivitate formală și nu reală, ea este numai «ideea de natură» pe care cugetarea și-o pune în opoziție cu «ideea pură», în măsura în care principiul contradicției o silește să treacă de la o idee la alta, fiecare opusă uneia alteia. Dialectica hegeliană presupune în dezvoltarea Spiritului dimensiunea timpului, ca devenire, dar cum devenirea este un proces logic, în mișcarea dialectică a cugetării, toate formele devenirii cosmice, explicate prin procesul logic, sunt simultane, deci în afară de dimensiunea istorică a timpului. Mai e nevoie de adăugat că această concepție asupra devenirii duce la pesimism, ca orice concepție metafizică ? Într-un astfel de sistem, dialectica devenirii lumii ce altceva poate sugera decât că prin «trecerea» tuturor în lume, toate se dovedesc pentru om zădărnicii ? Hegel nu era aici prea departe de Schopenhauer, căci o astfel de «trecere» nu se deosebește decât formal de zadarnica zbatere pe loc într-un «prezent etern» (...).

Păstrând termenii dialecticii, putem spune că Hyperion, ca Luceafăr, prin întoarcerea la «forma cea dintâi», pe care Ziditorul lumii o reprezintă în convorbirea geniului cu sine însuși, nu este un «început» în afară și mai presus de lumea în veșnică devenire, fără «început». În «forma cea dintâi» el n-a existat *înainte* de a fi tot ce *există*, ca Spiritul absolut în dialectica hegeliană, ci *există* în tot ceea ce veșnic *trece*, asemeni Logosului în interpretarea materialiştilor greci”¹⁰¹⁾.

„Astfel pare a fi indicată în *Luceafărul* recunoașterea obiectivității existenței lumii

nemuritoare în formele schimbătoare ale timpului și ale spațiului, în care ea numai «pare că-i lunecătoare», căci toate cele trecătoare sunt doar învelișuri «ființei ce nu moare». Și la această *conștiință* ajunge Hyperion în vorbirea interioară cu Ziditorul lumii, care demonstrează nemurirea ființei lui «din forma cea dintâi» prin ființa naturii în veșnică mișcare (...).

În dialogul interior, care constă în găsirea *altului* prin *sine însuși*, Hyperion se găsește pe sine însuși în Ziditorul lumii. El nu reduce universul la ceea ce muritorii își închipuie despre el, nu suspendă existența lui obiectivă. *De aceea* Ziditorul lumii, simbolic reprezentând modul de a fi al naturii, *nu-l poate dezlega de nemurire* pe Hyperion, în întoarcerea lui spre propria sa natură de geniu creator”¹⁰²⁾.

„Acesta este sensul filosofic, la care cuvântul «luceafăr», prin întoarcerea la sensul lui concret, devine mit cosmogonic, pentru confruntarea eternității cu timpul trecător în *conștiința* geniului creator”¹⁰³⁾.

Rosa Del Conte, care dezvoltă aceeași idee a lui G.Călinescu, într-o interpretare gnostică, în totală discordanță cu preceptele creștine ale Bisericii prin care se confirmă adevărul textelor biblice, opinează că, pentru omenire, în istorie, „niciun Cristos nu a venit să mântuiască păcatul care nu este acela al lui Adam, ci al lui Cain. Asupra acestui punct trebuie să ne decidem să punem accentul, dacă vrem să respectăm adevărul mesajului eminescian”¹⁰⁴⁾.

Se menționează că „trebuie să concepem

această esență, pe acest Dumnezeu de tip aristotelic (...), ca pe un bun transcendent față de lume și cu totul separat, distinct de aceasta. Dar nu poți să nu vezi că este posibil să-l înțelegi ca pe substratul ce subzistă sub orice mișcare și generare: cu riscul de a repropune o interpretare de tip panteist-stoic, de care gândirea lui Eminescu se salvează numai identificând acest *substrat* cu *Timpul* (...), cu o soluție tipică pentru gnoză sau pentru misticismul astral (...).

În neputința (...) de a se elibera de neliniștea metafizică (...), neliniștea sa va căuta salvarea în *idealism*, dar puternic colorat cu misticism oriental. Dar soluția idealistă, prin care el căuta să se reintegreze într-o unitate originară simțită intuitiv de *conștiință*, va primi o amprentă *a lui* de neconfundat: ea nu va fi niciodată aceea a idealismului german, întrucât identificarea lui Dumnezeu cu ideea nu va face niciodată din Dumnezeu o ipostază luciferică a eului; și nici aceea a nihilismului mistic indian, ce se revarsă în panteism. Așa cum idealismul ontologic al lui Eminescu nu reușește să distrugă *conștiința* obiectivității cosmosului, tot astfel idealismul său metafizic, în loc să imanentizeze divinul, îi va accentua transcendența. Absolutul nu se va identifica niciodată cu fenomenul (...).

Existența personală se mântuie în impasibilitatea *conștiinței* care, deși știe că nu poate schimba nimic pe lume, nici nu se răzvrătește și nici nu renunță, ci, ieșind din limita sa egoistă, se identifică în chip apolinic cu *conștiința* cosmică, de îndată ce omul s-a eliberat de coșmarul meschin al eului (...).

Cu toate acestea, cerul în care se pecetluiește Luceafărul va continua să scânteieze deasupra Pământului și în cântecul său (...), și – câteodată – își va străfulgera lumina în bezna unei existențe devastate și răscolite (...).

Nimic nu mai poartă pe Pământ pecetea Absolutului”¹⁰⁵⁾.

De fapt, Rosa Del Conte reiterează, în privința doctrinei perpetuării păcatului originar în omenire, ideile sectei bogomililor, care „învață că la originea răului stă Cain”¹⁰⁶⁾, pe care unele poezii eminesciene îl menționează în treacăt: „neamul Cain”¹⁰⁷⁾ (*Scrisoarea IV*); „sămânța Cain”¹⁰⁸⁾ (*Confesiune*).

Pe de altă parte, în comentariul ei, Rosa Del Conte desconsideră faptul că întruparea Cuvântului ceresc, din caritate dumnezeiască, din filantropie divină, răscumpără și păcatul invidiei fratricide, prin care, după cum relatează *Biblia* (cf. *Facerea* 4, 1 – 24), Cain îl omoară pe fratele său, Abel, ce prefigurează moartea, ca jertfă ispășitoare a Mântuitorului Iisus Hristos, „Mielul lui Dumnezeu, Cel Ce ridică păcatul lumii” (*Ioan* 1, 29) :

„Prin credință Abel a adus lui Dumnezeu mai bună jertfă decât Cain, prin ea a primit el mărturie că este drept, mărturisind Dumnezeu despre darurile lui” (*Evrei* 11,4).

„Cain (...) era de la cel viclean și a ucis pe fratele său. Și pentru care pricină l-a ucis ? Fiindcă faptele lui erau rele, iar ale fratelui său erau drepte ” (1 *Ioan* 3, 12; cf. *Matei* 23, 35; *Luca* 11, 51; *Evrei* 12, 24).

În fond, G. Călinescu, Eugen Todoran și Rosa Del Conte nu se referă, în comentariile

lor asupra operei eminesciene, la o cunoaștere sau la o conștiință în care se reflectă atotputernicia Divinității, Care Se revelează omului prin energiile dumnezeiești necreate, acestea fiind imanente în creație, precum și prin lumina harului celest, providențial, izbăvitor și călăuzitor, din „bunătate”¹⁰⁹), asemenea Luceafărului, pentru ca oamenii care, potrivit învățaturii *Bibliei* (cf. *Ioan* 17, 3; *Romani* 15, 14; *Tit* 3, 4, 7; *Evrei* 1, 1-4; 11, 3), sunt adepți ai teognozei (cf. 1 *Ioan* 4, 7-9, 12 – 16, 19), să Îl poată cunoaște pe Dumnezeu, ca ființă supremă personală, izvorul și dăruitorul vieții eterne, Creatorul și Mântuitorul lumii, deși tainele transcendente ale esenței divine rămân totalmente incompreensibile pentru făptura umană, supusă nestatorniciei și vremelniciei vieții pământești, pieritoare.

*

Luceafărului din poemul eminescian i se substituie, în poezia lui Ion Barbu, *Riga Crypto și Iapona Enigel*, „Soarele-nțelept”¹¹⁰), ca ideal călăuzitor, sideral, la care omul se închină, spre împlinirea destinului său, și pentru aflarea unui sens de purificare introspectivă și de înălțare spirituală, ce transfigurează existența umană: „Mă-nchin la Soarele-nțelept, / Că sufletu-i fântână-n piet / Și roata albă mi-e stăpână / Ce zace-n sufletul-fântână”¹¹¹).

Asemenea lui Cătălin și Cătălinei din *Luceafărul* eminescian, protagoniștii *Crypto* și *Enigel* din poemul lui Ion Barbu nu își pot împlini existențele decât prin raportare la călăuzirea unui astru maiestuos, Soarele copleșindu-i, de fapt, prin măreția lui intangibilă și implacabilă.

*

„Subconștient, Eminescu se vede un tânăr voevod (...). Luceafărul (simbol al Ideei-Eminescu) întrupându-se:

« Părea un tânăr Voevod
Cu păr de aur moale,
Un vânat giulgi se-ncheie nod
Pe umerele goale » (...).

Susținem din parte-ne, cu hotărâre, că identificarea subconștientă cu «tânărul Voevod» face parte integrantă din structura și substructura sufletească a lui Eminescu (...).

Natura păstrează (...) la Eminescu ceva din aerul voevodal-sacral și atunci când «Voevodul» nu mai apare, ca termen explicit, în evocările sau în descrițiile sale (...).

Nu ascundem (...) bucuria (...) de a fi putut atrage atențiunea asupra câtorva aspecte ale acestui poet, care se integrează concludent în viziunea noastră despre matricea stilistică românească (...). De altfel, în asemenea aspecte trebuie să căutăm pe Eminescu, iar nu în bieteles reminiscențe schopenhaueriene – budiste, sau în motivele brute, călătore, care îl arată tributar romantismului timpului (...). Există o «Idee Eminescu», iar aceasta s-a zămislit sub zodii românești...”¹¹²), apreciază Lucian Blaga în lucrarea sa, *Trilogia culturii*.

În mod indubitabil, coborârea în firea lumii a *tânărului Voievod*¹¹³) din orizontul celest („Am coborât cu-al meu senin / Și m-am născut din ape”¹¹⁴), printr-un insondabil mister („din adânc necunoscut”¹¹⁵), spre călăuzirea și izbăvirea existenței făpturii pământești, pe care, prin hieratică, maiestuoasă, nepieritoare lumină astrală, ocrotitoare, providențială, o

purifică, o transfigurează („... din oglindă luminiș / Pe trupu-i se revarsă, / Pe ochii mari, bătând închiși / Pe fața ei întoarsă”¹¹⁶⁾) și o spiritualizează („De suflet să se prindă ”¹¹⁷⁾), așa cum evidențiază *Luceafărul* eminescian, îl influențează pe Lucian Blaga în elaborarea teoriei lui din *Trilogia culturii*, operă ce reiterează ideea că „transcendentul se coboară în lume ca într-un receptacol”¹¹⁸⁾, fapt pe care îl relevă „stilul bizantin”¹¹⁹⁾, ecleziastic, al comuniunii sacre a omului cu Divinitatea. „Această «perspectivă sofianică» îi este specifică Ortodoxiei, deci și culturii române”¹²⁰⁾, pe care poezia eminesciană, prin semnificațiile ei religioase, creștine, o înnobilează și o reprezintă, în mod exemplar, în universalitate.

Nicolae Iorga apreciază că „Eminescu e întruparea literară a conștiinței românești, una și nedespărțită”¹²¹⁾, opera eminesciană fiind reprezentativă pentru spiritualitatea românească de pretutindeni, din toate categoriile societății și din orice timp, peste nemarginile vremii:

„Trăind (...) cu oameni din toate locurile și din toate clasele, Eminescu a trăit și cu românii din toate vremile”¹²²⁾.

Suferința vieții, ce se transfigurează în operă nepieritoare, se oferă, ca jertfă spirituală, Cuvântului creator și mântuitor, din care se împărtășesc toți cititorii care, prin ardoarea comuniunii lor, prin sentimentele de trăire profundă, autentică, a religiozității, își exprimă credința în harul nesfârșit, vindecător, al creației artistice, de neconținută primeniere a existenței, prin perpetuitatea propensiunilor

către sacralitate, fapt pe care îl relevă poezia eminesciană:

„Orice operă literară este răbdare, este trudă dureroasă.

Și, cu cât pare mai ușor versul cristalin și delicat, cu atât închide mai mult din efortul aceasta a sufletului întreg, din jertfa care se aduce întreagă Dumnezeului inspirației eterne”¹²³⁾.

*

Se observă faptul că, în viziunea poetică eminesciană, trăirea înseamnă suferință, pătimire, în vederea purificării existenței, ca modalitate de participare a ființei umane la miracolul înviator, etern regenerator, al firii, al creației, așa cum evidențiază poezia *În zădărl în colbul școlii...*: „...trăiește, chinuiește / Și de toate pătimește / Și-ai s-auzi cum iarba crește”¹²⁴⁾.

Prin excelență, harul divin transfigurează creația eminesciană în poezie revelatoare, emblematică (*Luceafărul*, *Rugăciune*, *Răsai asupra mea...*, *Colinde*, *colinde*, *Basmul ce i l-aș spune ei*, *Dumnezeu și Om*, *Învierea*), pe care poetul o închină, ca ofrandă spirituală, Mântuitorului Iisus Hristos și Fecioarei Maria, ca eterne arhetipuri ale mântuirii, așa cum evidențiază, cu temei, credința creștină, pe care Mihai Eminescu o valorizează în opera sa, reprezentativă pentru spiritualitatea românească în universalitate, în perenitatea valorilor sacre ale umanității, „peste nemărginirea timpului”¹²⁵⁾.

*

Ioana Bot și colaboratorii ei, în volumul intitulat *„Mihai Eminescu, poet național*

român” – istoria și anatomia unui mit cultural, le reproșează celor care îl consideră pe Eminescu, prin valoarea operei sale, îndeosebi cu semnificații religioase, creștine, drept Cezar sau Voievod al culturii românești, că săvârșesc „păcatul idolatriei”¹²⁶⁾, prin „idolatrizarea”¹²⁷⁾ acestuia. Îndemnul lui Iisus Hristos împacă, însă, în mod indubitabil, cele două culte, impunându-se atât cel sacru, al Divinității, cât și cel secular, al Cezarului, fapt pe care Ioana Bot, coordonatoarea volumului citat, precum și ciracii ei îl ignoră, aceștia deprecind preceptul biblic pe care Mântuitorul îl formulează ca imperativ evanghelic, perpetuu călăuzitor:

„Dați dar Cezarului cele ce sunt ale Cezarului, și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu !” (Matei 22, 21).

Pe de altă parte, Ioana Bot și colaboratorii ei, în volumul pe care aceasta îl coordonează, confundă „păcatul idolatriei”¹²⁸⁾ sau „idolatrizarea”¹²⁹⁾ din dogma religioasă cu nesfârșita libertate literară sau artistică, de justă omagiere culturală a lui Mihai Eminescu, poetul exemplar, emblematic, astral, care, prin opera sa cu semnificații creștine, evidențiind faptul că, sufletește, „e în om nemărginire”¹³⁰⁾, îi reprezintă pe români în universalitate, în spiritualitatea lumii.

*

T.O. Bobe îi conferă noțiunii de *eminescianism* însemnătatea unui veritabil cult, într-un sanctuar pe care, însă, îl desacralizează printr-o impietate ostentativă, specifică viziunii unui postmodernism antimetafizic, antitraditional, antiideologic, precum și prin marota discreditării parodice,

astfel încât, în acel imaginar panteon apar „figuri mitice distribuite în următoarele roluri: Eminescu–profetul mântuitor, Alecsandri- «un Ioan Botezătorul *sui-generis*, care l-a recunoscut în fața imitațiilor pe adevăratul Mesia», Titu Maiorescu-«un fel de Petru care a pus temelia unei biserici», G.Călinescu - «adevărat Pavel convertit (la iubirea nebună față de bădița Mihai)», Veronica Micle «devine o Maria Magdalena», iar Macedonski, «deși nu a făcut parte dintre ucenici, este distribuit în rolul de Iudă»”¹³¹⁾, aspecte pentru care girează Ioana Bot, în volumul pe care aceasta îl coordonează: „*Mihai Eminescu, poet național român*” – istoria și anatomia unui mit cultural

*

„Eminescu, mort sufletește la 33 de ani, nu apucase a arunca din spiritul său decât firimituri, sclipitoare firimituri”¹³²⁾, astfel își încheie G.Călinescu tabloul descrierii operei eminesciene ce, prin plenitudinea strălucirii astrale, călăuzitoare, prin semnificațiile ei creștine, pe care exegetul le desconsideră în prezentarea pe care o realizează asupra creației poetului național, îi reprezintă pe români în perenitatea valorilor spiritualității și culturii universale, peste nemarginile timpului, asemenea luminii eterne a Luceafărului.

NOTE

1) Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. I. *Poezii*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, cronologie, note și comentarii: D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București,

Editura Național, 2010, p.200, 202.

2) *Ibidem*, p.202.

3) *Ibidem*, p.210.

4) G.Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*. 2. Ediție îngrijită în redacție de Andrei Rusu. Repere istorico-literare alcătuite în redacție de G.Gheorghită, București, Editura Minerva, 1976, p.207.

5) Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. I. *Poezii*. Ediția D. Vatamaniuc, p.199.

6) *Ibidem*, p.199, 201. Versurile: „Ea trebui de el în somn / Aminte să-și aducă” (*ibidem*, p.201) relevă faptul că năzuința de redempțiune din vremelnicie a destinului fetei și dorul ei „de-al valurilor domn” (*ibidem*) își află împlinirea numai prin comuniunea spirituală cu astrul etern călăuzitor al firii.

7) *Ibidem*, p.204.

8) *Ibidem*, p.205.

9) *Ibidem*.

10) *Ibidem*, p.210.

11) G.Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*. 2. Ediția citată, p.207.

12) Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. III. *Poeme originale de inspirație folclorică și basme în proză. Dicționarul de rime. Traduceri literare*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediției: D.Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Național, 2010, p.56.

13) Idem, *Opere*. Vol. I. *Poezii*. Ediția D.Vatamaniuc, p.203.

14) *Ibidem*.

15) *Ibidem*, p.207.

16) *Ibidem*.

17) *Ibidem*.

18) *Ibidem*, p.200.

19) *Ibidem*.

20) *Ibidem*, p.201.

21) *Ibidem*.

22) Rosa Del Conte, *Eminescu sau despre Absolut*. Ediție îngrijită, traducere și prefață: Marian Papahagi. Cuvânt înainte de Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Postfață de Mircea Eliade. Cu un cuvânt pentru ediția românească de Rosa Del Conte, Cluj, Editura Dacia, 1990, p.441.

23) Termenul de *nenăscut* „este folosit cu valoarea de « increat »”. *Ibidem*, p.450.

24) *Ibidem*, p.441-442.

25) *Ibidem*, p.450.

În calitate de director al Bibliotecii Centrale din Iași, Mihai Eminescu redactează un raport către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, în 15 octombrie 1874, cu propunerea de a fi cumpărate manuscrise și tipărituri din vechiul scris românesc (de pildă: mitropolitul Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, din 1673 și *Acatist*, din același an; Dimitrie Cantemir, *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea*, din 1698), precum și un manuscris al cărții cu semnificație „filosofică religioasă”, aparținând Sfântului Grigorie Sinaitul. Acest fapt demonstrează, în mod incontestabil, interesul pe care Eminescu îl manifestă cu privire la spiritualitatea isihastă (cf. Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. XI. *Corespondența*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediției: D.Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Național, 2011, p.203).

Se remarcă faptul că, în spiritualitatea

ortodoxă, „mișcarea de reînnoire duhovnicească pornită din Sfântul Munte în secolul al XIV-lea sub numele de isihasm e dominată de (...) Sfântul Grigorie Sinaitul (1255-1346) și Sfântul Grigorie Palama (1296-1359)”. Cf. *Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinților Părinți, care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*.

Volumul VII: Nichifor din Singurătate, Teolipt, mitropolitul Filadelfiei, Sfântul Grigorie Sinaitul, Sfântul Grigorie Palama. Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, București, Editura Humanitas, 2009, p.71.

„Retras pe la 1326-1327 la Salonic din cauza incursiunilor turcești de care călugării din micile schituri fără ziduri înalte nu se puteau apăra, Grigorie Sinaitul (...) veni la Constantinopol, iar după șase luni se duse la Paroria, în Munții Stranța, la granița dintre Imperiul Bizantin și Bulgaria. Prima dată rămase puțin acolo (...). Dar prin 1335 se așează definitiv (...) în Paroria, unde muri la 27 noiembrie 1346” (*ibidem*, p.75-76).

Există neîndoielnice temeuri cu privire la faptul că „românii au avut legături directe cu Grigorie Sinaitul la Paroria și că ei au adus metoda rugăciunii neîncetate la Tismana” (*ibidem*, p.77), în jurul acestui Sfânt cuvios adunându-se „mulțime de oameni de mai multe neamuri” (*ibidem*) . Argumentul decisiv în favoarea legăturii Sfântului Grigorie Sinaitul cu românii îl reprezintă faptul că „acela purta corespondență cu voievodul Nicolae Alexandru al Țării Românești. Această știre se

află în *Viața Sfântului Maxim Cavescolivitul*, scrisă în a doua jumătate a secolului al XIV-lea de Teofan, episcopul Peritoriei din Tracia (pe la 1350), fost egumen al Vatopedului. Acest Maxim a fost unul dintre cei mai renumiți asceți în Athos în secolul al XIV-lea și foarte apropiat de Grigorie Sinaitul. Dornic de a se deprinde cu viața de rugăciune neîncetată, a plecat din Athos la Paroria, « către capătul Macedoniei ». La unele dintre desele convorbiri duhovnicești dintre Sfântul Grigorie Sinaitul și Maxim Cavescolivitul pare să fi asistat și Teofan, biograful acestuia. În *Viața* lui Maxim scrisă de Teofan se spune despre Sfântul Grigorie, după moartea lui: « Mulți din ucenicii săi, după adormirea lui și călătoria la Dumnezeu, au ieșit ca niște stele strălucitoare și au împodobit marginile Pământului , deci au ajuns până la marginile teritoriului locuit de drept-credincioși, așadar și la români. În plus, Teofan comunică un amănunt foarte însemnat pentru români. E vorba de o corespondență a lui Grigorie Sinaitul cu « împărații Pământului », între care înșiră, pe lângă împăratul bizantin și țarul Ioan Alexandru al Bulgariei și Ștefan al Serbiei, încă un Alexandru, care nu poate fi decât Nicolae Alexandru al Țării Românești (propriu-zis asociat la domnie de tatăl său, (...) Basarab [I] - 1310 – 1352 -, și apoi singur stăpânitor – 1352 – 1364) ” (*ibidem*, p.78-79), precizează Dumitru Stăniloae, care îl citează, în prezentarea vieții Sfântului Grigorie Sinaitul, pe mitropolitul Tit Simedrea.

În poezia sa de glorie a trecutului istoriei naționale, Eminescu îi elogiază pe

întemeietorii Țărilor Române, aceștia fiind apărători ai credinței creștine și ai vieții monastice, unde apar și se practică, în mod neconținut, virtuțile rugăciunii curate, a lui Iisus, în spiritualitatea isihastă, la români: „Rămâneți în umbră sfântă, Basarabi și voi Mușatini, / Descălecători de țară, dătători de legi și datini ” (cf. Mihai Eminescu, *Opere*. Vol.I. *Poezii*. Ediția D.Vatamaniuc, p.184. *Scrisoarea III*).

Despre isihasm se relevă faptul că, nicăieri, „această lume a sihaștrilor, oameni locuind în sihăstrie (« locuri de liniștire » [...]), nu a avut un rol atât de hotărâtor în susținerea luptei de apărare a teritoriului național ca în Țările Românești” (cf. *Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinților Părinți, care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*. Volumul VII. Ediția citată, p.81).

26) Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. I. *Poezii*. Ediția D.Vatamaniuc, p.200.

27) *Ibidem*, p.201.

28) *Ibidem*, p.200, 202.

29) *Ibidem*, p.200.

30) *Ibidem*, p.203.

31) *Ibidem*, p.200.

32) *Ibidem*.

33) *Ibidem*.

34) *Ibidem*.

35) *Ibidem*, p.202.

36) *Ibidem*, p.207.

37) *Ibidem*, p.208.

38) *Ibidem*, p.210.

39) M.Eminescu, *Opere*. II. *Poezii tipărite în timpul vieții. Note și variante: De la „Povestea codrului” la „Luceafărul”*. Ediție

critică îngrijită de Perpessicius. Cu 54 de reproduceri după manuscrise, București, Editura Saeculum I.O., Editura Gemina, 1994, p.405.

40) Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. I. *Poezii*. Ediția D.Vatamaniuc, p.206.

41) *Ibidem*, p.353.

42) *Ibidem*.

43) *Ibidem*.

44) *Ibidem*, p.387.

45) *Ibidem*.

46) *Ibidem*, p.198.

47) „Cuvine-se cu adevărat să te fericim Născătoare de Dumnezeu, cea pururea fericită și preanevinovată și Maica Dumnezeului nostru.

Ceea ce ești mai cinstită decât heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât serafimii, care fără stricăciune pe Dumnezeu Cuvântul ai născut, pe tine, cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, te mărim!” (*Liturghier*. Tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1995, p.155).

48) „De tine se bucură ceea ce ești plină de dar toată făptura: soborul îngeresc și neamul omenesc; ceea ce ești locaș sfințit și Rai cuvântător, lauda fecioriei, din care Dumnezeu S-a întrupat și Prunc S-a făcut, Cel mai înainte de veci, Dumnezeul nostru (...) De tine se bucură ceea ce ești plină de dar toată făptura, slavă ție” (*Ibidem*, p.222-223).

49) Sfântul Grigorie Palama, *Fecioara Maria și Petru Athonitul – prototipuri ale vieții*

isihaste și alte scrieri duhovnicești. Scrieri II. Studiu introductiv și traducere: diac. Ioan I. Ică Jr, Sibiu, Editura Deisis, 2005, p.55.

50) *Ibidem*, p.176.

51) *Ibidem*, p.207.

52) *Ibidem*, p.216.

53) *Ibidem*, p.197.

54) *Ibidem*.

În prezentarea structurii discursului mariologico-isihast, se precizează că Sfântul Grigorie Palama „arată cum anume a ajuns Fecioara Împărăteasă a toate, Mamă și Mireasă paradoxală a Împăratului Hristos, și coincidența fecioriei și nașterii, a smereniei și preamăririi, a kenozei și theozei (...). Făgăduită de Dumnezeu lui Ioachim și Anei (...), Maria a fost făgăduită la rândul ei lui Dumnezeu, fiind adusă de aceștia la Templu (...). Aici a intrat prin ascultare în Sfânta Sfintelor, iar prin rugăciune a pus în inima Ei suișuri (cf. *Psalmul* 83, 6)” (*ibidem*, p.58-59). „Iubind în mod unic pe Dumnezeu și fiind iubită de Dumnezeu, fecioara « poartă în suflet », potrivit făgăduinței din *Ioan* 14, 23, « întreaga Treime necreată » (...). În virtutea unirii (...) cu Dumnezeu, Fecioara devine distribuitoarea bogăției Dumnezeirii și a harurilor acesteia întregii ierarhii a creaturilor de la serafimi și până la oameni” (*ibidem*, p.61). „Adevărata filosofie este (...) isihia, echivalentă cu (...) rugăciunea neîncetată (...); ea este adevărata practică și contemplare; dacă virtuțile vindecă patimile sufletului, contemplarea isihastă îndumnezeiește omul, care vede în inima curățită ca într-o oglindă pe Dumnezeu, dincolo de simțire și de minte” (*ibidem*, p.62).

„Echivalent interior al cerului (...), inteligența / mintea (*nous*) e superioară acestuia, întrucât ea « singură este chip / icoană a lui Dumnezeu, și devine, dacă vrea, Dumnezeu, înălțând împreună cu ea și trupul umilinței »” (*ibidem*, p.63). „Această vedere în simțirea dumnezeiască a minții nu e cu puțință decât prin har, care e lumina lui Dumnezeu, e Dumnezeu Însuși, Care devine lumina ochiului minții, transformat el însuși în lumină (...). Prin această experiență de tip isihast, Fecioara și-a desăvârșit solia ei pentru neamul omenesc, asemănându-se cu Dumnezeu prin îndumnezeire și convingându-L pe Dumnezeu să Se facă asemenea omului prin Întrupare ” (*ibidem*, p.65).

Temeiul biblic al discursului mariologico-isihast al Sfântului Grigorie Palama îl constituie *Psalmul mesianic* 44:

„Stătu-a Împărăteasa de-a dreapta Ta, îmbrăcată în haină aurită și prea înfrumusețată (...);

Că a poftit Împăratul frumusețea ta, că El este Domnul tău (...).

Toată slava fiicei Împăratului este înăuntru, îmbrăcată cu țesături de aur și prea înfrumusețată.

Aduce-se-vor Împăratului fecioare în urma ei, prietenele ei se vor aduce Ție.

Aduce-se-vor într-o veselie și bucurie,

Aduce-se-vor în palatul Împăratului.

În locul părinților tăi s-au născut ție fii; pune-i-vei pe ei căpetenii peste tot Pământul.

Pomeni-vor numele tău în tot neamul;

Pentru aceasta popoarele te vor lăuda în veac și în veacul veacului” (*Psalmul* 44, 11,

13, 15-21).

55) *Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinților Părinți, care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*. Volumul VII. Ediția citată, p.125.

56) 2 Petru 1, 19.

57) *Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinților Părinți, care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*. Volumul VII. Ediția citată, p.265.

58) G.Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*. 1. Ediție îngrijită în redacție de Andrei Rusu. Repere istorico-literare alcătuite în redacție de G.Gheorghită, București, Editura Minerva, 1976, p.659.

59) Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. I. *Poezii*. Ediția D.Vatamaniuc, p.207.

60) G.Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*. 1. Ediția citată, p.666.

61) Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. I. *Poezii*. Ediția D.Vatamaniuc, p.199.

62) *Ibidem*, p.209.

63) *Ibidem*, p.210.

64) *Ibidem*, p.201.

65) Răzvan Codrescu, *În jurul lui Eminescu*. Ediție îngrijită și cuvânt-înainte de Gabriela Moldoveanu, București, Editura Christiana, 2009, p.50.

66) Cf. *Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinților Părinți, care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*. Volumul VII. Ediția citată, p.125, 265.

67) Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. I. *Poezii*. Ediția D.Vatamaniuc, p.202, 210.

68) *Ibidem*, p.203.

69) *Ibidem*, p.207.

70) *Ibidem*, p.200.

71) M.Eminescu, *Opere*. II. *Poezii tipărite în timpul vieții*. Ediția Perpessicius, p.389.

72) *Ibidem*, p.437.

73) Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. I. *Poezii*. Ediția D.Vatamaniuc, p.1999.

74) *Ibidem*, p.208.

75) *Ibidem*, p.210.

76) M.Eminescu, *Opere*. II. *Poezii tipărite în timpul vieții*. Ediția Perpessicius, p.408.

77) *Ibidem*, p.449.

78) *Ibidem*.

79) *Ibidem*, p.450.

80) *Ibidem*, p.451.

81) *Ibidem*, p.437.

82) *Ibidem*, p.438.

83) *Ibidem*.

84) G.Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, București, Editura Semne, 2004, p.424.

85) Rosa Del Conte, *Eminescu sau despre Absolut*. Ediția citată, p.304.

86) *Ibidem*, p.311.

87) *Ibidem*, p.330.

88) *Ibidem*, p.339.

89) G.Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*. 2. Ediția citată, p.92.

90) Ioana Em. Petrescu, *Eminescu. Modele cosmologice și viziune poetică*. Ediție îngrijită și prefăcută de Irina Petraș, Pitești, Editura Paralela 45, 2005, p.221; ediția princeps: 1978. Ideea unui spirit eminescian „ateu”, anticreștin, o reiterează Ioana Em. Petrescu și în *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1989, p.74.

- 91) Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. I. *Poezii*. Ediția D.Vatamaniuc, p.427.
- 92) *Ibidem*, p.251
- 93) *Ibidem*, p.271.
- 94) G.Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*. I. Ediția citată, p.654.
- 95) *Ibidem*, p.497-498.
- 96) *Ibidem*, p.451.
- 97) *Ibidem*.
- 98) *Ibidem*, p.634.
- 99) Cu privire la influențele filosofice asupra operei eminesciene, cf. *ibidem*, p.557-661, 665-670.
- 100) *Ibidem*, p.660.
- 101) Eugen Todoran, *Eminescu*, București, Editura Minerva, 1972, p.514-516.
- 102) *Ibidem*, p.519.
- 103) *Ibidem*, p.554.
- 104) Rosa Del Conte, *Eminescu sau despre Absolut*. Ediția citată, p.345.
- 105) *Ibidem*, p.346-348.
- 106) Preot Prof. Dr. Ion Bria, *Dicționar de Teologie Ortodoxă (A-Z)*. Tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Teotist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Ediția a II-a revizuită și completată, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994, p.72.
- 107) Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. I. *Poezii*. Ediția D.Vatamaniuc, p.190.
- 108) *Ibidem*, p.685.
- 109) M. Eminescu, *Opere*. II. *Poezii tipărite în timpul vieții*. Ediția Perpessicius, p.408.
- 110) Ion Barbu, *Poezii*. Prefață și tabel cronologic de Dinu Pillat, București, Editura Albatros, 1992, p.22.
- 111) *Ibidem*.
- 112) În legătură cu semnificațiile pe care Lucian Blaga le relevă asupra operei și personalității eminesciene, de „tânăr Voievod” al culturii românești, vezi *Eminescu. Un veac de nemurire*, 2, București, Editura Minerva, 1991, p.431-432.
- 113) Cf. Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. I. *Poezii*. Ediția D.Vatamaniuc, p.200.
- 114) *Ibidem*.
- 115) *Ibidem*.
- 116) *Ibidem*, p.199.
- 117) *Ibidem*.
- 118) *Dicționarul operelor filozofice românești*. Coordonator general: Ion Ianoși. Coordonatori: Vasile Morar, Ilie Pârvu, Dragan Stoianovici, Gheorghe Vlăduțescu, București, Editura Humanitas, 1997, p.254.
- 119) *Ibidem*.
- 120) *Ibidem*.
- 121) N. Iorga, *Eminescu*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și bibliografie de Nicolae Liu, Iași, Editura Junimea, 1981, p.101.
- 122) *Ibidem*, p.139.
- 123) *Ibidem*, p.141.
- 124) Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. I. *Poezii*. Ediția D.Vatamaniuc, p.723.
- 125) *Ibidem*, p.654 (*Numai poetul...*).
- 126) „*Mihai Eminescu, poet național român*” – istoria și anatomia unui mit cultural. Volum coordonat de Ioana Bot, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001, p.218.
- 127) *Ibidem*, p.292.
- 128) *Ibidem*, p.218.

129) *Ibidem*, p.292.

130) Mihai Eminescu, *Opere*. Vol. I. *Poezii*. Ediția D.Vatamaniuc, p.385. *Memento mori (Panorama deșertăciunilor)*.

131) „*Mihai Eminescu, poet național român*” – istoria și anatomia unui mit cultural. Volum coordonat de Ioana Bot. Ediția citată, p.287.

132) G.Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*. 1. Ediția citată, p.351.

ELENA GHERGHINESCU-ZIEGLER

Femeia creștină, candelă a credinței

Nicolae M. Tang, protos., dr., Arad

Lucrarea distinsei doamne Elena Gherghinescu-Ziegler se înscrie, prin tematica abordată, în istoriografia locală, mai precis în istoriografia de specialitate, care tratează locul și rolul femeii în societate.

Titlul cărții trasează coordonatele esențiale ale volumului și se opresc asupra femeii creștine, asupra activității sociale și culturale, care devin mijloace de mărturisire și trăire a credinței. Femeia este privită de autoare ca o „candelă a credinței”, expresie sugestivă în definirea rolului femeii creștine de a lumina și călăuzi neconținut, mai ales tinerele generații, pe calea credinței și a virtuților. Subtitlul cărții lămurește deplin perimetrul istoric și social în care se mișcă autoarea noastră. Adică, secolele XIX și XX, părțile Aradului și activitatea femeilor creștine ortodoxe române.

Așadar, cartea cuprinde două secole de mărturie a femeii creștine-ortodoxe-române din părțile Aradului, secole tumultuoase, cu

ample transformări politice și sociale. Informația de ordin istoric cuprinsă în acest volum are un puternic substrat religios, cultural și social și este adunată din fonduri arhivistice, din presa vremii, din jurnale și memorii, din volume și studii de specialitate și din articole diverse. Lucrul acesta denotă atenta și complexa cercetare întreprinsă de autoare și face din prezentul volum o carte cu o valoare istorică și documentară deosebit de importantă, o carte de referință în istoriografia de specialitate.

Tema tratată nu este pentru prima dată abordată într-o carte sau într-un studiu amplu, însă noutatea acestui demers constă în bogăția informației de ordin istoric și ordonarea ei tematică și cronologică. Structurarea informației oferă o imagine complexă a ceea ce a fost femeia creștină ortodoxă, asociațiile și grupările femeilor creștine ortodoxe române pe parcursul sec. XIX și XX. Peste toate acestea transpare sfiala, discreția, delicatețea și

intensitatea emoțională cu care autoarea se apleacă asupra acestei cercetări și încropește literă cu literă și rând cu rând, o istorie impresionantă și emoționată a femeii ortodoxe române. Desigur, aceste sentimente nu puteau să se nască decât din inima unei femei trăitoare a realităților credinței și istoriei acestor locuri, sentimente înnobilate prin experiența profesiei de actor.

Capitolele care compun corpul masiv al lucrării sunt precedate de trei capitole însumând o integrare a temei abordate în contextul mai larg al Sfintei Scripturi, al istoriei Bisericii creștine și al societății românești de sec. XIX; și aici mă refer, cu precădere, la capitolul 1. Capitolul 2 oferă o scurtă radiografie contextuală a activității femeilor ortodoxe din părțile Aradului, date de natură istorică menite să creeze o imagine de ansamblu asupra a ceea ce urmează să fie tratat.

Capitolul 3 abordează modele de femei ortodoxe, prototipuri (sfânta, monahia și preoteasa), care vor fi completate cu modele concrete din viața socială și bisericească a Aradului din sec. XIX și XX.

Capitolul 4, un capitol amplu, expune rodul cercetării pe care distinsa autoare a întreprins-o legat de problematica femeii ortodoxe române. Subcapitolele aferente structurează cronologic și gradual această tematică. De la emanciparea femeii în sec. al XIX-lea, la Reuniunea Femeilor Române din Arad, înființată la data de 31 ianuarie 1884. Apoi, prezența femeilor în Asociația Națională pentru cultura poporului român (ASTRA Arădeană, înființată în anul 1861), prin

activitățile cultural-educaționale. Femeile ortodoxe și Războiul de Independență, un alt subcapitol, pune în valoare jertfelnicia femeilor române din părțile vestice pentru românii de dincolo de Carpați. Femeile ortodoxe române devin un factor al unității de neam. Faptul acesta este magistral ilustrat prin acțiunile concrete ale vrednicelor preotese și doamne din societatea românească de atunci, prin colectele de bani și produse îndreptate mai apoi spre frontul de luptă. Subcapitolul 5 este rezervat școlilor de fete, idealul mult dorit de femeile române ortodoxe, susținut de întreaga elită românească, precum și de episcopii Aradului. Un subcapitol întreg se referă la Școala de fete din Arad, înființată în anul 1890, un adevărat centru al culturii de limbă română și ortodoxă.

Capitolul 5 se oprește asupra primei jumătăți a sec. al XX-lea, debutând cu o privire de ansamblu asupra Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, înființată la București, de către prințesa Alexandrina Cantacuzino, în anul 1910. Subcapitolul 2 supune atenției Școala Superioară de Fete cu internat din Arad, înființată în 1913 și inaugurată cu mare pompă. Autoarea are meritul da a surprinde toate acțiunile în detaliu ale acestei societăți, mai ales din presa vremii. Mai mult, sunt redată fragmente din discursurile personalităților vremii referitoare la acțiunile femeilor ortodoxe române, ceea ce denotă aprecierea contemporanilor, a elitei politice și culturale române. Nu este trecută cu vedere implicarea femeilor ortodoxe române în Primul Război Mondial, precum și exemplara

colaborare cu Societatea „Crucea Roșie”. Mărețul act de la Alba Iulia nu este ignorat de autoarea noastră, ci îi este conferit un subcapitol relevant în care se arată implicarea femeilor române în realizarea unității statale, implicare care se concretizează prin mai multe delegații oficiale formate din femei, reprezentând asociațiile feminine din Arad și instituțiile coordonate de acestea. Un episod particular este relevat în subcapitolul 5, anume despre vizita Generalului Berthelot în Arad și contribuția Reuniunii Femeilor din Arad la acest eveniment de rezonanță internațională. O bogată activitate și implicare din perioada interbelică este pusă în lumină în cartea pe care o prezentăm. Asociațiile înființate în această perioadă reliefează prezența constantă a femeii creștine în societatea postbelică românească. Autoarea ne face atenți și la acest segment al istoriei. Al Doilea Război Mondial le face sensibile pe femeile creștin-ortodoxe din părțile de vest, ceea ce duce la o implicare activă și complexă în spatele frontului, lucru evidențiat în subcapitolul 8. Capitolul se încheie prin prezentarea unor portrete biografice ale celor mai de seamă femei creștine din părțile Aradului, portrete care sistematizează bogata informație regăsită în capitolele 4 și 5.

Dacă studiile și cercetarea de ordin istoric s-au oprit asupra sec. XIX și a primei jumătăți a sec. XX, prea puțini cercetători și-au arătat interesul pentru perioada comunistă. Autoarea noastră dedică capitolul 6 acestui răstimp al întunecării, lucru care aduce o noutate în istoriografia de specialitate. Autoarea are

lăudabilul merit de a aduce la lumină chipuri de femei martire, care au sfințit pământul acesta și au consolidat vechile idealuri ale poporului nostru, dar și lupta de supraviețuire în condițiile potrivnice credinței și virtuților creștine. Cronici din acea vreme sunt puse pe răboj de distinsa autoare, cu vibrațiile și amintirile personale.

Ultimul capitol al cărții se constituie într-o notă absolută, deoarece aduce informații inedite despre activitatea femeilor ortodoxe române din perioada 1989-2018, toate aceste informații fiind dublate de mărturia personală a autoarei, implicată direct în reînființarea și organizarea Asociației femeilor creștin-ortodoxe din Arad, continuatoarea impresionantei tradiții și istorii legate de femeia creștin-ortodoxă din aceste părți de țară. Așa se explică și motivul scrierii acestei cărți, așa se explică rândurile emoționante și vibrante ale acestei cărți, așa se explică complexitatea de informație și emoție cuprinse între filele acestei cărți, așa se explică disponibilitatea autoarei pentru jertfa depusă în alcătuirea acestei cărți.

Volumul este îmbogățit și cu o anexă fotografică, care surprinde diverse chipuri de femei din trecut, precum și unele obiecte și clădiri care au avut legătură cu activitatea acestora.

Cartea cuprinde trecut, prezent și viitor. Trecut – fiind o cronică a urmelor lăsate de femeia creștină ortodoxă română, prezent – fiind o actualizare, o ducere la zi a istoriei celebrei societăți a femeilor creștine din Arad și viitor – prin puterea exemplor diverse,

marcante, impresionante ale femeilor creștine române, modele viabile pentru generația de azi și cele care vor urma.

Închei această recenzie prin evocarea câtorva nume de femei ortodoxe române, cuprinse în această carte și care trezesc și astăzi admirația, respectul și recunoștința noastră: jupâneasa Stanca Arsici, Elena Ghiba Birta, Efigenia Sina, Emilia Ciorogariu, Maria Doboș, Iuliana Șandor, Suzana Moldovan, Eva Dan, Ecaterina Mocioni, Iozefina Mocioni, Sofia Beleş, Hermina Popovici-Desseanu, Letiția Oncu, Elena Hamsea, Ersilia Sturdza, Zoe Mihălțan, Ileana Roșu, Iudita Secula, Ana Moga, Alexandra Mocioni, Sofia Oprea,

Emilia Gurban, Elena Țăranu, Sidonia Secoșanu, Iuliana Lazarovici, Ida Mladin, Ecaterina Codreanu, Reghina Rădeanu, Floare Goldiș, Olga Mureșan, Terezia Popovici, Aurelia Beleş, Rhea Ciontea, Maria Puticiu, Octavia Popovici-Desseanu, Marilena Bocu, Octavia Ciuhandu, Ana Damian, Adriana Ispravnic, Eugenia Ciico-Pop, Elena Raicu, Livia Vuia, Elena Goldiș, Elena Trăilescu, Maria Botiș-Ciobanu, Silvia Dârlea, Sofia Mihulin, Hortensia Papp, Consuela Georgescu, Virgina Hotăran, Cristina Ciorogariu și multe altele, ale căror nume sunt trecute în „Dipticul” neamului nostru românesc, al conștiinței noastre naționale și la Altarul ceresc.

FILOSOFIE

TRANSUMANISMUL ȘI ROBOTII

Ioan Biriș, prof., dr., Timișoara

Pot face roboții dragoste?

Cu mai multă vreme în urmă, unii filosofi și umaniști vorbeau de „stafile” care bântuie anumite epoci istorice. Astăzi, mai ales unii psihologi și psihosociologi discută despre „fricile” oamenilor și comunităților, adică despre spaimele care prind contur în anumite contexte. O astfel de „frică” sau „stafie” este astăzi fenomenul – imaginat ca un viitor sumbru, de către unii, ori dimpotrivă, de către alții – numit *transumanism* (sau postumanism).

Dar ce este transumanismul? După unii autori acesta ar fi chiar „filosofia timpului nostru” (am dezvoltat această temă în comunicarea noastră, Ioan Biriș, „Metafizică și tehnologie. Ce știau profeții Apocalipsei?”, *Zilele Academice*, Academia Română, Filiala Timișoara, 22 mai 2023). De ce? Pentru că asistăm deja în acești ani la o „decentrare” a umanului (și a umanismului), o „decentrare” progresivă și în ritmuri alarmante în favoarea tehnicii, a mașinilor inteligente și ingineriei genetice, a clonărilor și hibridărilor om-mașină. „Frica” ce se impune (sau dacă vrem noua „stafie”) constă

în aceea că pericolul modificării ireversibile sau chiar al distrugerii speciei umane devine iminent. Ca de obicei în viața oamenilor, unii se entuziasmează în fața noului fenomen (decine-au „frică”), autonumindu-se „bioprogresești” (sau postumaniști), alții se sperie (fiindu-le „frică”), cerând cu disperare ca noile tehnici și tehnologii să fie utilizate pentru terapii și ameliorări strict în limitele umanului (poziția lor fiind aceea a „bioconservatorilor”).

Au fost însă minți geniale care au simțit noua tendință. Între acestea amintim aici doar numele lui Norbert Wiener, părintele ciberneticii (știință considerată o vreme, în lumea lui Stalin, drept o disciplină „burgheză”!), care a trăit în perioada 1894-1964. Wiener începe studiul matematicii la vârsta de 11 ani, iar pe cel al filosofiei la 14 ani. În ultima sa lucrare, intitulată *Dumnezeu și Golem* (publicată în 1964), marele savant atrage atenția că vremurile noi pun în fața noastră cel puțin trei probleme izvorâte din eforturile ciberneticii: 1) mașinile cibernetice pot învăța (asta în pofida

credinței încă larg răspândită că aceste creații tehnice nu au cum să învețe, căci ele fac doar ceea ce li s-a înscris în program); 2) mașinile cibernetice se auto-reproduc; 3) hibridarea mașină-om (Norbert Wiener, *Dumnezeu și Golem*, Editura Humanitas, București, 2019, p. 16).

Întreaga lume a rămas uimită când, în anul 1996, computerul *Deep Blue*, realizat de IBM (capabil să analizeze atunci 200 de milioane de mutări/secundă) l-a învins în partida de șah pe campionul mondial Gary Kasparov. Inginerii de jocuri au pus apoi în funcțiune un program numit *AlphaGo* (după jocul „Go” din Orientul îndepărtat), iar această nouă mașină l-a învins pe campionul mondial de Go în martie 2016, dând dovadă de combinații geniale, care depășesc abilitățile umane. Astfel de rezultate pun pe gânduri și pot înspăimânta. Căci ele sunt aproape de neînțeles. Norbert Wiener amintea, cu mai bine de o jumătate de veac înainte, că atunci când prezenta la un moment dat unele aspecte privind sistemele autoreproductive în fața unor filosofi și biochimisti, aceștia au răspuns în felul următor (Norbert Wiener, *op. cit.*, pp. 41-42):

Dar cele două procese sunt complet diferite! Orice analogie între viață și ceea ce este lipsit de viață nu poate fi decât superficială. Cu siguranță, procesul multiplicării biologice este cunoscut în detaliu și nu are nimic de-a face cu procesul pe care îl invocați privind multiplicarea mașinilor. Pe de o parte, mașinile sunt făcute din fier și alamă, a căror structură chimică mai fină nu are nicio legătură cu funcționarea lor ca părți ale unei mașini. Mate-

ria vie însă este vie până la cele mai fine părți ale ei, care o caracterizează drept același gen de materie – moleculele. Apoi, de asemenea, multiplicarea materiei vii se petrece printr-un proces al cărui tipar este bine cunoscut, în care acizii nucleici determină stabilirea lanțului de aminoacizi, iar acest lanț e dublu, format dintr-o pereche de spirale complementare. Când acestea se separă, fiecare colectează pentru sine reziduurile moleculare necesare pentru a reconstitui spirala dublă a lanțului original.

Savantul Wiener e de acord că nu orice analogie se susține, dar e convins în același timp că „dacă e periculos să afirmi o analogie cu probe insuficiente, e la fel de periculos să respingi una fără vreo dovadă a inconsistenței sale” (*op. cit.*, p. 43). Timpul i-a dat dreptate. Beneficiem astăzi de aparate care înlocuiesc anumite organe ale corpului uman, de construcții mixte, umane și mecanice, de proteze tot mai sofisticate etc. (semn că analogia funcționează), iar procesul evoluează în ritmuri care bulversează cele mai multe minți.

Nu e de mirare atunci că se ridică tot mai multe întrebări care își așteaptă răspunsul. Vom aminti, în rândurile acestui eseu, o listă relativ restrânsă de astfel de întrebări, așa cum este sistematizată într-o lucrare recentă, de fapt un dialog între un filosof și un medic chirurg: Laurent Alexandre, Jean-Michel Besnier, *Pot face roboții dragoste?*, Editura Humanitas, București, 2019 (întrebare pe care am reluat-o și în titlul articolului nostru).

Fiindcă este pusă în joc însăși specia umană, respectiv viitorul ei, întrebarea care se pune de la început este aceasta: e necesară ame-

liorarea speciei umane? Trebuie avut în vedere că revoluția tehnologică ne pune tot mai mult la îndemână nanotehnologiile, biotehnologiile, informatica și științele cognitive (științele creierului), pe scurt NBIC (nanotehnologii, biotehnologii, informatică, științe cognitive). Ar mai trebui să fim conștienți că tehnica, luată în sine, nu este nici bună, nici rea, totul depinzând de modul cum e folosită. Vorbim astăzi de inimi artificiale, de intervenții la nivel de ADN, de producerea unor organe cu ajutorul imprimantelor 3D, de stimularea magnetică a creierului, de amplificarea facultăților perceptive, de posibilitățile de extindere nedefinită a duratei de viață (luându-se în calcul chiar eutanasia morții) etc. Asistăm în zilele noastre la un proces de trecere de la medicina reparatorie la medicina de augmentare. E limpede că adepții transumanismului sunt de acord cu această tendință, în schimb bioconservatorii sunt foarte reținuți. Unii fac calcule că în câteva decenii IQ-ul populației ar putea fi augmentat cu 60 de puncte, iar grupul GAFA (Google, Apple, Facebook și Amazon) ar putea schița contururile umanității de mâine (Laurent Alexandre, Jean-Michel Besnier, *Pot face roboții dragoste?*, p. 22).

Dar dacă producerea de organe artificiale e în plin avânt, ceea ce înseamnă că vor putea fi concepute și utere artificiale, suntem obligați să ne punem și următoarea întrebare: își va schimba umanitatea modul de reproducere? Un biolog afirmă că foarte curând, prin anul 2030, uterul artificial va fi ceva normal, adică femeile vor putea fi „eliberate” de „povara de a purta copii” (Laurent Alexandre, Jean-

Michel Besnier, p. 25). Asta mai înseamnă că deși „căsătoria gay” a fost aprig disputată, va începe să devină ceva banal. Iar cyborgii (organisme cibernetice), fiind alcătuiți și din componente organice și din altele biomecanice, vor integra viața și materia, masculinul și femininul, conștientul și automatul etc., aducând pentru unii speranța că ar urma o emancipare umană nemaivăzută, dispărând diferențele de gen. După unele voci, transumanistii vizează chiar transformarea mecanismului de reproducere, urmărind să înlocuiască reproducerea sexuală cu tehnologia de clonare.

Zvonuri alarmante ne vin și dinspre geneticieni. În revista *Science* din 2 iunie 2016 este descris proiectul *Human Genome Project Write*, care propune obținerea unui genom absolut nou, respectiv o tehnică de obținere de embrioni fără a fi nevoie de un părinte, chiar dacă această perspectivă este una mai îndepărtată.

Îndrăzneala nemaipomenită a unor astfel de proiecte ne aduce în față o nouă întrebare: oare tehnica poate repara chiar totul? Oamenii sunt de acord că diferitele boli și handicapul sunt greu de suportat și că e de dorit „repararea” corpului uman. Dar acest corp uman poate fi reparat în totalitate, la fel ca o mașină? Transumanistul tehnolog te asigură că da, faptele îl confirmă: în anul 2005 găsim prima persoană căreia i s-a făcut transplant de față; în 2013 se implanta o retină artificială unei paciente nevăzătoare (care și-a recăpătat parțial vederea); în 2014 Administrația americană a permis implanturile de brațe bionice; în același an, 2014, „o suedeză de 36 de ani, care născuse fără

uter, dădea naștere unui băiețel. Ea a primit o grefă din uterul unei prietene în vârstă de 61 de ani... ” (Laurent Alexandre, Jean-Michel Besnier, p. 40).

Având la dispoziție sume uriașe de bani, precum și pe miliardarii din Silicon Valley, pe cei din fruntea GAFA și alții, tehnicienii transumanști sunt încrezători și au ton ferm, ca toți oamenii de succes: până în 2050, predică aceștia, vom asista la regenerarea diferitelor organe prin intermediul celulelor stem, la terapii genice, la implanturi cerebrale spectaculoase, la aplicarea pe o scară tot mai largă a tehnicilor antiîmbătrânire, la proiectarea genetică a copiilor și multe altele... În această situație, filosoful bioconservator, având în spate doar câțiva oameni de cultură și câțiva teologi, abia apucă să întrebe cu glas șoptit: dar cum rămâne cu naturalul biologic, cu viața noastră lăuntrică sau cu simbolicul din viața umană? Vor rezista semnele și simbolurile spirituale în fața manipulării tehnologice? Transumanistul privește lucrurile de sus și destul de condescendent: tehnologia se va dezvolta, fie că vreți, fie că nu vreți!

Ne place, nu ne place, suntem puși în fața unei ideologii demiurgice. Transumanștii-nu-și propun doar să repare corpul uman, ci și să-l îmbunătățească și să-l îmbogățească (chiar dacă este sănătos). Întrebarea tranșantă este atunci aceasta: vom ajunge cu toții cyborgi? Dacă prin cyborg înțelegem sinteza dintre biologicul din organismul nostru și dispozitivele cibernetice cu autoreglare, atunci răspunsul poate fi afirmativ, căci vom asista la o hibridare om-robot. De ce trebuie să ne mirăm atâta, pare a se în-

treba transumanistul. Nu ne-am bucurat cu toții când, în 2013, unui pacient cu insuficiență cardiacă terminală i s-a implantat o inimă artificială, putând astfel să-și continue viața?

Dar nu cumva, se arată tot mai îngrijorat filosoful bioconservator, în situația de cyborg omul va avea o gândire tot mai leneșă (căci mecanismele cibernetice îl scutesc inclusiv de efortul de a gândi)? Nu cumva omul ajunge sub controlul tehnologiei? Această întrebare îl tulbură și pe Elon Musk și pe alți locuitori din Silicon Valley, dar ne încurajează, destul de paradoxal, că dacă omul dorește să-și păstreze autonomia, atunci trebuie să devenim cyborgi, căci numai tehnologiile de augmentare ne mai pot garanta că nu rămânem „inferiori” mașinilor. Unii dintre transumanști devin chiar cinici. De ce, adică, spun ei, ar trebui să respectăm așa de mult specia umană? De ce să nu-i modificăm genomul? Ce fundament poate avea acest „respect” când omul posedă în proporție de 98% genomul cimpanzeului?

Filosoful bioconservator mai face o încercare destul de disperată. Dacă nu contează așa de mult viața noastră spirituală, simbolică, viața lăuntrică etc., poate rezistă mai bine nevoile intime, adică sentimentele și sexualitatea. Întrebarea cheie este atunci următoarea: se poate face dragoste cu un robot? Răspunsul este afirmativ, căci se va putea realiza o „dragoste robotizată” pe măsură ce robotul sexual va deveni inteligent. E drept, în acest caz dorința se va reduce la nevoie, dar lanțul perfecționărilor rămâne deschis.

Bioconservatorii par să bată în retragere. Tehnologia avansează, nu poate fi oprită, iar de

aici toate consecințele văzute deja. Și, totuși, se întreabă filosoful mai mult retoric, chiar ne dorim să trăim o mie de ani? Chiar va fi eutanasiată moartea, cum promit transumanismii? Datele ne pun pe gânduri și în acest caz. Speranța de viață s-a triplat din 1750 încoace. Tehnologiile NBIC fac să fuzioneze biologia și nanotehnologiile, permițând înlocuirea organelor uzate, iar transferul de date din creier pe materiale neperisibile ar putea asigura nemurirea conștiinței. Învățămintele înțelepților din toate timpurile – că a filosofa înseamnă să învățăm să murim, că a trăi intens e mai important decât să trăim mult, că ar trebui să învățăm să murim frumos etc. – par în mod clar depășite. Dar dacă omul va trăi foarte mult, încearcă filosoful să introducă ideea dubitativă, oare nu va suferi de singurătate? Transumanismul îi amintește însă că Google a înființat în 2013 compania Calico, având drept scop prelungirea duratei vieții (Laurent Alexandre, Jean-Michel Besnier, p. 67).

În sfârșit, după atâția pași făcuți înapoi, bioconservatorii ies la atac, într-un soi de contraofensivă, aruncând pe piața ideilor spectrul năpraznic al eugeniei, punând întrebarea frontală: transumanismul este o formă de eugenie? Adică se urmărește pur și simplu ameliorarea speciei umane prin eliminarea celor slabi, așa cum profera și nazismul și comitea cele mai cumplite crime? Spre stupoarea celor care pun întrebarea, transumanismii recunosc că propun o versiune de eugenie, dar una umanistă, urmărind ameliorarea fiecăruia. La urma urmei, revin transumanismii, nu uitați, voi, bioconservatorilor, că termenul de „transumanism” a fost

inventat în anul 1957 tocmai de către Julian Huxley, fratele lui Aldous Huxley (cel care a scris „Minunata lume nouă”), Julian fiind un eugenist de stânga în perioada interbelică, având convingerea că „manipularea biologică ar putea permite creșterea nivelului de trai al claselor muncitoare” (Laurent Alexandre, Jean-Michel Besnier, p. 74).

Ce poți să mai spui? Filosoful bioconservator e nevoit din nou să se retragă. Căci avântul tehnologic este pur și simplu uluitor: NBIC evoluează continuu, iar *lobby*-ul transumanist a cuprins coastele Pacificului, nu doar California, ci și NASA, China și Coreea de Sud etc., zone care devin sub ochii noștri „centrul economiei mondiale”.

Următoarea întrebare este atunci cât se poate de legitimă: inteligența artificială va distruge omul? Să nu uităm că, într-o scrisoare deschisă publicată în 27 iulie 2015, mai mult de o mie de semnatori (între care nume sonore precum cele ale lui Elon Musk, Noam Chomsky, Stephen Hawking, Bill Gates și alții) atrăgeau atenția că inteligența artificială (IA) pune în fața omenirii probleme deosebit de serioase. Unul din noii „profeți” – e vorba de Ray Kurzweil, specialist de prim rang în IA – susține că în anul 2045 inteligența umană va fi depășită de o inteligență non-biologică, adică IA ar putea distruge ceea ce este uman în noi, căci mașina va pune stăpânire și pe inteligență. Scurt spus: vom avea „o schimbare la nivel de civilizație: siliciul va depăși neuronul” (Laurent Alexandre, Jean-Michel Besnier, p. 85).

Desigur, filosoful sceptic are dreptate să sublinieze că nu prea știm ce înseamnă exact conceptul de „intelență”, că însuși coeficientul de intelență (IQ) propus de psihologul Alfred Binet este ceva destul de vag, că nu avem încă o „știință a intelenței”, că intelența nu se reduce la calcul etc. Tehnicianul transumanist ripostează că IA este și ea cel puțin de două feluri: IA „puternică” și IA „slabă”. IA „puternică” înseamnă comportament intelenț, conștiință de sine, simțuri și rațiune, dar nu e sigur că vom avea așa ceva înainte de anul 2050. În schimb, IA „slabă” (însemnând construcție de sisteme autonome, algoritmi pentru probleme tehnice, simulare de intelență umană) funcționează excelent, putând rezolva sarcini umane mai bine decât creierul biologic (de exemplu, dispunem de autoturismul autonom Google, de roboți chirurgicali performanți, de jocuri automate, de neuroni artificiali etc.).

Ar mai fi ceva speranțe pentru bioconservatori? Da, dacă ținem seamă de ideile psihologului Howard Gardner, care ne propune vreo opt-nouă tipuri de intelență umană, între care intelența muzicală, cea intra- sau interpersonală, naturalistă, existențială etc., tipuri de intelență care ar putea rezista concurenței roboților. În regulă, dar nu uitați – avertizează transumanistul – că trăim într-o lume algoritmică, iar această lume nu se împiedică de tipurile de intelență propuse de Gardner. Bătălia industrială se bazează pe algoritmi.

Iată că disputa bioprogresiști (transumaniști) – bioconservatori aduce acum în prim-plan o nouă întrebare: care sunt mizele

din punct de vedere economic? Investițiile în noile tehnologii sunt enorme. Iar oamenii sunt dispuși să accepte inovațiile care ajută la prelungirea vieții și la ameliorările de sănătate, așa că economia de piață furnizează de la brățări electronice și scannere de alimente tot felul de inovații, până la secvențierea ADN-ului la prețuri mici, la nanoroboți injectați printr-o capsulă etc. Același Ray Kurzweil, amintit mai înainte, ne informează că peste vreo zece ani, adică în jurul lui 2035, s-ar putea să ne conectăm la internet cu ajutorul unor nanoroboți intracerebrali, care sunt atașați direct neuronilor din creierul nostru. Mai mult, IA va putea deveni una autentică, adică înzestrată cu conștiință (cam prin 2045), depășind mult intelența umană. Până prin 2030 se consideră că niciun diagnostic medical nu se va mai pune fără să se recurgă la un sistem „Expert” etc. Vom avea o economie de tipul capitalismului cognitiv? Neurotehnologiile vor răsturna actuala ordine socială? Automatele vor înlocui cea mai mare parte dintre meserii?

Sunt întrebări justificate, dar răspunsurile nu ne sunt încă accesibile. Lucrurile devin din ce în ce mai complexe, schimbările vizând nu doar viețile individuale, ci și întreaga comunitate. Întrebarea următoare vine de la sine: este nevoie de legi? Ce face statul în fața noilor tehnologii? Se pare că „orientarea destinului nostru pe termen lung devine cea mai importantă sarcină politică” (Laurent Alexandre, Jean-Michel Besnier, p. 105). Chinezii au de mai multă vreme în față agenda „China 2050”. Unii analiști presimt că tehnologia și legea vor fuziona conform dictonului *code is law* (codul

face legea)! Asta înseamnă că tehnologia poate ajunge să structureze societatea. Comitetele de etică vor putea opri sau limita tendința ca tehnologia să învingă legea?

Câtă vreme politicul este dominat de emoții și de presiunile mediatice iraționale, va crește interesul pentru autoritarism, așa cum se observă că se întâmplă în ultimii ani. Din păcate, în fața valului noilor tehnologii de care am amintit, se pare că statele sunt luate prin surprindere și nu fac față. Marii bogați ai lumii (care sunt și patronii noilor tehnologii) par să joace rolul de filantropi, ajutând, printre altele, tocmai transumanismul. Se constată că educația a rămas mult în urmă, învățământul trebuind să treacă prin adevărate transformări revoluționare, așa încât prin 2050 școala să nu se mai ocupe de cunoștințe, ci de creiere, cu sprijinul tehnologiilor oferite de NBIC.

Zugrăvirea unui astfel de tablou poate incita la noi nedumeriri. Se pune atunci întrebarea: ar trebui să ne așteptăm la o „minunată lume nouă”? Întrebarea face trimitere directă la cunoscutul roman al lui Aldous Huxley, publicat aproape cu un secol în urmă (mai precis în 1931), intitulat *Minunata lume nouă*, în care autorul descrie o lume totalitară, lume în care statul dispune de selectarea copiilor ce trebuie să trăiască, în funcție de potențialul biologic. Nu cumva, se îngrijorează unii, utopia lui Huxley ar putea deveni realitate? Este evident, declară unul din autorii lucrării la care am apelat mereu în aceste rânduri, e vorba de Laurent Alexandre, „că trebuie extins jurământul lui Hipocrate la oamenii de știință specia-

liști în NBIC, mai ales la cei care lucrează în domeniul științelor creierului” (Laurent Alexandre, Jean-Michel Besnier, p. 122).

În fine, după toate cele spuse, ne întrebăm cât se poate de firesc: până unde se poate merge cu cercetarea? Istoria ne arată că spiritul curios și cercetător al omului nu poate fi oprit, chiar dacă uneori, sub teama pedepsirii cu moartea, precum în Evul Mediu, elanul cercetător era stăvilat, în fapt mai degrabă amânat. Dar, se întreabă unii astăzi, dacă obiectivul de ameliorare a speciei umane este deja în desfășurare, ce se va întâmpla după? Nu-și vor propune cercetătorii științifici să amelioreze și mediul, universul fizic în care trăim? Specialiștii în termodinamică vorbesc de multă vreme despre „moartea universului”. Însă, încă o dată, dacă noile științe și noile tehnologii vor permite moartea morții (eutanasia morții) oamenilor, nu va putea știința în viitor să combată și moartea universului? Se va ajunge la o regenerare cosmologică, la o cosmogeneză artificială?

Desigur, deocamdată se speculează, dar transumanismul sunt optimiști. Lista întrebărilor ar putea continua, dar credem că sunt suficiente cele văzute până aici, căci ele condensează aproape toată problematica discuțiilor de azi asupra transumanismului. Un pesimist, pe urmele lui Lacan, ar putea însă gândi cam așa: „atunci când totul devine posibil, ființa omească înnebunește” (Laurent Alexandre, Jean-Michel Besnier, p. 130). E clar că psihiatrui vor avea mult de lucru și în viitor.

Recursul la autoritate și alternativa convingerii

Cosmin Colțun, prof., dr., Arad

„Viața de zi cu zi ne implică pe toți într-un proces de schimbare al atitudinilor. Chiar dacă facem abstracție de industria reclamei și tot putem descoperi cum acest proces a devenit un mod de a fi: părinții sunt angajați într-un proces de socializare al copiilor; oamenii de știință își susțin adevărurile teoriilor lor; politicienii vor să convingă electoratul de justetea programelor sau deciziilor lor și diverse grupuri religioase doresc să atragă cât mai mulți adepți. Inevitabil, persuasiunea, ca proces de schimbare a atitudinilor, face parte din viața noastră!”¹

¹ Ion Dafinoiu, „Mecanisme și strategii ale persuasiunii”, în Adrian Neculau, (coord.), *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Polirom, Iași, 1996, p. 297.

Recursul la o paletă diversificată și complexă de strategii discursive¹ în perimetrul cotidian al vieții fiecăruia constituie o evidență indiscutabilă. Mai mult, aceste aspecte fundamental-existențiale au fost pe larg analizate, pe de o parte de către specialiștii ce aparțin diverselor științe sociale – sociologie, psihologie, lingvistică etc. – și mai recent, pe de altă parte, de către experții în comunicarea socială, preocupați să ilustreze, mai ales, mecanismele

persuadării² și convingerii³ prin mass-media.

² Conform lui Dafinoiu, „a persuadea” = „a induce prin argumentare, insistență sau dojană o anume poziție mentală” sau „a câștiga, a învinge, făcând apel la rațiunea sau sentimentele cuiva” (Ion Dafinoiu, „Mecanisme și strategii ale persuasiunii”, în Adrian Neculau (coord.), *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, p. 298).

³ Pot fi găsite diferențe notabile între mecanismul convingerii și demersul persuasiv. O astfel de diferențiere se poate operaționaliza (Constantin Sălăvăstru, *Teoria și practica argumentării*, Iași, Polirom, 2003, p. 13-14) și pe baza distincției – de origine kantiană – între subiectiv și obiectiv. Pornind de aici, convingerea privește considerarea unui enunț ca adevărat în virtutea unor parametri obiectivi, pe când persuadarea se referă la acceptarea unui enunț ca veridic în baza unor instanțe strict subiective. În afara acestei distincții, din punct de vedere performativ rămâne totuși dificilă o disociere netă a acestor mecanisme, deoarece „Ele acționează împreună și concomitent, astfel încât orice intervenție discursivă performativă este și persuasivă și convingătoare în același timp.” (*ibidem*, p. 205). Totuși, s-ar părea că utilizarea curentă a termenilor

¹ Se impun ca necesare câteva precizări asupra modului specific de utilizare a termenilor cheie în lucrare, respectiv: *comunicarea* constă în transpunerea propozițiilor în exprimări contextuale ale interacțiunii vorbitor - interlocutor; *discursul* este demersul prin care se întemeiază pretențiile de validitate controversate în actele de comunicare; *argumentarea* devine utilizarea discursiv-acțională a limbajului, fiind un fenomen specific comunicării sociale.

Cert rămâne faptul că în practica discursivă obișnuită persuasiunea trebuie distinsă de manipulare. În cazul persuasiunii, este vorba despre actul sau rezultatul prin care – sau la care – se ajunge odată cu convingerea interlocutorului, apelând la ajutorul argumentelor care, deși au o valabilitate restrânsă, locală, sunt expuse de locutor ca dispunând de o valabilitate globală. Spre diferență, în cazul manipulării interlocutorul este forțat, prin mecanisme ilicite și oculte, să accepte adevărul presupus al unei teze. Așadar, manipularea este caracterizată de intenția expresă a unui participant – persoană, grup sau instituție – de a induce în eroare celălalt participant la actul comunicativ, fără ca acesta din urmă să descopere eroarea. Manipularea discursivă¹ utilizează așadar diverse tehnici folosite de oameni pentru a-i determina pe ceilalți semenii să facă lucruri pe care primii le doresc făcute. Aceste strategii abuzează preponderent de forța manipulative a limbajului – prin actele indirecte de vorbire – deoarece aceasta poate „(...) induce în eroare cu bună știință și obține un succes într-o dispută prin mijloace ilicite din punct de vedere logic (...)”². În egală măsură, manipularea izează și de influența ocultă, exercitată asupra unui individ sau grup și cauzată de faptul că destinarii mesajului nu recunosc strategiile oculte folosite discursiv. Datorită acestor

include o oarecare diferență fină, convingerea fiind cel mai adesea legată de finalitatea unui demers argumentativ, pe când persuadarea reprezintă, mai degrabă, mijlocul psihologic sau canonul procedural al acestuia.

¹ Constantin Sălăvăstru, *Teoria și practica argumentării*, p. 303-304.

² *Ibidem*, p. 304.

tehnici, manipularea a constituit principalul mijloc al propagandei.

În consecință, suntem expuși comunicational unei largi plaje de solicitări prin care sunt vizate *asentimentul*³ și adeziunea față de pretense adevăruri vehiculate fie la o scară socială ceva mai largă, fie la una mult mai restrânsă, individuală chiar. Problema delicată a acestor multiple solicitări, nu doar cognitive ci și comportamentale, apare însă atunci când intențiile comunicatorului sunt ceva mai puțin ortodoxe și bine intenționate, fiind orientate predilect spre manipularea conștiinței receptorului și indiferente față de corectitudinea sau caracterul prohibit al strategiilor logico-lingvistice utilizate. Sub acest aspect, o ilustrare semnificativă a disocierii evidente între persuasiune și manipulare este reprezentată de prezența extinsă – în reclame, debateri, prelegeri, discuții în contradictoriu etc. – a unei forme „ (...) inedite de patologie discursivă (...)”, sofismele.

Categoria privilegiată a sofismelor grupează, în genere, orice tip de idei eronate, de convingeri false, opinii greșite sau prejudecăți dogmatice care pot afecta demersul rațional al minții și procedurile sale intelectuale. Mai

³ După cum o arată chiar și primele elaborări ale unei doctrine a asentimentului, atribuite gânditorilor elenistici impulsionați de curentul stoic, aceasta se aplică prioritar exercițiului mental și efortului spiritual îndreptat împotriva pripelii de a accepta imediat și necritic o judecată, susținere sau dogmă filosofică. Astăzi, termenul dispune de aceleași coordonate teoretice inițiale, fiind pus în legătură – mai ales de elaborările contemporane datorate neoreticii – cu modalitățile cognitive și afective de acceptare sau respingere, prin tehnici specifice de argumentare, a unei convingeri, opinii sau atitudini comportamentale.

precis, într-un sens logic, restrâns și specios, sofismele denumesc orice raționament nevalid, orice argument nonconcludent sau orice act incorect de gândire. Denumirea generică dată acestor erori de raționare are ca origine existența unui cunoscut curent relativist de gândire al Greciei antice, cel al sofistilor (*sophistes*)¹.

*Sofismele și paralogismele*² sunt încălcări flagrante ale raționalității pretinse practicilor discursive licite, pe care le parazitează într-o manieră aproape patologică. Întrucât sursele primare ale acestor erori argumentative sunt multiple – corectitudinea unui act argumentativ

¹ După Hadot (Pierre Hadot, *Ce este filosofia antică?*, București, Trei, 2020, p. 22-23), acești sofști (profesori de înțelepciune), printre care se numărau Kritias, Protikos, Protagoras, Gorgias și alții, sunt, poate, primii filosofi care vor conștientiza importanța utilizării publice a discursurilor în cadrul adunărilor politice din democratica Atenă a secolelor IV și V î. Ch. Este și motivul pentru care pretindeau că pot comercializa înțelepciunea, pregătind viitorii politicieni bogați în cadrul unor școli private, în care se predă arta discursului îngrijit (retorica), dialectica (arta dialogului, a disputei în contradictoriu) și logica. Mai târziu, atât Platon, cât și Aristotel, îi vor acuza de ipocrizie, îndoiindu-se de intențiile lor oneste, strict didactice și dezinteresate, întrucât elevii acestor școli reușeau, de cele mai multe ori prin mijloace argumentative aflate la limita corectitudinii logice, să manipuleze discursiv publicul auditor.

² Diferențierea sofismelor de paralogisme se face pe baza intenției de a manipula prin utilizarea eronată a argumentelor. Când argumentele sunt intenționat gestionate greșit, deși sunt prezentate ca fiind corecte cu scopul vădit de a înșela auditorul, avem de-a face cu sofisme, pe când, dacă eroarea se strecoară fortuit, de cele mai multe ori generată de necunoașterea principiilor argumentării concludente, vorbim de paralogisme. Din păcate, imposibilitatea de a stabili criterii pertinente în vederea elucidării intenției de a înșela interlocutorul prin argumente false, face dificilă și disocierea netă a sofismelor de paralogisme. Este și motivul pentru care studiul de față va extinde, poate nepermis, categoria sofismelor și asupra paralogismelor.

sau a unui raționament fiind deosebit de complexă³ –, interesul studiului de față trebuie limitat, din motive care țin de economia demersului, la funcționarea discursivă a unui tip aparte de raționament eronat, așa numitul *apel la autoritate*. Această modalitate inedită de proces logico-rațional, a cărui funcționare argumentativă⁴ a constituit o sursă constantă de interes pentru logicieni, include și un registru dual de utilizare discursiv-acțională, situație care-l și impune, la limită, undeva între manipulare și persuasiune, deoarece: pe de o parte sofismul apelului la autoritate este sancționat, ca incorect, de cele mai multe ori în practica discursivă curentă iar, pe de altă parte, i se pot găsi și formule corecte de utilizare argumentativă. Astfel fiind, apelul la autoritate,

³ Dovada incontestabilă a unui substrat care ține de ordinul raționalității prezent în practica discursiv-argumentativă, este dată de încălcarea flagrantă a normelor sale de corectitudine și de apariția sofismelor. Apariția acestor erori de raționare poate fi datorată (Constantin Sălăvăstru, *Teoria și practica argumentării*, p. 327-365) încălcării corectitudinii la nivelul: argumentelor, ce trebuie să fie adevărate sau concordante cu stările de fapt la care acestea se referă; a tehnicilor de raționare valide sau corespunzătoare regulilor de corectitudine ale raționamentului logic (care asigură conservarea și transmiterea adevărului de la premise la concluzie) și a condițiilor argumentării care, deși nu au statutul unor reguli de cognoscibilitate sau raționalitate, rămân totuși reguli de eficientizare a argumentării preocupate, spre exemplu, de comportamentul just al interlocutorilor.

⁴ După opinia lui Marga (Andrei Marga, *Introducere în metodologia și argumentarea filosofică*, Cluj-Napoca, Dacia, 1992, p. 132-134), în sens larg, prin argumentare se înțelege fie maniera de a prezenta și dispune argumente, fie procedura de convingere a altora, fie acțiunea socială desfășurată cu scopul de a susține sau slăbi – chiar respinge – un punct de vedere, fie formularea unor raționamente sau argumente în limbaj curent, fie o metodă civilizată de rezolvare a conflictelor de opinie. În sens restrâns însă, din punct de vedere logic, argumentarea este o formă a întemeierii, alături de demonstrație.

ca sofism material¹, este mai degrabă un argument aparent decât unul fals. Datorită acestui fapt, invocarea autorității ca probă este un sofism cauzat de prezența unor asumptii sau presupozitii false² la nivelul actului logico-argumentativ, fapt care nu-i poate induce incorectitudinea sau nevaliditatea procedurală la nivelul demersului protocolar al persuasiunii, ci doar îl privează de credibilitate și mai ales, de concludență demonstrativă, fără a-i vicia însă valoarea manipulativă.

În general, sofismele *(i)relevanței materiale*³ grupează argumente desemnate

¹ Spre diferență de gama sofismelor formale, categoria sofismelor materiale, neformale sau informale nu își datorează statutul de erori logice încălcării flagrante ale regulilor de raționare sau validității argumentelor, ci unor greșeli plasate la nivelul conținutului argumentelor cum ar fi ambiguitatea terminologică, circularitatea demersului demonstrativ, existența supozițiilor false sau irelevanța și insuficiența probelor. Clasa acestor erori este extinsă, existând adevărate taxonomii ale sofismelor materiale.

² Bieltz și Gheorghiu (Petre Bieltz & Dumitru Gheorghiu, *Logică și argumentare – Manual pentru clasa a IX-a*, București, Teora, 2000, p. 92-97) includ în categoria sofismelor bazate pe presupozitii false atât sofismele relevanței, cu variantele atacului la persoană, apelului la autoritate, apelului la tradiție, abaterea atenției („Deși firma noastră este acuzată de competiție neloială, nu trebuie totuși uitat că ea asigură mii de locuri de muncă și plătește multe taxe statului”) și adversarul fictiv („Creșterea numărului orelor de educație fizică și sport este necesară. Totuși, nu putem să ne dorim ca elevii să bată toată ziua mingea pe maidan”), cât și apelul la ignoranță, alternativa falsă („Sau copiez la teză, sau rămân corigent, pentru că nu vreau să stau toată vara în casă, voi copia”), apelul la emoții, respectiv la teamă („Dă-mi te rog mie biletul tău la teatru pentru că altfel, fratele meu, boxerul, se va supăra pe tine”) la orgoliu („Sper că te vei înscrie în cercul nostru. Din el fac parte cei mai buni elevi”) sau la milă („Sper că o să veniți săptămâna viitoare la cursul meu pentru că altfel, nu o să fiu plătit și mă confrunt cu greutăți materiale grave”), insinuarea și sloganul publicitar („Denim: pentru bărbați puternici, pentru bărbați plini de succes!”).

³ Dragan Stoianovici, *Argumentare și gândire critică*,

generic de sintagma *ignoratio elenchi* (ignorarea concluziei, ignorarea a ceea ce se cere acceptat sau respins drept teză), argumentul autorității făcând și el parte din această categorie mai largă. În cazul acestui gen aparte de practică discursivă, folosirea eronată a argumentului are legătură cu dificultatea sarcinii privind aplicarea unui set de exigențe neformale (de conținut) asupra legăturii logice dintre premise și concluzie, exigențe care fac relația de relevanță discutabilă și greu de precizat practic. Acesta este și principalul motiv pentru care pot fi identificate și utilizări relevante, acceptabile, ale argumentelor similare.

În această categorie de gen sunt reunite toate argumentele apelului la (...), dintre care cele mai frecvent întâlnite/folosite în practica argumentativă consacrată pot fi incluse și următoarele argumente:

apelul la ignoranță (argumentum ad ignorantiam), generat de presupozitia falsă că absența dovezilor – denotând doar stadiul actual al cunoașterii omenești – este suficientă pentru acceptarea sau respingerea unei teze și care se prezintă sub două forme: o teză este acceptată pentru că nimeni nu a dovedit – încă! – falsitatea sa (de exemplu, ipoteza teistă „D-zeu trebuie să existe pentru că nimeni nu a dovedit faptul inexistenței sale”); o ipoteză este respinsă pentru că nimeni nu a demonstrat – încă! – adevărul său (de exemplu, argumentul ateist „D-zeu nu poate să existe pentru că nimeni nu a probat convingător faptul că El există”);

atacul la persoană (argumentum ad

București, Universității din București, 2005, p. 110-116

hominem), apare atunci când atenția interlocutorului este deturnată de la argumentația propriu-zisă și orientată, insinuant, asupra defectelor de personalitate ale oratorului și se prezintă sub formele:

ad hominem abuziv, atacul fiind îndreptat asupra unor defecte morale ale oratorului (de exemplu, „Cum puteți să votați persoana X pentru primărie, este un homosexual notoriu!”);

ad hominem circumstanțial, când împrejurările în care sunt clamate anumite lucruri pun într-o lumină proastă oratorul, producându-se de fapt un proces de intenție (de exemplu, „Acest om bogat face donații pentru a-și îmbunătăți imaginea publică și nu din altruism”)

și *ad hominem* de tip *tu quoque* prin care se respinge, cel mai adesea, un atac la persoană (de exemplu, „Reproșul tău nu se susține deoarece și tu ești la fel ca mine”);

apelul la popor sau *la majoritate* (*argumentum ad populum*), bazat pe falsa prejudecată că majoritatea are întotdeauna dreptate iar opinia publică este instanța supremă în impunerea sau respingerea unei păreri, fiind un argument utilizat predilect de demagogii spațiului public (de exemplu, „Nu ai dreptate atunci când respingi votul uninominal, în toată lumea democratică se votează printr-un scrutin de acest fel”);

apelul la tradiție – a cărui revers este *apelul la nouitate* (de exemplu, „Această mașină este extraordinară, încorporând tehnologie de ultimă oră”) – invocă, de cele mai multe ori forțat, valorile și binefacerile trecutului (de exemplu, „Oricât de departe am descinde în

trecut, vom găsi femei acasă, ocupându-se de copii și gospodărie. Este deci normal să considerăm că locul femeilor este acasă, lângă copii”).

Apelul la autoritate, clamarea veridicității sau *argumentul referitor la modestie* (*argumentum ad verecundiam*) apare atunci când, din diverse motive¹, se invocă incorect o – pretinsă – autoritate² din pretinsul său câmp de expertiză în sprijinul acceptării sau respingerii unei teze (de exemplu, „OZN-urile există pentru că am citit despre ele, recent, în ziare”). Transpare așadar și din exemplul de mai sus faptul că nu orice invocare a autorității ca probă este de natură sofistică, deci, mai mult sau mai puțin intenționat eronată. După cum se poate observa, administrarea corectă a argumentului prin recurs la autoritate depinde strict de criteriile evaluării materiale a unui argument, respectiv veridicitatea, suficiența³ și

¹ Unul dintre aceste motive poate fi și înclinația firească a oratorilor spre modestie. Altfel spus, oamenii preferă să utilizeze mai degrabă opiniile și argumentele altor persoane, considerate mai competente și îndreptățite pentru a susține sau respinge o teză de argumentat. Așa se și explică motivul pentru care demersul se mai numește și argument prin apel la modestie.

² Esența autorității, după cum o arată J. M. Bochenski (în Nicu Gavriluță, *Mentalități și ritualuri magico-religioase. Studii și eseuri de sociologie a sacralului*, Iași, Polirom, 1998, p. 69-70), este una de natură relațională, fiind vorba despre o persoană (subiectul autorității) care posedă suficient capital simbolic (obiectul autorității) pentru a exercita prerogativele puterii într-un domeniu de competență. Substanța acestui exercițiu de forță se poate baza atât pe cunoaștere și știință, caz în care vorbim despre autoritate epistemică, cât și pe suma imperativelor care pot reveni unui anumit statut social deținut, caz în care avem de-a face cu o autoritate deontică, bazată pe acceptarea obligativității generale a normelor.

³ În cazul argumentului prin recurs la autoritate, evaluarea corectitudinii și suficienței sale se plasează în domeniul mai larg al acceptării probelor, în conformitate cu următoarele cerințe: premisa sau

acceptabilitatea sa. De fapt, acceptabilitatea unui argument *ad verecundiam* este cel mai dificil de stabilit, deoarece recursul la o autoritate poate fi invocat în două cazuri distincte: unul mai puțin frecvent, al celui care argumentează în calitate de autoritate; altul, frecvent întâlnit în practica discursivă, al celui care argumentează și invocă o autoritate. În aceste situații, referința la o autoritate, pentru a fi credibilă ca probă, trebuie să respecte schema:

în cazul (1.): $\{[(A) \text{ a susținut } (p)] \ \& \ [(p) \text{ aparține domeniului } (k)] \ \& \ [(A) \text{ este un expert recunoscut în } (k)] \rightarrow [(p) \text{ este acceptabilă}]\}$;

în cazul (2.): $\{[(A) \text{ susține } (p)] \ \& \ [(p) \text{ aparține domeniului } (k)] \ \& \ [(p) \text{ a fost susținut de } (C)] \ \& \ [(C) \text{ este un expert în domeniul } (k)] \rightarrow [(p) \text{ este acceptabilă}]\}$.

La rândul său, recunoașterea autorității într-un domeniu depinde de confirmarea recunoașterii din mai multe surse, lovindu-se și ea de câteva obstacole semnificative. Primul este evident subîntins de dimensiunea raționalității, unde contrazicerea reciprocă a argumentelor poate conduce la absența coerenței și când argumentarea nu menține aceeași teză pe întreg parcursul demersului, datorită ambiguității termenilor, a obscurității lor semantice. Al doilea obstacol apare pe dimensiunea facticității, atunci când faptele pe care se întemeiază sau se respinge teza sunt

premisele să constituie un adevăr formal-necesar; informația din premisa vehiculată drept probă să constituie materia cunoașterii comune, să fie deci acceptată de un număr relativ mare de oameni (deși criteriul nu funcționează în toate domeniile cunoașterii, de exemplu cazul discursului argumentativ în științe); premisele să fie rezultatul unei mărturii credibile și *ad fine*, premisa să fie certificată de o autoritate.

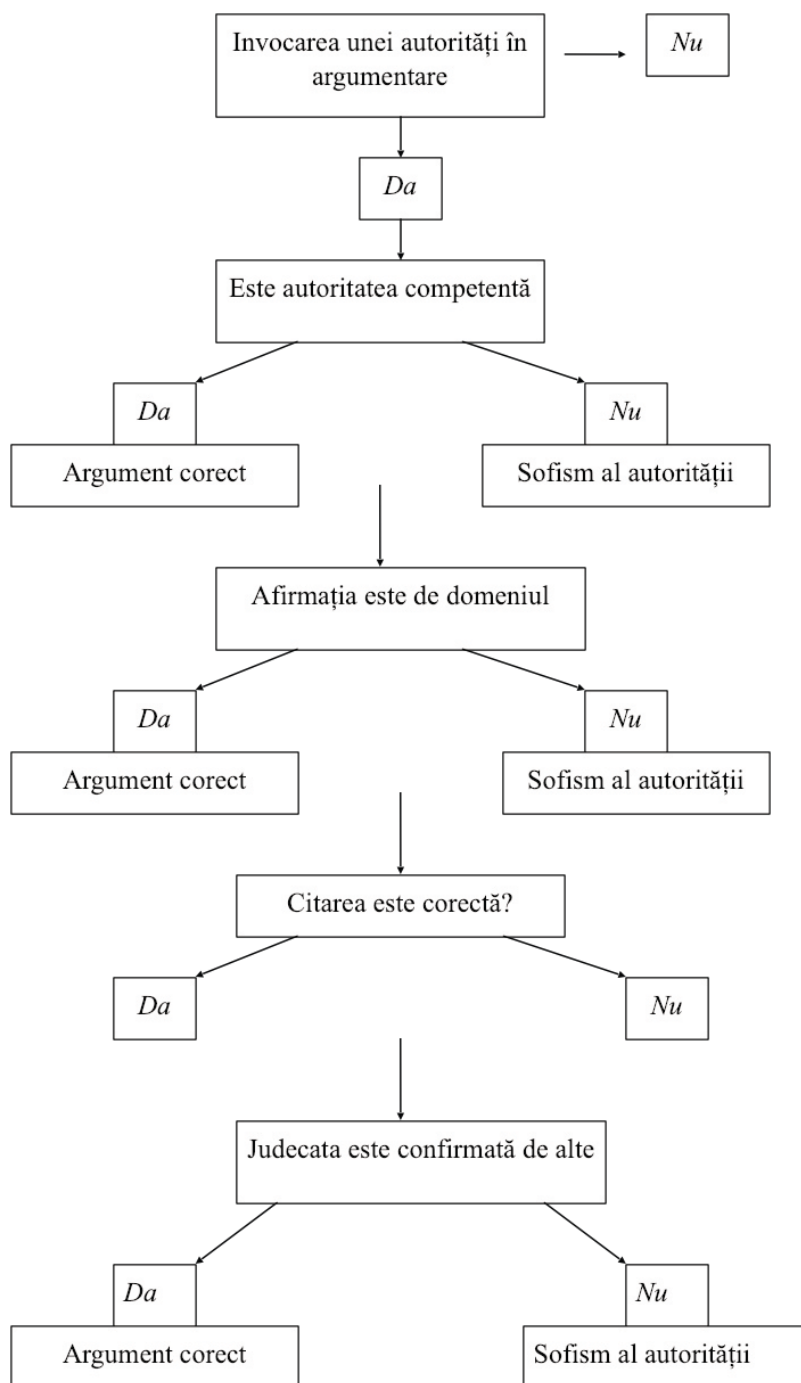
inacceptabile, datorită caracterului inedit, a grandorii sau tragismului redării lor. Respectând cerințele mai sus menționate se poate lesne evita comiterea unei erori logice materiale de tipul invocării irelevante a unei autorități ca probă pentru acceptarea sau respingerea unei teze. Sunt înlăturate astfel două situații frecvent întâlnite în practica argumentativă: atunci când autoritatea invocată își depășește domeniul de competență (de exemplu, „Nemurirea sufletului este indiscutabilă. O demonstrează, cu mii de ani în urmă, spusele lui Pitagora”) și când se confundă popularitatea unui personaj cu autoritatea sa (de exemplu, „După cum a spus și Hagi, construcția sălilor de sport la țară salvează tineretul României din baruri”). Invariabil, ambele situații conduc la apariția sofismului autorității prin depășirea limitelor admise ale discursului logic-persuasiv și care astfel, va trece, ilicit, în registrul extra(i)logic al manipulării.

Rezumând, plasarea unui argument prin recurs la autoritate în perimetrul rațional/logic al argumentării și implicit al persuasiunii concludente, depinde strict de respectarea demersului/algoritmului schițat în imaginea de mai jos (Anexa 1)¹. După cum se poate lesne observa, administrarea corectă a algoritmului descris are la bază criteriile evaluării de conținut a unui argument iar folosirea eronată a argumentului ce invocă o autoritate are legătură cu dificultatea aplicării unui set de exigențe neformale în relația dintre argumente/temeiuri și concluzie/teză, de unde și includerea sa în

¹ Constantin Sălăvăstru, *Teoria și practica argumentării*, p. 332.

Anexa 1: modalități corecte de utilizare a argumentului prin apel la autoritate.

(Sălăvăstru, Constantin, *Teoria și practica argumentării*, p. 332)

categoria sofismelor de relevanță¹. Astfel, relevanța sa dinamică în practica argumentării rămâne dificil de stabilit și pentru simplul motiv că pot fi lesne găsite utilizări corecte ale apelului la autoritate și mai ales, credibile. Așadar, nu orice invocare a autorității ca probă este de natură sofistică și deci, intenționat sau nu, eronată. În consecință, argumentul prin apel la autoritate este un argument mai degrabă aparent decât fals, a cărei corectitudine și validitate procedural-practică îi pot spori doar gradul de credibilitate și crește nivelul de persuadare al auditorului, fără însă a-i reduce câtuși de puțin din valoarea manipulative.

Bibliografie.

Bieltz, Petre & Gheorghiu, Dumitru,

¹ Dragan Stoianovici, *Argumentare și gândire critică*, p.105.

Logică și argumentare – Manual pentru clasa a IX-a, București, Teora, 2000.

Gavriliuță, Nicu, *Mentalități și ritualuri magico-religioase. Studii și eseuri de sociologie a sacrului*, Iași, Polirom, 1998.

Hadot, Pierre, *Ce este filosofia antică?*, București, Trei, 2020

Marga, Andrei, *Introducere în metodologia și argumentarea filosofică*, Cluj-Napoca, Dacia, 1992.

Neculau, Adrian (coord.), *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Iași, Polirom, 1996.

Sălăvăstru, Constantin, *Teoria și practica argumentării*, Iași, Polirom, 2003.

Stoianovici, Dragan, *Argumentare și gândire critică*, București, Universității din București, 2005.

Avertismentul lui Platon

Florea Lucaci, prof. univ., Arad

În zilele noastre, când se crede că omul este încă stăpânul lumii, avertismentul lui Platon privind riscul unui pericol existențial, care la obârșie a fost generat de invenția literelor, poate părea o ciudățenie. Nedumerirea este mare și datorită faptului că Platon însuși n-a rămas doar la dialogul oral, precum Socrate, magistrul său, ci și-a scris operele. Dacă ținem seamă că Alfred North Whitehead definea tradiția gândirii filosofice europene ca fiind o serie de note de subsol la dialogurile lui Platon, atunci nu avem cum evita referința marelui filosof. În sugestia metaforică a filosofului englez subzistă contradicțiile istoricității. În cazul lui Platon este vorba de dialogul *Phaidros*, respectiv de fragmentul în care personajele Socrate și Phaidros dezbate despre frumos, suflet și iubire, relații care implică probleme legate de logos și adevăr, nebunie și pierderea de sine. Punctual, aducem în discuție mitul zeului Teuth, care prezentându-și invenția, susține:

„Privește, rege, știința aceasta îi va face pe egipteni mai înțelepți și mai cu ținere de minte;

găsit a fost leacul uitării și, deopotrivă, al neștiinței.“ Regele Thamus, reprezentant al zeului Ammon, îi răspunde: „Preapricepute meșter Theuth, unul e chemat să nască arte, altul să judece cât anume dintr-însele e păgubitor sau de folos pentru cei ce se vor sluji de ele. Tu, acum, ca părinte al literelor, și de dragul lor, le-ai pus în seamă tocmai contrariul a ceea ce pot face ele. Căci scrisul va aduce cu sine uitarea în sufletele celor care-l vor deprinde, lenevind-le ținerea de minte; punându-și credința în scris, oamenii își vor aminti din afară, cu ajutorul unor icoane străine, și nu dinlăuntru, prin caznă proprie. Leacul pe care tu l-ai găsit nu e făcut să învățoșeze ținerea de minte, ci doar readucerea-aminte. Cât despre înțelepciune, învățăceilor tăi tu nu le dai decât una părelnică, și nicidecum pe cea adevărată. După ce cu ajutorul tău vor fi aflat o grămadă de prin cărți, dar fără să fi primit adevărata învățătură, ei vor socoti că sunt înțelepți nevoie mare, când de fapt cei mai mulți n-au nici măcar un gând care să fie al lor. Unde mai pui că sunt și greu de

suportat, ca unii ce se cred înțelepți fără de fapt să fie.”¹

Din cele spuse reținem două aspecte care dau de gândit, adică: a) Nu cumva prin invenția literelor și a scrisului a devenit posibilă strecurarea unui instrument tehnic între gândire și limbaj, alterând implicit relația dintre limbaj și lume? Dacă da, atunci este legitimată viziunea lui Platon, respectiv cuvântarea vie și însușită devine prin transcriere simulacru, adică externalizarea gândirii și fixarea ei în litere neînsușite (icoane străine) este o formă a înstrăinării de sine; b) Oare dacă dialogul viu dintre magistru și discipol este transcris, devenind o carte, atunci în cuvintele scrise se camuflează iluzia dată de *argumentum ad hominem*? Dacă da, atunci în noua ipostază devine și mai evident faptul că este falsă justificarea sau respingerea unei idei relativ la autorul cărții, care este citat ca un reper infailibil, el nefiind un interlocutor viu care ar putea replica sau, dimpotrivă, ar putea să-și revizuiască ideile.

Nu-i greu de înțeles că prin acest mit al scrisului Platon scoate la iveală germenii unei crize existențiale care se manifesta deja în perioada sa prin ruptura dintre rațiunea tehnică și spiritul contemplativ. Se știe că în Grecia lui Platon și arta scrisului cădea sub termenul „*techne*”, care desemna diverse realizări din lumea materială, literele aparținând clasei uneltelor, pe când contemplația filosofică viza relația cu divinitatea, o lume a valorilor supreme.

¹ Platon, „Phaidros”, în *Opere*, vol. IV, traducere Gabriel Liiceanu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 485 (274e-275a,b).

Chestiunea pusă de Platon, externalizarea gândirii, este reluată în diferite momente ale istoriei europene. Fără a le enumera, reținem ca reper secolul XX, perioadă în care se produc mari descoperiri științifice cu aplicații tehnologice, astfel că problema reapare ca necesitate a reflecției filosofice. Exemplară este perspectiva lui Marshall McLuhan din cartea sa *Galaxia Gutenberg*, el speculând asupra consecințelor culturale generate de invenția tiparului și a mass media. Dacă scrisul „abstrage ceva din vorbire”, modificând interacțiunea dintre simțuri și gândire, în schimb tiparul produce efecte și mai profunde, atât la nivel individual cât mai ales la scara vieții sociale. „Tiparul a constituit prima mecanizare a unei vechi meserii și a dus fără efort la mecanizarea în continuare a tuturor meseriilor.”² Este adevărat, între consecințele introducerii unor mecanisme în munca fizică și/sau intelectuală a omului aceasta devine mai eficientă, numai că apare și un alt efect cu tendință de generalizare, anume o lenevie a gândirii. Spre exemplu, prin tipărirea în tiraje de masă a cărților și ieftinirea lor, devin accesibile dicționarele, enciclopediile pe domenii de specialitate, diverse tratate, istorii etc. Or, acest tip de cărți duce la o amortire a memoriei, iar dacă este afectată stocarea de informații și re-amintirea, inevitabil este afectată gândirea, procesarea logică a realității și înțelegerea ei.

În finalul analizei sale, Marshall McLuhan consideră că prin externalizarea funcțiilor cognitive ale omului „fiecare simț, fiecare

² Marshall McLuhan, *Galaxia Gutenberg*, Editura Politică, București, 1975, pp. 83- 84.

facultate devine un sistem închis”, adică o parte din ființa sa se regăsește într-o „tehnologie materială” și, în consecință, este obligat să se identifice în aceasta¹. Așadar, pierderea de sine de care vorbea Platon se generalizează tocmai prin dominația rațiunii tehnice pe care o avea în vedere cu mitul zeului Teuth. Se întrevăd astfel viitoarele crize ale umanității. De altfel, după șase decenii de la apariția cărții lui Marshall McLuhan constatăm că omul și-a creat și alte tehnologii ale externalizării gândirii sale, fiind pe punctul de a se înstrăina cu totul sub forma „inteligenței artificiale” (AI). „Cel mai probabil, susține Aurel Codoban, prima formă de viață străină (alien) pe care o vom întâlni – și cu care ne vom putea compara – va fi cea produsă de om: viața Inteligenței Artificiale...”²

Zi de zi se fac progrese deosebite în perfecționarea tehnologiei inteligenței artificiale, și anume crește capacitatea sistemelor de a imita fidel inteligența umană în special în analiza unor date și rezolvarea problemelor. De asemenea, aceste sisteme funcționează autonom și învață din mers, aspecte vizibile, chiar spectaculoase în cazul unor roboți. În funcție de performanță, puterea de procesare și capacitatea de a rezolva anumite probleme se discută de patru nivele, ultimul deocamdată doar imaginat de către romancierii SF și scenariștii de la Hollywood, ar fi al Super-Inteligenței Artificiale. La acest nivel, se presupune că inteligența artificială l-ar

putea depăși pe om, putând lua decizii care i-ar afecta viața personală și, mai grav, cea socială.

În mod firesc, apariția și prezența inteligenței artificiale în activitățile omului a devenit astăzi una dintre temele de mare interes ale dezbaterii filosofice. În context amintesc un studiu al lui Ioan Biriș în care valorifică o serie de surse. Plecând de la un text al matematicianului Norbert Wiener, întemeietorul ciberneticii, el supune analizei trei idei, și anume: „a) faptul că mașinile inteligente pot învăța; b) faptul că mașinile inteligente se pot reproduce; c) coordonarea dintre mașină și om.” În special, problematică prin dramatismul implicat este ideea relației om – mașină, idee ce sugerează un posibil final apocaliptic. Se pare că „specia umană (care a crezut că mașinile sunt doar instrumentele ei, jucăriile și sclavii oamenilor) n-a fost decât «instrumentul» încoronării mașinii? Istoria omenirii se apropie de final?”³

În acest caz s-ar putea înțelege că avertismentul lui Platon pare să fie analog unei paradoxale formule, și anume *amintiri despre viitor*. Dacă acceptăm formula, nu cumva riscăm căderea sub capcana întrebărilor controlate de principiul *regressus ad infinitum*? Dacă da, atunci nu vom rătăci între nenumăratele răspunsuri posibile, pierzând criteriile de validare ale adevărului?

¹ *Ibidem*, p. 423.

² Aurel Codoban, *Sentimentul straniu al vieții*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2023, p.65.

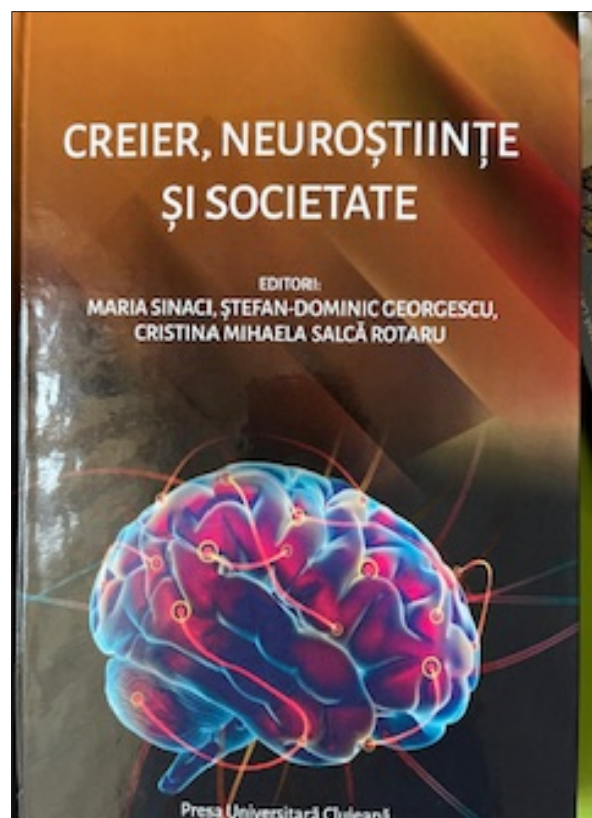
³ Ioan Biriș, *Metafizică și tehnologie. Ce știau profeții apocalipsei?*, comunicat la Filiala Timișoara a Academiei Române în 22 mai 2023, în cadrul Zilelor Academice.

NEUROȘTIINȚE, CREIER ȘI PREFIXUL NEURO

Anton Ilica, critic literar, eseist, Arad

Volumul **Creier, Neuroștiințe și societate** (Presa Universitară Clujeană, 2024), coordonat de Maria SINACI (Universitatea Aurel Vlaicu din Arad), Ștefan-Dominic GEORGESCU (Institutul de

filozofie și Psihologie „Constantin Rădulescu–Motru, Academia Română / Academia de Studii Economice din București) și Cristina Mihaela SALCĂ ROTARU (Universitatea Transilvania din Brașov) are ca prefăcător pe conf. univ. dr. Dana RAD de la Universitatea Aurel Vlaicu din Arad. Este scris de universitari și are destinație universitară. Cuprinde studii riguroase, cu rezumate în engleză, cuvinte cheie, referințe critice și bibliografie amplă cu preferință pentru surse provenite din literatura științifică englezescă. Sunt sintetizate și comentate chestiuni legate de creier și neuroștiințe, un domeniu care a stârnit interesul deopotrivă al psihologilor, filosofilor, medicilor, biologilor, informaticienilor din principalele universități. Lectura identifică productivitatea prefixului neuro, care și-a extins uzanța în concepte ca *neurofilosofie*, *neurochimie*, *neurobiologie*, *neurologie*, *neurofeedback*, *neurotehnologie*, *neurodispozitive*, *neuroetică*, *neurocăști*, *neuromarketing*, *neurorăzboi*, *neurodrept*, *neurodrepturi*,

neuroanatomie. (Conform cerințelor derivării cu prefixe, *neuro* - vine de la neuron – celulă a țesutului nervos din creier cu funcția comunicare - ; așezarea înaintea substanțivelor presupune aplicații neuronală în domeniu.)

Studiile cuprinse în volum au o tematică variată (eclectică). În această prezentare, voi ignora textele care mi se par de completare și de complezență, cum ar fi cele inspirate de „cum a revoluționat preotul Iosif Trifa comunicarea în mediu religios”, „contextul pandemiei Covid-19, „diagnosticările economico-financiare la nivelul Ministerului Sănătății”, chestiuni legate de „decizii economice”, „sportul ca punte între neuroștiințe ...” și chiar despre „sertarele gândirii în *Concert de muzică de Bach* de Hortensia Papadat Bengescu”. Textele menționate mai sus nu au decât cusurul de a fi plasate într-un volum nepotrivit, deși sunt scrise corect și atractiv.

Apreciem câteva studii, care mențin interesul pentru creier și neuroștiințe, cum ar fi *Despre geneza neurofilosofiei* (Ioan Biriș), *Creierul, mintea, mintea extinsă* (Henrieta Șerban), *Bătălia pentru creier: promisiunile și provocările etice ale neurotehnologiei* (Maria Sinaci), despre *Podcast-urile românești* (Carmen Ungur Brehoi) ori *Fenomenele de cyberbulling și hate speech* (Simona Fer). La un loc, ideile volumului alimentează ceea ce prefațatoarea punctează despre „explorarea conexiunilor dintre dimensiunile interioare ale individului și structurile sociale”. Relația dintre individ și societate funcționează fluctuant, posedată de

conflicte interioare și constrângeri sociale, fragilizând „integritatea morală” și afectând „tensiunile interioare” și „disfuncționalitățile” în promovarea „binelui comun”. De aceea, cercetarea proceselor mentale cu sprijinul „tehnologiilor emergente” oferă date și sugestii derivate din gestionarea socialului, a impactului neuroștiinței asupra „integrității morale” în comportamentului uman.

Pluralizarea termenului din titlu (**neuroștiințe**) nu este (prea) inspirată. Apelăm la wiki, spre a preciza un punct de vedere: „**Neuroștiința (sau neurobiologia)** este studiul științific al sistemului nervos. Este o știință multidisciplinară care combină fiziologie, anatomie, biologie moleculară, biologie de dezvoltare, citologie, știința calculatoarelor și modelarea matematică pentru a înțelege proprietățile fundamentale și emergente ale neuronilor și a circuitelor neuronale.” (accesat 14 nov. 2024). Mintea este o funcție a creierului, prin intermediul celulelor neuronice, fiind deopotrivă generatoare de „cogniții și emoții”, răsturnând multe supoziții ale psihologiei tradiționale (universitarul F. Voiculescu, autorul unor volume despre resursele pedagogice, îmi sugerează: „Conștiința rezultă din simbioza între creier și cultură, fiind dependentă de amândouă. Într-un fel, prin cultură, creierul se întâlnește cu el însuși, acum și peste timp. Luați-i creierului cultura și va deveni o masă de neuroni și conexiuni limitată la o funcție de adaptare biologică, neconștientă de ea însăși). Aproape 50 de personalități au dobândit Nobel-ul în domeniul fiziologiei, pornind de

la analize ale funcționării relației dintre creier, minte, gândire, emoții, reprezentări, corp, învățare etc.

Întâiul studiu, semnat de universitarul timișorean (de origine arădeană) Ioan Biriș, se referă la „geneza neurofilosofiei” prin explicarea neologismului **„neurofilosofie”**. Având ca referință studii analitice, filosoful configurează următoarea definiție: **„neurofilosofia** studiază fundamentele naturale, respectiv cunoștințele și faptele lumii viului care sunt invocate pentru a explica diferitele comportamente sau decizii, în virtutea tezei lui Selverston după care comportamentele sunt rezultatul interacțiunii neuronilor cuprinși în rețele neuronale” (p. 17). Conștient că o asemenea dezvoltare semantică nu îndeplinește condițiile logice ale unei definiții, Biriș operează o rafinare a explicațiilor apelând la Patricia Smith Churchland, care dă termenului forma „substantivală”. Numai că în explicațiile suplimentare este introdusă noțiunea de „neuroștiințe”, aceasta solicitând, la rândul ei, o explicare de concept. Ar însemna „un domeniu de cunoaștere a modului în care creierul produce reprezentări” și determină comportamente, de „înțelegere a mecanismelor neuronale” și „a proceselor subiacente din complexul minte – creier” (p. 19). Adoptând, prin citare, concluziile cărții Patriciei S. Churchland (**Neurophilosophy. Toward a Unified Science of the Mind-Brain**, 1986), Biriș o citează: „creierul meu și Eu sunt inseparabile. Eu sunt ceea ce sunt deoarece creierul meu este ceea ce este”. Prin

urmare, mintea e proces și consecință a funcției a creierului. Ș.a.m.d. Foarte interesant este comentariul despre „emergența misterioasă”, precum și despre atragerea „fizicii cuantice” în explicarea dualismului minte – creier ca „metaforă”. Studiul lui Biriș sintetizează noutățile despre creier și minte, în urma analizelor complexe ale neuroștiinței, cu menirea revitalizării filosofiei, creând o punte solidă de regenerare a teoriei cunoașterii.

Relația dintre creier – minte – conștiință – conștiință de sine – cogniție are „o fascinație îndelungată”. Tot mai mulți psihologi, filosofi, fiziologi sunt preocupați de cercetarea legăturii duale (în ambele sensuri) dintre minte și creier, iar contemporaneitatea are deja preocupări pentru „mintea extinsă” de tehnologia asociată (de. ex. iPhone). Computaționalitatea e o extensie a minții, un fel de „memorie externă”, după opinia Henrietei ȘERBAN în **Creier, minte și minte extinsă** (p. 45). E de discutat cât de stabilă este o asemenea afirmație și câtă artificialitate cuprinde din punct de vedere al neuroștiinței. Inteligența artificială și robotica umană ameliorează o asemenea idee și posibil să genereze adausuri la completarea conceptului.

Recent dispărutul filosof american, Daniel Dennett, „gânditor extrem de popular, chiar și înafara tărâmului iubitorilor de înțelepciune” devine subiect de comentariu pentru A. – D. STĂNCIULESCU, din perspectiva evoluționistă a conștiinței umane. Dennett încearcă, forțând vulnerabilitatea graniței, să adune sub aceeași cupolă „filosofia și știința”, prin „aplecarea sa

intrigantă spre știință în detrimentul purei filosofării”, ceea ce irită un coleg (Dahlbom, 1998), cu preferință pentru neamestecul „științei cu filosofia”. Dennett folosește evoluționismul (ca teorie științifică) pentru explicarea conștiinței umane, în sensul în care mintea (inocentă) a evoluat de la stadiu de a nu genera gândire spre ceea ce reprezintă ea astăzi. Ba mai mult, de la „minți simple”, prin evoluție darvinistă, s-a ajuns la „inteligența artificială”, ca perspectivă evoluționistă a minții. Unele idei ale filosofului american sunt „ficționaliste”, iar asemenea imaginație „deschide calea pentru un realism cerebral revitalizant, extrem de provocator, anunțând că urmează vremuri emoționante” (p. 65). Împărtășind fără rezerve teoria lui Dennett, Stănciulescu își amplifică încântarea față de „mâna călăuzitoare a unui meșter olar (a lui Dumnezeu, ca entitate superioară)”, precum și față de tipurile mentale în evoluția (selectivă a) minții umane: ființe darwiniene („oportuniste, ingenioase, viclene”), ființe skine-riene (macromolecule ce supraviețuiesc grație unor evenimente) și ființe popperiene (organisme deștepte). Inserția de metaforizare a lui D. Dennett ar fi avut nevoie de un comentariu, după cum merita o intervenție a celui care i-a studiat cu temeinicie cartea, despre afirmația „Conștiința nu este un mister, ci un puzzle care e pe cale să se rezolve”. Bibliografia de susținere a studiului ar fi sprijinit-o pe autoare să clarifice stilul subtil și alegoric al textului despre minte și creier a lui D. Gennett.

Se poate accepta fără rezerve că există „o bătălie pentru creier”. Maria SINACI iden-

tifică *provocările și promisiunile etice* ale neurotehnologiei. **Neurotehnologia** e acea componentă a minții extinse, printr-un dispozitiv electronic, ca un fel de proteză de sprijin, implanturi ori conexiuni computerizate, pentru stimularea funcțiilor și pentru monitorizarea activităților neuronale. Cercetările avansate pentru cunoașterea creierului uman au intrat în preocupările sistematice ale companiilor NeuroTech, determinând apariția „neuroștiinței digitale”. Neurotehnologia, susține M. Sinaci, este domeniu al științei și ingineriei, care încearcă să integreze componentele tehnice cu sistemul nervos” (p. 216). Neurotehnologiile presupun „conectarea creierului la computere sau alte dispozitive, care pot fi invazive (sub formă de electrozi implementați ori cipuri în creier) ori non-invazive (sub formă de dispozitive atașate, ex. casca). Ecuația presupune / vizează asigurarea „unei simbioze între inteligența artificială și abilitățile cognitive umane” (p. 218). Utilizarea neurotehnologiilor are efecte benefice (inducerea stării de bine, îmbunătățirea funcțiilor creierului, reducerea stresului, însănătoșirea maladiilor emoționale, aplicațiile medicale etc.). Folosirea acestora de către consumatori independenți creează îngrijorări periculoase, determinate de agresivitate și răspândirea de știri maladive. „Citirea creierului altcuiva”, crearea de identități false, violarea intimității mentale, manipularea creierului altuia, răspândirea de spaime și confuzii conduc spre chestiuni de etică, de „neurodrepturi” și de legalitate juridică. Complexitatea problemei

determină necesitatea unei „poliții” care să asigure derapajele etice. În studiul său, Sinaci folosește aproape 50 de referințe informaționale din literatura filosofiei eticii, preponderent în limba engleză. Sintetizarea acestora a generat un text coerent, logic, îndeplinind exigențele unui exemplu de studiu științific de înaltă calitate filosofică.

Alt studiu, derivate ca problematica neuroștiinței, prin valoarea sa de actualitate, se referă la **cyberbullying**, respectiv **hate speech** (Simona FER). **Cyberbullying** („hărțuire cibernetică”) este definită ca „postare electronică de mesaje răutăcioase despre o persoană, făcută sub anonimat” (p. 253). Este o agresiune generatoare de discomfort, provocată de un agresor digital, cu „efect răvășitor”, dezvoltând anxietate și depresie și chiar „comportamente suicidare”. **Hate speech** este un discurs instigator la xenofobie, ură etnică sau rasială, imigranți ori discriminare medicală.

Chiar recent în campania electorală prezidențială românească, s-a pomenit de „ferme de trolî”, ca o modalitate de dezinformare, știri false, menite să discrediteze opoziția și să manipuleze electoratul. Totodată, opinia publică este atenționată asupra „noilor tipuri de escrocherii (prin intermediul mesageriilor)”, folosind clone ale

brandurilor, spre a afla date personale și bancare, fenomen ce a intrat în atenția națională a Securității Cibernetică în vederea furturilor din carduri bancare.

Mai sunt „câteva studii” care, din punctul meu de vedere, au nevoie de consistență și de alt registru de prezentare. Unele sunt simple „articole”, îmbrăcate în ținută universitară, iar altele tratează chestiuni nerelevante și fără vreo legătură cu tematica volumului, deși epatează printr-o bibliografie seducătoare, ale cărei idei nu se regăsesc în conținutul textului. Destule (și suspecte) poartă autoriatul nediferențiat al mai multora, semn că unii sunt „atașați” din prietenie ori colegialitate. E ciudat și suspect ca un articol de cinci pagini să aibă mai mulți autori, după cum n-am înțeles obiceiul universitarilor de a deveni auxiliari la un articol fără consistență și fără mesaje originale.

Volumul **Creier, Neuroștiințe și societate** tratează, prin câteva studii, o problematică de actualitate și foarte productivă pentru continuarea cercetării acesteia. Tematica despre creier și neuroștiință e o sursă de cercetare înaltă din care nu pot absenta medici specializați în psihiatrie, în neurochirurgie, a căror expertiză este esențială pentru concluzii temeinice și sigure.

**LITERATURĂ. PROZĂ. ESEU. POEZIE.
CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ.
TRADUCERI**

Șerban Foarță, poet, publicist, traducător, Timișoara

FRINGILLA CŒLEBS

Mică pasăre (în)cântătoare, cu cioc conic, penaj gri-albastru sau brun-roșcat, și cu, pe aripă, o dungă albă. Aceasta-i cinteza și se obține prin sinteza căreia-i imită mai toate sonurile componente: – inteză cu excepția celui dintâi, un c(i) lesne convertibil, însă, în s-ul incipient al termenului (urmuzian) sinteză !

MADRIGAL

Soră Louise Vanaen de Voringhem
(spre-a vorbi,-ntr-o doară, ca Rimbaud),
Ariadna deapănă un ghem
cu prea-subțiratic fir bordo.
Degetul al patrulea, nu dreptul,
cine i-l încercuie cu el,
are să-și câștige, astfel, dreptul
să-i sărute singurul inel.

Paul Claudel

BALADĂ

Misiții din Tyr și aceia ce, astăzi, pe apă, în mari daravele mecanice, nu cunosc somnul,
Cei încă-nsoțiți, grație aripii unui stingher pescăruș, de batistele,-n urmă, rămase pe chei,
Aceia pe care pogonul, nici sfoara de vie, nu-i mai încăpeau, dar asupra Americii altă părere-avea
dl...,

Călătoria, cei câți, fără-ntors, o încep, dar și fără' să ajungă vreodată la capătul ei,
Toți acești veșnic flămânzi ai distanței, când marea, ea însăși, acum li-i servită, – poți spune că n-ò
vor găsi mai prejos decât zilnicul terci?

Ajunge ca ursul să-i dea de gust mierii, spre-a nu-și mai desprinde din cleiul ei botul:

De fund, nu e lesne să-i dai, dar poți, baremi, să-ncerci.

Să treci de-ntîia-nghițitură,-i totul.

Mari echipaje de nave torpilate,-ntreg numele membrilor cărora,-n urmă, la rubrica morți se înscrie,
Cetăți plutitoare, ce nici nu-ți dai seama de-a fund când s-au dus,

Năvodari oficioși patrulând..., damblagii submarine-sicrie...

Și tot ce, de-a valma, devarsă un supertransport când se-ntoarce cu burta în sus, –

Pentru ei toți, datoria-i aceasta,-mprejur-le,-n chipul inelului zării.

Marea, ea însăși, spre ei se urnește; nici gând să-ți mai dibui fâgașul de-a-notul,

Ce-ți mai rămâne,-i să faci gura largă, lăsându-te-n voia deplină a mării.

Să treci de-ntâia-nghițitură,-i totul.

Ce-și vor fi zis călătorii, în panica nopții din urmă, pe mari transatlantice, oare, din câte-i mai bine să
nù zică,

În zorile vagi ale ultimei zile, când „Ne scufundăm!” fără-firul a zis,

Pe când emigranții la clasa a III-a făceau, cu sfială, o brumă de muzică,

În vreme ce marea,-n salon, prin hublouri, mereu se vedea ridicându-se și recăzând în abis?

„Cele ce-au fost părăsite o dată, ce loc să-și mai afle în inima ta?

Cine vieța-i de-a-n cap ar mai lua-o, când ea e sfârșită cu totul?

A-i regăsi pe cei dragi este bine; mai-binele, însă,-i să poți a-i uita:

Să treci de-ntâia-nghițitură,-i totul.

Închinare

Singură marea, de jur-împrejur, numai ea,-naintând și dând iar înapoi!

Adio cu spinul din inimă, veșnic, și zilele mici, măsurate cu cotul!

Nimic, decât veșnica mare de-apururi și, deopotrivă, de-odată, ea, marea, – și,-n sânul ei, noi!

Să treci de-ntâia-nghițitură,-i totul.

În larg, ianuarie 1917

Paharul

Ion Mureșan, poet, Cluj-Napoca

E o noapte feerică. Luna tremură galbenă și rotundă în pahar.
Îmi bag degetul în pahar. Apoi îmi bag mâna până la cot în pahar.
Apoi îmi bag mâna până la umăr în pahar.
Vodca e rece ca gheața.
Pe fundul paharului este o lespede mare de piatră.
Mai sunt frunze moarte și rădăcini negre.
Mai este o cizmă de cauciuc spartă.
Pe fundul paharului mai este o sobă ruginită.
Îmi bag capul în pahar. Vodca e rece ca gheața!
Deschid ochii în pahar. În pahar văd bine și fără ochelari.
Zic: totu-i vis și armonie!
Lespedea de piatră este albă cu vinișoare roșii.
Acum văd dihania. Acum o aud cum toarce molcom ca o pisică.
Îi văd picioarele albastre. Îi văd coada grozavă, ieșind de sub lespede de piatră.
Lângă lespede de piatră curge un izvorăș limpede. El susură cristalin peste pietricele.
În jurul lui, iarba e veșnic verde. În iarbă cresc flori gingașe.
În izvorăș înoată copii mici cât păpușile. Ei înoată cu mișcări uluitor de iuți.
Ei înoată îmbrăcați în rochițe și cămășuțe și pantalonași în culori vesele.
Sunt îngerașii de pahar. Îngerașii de pahar nu mușcă și nu fac rău nimănui.
Îmi vine să vomit de milă. Îmi vine să vomit de tristețe.
Îmi vine să vomit gândind că aș putea să înghit un îngeraș de pahar.
Îmi vine să plâng la gândul că el ar fi, brusc, foarte singur,
să plâng la gândul că el ar plânge toată noaptea cu sughițuri în mine,
să plâng la gândul că el ar putea cânta în mine cântece de la grădiniță.
El ar putea cânta cu voce subțirică – vine, vine primăvara!
Cu unghiile-nfpte în spinarea dihaniei, cobor spre fundul paharului.
Acolo e o lespede de piatră cu vinișoare roșii.
Acum stau lungit pe lespede de piatră cu vinișoare roșii.
Departe, în pahar, latră un câine. E toamnă. E ziua eclipsei.

Luna rotundă și galbenă tremură-n pahar.
Printr-un ciob de sticlă, afumat cu lumânarea, văd cum un muscoi negru trece peste bec.
Cu unghiile-nfpte în spinarea dihaniei, îi trag capul de sub piatră.
Spinarea ei grozavă șerpuiește ca trenul printre munți.
Cu unghiile trag locomotiva dihaniei de sub lespede de piatră.
Îngerașii de pahar se prind de mânuțe și cuminți dansează în cerc.
Îngerașii de pahar dansează și cântă în jurul nostru.
Totu-i vis și armonie!
Dihania are un ochi al mamei și-un ochi al tatei.
În pahar văd bine și fără ochelari.
Citesc în ochiul mamei: Mă, copile, când o să-ți bagi tu mințile-n cap?
Citesc în ochiul tatei: Mă, copile, când o să-ți bagi tu mințile-n cap?
Paharul se strânge ca un cerc de fier în jurul frunții mele.
Doar... capul mi se lovește de pereți: unu-doi, unu-doi.
Îngerașul de pahar, de durere, plânge cu sughițuri.
Îngerașul de pahar cântă-n mine cu o voce subțirică:
Vine, vine primăvara!
Totu-i vis și armonie.

Eram foarte trist, căci eram mahmur.

Eram în starea aceea în care omul e casant, e ca de sticlă,
încât se vede tot ce are în el și ca într-un acvariu
se vede un nenorocit de peștișor,
care e sufletul lui.
Iar aerul e tare ca piatra, încât, dacă faci mișcări bruște,
riști să ți se spargă o mână,
riști să ți se spargă un picior și
să ți se spargă capul în mii de cioburi.
Sigur că eram foarte trist,
căci nimeni nu voia să-mi spună unde merg eu
și ce caut eu, cu noaptea în cap, în tren.
Iar controlorul de bilete m-a repezit,
pe motiv că, dacă tot am bilet, să-l las dracului în pace și
să nu-l mai bat la cap cu prostiile mele.
Așa că mi-am amintit vorbele mamei:
„Când nu știi cum să te porți,

trage cu coada ochiului la ceilalți și fă cum fac ei!”
Așa că am șters geamul cu mâneca hainei
și am privit și eu pe fereastră:
cerul era luminos și jignitor.
Și treceam pe lângă o câmpie ninsă, strălucitoare,
departe de orice așezare omenească.
Iar în mijlocul ei era o femeie ce mergea spre un deal îndepărtat.
Mergea spre un deal pustiu, mergea prin zăpadă,
poticnindu-se și mergea oarecum șerpuit.
Și m-a durut că nu o înțeleg:
că ce să caute ea pe o câmpie ninsă, strălucitoare,
mergând prin zăpadă, oarecum șerpuit, spre un deal
îndepărtat și pustiu și departe de orice așezare omenească?
Iar controlorul de bilete m-a bătut pe umăr și a zis
să vorbesc mai încet.
Dar eu am început să caut înfrigurat în mintea mea
un gând al meu care să ocupe mintea ei,
ca să avem un cap în comun,
ca și cum am fi două apartamente cu bucătărie comună.
Iar mintea mea era pustie și era ca un deal pustiu și îndepărtat,
dincolo de o câmpie strălucitoare:
nimic înălțător în mintea mea, nimic de folos cuiva.
Atunci ea s-a oprit și a privit spre tren și a făcut cu mâna:
ca un salut prudent și resemnat și plin de milă:
că ce să caut eu în trenu-acela care se poticnea
și mergea oarecum șerpuit, departe de orice așezare omenească,
pe lângă o câmpie înzăpezită și strălucitoare,
înspre un deal pustiu și îndepărtat?
Și controlorul de bilete m-a bătut pe umăr
și a zis să vorbesc mai încet.

Eu știu să mă prefac că sunt fericit.

Iată cum procedez:
privirile mele sunt două tuburi lungi de sticlă,
dar eu privesc pe lângă privirile mele.
Mă ustură ochii,

capul mi se umflă ca o baniță.

Abia întrezăresc lucrurile din apropiere:

sticla de vodcă de pe masă o văd ca prin ceață.

văd ca prin ceață mâna mea care se întinde
spre sticla de vodcă.

Văd pe fereastră nukul uriaș cum se face mic și intră
cu coroana lui masivă și cu trunchiul lui gros și cenușiu
în mesteacănul subțire și alb de lângă el, și nu mai iese.

Văd clădirile cum intră unele în altele și nu mai ies:

blocul vecin intră cu totul în blocul meu astfel că
prin camera mea trec paturi răvășite cu femei care gem sub bărbați,
mese de bucătărie plutesc prin aer și cu coatele rezemate de tăblia lor
stau bărbați care înjură și mănâncă fără încetare,
căzi de baie trec ca bărcile pe covorul meu,
și în ele copii grăsuți dau din mânuțe
și-mi stropesc cu apă și spumă roză coala albă de hârtie pe care scriu...

Toți intră în pereții camerei mele și nu mai ies.

Dar văd foarte limpede locuri îndepărtate:

luminișuri însozite, luminișuri de staniol în mijlocul pădurilor,
și păsări mici și albastre scot triluri asurzitoare pe ramuri.

Stâlpi scheletici și argintii de înaltă tensiune pe coamele arse ale dealurilor,
pășuni întinse pe care pasc turme de capre,

văd o livadă și o domnișoară de lemn alb, cu ochelari

ca niște pete de sânge peste ochi,

întinsă în pielea goală într-un hamac

și un bărbat care aduce într-un coș de nuiete mere roșii și galbene

și o acoperă încât acum nu i se mai vede decât capul de sub mere

și sfârcurile sânilor ce ies dintre mere ca niște codițe de măr.

Și zgomotele mari intră în zgomotele mici

și cântecele mari intră în cântecele mici

și nu mai ies de acolo.

Încât se face o mare liniște.

Acum, brusc, nu știu de ce, nu mai sunt fericit.

Toate lucrurile sunt

la locul lor.

plânge în pumni plânge în pumnii ei ficși...

Nicolae Tzone, poet, București

plânge în pumni plânge în pumnii ei ficși
 în pumnii ei sfîncși capodopera
 apa nu se face vin în pumnii tăi decât dacă ești iisus
 decât dacă scrii capodopere
 cu pumnii plini ochi cu vin roșu în piața romană
 cetățenii își fac cruce peste cruce le e frică de mine
 iisus îmi dă să bea din pumnii lui apa transformată în vin
 beau apăvin din pumnii lui iisus
 de mîna mă ține strîns ca o fiică
 o capodoperă

pentru moartea mea s-au făcut și nu pentru moartea faraonului piramidele

Nicolae Tzone, poet, București

pentru moartea mea s-au făcut și nu pentru moartea
 faraonului piramidele
 și nisipul în valuri și furtunile din deșerturile egiptului
 pentru moartea mea au fost făcute
 și nu pentru moartea faraonului
 și biblioteca din alexandria din vina mea a fost arsă
 și nu din vina soldaților romani neștiutori de blîndețe
 și îngăduință dar desăvârșiți știutori de sabie
 și mușcătura neiertătoare de viperă nu cleopatrei
 ci mie mi-era destinată dar mama mea a uitat
 ca de atâtea ori în decursul mileniilor să mă nască
 la termen și probabil că de asta m-a născut băiat
 și nu fată ca să nu aflu niciodată gustul de sulf
 al otrăvii

pentru memoria mea de altminteri nu este o taină
 chiar eu singur mi-am construit piramidele
eu și numai eu am cărat piatră cu piatră și am așezat
 piatră peste piatră până la ultima cea de deasupra
 de tot cea din vârful vârfului de lângă cer
mâncam o singură dată pe zi nu un vulture cum poate
s-ar fi convenit ci vreuna din pietre o tocam mărunț
între dinți și-o înghițeam înfometat până la ultima
picătură de praf pentru că apa nilului era în genere
foarte puțină nu beam apa nilului ci-mi beam
sudoarea care în valuri curgea de pe omoplați
de pe ceafă și coaste iar dacă se-ntâmpla ca setea
să fie peste măsură de mare deseori îmi beam
sângele dar nu tot mai lăsam o parte din el
pentru sămânță pentru reînviere și înmulțire

numai că faraonul a fost mai parșiv a fost mai viclean
 a făcut ce-a făcut și a murit înaintea mea
puteam oare eu poet și soldat cu frica zeului în oase
să-l las să-l sfărtece hienele să-l las să fie înmormântat
doar în mormânt de nisip să vină orice hoț de morminte
să-l dezgolească noaptea pe furiș și să-i fure coroana
sabia sulita și diamantele împreună cu care
conform cutumelor urma să fie înmormântat

tocmai terminasem de înălțat prima piramidă tocmai
îmi terminasem de cioplit patul de piatră în adâncul ei
tocmai alungasem orice urmă de umezeală
alegând-o și despărțind-o de umbra cea clară
tocmai așezasem în miezul tainic al piramidei
răcoarea cea vie și veșnică tocmai aruncasem
pentru totdeauna orice urmă de mucegai
în zăpușeala de-afară când au sunat trâmbițele
când au răsunat tobele când s-a răspîndit vestea
că faraonul cel socotit nemuritor
 tocmai murise

abia atunci am înțeles de ce mama mea nu mă născuse
pe mine faraonul egiptului

abia atunci am înțeles de ce mama mea mă născuse
în cel mai bun timp astfel încât să nu mor nici
mai înainte decât se cuvine dar nici foarte foarte
târziu când moartea devine cumplită lipsă de sens
inutilă înșelăciune a zeului care știe tot
și-atunci am chemat poporul egiptului și i-am spus
puneți-l pe faraonul mort în mormântul meu
e cel mai bun mormânt imaginat de o minte
de om vreodată

înțelepții egiptului au vizitat vizuina desăvârșită
au probat tăria pietrei din pereții piramidei
da au zis aici totul este fără de moarte
și l-au pus pe faraon în locul meu în mormântul
pe care singur mi-l construisem

am luat firește după aceea totul de la capăt
am ales un alt loc în pustiu am cărat alte pietre
și alte pietre și le-am așezat una peste alta
până sus lângă cer
nu știu câți ani au trecut culmea era că munca în piatră
și în nisip mă ținuse tânăr puternic
am terminat noul locaș am dus la bun sfârșit
piramida măreață puteam de-acum muri fără grijă
dar chiar de acolo din adâncul pământului
din adâncul egiptului am auzit sunând trâmbițele
am auzit răsunând tobele
faraonul egiptului iarăși mă păcălise iarăși fusese
mai viclean decât mine se grăbise să moară
temându-se nu care cumva să mor eu înaintea lui
să nu fiu eu îngropat în piramida cea nouă
cu mult mai frumoasă cu mult mai răcoroasă
decât cea dinainte

POEME PENTRU IANCU

Nicolae Nicoară-Horia, poet, Arad

Aș vrea Poemul pedestal să-ți fie...

De câtă vreme mâna mea te scrie,
Iancule-Avram, ce sfântă mi-e povara,
Aș vrea Poemul pedestal să-ți fie
În Munții din Apus și-n toată Țara!

Și-așa mă simt de **Dorul** tău pătruns
Întru Lucrarea care mi-a fost dată,
Din Duhul ei nu știu unde-am ajuns,
Dar nu voi săvârși-o niciodată!

Se surpă-n mine timpul ca un hău
Și sufletul în **Testament** mă duce,
Când Dumnezeu a pus pe chipul tău
Durerea Celui răstignit pe cruce!

Durerea Lui și-a ta e-atât de vie,
Nu-și află vindecare pe pământ!
Aș vrea Poemul pedestal să-ți fie,
Să nu te scoată nimeni din cuvânt,

Să nu te scoată nimeni din Ardealul
Ce ți-a fost Leagăn și mormânt fidel,
Poemul meu să-ți fie pedestalul
Cu toată Veșnicia scrisă-n el!

Să te mai naști odată...

1824-2024

Iancule Avram, fecior de Moți,
Sufletul meu se roagă pentru tine,
Să te mai naști odată nu mai poți,
Îngerul știe Nașterea când vine...

Dar e nevoie, ce nevoie sfântă!
Dumnezeu mi-ascultă Ruga dreaptă,
Cu „furtuna” să te iei la trântă
De când la Vidra leagănul te-așteaptă!

Noi până când să mai avem răbdare
Să te-așteptăm din lacrimă cuminți?
Maria, maica ta, nici ea nu are
Odihnă-n cer, acolo printre sfinți.

Ce risipiți suntem! Cine ne-adună?
Destul prin Viață ne târâm pe brânci,
„Nu-i bună-orânduiala, nu e bună,”
Cât Adevăr e-n vorbele de-atunci!

Nu-i fericită Națiunea, nu,
Nici Neamul tău nu-i fericit defel,
Nu-i fericit nici fluierul, nici tu
Din Dorul cel de-a pururea rebel...

În suflete ne ești atât de viu!
Iancule Avram, fecior de Moți,
Se face în cuvânt tot mai târziu,
Din somnul cel de moarte să ne scoți,

Iar spre Câmpia fără de hotare,
Să curgă iarăși Moții tăi șuvoi,
„Iancule mare, Bravule tare,”
Dumnezeu din cer este cu noi!

Nu-mi puneți chip străin...

Nu-mi puneți chip ce nu mi se cuvine,
În el nu-ncap sufletul ce-l port,
La vremea dată Iancu iarăși vine,
Cel dinspre-Adevăr nu este mort!

Din marginea durerii celor mulți,
Când i-a fost tânăr trupul, pământesc
Și fulgera cu lancea peste Munți,
L-a-nvrednicit cu pana Iscovescu.

Izgonit am fost precum Adam
Și despărțit ca un păstor de turmă,
E singurul portret pe care-l am
Din dorul cel dintâi și de pe urmă,

Unicul Dor, singura mea avere,
Pe care mi-a lăsat-o Cel de sus,
Nu-mi puneți chip străin peste durere,
Nici vorbele pe care nu le-am spus...

Amintirea Iancului...

Amintirea Iancului nu uită să doară,
Ce vie din fluier e Lacrima lui!

Același suflet și azi înfioară
Pădurile mele din Munții Apusului...

L-am văzut azi-noapte trecând pe furiș
„Truditul soare”, spre ziua de mâine,
Pe prispa aceea, la Baia de Criș,
Ce flămând e mirosul de pâine!

Nu-i nimeni în stare, oricât încercați
Să îi oprească Dorul din cale,
El nu-i cerșetor, să nu-i alungați
Din Testament cuvintele sale!

Învățați-le dar pe dinafară,
Ele nu pot fi rupte-n dărațe,
Amintirea Iancului nu uită să doară,
Veșnică fi-va dintre silabe!

M-am visat cu Iancu...

M-am visat cu Iancu, era prin Zarand
Și cânta din fluier Doina lui de jale,
Ce durere sfântă! Și de-atunci mă ard
Pe obrazul Clipei, lacrimile sale...

Murmura pădurea în genunchi pe creste,
Îi purta amarul Râul cu tumult,
Crăișorul nostru! Doamne, ce poveste,
Nu-mi ajunge-o viață-ntreagă s-o ascult!

.....
Nu-i fericit neamul, țara-i parcă-n bernă,
M-am visat cu Iancu, s-au năruit toate,
Vise și speranțe, truda lui eternă,
Unde-i Testamentul? Unde ești dreptate?

Despre ascuțita nostalgie

Astăzi

E despre ascuțita nostalgie a verii –

Dor tăind în piept în viscere

Și în zori –

Și parcă totul e searbăd

Și am uitat semnul

cerșind ca un orb lumina

și dragostea

*

Aș vrea să pot păstra doar arta mea

Și arderi neconținute –

Astăzi insula mea fiind un vulcan

Care mocnește neuitându-mă

Un vulcan frumos negru cu irizații plumburii

Puternic înalt

Ochii și inima mea

Locuind acolo în el –

Cu singură vietate o plantă

De ferigă amplă în umbra mea

Așteptând

*

În vara anului doi

anul numărat după ce nu a mai fost nimic

aiđoma –

florile albe au erupt deschizându-se în cupe
albe

așteptând cuprinderea

unor translucide mâini și a sânilor mei albi

sticloși și ei în cornul lunii

umerii au luat forma pietrei șlefuite îndelung

coapsele strânse așteptând procrearea

iar brațele închise pe corp înlănțuind albul
cărni

gura tace mușcată de gânduri

ochii ard mocnit

dorința-i gata –

vară a florii și a cărni albe

plecate pe insula

în care mi-am despletit corpul și mi-am

împletit

părul cu panglici negre

într-o cărare de umbre

Definiție a inimii-organ

Inima mea – o flacără ce tresaltă

și se întoarce în

ardere

bate și răzbate cerurile

dintre noi – pasăre

roșie albastră grea sau

întunecată

inima mea (a ta fiind)

din apă de mare și de orizont

din sare și sânge –

emoție lichidă a cărni

crescută în colivia dragostei

în semn de corp

desen în sepia pe hârtia albă

vinul curs din cer spre pământ
arzând şuvoaie (în mansardă
de miercuri)

inima mea – mâinile de zeu
ce ne văd şi absorb

Parfois

Uneori iubirea ia alt gust
Ating albastrul cerului gurii
Limba are plânsul de ploi de salivă de rouă
Degust dulce-amarul clipei
Ling mierea uitucă a pielii
Ambrozia buzelor tale în picuri
Degetele-amprente sunt sărate grăbite
Ochii, da ochii, au gustul strălucitor
Priviri alunecând pe valuri
Umărul e mireasmă de nuc înverzit pe limbă
Genunchiul e miez de sâmburi copti pe nisip
Glezna e fruct tare
Totul fiind tu – aşezat pe o tavă a verii în mine
Purtat în cămaşa dragostei
Rai de dat

Mă gândeam să îţi ofer paradisul
Colţul gurii mele de rai
Şi grădina devenită în mine

*

Împachetez totul în foi subţiri
De pleoape roz-vineţii cu irizaţii de nesomn
Leg totul cu fire de stare de vis şi dorinţe lungi
Ca genele mele când se închid
Închipuindu-te aproape

*

Şi când cred că totul e gata
Aaug semn de mine
De pe sâni, gât şi coapse

Lăsând fereastra inimii deschisă
Ea să respire în tine
Apoi pun totul sub timp
Între pagini
Cuvinte
Sensuri
Adunări
Descrieri
Adăugiri
Pene căzute din colivia
Acum fără corp

Umărul copt

Să îl iubeşti
Spun inimii încălzite
Să îl iubeşti?
Întreb cerul gurii şi buzele muşcate
Să îl iubesc?
Gândind la carnea plesnind pe sânul plin de
strângeri
Să fie iubit?
Dinţii mei i-au gustat umărul copt ca un măr
Nările mele au primit mireasma de mire
Mâinile au năvălit pe corpul statuii şi marmura
a tresărit
Îl voi iubi?
Inima e în mâini, zâmbeşte albastru
Acum-astfel
Mâine-altfel

Într-o zi

Duminica în dimineaţa de astăzi
Dintr-o altă zi a fiinţei
Dintr-o vară trecută doar în ochii noştri –

Curcubeu

În toamnă începută în noi

Tous les midis d'amour... oh, da!

Ele au fost și sunt ale noastre toate pline-pline

Mult bun cald fierbinte

Cuvintele ne însoțesc în alții despre noi

Regăsire și reînviere –

Și cum e această câmpie a desfătării

Cum ochiul cu care mă poți vedea

E ochiul meu verde de acum

Desprinderea în celălalt fiind capătul

De care apucăm dorința

Și o curgem în noi

Sunt ca o mireasă oarbă acum

În tine văzând forma apei din mine

Apa și cerul albastru intens

Ca însăși respirația pe care o descătușăm din
clepsidra

Aievea

Câmpia e-un deal ascuțit acum

Lângă el curg cu privirea dezbrăcată în tine

Suntem noi doi și suntem față în față

Și între noi cărarea de pământ alb

Cubul- Cuib

Nisipul era închegat în clepsidre

Cu noi ea Galateea distanțând în fire materia –

Carnea ei era crudă și udă și albă

Și devenea strălucitoare

Cum timpul sub tălpile noastre

Pământ albicios fiind – argila prin noi a ființei
iubite de zei

Când ne împleteam trupurile

Gândul încă nu mergea în depărtări

Era orizont lichid

Iar piatra era acolo - dincolo mă aștepta –

Cubul-cuib ne ținea strâns

Legăți în el

Așteptând să ne elibereze încet

Să ne lase să pășim

În anotimpul după-amiezii calde și albe

Înnodam din noi bucăți dăltuite cu sens – cu
însemn

Cald era și umărul tău

Ținându-mă

Măinile din sărut au desprins părți de calcar ud

-

Pragul fusese trecut

Forma devenise una

Aceea

I-am pus soclul și am ieșit din ea –

Cu mâinile aspre cuprinzând

Iubirea ca pe o un corp proaspăt cioplit

Forma urlă în mers neștiut nouă

Limbile ei apasă cerul a dizlocare –

Timpul nu mai ieșea

Nu mai intra

Refuzând supunerea

Cu noi rostogolindu-se

În alt miez al facerii și desfacerii

Două broșe

Ildikó Gáboş Foarță, scriitoare, traducătoare, Timișoara

Până la urmă nu s-a mai dus la vernisaj. Se făcuse târziu, afară, o căldură sufocantă, în ea, o durere de cap, amețală, vedere dublă, reflux gastro-esofagian, dureri articulare șold stâng. Deși numai cinci simptome de pe scala de la unu (poți orice) la zece (ești varză), adică *jumătate*, efortul ar fi fost prea mare. Și nici motivație n-avea, în afară de aceea de a o epata pe fosta amantă a lui bărbatu-su, care cu siguranță urma să vină cu noul ei amant suspus pentru ca, la rândul ei, să-i epateze pe toți ceilalți. Cerc vicios de epatări.

Dar înainte de toate: duș, îmbrăcat, machiaj cu mare grijă, tocuri, eșarfă, parfum, așteptare la taxi, ca întotdeauna în orele de vârf. Iar acolo, discursuri, oficialități, profesori, studenți, artiști, snobi, pișcotari. Cine cu cine, cine despre cine, cine pe cine. După ce a derulat mental toate aceste inconveniente, convingându-se de inutilitatea plecării și simțindu-se pe deplin justificată, se lăsă pe spate în balansoarul vechi, ușor scârțâit, privind pe fereastră la bradul înalt și des din fața casei, adus ca puiet, bine împachetat în pământ negru și umed, direct din pădurea de la Tușnad, cu vreo treizeci de ani în urmă.

*

Două fete și o femeie corpulentă, între două vârste, cu zâmbet blajin, înaintea unei tarabe de bălci, scormonind în coșulețele de rafie pline cu brățări late din piele împletită, șiraguri din mărgelile de sticlă colorată, broșe, medalioane și insigne de tablă lucitoare cu Sfânta Fecioară sau cu inscripția *Tusnádi emlék*, agrafe de păr și alte nimicuri atrăgătoare pentru vilegiaturiști. Fetele, una grăsuță, cu ochelari și sașie, îmbrăcată cuminte într-o rochiță albă și spumoasă, cu volănașe, iar în picioare cu pantofi negri de lac cu cataramă, cealaltă, slabă, arsă de soare, în pantaloni scurți, tricou și șlapi de plastic, tăcute și cuviincioase, se uită cu jind la comorile înșirate pe masa din lemn necioplît, noduros pe alocuri, apoi rugător la femeie.

– Hai, alegeți-vă ce vreți, că m-ați prins în toane bune!

Ochelarista își alege o broșă, un păun, un minunat păun, cu pieptul din email galben și coada răsfirată evantai, neagră, bătută cu pietricele transparente, sclipind în toate culorile curcubeului, curat diamant, ce mai.

Cealaltă, băiețoasa, deși cu un an mai mare, își alege tot o broșă, un cățeluș alb culcat cu botul pe labe, din ceramică, având în chip de ochi două mărgele minuscule, negre. Femeia blajină, bunica ei și mătușa celeilalte, înregistrează cu un zâmbet alegerea lor, plătește, le prinde broșele de piept, apoi toate trei se îndreaptă vesele spre toneta cu vată de zahăr pufos și roz. Volănașele rochiței albe par că freamătă somptuos pe trupul la fel de pufos și roz al ochelaristei, în timp ce pășește alene, cu spatele drept și capul ridicat, imaginându-se regina balului unde frumosul prinț tocmai fusese fermecat de strălucirea magică a diamantelor de la pieptul ei, îndrăgostindu-se mortal de ea, apoi o puse-n șa și au zburat așa

până la capătul lumii, ba chiar mai departe, și au trăit fericiți până la adânci bătrâneți. Pulpele celeilalte, subțiri și bronzate, pline de vânătăi și zgârieturi, saltă neastâmpărate, pesemne se crede o cățelușă mică și albă, cu ochi negri ca două mărgele, aleargând fericită prin verdele unui lan plin de maci.

*

Pentru o clipă strânge în palmele-i umede micuța broșă, cu galbenul de-a binelea pălit de timp, însă numai o pietricică lipsă, restul păstrându-și încă fala de odinioară, o pune înapoi în cutia de carton zdrențuită pe alocuri și, cu un oftat greu, închide sertarul.

TOAMNA KILOMETRILOR DE SUFLET PARCURS

Dumitru Ichim, poet, eseist, Canada

Ca și vârsta omului și anotimpurile au partea lor carosabilă de circulație a subiectivului. Filosofic orice lucru este și nu este. Obiectivul de sesizare, de percepere a unui lucru, sau a unui fenomen mergând paralel și câștigând în adâncirea de sens a lor, prin ceea ce nu se vede, ceea ce scapă simțurilor noastre care s-ar părea că percep întreaga realitate a unui lucru sau fenomen. Lumea fără om își pierde etimologia din lumen=lumină și îi lipsește participarea la sensul și cauzalitatea ei. Lucrurile și fenomenele ei sunt obiective și ca obiecte pot fi asemănate ca o vioară și un arcuș care pot fi cântărite, măsurate, apreciate, comparate dar nu pot din punct de vedere obiectiv să ajungă la realitatea deplină a ceva care scapă ca un șoricel ce nu se lasă prins de legea cauzalității. Un meșter a tăiat coada de la iapă și a făcut un arcuș, un obiect, o realitate materială care nu poate fi negată. La fel cu vioara. Alt meșter a tăiat copacul și a întocmit un obiect minunat la privire și atât. However, obiectele și fenomenele lumii, oare de ce numai prin om ajung la realitatea deplină, în care obiectivitatea lumii e subiectivizată prin transcenderea cauzalității? Pentru că omul e

lumină care are prototip nu lumina astrelor, ci Lumina necreată. Este lumină întrupată în cuvânt. Prin el totul este viu, piatra este piatră și nu mai este piatră, pasărea e pasăre și nu mai e pasăre, arcușul și vioara sunt arcuș și vioară și nu mai sunt numai arcuș și vioară. Prin subiectul omului, care este iubirea, frumusețea și libertatea lor, totul din jur își plinesc prin om adevărata realitate. Cauza se identifică prin iubirea transubiectivizantă a Spiritului Sfânt. Astfel taina transcauzată a luminii, întruparea ei în cuvânt, o vedem în metafora flăcărilor Spiritului rusalin, flăcări ale Rugului Aprins. Lumea care ar apărea ca realitate precum un inventar de vechituri într-o magazie părăsită, prin lumina arhetipului care conectează spiritul uman cu spiritul treimic. Prin el omului i se oferă în manuscris lumea miriadelor de cuvinte din care este alcătuită să le citească, iar citindu-le cuvintele capătă sensul creației lor, de ce au fost scrise dacă nu ar fi omul să le citească? Lumea acest POEM MAN-GOD folosind titlul lui Maria Valtorta este o vioară și un arcuș în tot ce vedem înconjurându-ne. Toate sunt cuvinte sensibilizate, plasticizate cum ar spune Maxim Mărturisitorul, cuvinte ale Cuvântului. Obiectele și fenomenele lumii au obiectivitatea

lor, dar realitatea deplină o câștigă prin spiritul uman care le dă sens și le cuprinde, nelăsându-se cuprins. Frumusețea, de care ne vorbește Dostoievky, că poate să ne mântuiască este exact această pârghie a spiritului, frumusețea ca realitate obiectivă putînd fi rezolvată prin niște ecuații matematice, dar frumusețea în sine e cu totul altceva. Numai cu spiritul plin de iubire poți pătrunde frumusețea ca o citire a unei partituri muzicale. Ea e cântec și aș îndrăzni să folosesc pentru ea cuvîntul descântec care te încântă prin ceea ce nu este. Acea prepoziție românească DE+SPRE, care pusă înaintea arcușului de vioară, din coadă de iapă face arcuș, iar din arcuș bordeiul de taină al dumnezeirii. Faptul că pe acesta nu putem să-l cunoaștem, să-l definim, nu înseamnă că nu există. Întrebați fiecare încântare și descântare și vezi ajunge la obiect, la ghinda sfântă a tuturor lucrurilor care au ca măsură pe SPRE, frumusețea care ne face liberi, liberi de și liberi spre. Nu există altă măsură a tuturor lucrurilor decât lumina, iar lumina lor este omul, pentru că numai omul este iubirea care dă viață. Cu cât iubești mai mult cu atât omenitatea ta se îndumnezeiește îndumnezeind la rîndul ei sensul dintru început al creației. Iubește și vei fi liber, fii liber și vei scăpa de toate cătușile devenind nu supraomul căutat de toate ismele politice, ci omul adevărat care fiind lumină este capabil să dăruiască și aproapelui iubire, la rîndul lui primind și îmbogățindu-se la infinit prin acceptarea luminii celuiilalt. Obiectul existențialismului nu poate să se ridice deasupra materiei, ca

existență a realității absolute, pentru că omul nu există, ci omul ESTE. El este ființă și prin iubirea lui ființează întregul univers care este spre om și nu deasupra lui. La crearea Evei Dumnezeu a avut ca model, ca prototip, frumusețea femeii ajunsă la sublimul perfecțiunii prin Născătoarea de Dumnezeu și Maica Luminii.

Numai prin personalitatea câștigată sacralitatea verbului A FI omul dă lumii sensul pierdut al luminii. Omul prin iubirea lui o înființează din nou, transubiectivizîndu-o. Obiectul obiectului nu mai rămîne obiectul, ci devine treaptă de transcendere a realității, în cea de cuvînt spre Cuvînt. Omul dă naturii din iubirea lui personalizîndu-i frățietatea din aceeași partitură, care nu poate fi decât partitura cui?

A exemplifica lucruri atît de complexe printr-o metaforă ar însemna să ne orientăm spre cea mai perfectă figură geometrică, și anume cercul. Ca obiect nu-i negăm toate însușirile câștigate de ochi, sau de calcul. El este paradigma lumii văzute: e rotund, are un centru, are o rază (a nu se confunda cu das Razzia), o circumferință (circum+scribere=a scrie pe rotund), și ca ofițer pe epoleții rotunzi are 360 de grade. La poarta lui stă pi care cu fratele lui geamăn te poate duce la infinit cu povestea lui 3,14. Ca unghi radian are în ADN-ul lui ceva din încăpățănarea lui de a măsura cu lumina razei. Cercul este și simbolul libertății, întotdeauna cisma cerându-i supunerea, dar și încăpățănarea cugetătorului iubitor de Sophia: Noli tangere circulos meos!

Interesant cum e văzută această Sophie din afara cercului ca perfecțiune pe care aş pune-o în ghilimele. Pentru mine adevărata perfecțiune este cea de a fi liber, a fi tu însuți, propria ta trăsură a inimii. Întâmplător am dat de filosofia actorului și regizorului australian Bob Marley. Asemănările lui că nicio perfecțiune nu e de nota 10, nu ne miră, că zice el că nici luna nu-i perfectă că are cratere, că marea cât apare ea de frumoasă e plină de apă sărată și adâncuri întunecate etc. etc. Dar are un final fantastic, cu adevărat de om înțelept. El face diferența între grâu și tărață sfătuindu-ne de drumul perfecțiunii zicând să renunțăm la un superlativ ireal, ci mai bine și mai înțelept e să încetezi a mai căuta să fii perfect și, mai degrabă, caută să fii liber și trăiește, făcând ceea ce îți place, fără ca să vrei să impresionezi pe ceilalți.

Fiecare lucru și fenomen au un domeniu al lor special și atenție la perfecțiunea cercului care ar putea să te încercuiască. Dincolo de figura de stil, pentru noi cercul este citit ca o hartă, dar din exteriorul ei. Omul de știință de cele mai multe ori, pornește singur, sau în formă de unghi, de la un centru despre care nu știi dacă e cauză, cauzat sau căzuitor, și merge și merge, habar nu are că merge pe o rază și cu precizie ajunge la circumferință, din care nu mai poate ieși ca dintr-un butoi cu varză murată. De unde și aroganța acră a științifismului de a defini întreaga lume. Ori aici apare problema. A defini înseamnă a cuprinde, iar a cuprinde se face prin

îmbrățișare. Pentru a îmbrățișa o fată frumoasă, nu e de ajuns să stai în butoiul sentimentelor, ci să ieși în afara ta, în afara cercului. Și când ai ajuns la dragoste și la poemul îmbrățișării începi să percepi lumea din afara ei. Cu cât zbori mai mult în afara ta spre cerul dragostei ei cu atât mai mult te adâncești în abisurile divinului, pentru că dragostea e alt nume al omului care se îndumnezeiește prin îndrăgostirea de altul/alta. Apare o altă viziune cosmică a lumii. Spre deosebire de omul de știință care posedă centrul cercului, dar de la care pleacă așa, ca dintr-o gară pustie, cel plin de dragoste se adâncește spre centrul lumii, din toate lucrurile. E un contrasens, care de fapt este sensul unic al omului - iubirea. În acest zbor până în orizonturile înalte ale inimii observă că nu e singur. A dispărut demult frica, angoasa, teama, urâtul, groaza și toate sentimentele întunecate, Alături încă o pereche de aripi! Prima iubire, primul sărut, prima privire de dincolo de lumea cercului... Ca o nucă sensul lumii se cojește de logica de fier și dai de vine de aur cântător, când totul e cântec și de lumina care nu cade niciodată. Cercul, care încercuia a devenit propriul lui paradox - inelul de nuntă! Totul se privește din afară spre aurul heraldic al iubirii. Normal, fiind în afara ta apar tot felul de așa numite încercări, de a te scoate din rotundul de aur din zodia florilor de cireș, dar lumea voastră, văzută din afară, rămâne cea din stema iubirii, pentru că dragostea nu cade niciodată.

Mirosurile dragostei

Dani Rockhoff, prozator, Arad

Lui G.

Bărbatul solid, cu păr grizonant și alură sportivă, se grăbește pe străduța întunecată dintre blocuri. Doar la colț sclipește, chioară, lumina unui felinar. Gândurile îi sunt de-a valma. Tocmai se întoarce de la locuința părinților. În după-amiaza aceea, tatăl fusese luat de SMURD și dus la Urgențe. „Slavă Domnului, a fost o alarmă falsă”, se bucură el, încă buimac la gândul unei tragedii.

Căldura toridă terorizează întreg orașul, se înstăpânește implacabilă, sufocantă, peste tot ce mișcă nesăbuit, pe afară. Betoanele explodează de arșiță, lumea se târăște ca o iguană multiplicată de sute de ori, înspre un con de umbră sau o incintă cu aer condiționat.

Tatăl avusese migrene groaznice, cu atât mai periculoase, cu cât, nu de multă vreme, suferise un AVC. La Urgențe l-au consultat,

plasându-l ulterior sub controlul unui neurolog. Dar situația nu s-a dovedit gravă, așa că pacientul a fost rapid externat. Acasă l-a dus fiul lui, bărbatul cu păr grizonant.

Încă îi stăruie în nări mirosul de urină, pe care tatăl, după AVC, o poate cu greu controla. E un miros înțepător, neplăcut, cu care se luptă de câteva luni, pentru a-i asigura tatălui necesara igienă. E un miros care, prin repetiție, se îmbibă în nări și în creier, ca un avertisment a ceea ce omul nu mai poate stăpâni, atunci când soarta l-a luat în colimator.

Dar oare l-a luat? Oare ne ia, într-o formă sau alta, pe toți, cândva? Și totuși, parcă nu e ocazia să filozofăm. E doar momentul unor gânduri, care îl învăluie pe grăbitul bărbat ca niște șerpi mici, de câmpie, benigni și totuși reci la atingerea lor.

El se oprește, își aprinde o țigară și vrea s-o fumeze din mers. Apoi se răzgândește și se

oprește de-a binelea, căutând un loc de stat jos. În deriva gândurilor lui, și o bordură e bună. Pe stradă nu e niciun om, iar lumina palidă a felinarului nu-i strică intimitatea gândurilor. „De ce a trebuit să plece așa departe? De ce?” se întreabă bărbatul.

În Australia, bătrânul tată plecase în vizită, împreună cu mama, la fiul cel mic al lor. După câteva luni și un stupid accident al mamei, reîntoarcerea i-a fost ca un balsam. Însă nu pentru multă vreme, înainte de Crăciun suferind un accident vascular cerebral. Iar de atunci nu doar viața lui, ci și a soției și a fiului de acasă, s-au schimbat radical.

Doctori, medicamente, zile și nopți nedormite, suferință tăcută că nu poți ajuta destul. O revoltă surdă, că fiul cel mic e departe, foarte departe, biletele de avion sunt scumpe și oricum nu poate fi prezent acasă, în patrie, pe termen lung.

Bărbatul trage cu sete din țigară, de parca otrava acesteia i-ar putea alina sufletul deja otrăvit. O stinge apoi, strivind mucul cu furie, de caldarâm. În secunda aceea, pe același caldarâm se aude intens, percutant, un zgomot de tocuri. „Sunt tocuri de femeie”, deduce bărbatul, analizând ritmicitatea și ascuțimea pasului. Se ridică rapid de pe bordură, își

scutură de praf turul pantalonilor scurți și vrea să o ia din loc.

Însă în nări îi intră un miros. La început ușor, învăluitoare, apoi tot mai pregnant, mai dulce, mai excitant. Își ridică privirea și în penumbră vede o siluetă feminină, drapată într-o rochie lungă și albă, de vară. Silueta se apropie, cu poalele veșmântului alb fluturând. Ca o vestală, am spune, însă țâcănitul de tocuri și aroma provocatoare contrazic comparația.

Bărbatul adulmecă. În nările lui, mirosul vechi de urină și cel nou, de vampă, se contopesc. Boală și dorință, născute din suferință.

Femeia în alb e acum la doi pași. Bărbatul stă pe loc, înlemnit. „Oare se va uita la mine, singur pe stradă cum sunt? Oare îmi va zâmbi?” îndrăznește el să spere. Femeia în alb e în dreptul lui. Și se oprește.

Părul lung, castaniu, îi acoperă fața din profil. Din poșeta enormă, pavoazată cu sclipiciuri, se aude un sunet ca de manea. Femeia găsește, în sfârșit, telefonul și țipă cu glas strident: „Haidi, baby, nu mai suna atâta, că digrabă ajung și te întorși cu pidalili în sus”. Apoi o ia la fugă, în țâcănit și mai rapid de tocuri, ca zgomotul copitelor unei iepe albe, în călduri.

MIRON KIROPOL

poet, critic, Franța

DESPRE POEZIA LUI **NICOLAE TZONE**

Am fost mereu gelos pe critici, mai ales pe aceia care știu să culeagă miera cuvintelor și din caliciul poeziei cu ușurință și maiestate. De aceea mă simt aproape ciung scriind despre un poet. Și totuși îndrăznesc, numai cu existența acestei mâini, toată de aer, să scriu câteva note despre venirea printre noi a lui „nicolae magnificul”, care, așa cum ne zice, doarme „cu fruntea pe-o lacrimă-n flăcări roată de car antic perfect conservată / pe care se poate desluși încă urma sandalei lui ahile la troia...” („nicolae magnificul apollinaire bocancii lui eminescu”, p. 7). Ei bine, strig, astfel de versuri, și multe altele, orice poet și le-ar vrea podoabă. La pagina 33 din această carte există un text ce nu e altceva decât o capodoperă a poeziei românești. Și mă întreb, de ce trebuie să recunoaștem o capodoperă numai și numai când poetul e mort și bine îngropat: „de piatră limba și versurile adâncul ochilor și cerul gurii / de piatră iarba pe care o pasc boii cenușii ai clipelor alături de mine / de piatră pietrele din cerneala cu care scriu de piatră vinul pe care îl beau / de piatră paginile roșii de carte de piatră sîngele meu vomitînd scîrba de scîrbă de praf de păcură și nămol / de piatră mireasa care aleargă buimacă pe stradă de piatră mirele orb și nefericit / de piatră șoricelul care moțăie în gîtlejul pisicii cu blana vișinie din curtea

muzeului literaturii romîne / de piatră curcubeul care brăzdează cerul bucureștiului la amiază în două părți perfect egale / de piatră stropii de ploaie și norul care-i poartă în pîntec ca pe o trufanda ca pe un șirag de scoici violete / de piatră pasărea colibri care cîntă pe clapele pianului de piatră din memoria mea / de piatră privighetoarea cu aripi verzi din salcia de piatră verde din herăstrăul dezlănțuit în primăvară / de piatră gîndul de piatră inima de piatră cuvîntul și saliva sfîntă care-l înlănțuie / de piatră picioarele noastre înlănțuite de piatră degetele mîinilor podul palmei și linia vieții din el / de piatră respirația mușchii și sexele puternice ultrafine de piatră plictiseala grozavă ceară densă-nghețată / dac-aș vrea să fug și fuga mi-ar împietri dacă m-aș ruga rugăciunile mi-ar amorți în cimitire de piatră / de piatră dumnezeul care se lasă văzut și îmbrățișat de piatră apele oglinzii și oglida care-l reflectă / de piatră haosul galaxiile luminările de pe pieptul morților fîntîninele izvoarele dintre pereții cărunți de metal / de piatră moartea însăși și corbii ei negri cîinii și papagalii care imită inutilitatea și iadul / de piatră bicicleta aceasta cu care zbor prin văzduhul încarcerat zidit cu mortar și ciment / de piatră biciul cu care mă biciuiesc fără-ncetare de dimineța și pînă seara tîrziu / de piatră dimineța însăși și

noaptea însăși de piatră fluturele colorat dintre stelele prăbușite-n deșert / de piatră zîmbetul și sărutul îmbrățișarea mamei și palma tatălui sămînța vieții din mădular / de piatră cureaua și pantalonii de piatră pielea și firele de păr de pe ea / de piatră pulpele tale urieșești oasele din centrul lor omoplații coloana vertebrală rotulele răsfățate / de piatră buzele cu care ne strigăm numele de piatră numele noastre chiar miezul lor dur scînteietor / cînd mergem unul spre altul se cutremură pînă în temelii întregul sistem solar și sorii vecini / cînd ne îmbrățișăm ninge cu pietre de moară jur împejur de noi / cînd rîdem se dezlipesc munți din cocoșa himalaiei seacă vulcanii în flăcări țîșnesc din neant mări noi / facem baie în ele ne jucăm de-a zeii și zmeii în burta lor singuri ca adam și eva în rai // nicolae magnificul se visează de piatră nicolae magnificul devine de piatră / piatra începe să vorbească are buze și dinți are memorie are știința magică a poemului / nicolae magnificul începe pe neașteptate să se dă de-a rostogolul pe calea victoriei rotund și rezistent ca o piatră” („nicolae magnificul se visează de piatră și se dă de-a rostogolul pe calea victoriei”). O mare poezie. Să adăugăm că poemul de mai sus e creat într-un hipocentru.

Încă din „dedicația” poeziilor sale, Nicolae Tzone își anunță duhurile protectoare, nu puține, și care pot să îmbogățească viața oricărei literaturi. Aceasta conține deja versuri memorabile: „... tatălui meu marin care seară de seară mă vizitează în vis / îmbrăcat în pulovere și în cămăși de pământ /și totdeauna în mâini cu o pălărie de pământ / plină ochi cu

apă de pământ...”.

Tragicul e chiar sufletul versurilor poetului nostru, ce uneori pare bătut în cuie într-o sucursală a infernului unde e însoțit de căutarea veșnică a șarpelui, dar și a unor animale mai plăcute în ordinea lumii. Iată, vin oarecum să-l mîngâie, în infern chiar, „...capra broscoiul berbecul iubita și barza / se-așează pe malul fântânii pe care o sapă în sexul muntelui / în osul stîncii celei mai tari în ochiul orb al prăpastiei / mi-e îngrozitor de bine cu atîția martori incozi împrejur” („amănunte din viața de zi și din vis a magnificului nicolae”, IV, p. 50). Iar de atît îngrozitor bine poetul soarbe în același timp veninul șarpelui, suge laptele caprei, se spală pe ochi cu apa din gura broaștei... Nu fac decât să fiu ecoul vocii sale. Ceea ce mă „lovește” mai tare în preaplinul inimii la Tzone e o inocență ca ieșită din timpul copilăriei ce binișor calcă în adolescență. Copil-adolescent poetul, trăindu-și neînfrînat pornirile și cuvintele. Găsim, în poezia asta, unele imagini ce poate vor trebui într-o zi „îndreptate”, unele lucruri, hai să le zicem „șocante”. Dar nu e poezia șoc? Nu e cu toată carnea, cu tot spiritul ei, un loc de aiurea, un ceva ce se petrece undeva nedeslușit, într-o altă natură? „singur cern gînduri galbene ca nisipul / mănînc plictisit noapte cu zahăr / telefonul alături ca o prepeliță moartă / pe cărți au răsărit baobabi / șerpi roșii se-ncolăcesc pe pereți / moartea e la colțul pleoapelor ageră frumoasă exagerat de înaltă / mîna licăre ca o lampă cu gaz pe pătura transparentă / pe cer genunchii tăi escaladează luna jumătate albi jumătate negri / de ce noaptea e infinită de ce zahărul e

amar” („tristețe infinită baobabi șerpi roșii”, p. 11). Și nu e poezia adeseori, mai ales în vremurile noastre de delir material, așa cum se înfioară poetul, „un mort ce visează că e mort și nimeni nu-l trezește din vis?” Scrie Nicolae Tzone: „visez că sînt mort și nimeni nu mă trezește din vis /și moartea e delicioasă ca o franzelă caldă / visez că sînt îmbrăcat în piele de drac și urlu sălbatic prieteni nedragi / sînt mort da sînt mort și mi-e bine sînt singur și mort și urlu ca și cînd m-aș naște încă o dată / sînt mort da și moartea e zemoasă ca perele coapte e îmbietoare ca merele aurii / [...] sînt tatăl întunericului sînt fiul pustiului sînt masca lui eminescu luată de sculptorul filip / udă încă de lacrimile trupului ucis de demență / sînt o piatră care vorbește o limbă necunoscută sînt focul care lustruiește măruntaiele haosului pe dinăuntru” („sînt îmbrăcat în piele de drac și urlu sălbatic”, p. 45). Și poate să mai fie poezie, din fericire pentru același vis, o „dona huana” salvatoare, citind pe genunchii poetului „un poem vechi de o zi” („dona huana pe genunchii mei citește un poem vechi de o zi / bea must își linge de plăcere buzele cu limba portocalie / ay ce n-aș da să fiu eu stropii de must de pe buzele ei / ce n-aș da să fiu eu ea să am sîinii ei unul roșu și altul negru să am ochii ei fragezi / și carnea de pe coapsele mele să fie carnea ei și omoplații mei să fie gravizi cu omoplații ei / o răcoare ciudată îmi tulbură sîngele un ied mă mușcă de urechi” - „plec unde vulturii nu mai loc”, 43). Și ce poate să facă poetul în afara scrierii unui „tratat despre

știința morții și-a reînvierii” (spune el: „eu nicolae magnificul scriu un tratat despre știința morții și-a reînvierii / îl scriu pe coapsele donei huana cu degetele transformate-n peniță de iridium / dona huana plînge de durere carnea zdrențuită se cutremură ca un animal înjunghiat / frazele se aștern după fraze cu repeziciune memoria plină de văgăuni vomită pămînt putrezit...”), pe cînd minunata „dona huana” îi „desprinde” pur și simplu capul de pe umeri: „dona huana mi-a desprins capul de pe umeri și mi l-a pus în raftul de sus al bibliotecii / ești frumos fără cap zice ești frumos mort scrie dacă vrei un poem despre întîmplarea aceasta / despre mine și tine fără cap despre mine și tine cu fruntea și ochii în raftul de sus al bibliotecii” („amănunte din viața de zi și din vis a magnificului nicolae”, IV, p. 39). Da, aceasta este poezia, o „dona huana” mereu îndrăgostită chiar și de neant: „dona huana este mormîntul tău cel mai frumos și mai rezistent de pe pămînt și din văzduhuri” („nicolae magificul către sine însuși”, I, p. 113).

Și iată cum, datorită versurilor închinatelor acestei „dona huana”, reală și legendară, un cititor, și el real și legendar, poate să se îndrăgostească de această apariție-disparație, de această aproape o religie a lui Nicolae Tzone: „dona huana e viața mea viața mea e moartea mea”.

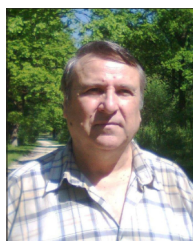
(Despre poezia lui Nicolae Tzone, Contemporanul – idea europeană, anul XII bis, nr. 47 (598), 28 noiembrie 2002, p. 3)

„Un clasic al prozei bucovinene de azi”, II

IOAN ȚICALO:

„GRANIȚA BLESTEMATĂ”

(Biblioteca Miorița, Câmpulung Moldovenesc, 2021, 186 p.)

Zenovie Cărlugea, scriitor, critic, Tg.-Jiu

Scriind recent despre admirabila lucrare a criticului literar Adrian Dinu Rachieru, „Emisfere de Bucovina” („Junimea”, 2023), ilustrând un atașament profund și organic față de „Dulcea Bucovină” – cea «din țară» și cea «de dincolo de graniță», - am întâlnit în „Argumentul” acestei „cărți durernice” numele scriitorului IOAN ȚICALO (n. 16 aprilie 1945, Mihăileni / Sinăuții de Jos, jud. Botoșani, stabilit în Râșca Sucevei), cunoscutul prozator și eseist „eminescolog”, cu referire la „granița blestemată”, prin care s-a detrunchiat o parte importantă din Țara Fagilor (ca urmare a cedării de către România a Basarabiei și nordului Bucovinei către URSS, în urma ultimatumului sovietic din inie 1940 - anexare decisă prin Pactul Ribbentrop-Molotov din 1939). Este vorba de teritoriile ocupate de URSS în 1945, recunoscute ca românești prin Tratatul de Pace de la Paris din 1947, rămase

dincolo de frontiera discontinuă, până azi, cu Ucraina (~450 mii km), aceea care a tăiat Bucovina noastră istorică în două. Suntem, mai precis, în zona istorică a ținutului Herța, aparținând dintotdeauna Moldovei, județul Dorohoi, plasa Siretului/ Mihăileni, Sinăuții de Jos, cu populație formată aproape în totalitate din români (parte din ținutul anexat de către URSS la 28 iunie 1940, reintrat în componența României în perioada 1941-1944, fiind reocupată de către URSS în anul 1944 și integrată în componența R.S.S. Ucrainene).

Deși nu era prevăzută nici în Pactul Ribbentrop - Molotov și nici în notele ultimative sovietice din 26 iunie 1940, trupele sovietice au săvârșit un abuz prin încălcarea termenilor ultimatumului, ocupând în plus și un teritoriu cu o suprafață de 400 km² și o populație de aproximativ 50.000 de locuitori din Vechiul Regat, teritoriu cunoscut astăzi sub

denumirea de *Ținutul Herța*.

*

Chiar despre acest eveniment cu nefastele-i urmări, - prin care, bunăoară, așezarea Sinăuți (com. Mihăileni, județul Dorohoi) a devenit un „sat rupt” în două (Sinăuții de Sus și Sinăuții de Jos),- este vorba în romanul dlui Ioan Țicalo, laureat al Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România cu cartea de proză „Vremuri maștere” (2020). Am scris și noi în mai multe rânduri despre povestirile și romanele dlui Ioan Țicalo, chiar despre cartea premiată, considerându-l „Un clasic al prozei bucovinene de azi”. Am văzut totdeauna în autorul „Graniței blestemate” un prozator de concepție și vigoare narativă, creator de lume autentică și de evocări panoramice, cu vocația frescei sociale și caracterologice pe latura compoziției „dorice”, aducând în pagină o îndimenticabilă savoare lingvistică regională ce dă măsura harului său scriitoricesc. Pornind, într-un fel interesant, de la „faptul de viață”, autorul – un neorealist sadovenian - s-a dovedit destul de veridic în creațiile sale narrative, știind să rotunjească, în diegeze de mare freamăt vitalist, destine și să schițeze felurite psihologii comportamentale, mai toate episoadele fiind construite pe coerența și cursivitatea unor idei și teme ce definesc un experimentat simț al creației artistice.

Și în „Granița blestemată” – un roman despre istoria satului natal urmărit în desfășurarea evenimentelor pe parcursul ultimei jumătăți de secol XX – prozatorul creează o imagine autentică a satului românesc

din nordul județului Botoșani, un sat „rupt” de odioasa graniță trasată în 1940, revenit la sânul tradiționalului ținut Herța în 1941, până în 1944, când, după „întoarcerea armelor”, România a fost atașată de URSS în războiul din Apus, „blestemata” graniță revenind, într-un absurd al Istoriei, pe vechiul aliniament trasat.. Dar frontiera care sfâșie comunitatea incumbă și un simbol christic, de suferință colectivă, de martiraj etnic. Adresându-se agresivului Miruț, Alexie crede că pentru „oamenii cinstiți granița asta e precum sulita ostașului care a împuns coasta sfântă a lui Iisus Hristos. Tu nu simți durere, parșivule?” (p. 134).

Romanul urmărește, mai precis, destinul unui tânăr pe nume Alexie Croitoru, fiul gospodarilor Rafila și David din Sinăuți, o familie de țărani cu o parte din pământuri rămase dincolo de „linia de frontieră”, precum pădurea de peste Molnița. Mama, o femeie între două vârste, viețuia împreună cu feciorul, ducându-și traiul din greu, tatăl fiind mobilizat. Prin sat trec periodic patrulare militare rusești, abuzând familiile sătenilor și necinstind femeile (cazul milițianului de la Mihăilești), dar și refugiați „de dincolo”, părăsindu-și gospodăriile (precum familia bătrânului învățător Hariton Calancea cu soția, de la Gărbăuți): „Am trecut granița în România, că acolo nu mai e de trăit” (p.9). Rahila, care fusese în casa învățătorului cu tatăl ei, ducându-i cândva lemne de foc, îi primește și-i ajută să plece la Rădăuți, la un văr de-al învățătorului pensionar. Sunt consemnate fapte îngrozitoare săvârșite de rușii militari care controlau zona, ba chiar deportarea, în vagoane

pentru animale, „tocmai în Siberia, la capătul lumii, într-un ținut sălbatic”.

O mică poveste de dragoste, dar cu urmări decisive, are loc între junele Alexie și „Domnicuța din Sinăuțul rămas dincolo”, tinerii hotărând ca în toamnă să se stabilească „devala, la casa lui”. De la un timp întrevederea era cât mai dificilă, din cauza zonei supravegheate, de dincolo de apa Molniței, plină de pești. După o întâlnire în mijlocul naturii, Alexie o vede pe iubita lui, care tocmai urca dealul, fiind urmărită de un militar înarmat, care o abuzează, siluind-o. Scena a rămas întipărită cu durere în sufletul tânărului, care de acum încolo nu se va mai întâlni cu fata, nutrind o ură profundă față de ocupanții ruși. În dorul „pentru Floricica lui”, care nu se mai arată, Alexie urcă scara către podul casei, de unde privește peste arbori dealul pe care se afla gospodăria iubitei, în partea de sat rămasă dincolo de „granița blestemată”. Sentimentul de a lupta efectiv împotriva nelegiuitului ocupant îl va determina să plece „voluntar la război”, așa cum procedase și bunicul său dinspre mamă, jurând în acea vreme credință „împăratului de la Viena”. Prietenul acestuia, unul pe nume Iurii Iurchevici, umilă catană, „un băiat ogârjit”, a fost luat sub protecția bunicului Vasile. După vreo trei ani, „oșteanul Iurii”, „ucrainetul”, devenit „o dihanie de om”, trăsese la o vădană, „umbla prin sate, intra la gospodar și-i cerea parale”, devenind unul din haidăii „unuia Fischer care tăia și spânzura”... Cei care refuzau să-i dea bunuri, chiar soțiile sau fetele, erau pârați ca „spioni”, fiind ridicați „între

spânzi”. Într-una din zile, „zgripturoiul” de Iurii descinde în gospodăria fostului său binefăcător, Vasile, pretinzând bani, fiind grav admonestat de acesta... După un timp de abuzuri și fărâdelegi va fi găsit la marginea satului, dezbrăcat și cu o țeapă de lemn de carpen „trecută drept prin inimă”, năpădit de gâze și furnici... Acest „ticălos” era bunicul iubitei lui Alexie, Domnicuța din Sinăuți, îi explică mama fiului, rugându-l s-o uite, „că de fete îi plin satul”. Dar Alexie refuză să lege numele bestiei de imaginea fetei, care-i robea sufletul, neținând cont nici de rugămințile mamei, nici de lacrimile ei. Se hotărăște să plece voluntar. Pleacă pe jos spre Molna, apoi până la Dersca, pe deasupra târgului Mihăileni, și ajunge, nu fără peripeții, la Dorohoi, într-o unitate militară, cerând să fie înrolat, să plece „voluntar pe front”: „Vreau să împrusc pe toți rușii pe care o să-i văd dinaintea mea și să dau peste cap granița de la noi! au răsunat cuvintele tânărului ca un dangăt de clopot.” (p.25). Dar căpitanul îi explică „ahotnicului” june, care cerea numaidecât armă, un adevăr care-l pune pe gânduri pe năvalnicul Alexie: „-Noi suntem acum tovarăși cu rușii, luptăm, adică, împreună împotriva hitleriștilor. Ne-am făcut prieteni cu ei...” „-Eu nu pricep prietenia aiasta, când văd că veneticii trec granița aceea blestemată pe care tot ei au pus-o și vin în sat la băut și-și fac de cap cu femeile noastre! Și ne-au sfâșiat Căpcăunii din Țară!” Acolo, la unitatea militară din Dorohoi, tânărul își întâlnește tatăl, revenit din război fără o mână, nici acesta neputând să-i stăvilească fiului entuziasmul de a lupta... Tatăl se întoarce acasă, unde Rafila îl

așteptase cu credință. Dar Alexie nu era fiul lui, ci al unei relații din tinerețe cu Dohotaru Valerian din Rădăuți (fiul unui brav ofițer încărcat de glorie în Primul Război), viitorul lui comandant, care, murind pe front, îi va lăsa casa din Rădăuți, pe care Alexie o donează unui sărac invalid.

Și așa, povestea merge mai departe, urmărindu-l pe Alexie în cadrul armatei române, care trece în Ardeal, ajunge la Oradea, de acolo la Budapesta și, tot înainte, către Cehoslovacia, luând parte la bătălia din Munții Tatra. Va fi decorat și înaintat la gradul de caporal, apoi de sergent, bun prieten cu colonelul Dohotaru (pe a cărui soție, nimfomana Grațiela, o refuzase, iar mai târziu o va scoate din imobil, după ce va intra cu acte în posesia casei din Rădăuți, donată lui de colonelul căzut pe front). Sunt evocate câteva întâmplări de pe front, în care protagonistul intervine, fără să fie văzut, în unele cazuri de abuz asupra populației civile, săvârșite de militari ruși, pe unii lichidându-i de-a dreptul, în numele urii profund înrădăcinate în sufletul lui.

Calea de întoarcere în țară, cu un tren ce va fi rechiziționat, trebuind să mășăluiască alături de camarazi prin Ungaria către România, este iarăși plină de întâmplări. Abia acum află pe drum că mareșalul Antonescu fusese arestat, „cu concursul regelui Mihai”, de 23 august, încă de anul trecut, ceea ce l-a întristat. În fine, de la Oradea, apoi prin Cluj și Vatra Dornei, demobilizatului Alexie se întoarce acasă, prin Ițcani și Dornești, spre Rădăuți (acolo unde va rezolva problema cu casa

donată de colonelul Dohotaru). Din însemnările confesive lăsate de colonel la notarul Dorian Grigorcea, Alexie află că, într-una din zilele când se afla la bunicii lui din Sinăuți, tânărul Valerian Dohotaru se iubise cu Rahila: „Da, iubitele, ești băiatul meu, căci Rahiluța s-a jurat că, celui cu care se va căsători, nu-i va face niciun copil.” (p.90). Notarul Grigorcea îi va înmâna actul de proprietate asupra casei din Rădăuți, primind apoi și cheile. Noul proprietar mărturisește notarului că orașul nu e de el și că s-a hotărât să se întoarcă în satul său, Sinăuți, „de care nu mă pot despărți, ca să-mi duc zilele sub granița blestemată, precum viermele în hrean”.

Drumul spre Dornești nu va fi lipsit nici el de peripeții, bunăoară întâlnirea cu doi tâlhari pe care-i va anihila, salvându-l, astfel, pe Mihailiuc harabagiul, care ducea marfă acasă, în Sinăuți. Află de la căruțaș că mama lui murise, iar tatăl locuia acum cu o femeie de moravuri ușoare, Cornișca vrăjitoarea, care-i făcuse farmece. Tatăl va muri, iar Alexie realizează că la mijloc fusese ceva necurat. Impresionantă scena cu deconspirarea „farmazoanei” de Sinăuți, alungarea ei și curățarea casei de urmele necuratului. La Sinăuți, Alexie devine un gospodar înțelept, luând drumul bisericii și povățuind în stânga și dreapta, refuzând chiar să facă parte dintr-un nou partid creat („partidul parșivilor”) având ca semn electoral „soarele”, refuzând alăturarea cu cei care-i vorbeau de „frații sovietici” („o aripă de hoți din colectiva de ieri”)..

Odată sosit acasă, Alexie – care nu o

uitase o clipă pe iubita lui „Florica” – își reia obiceiul de a privi de pe scară dincolo de graniță, spre dealul pe care se afla casa acesteia, despre care nu mai știa nimic. Refuză orice propunere de căsătorie (una, Irina, forțază lucrurile, spunându-i copilului de câțiva anișori că Alexie este „tatăl” său!). Pe acest Alexie, fiu al Irinei, „tatăl” îl va ajuta pecuniar să termine liceul și facultatea, devenind profesor la Câmpulung și invitându-și „părinții” la nuntă. Multe alte pățanii va întâmpina bătrânul Alexie, care, ca să scape de insistențe și amenințările celor cu colectivizarea, va pleca în lume, angajându-se la fabrica de cherestea din Iacobenii. Se va întoarce după zece ani la casa din Sinăuți, de care avusese grijă Irina. Își va redobândi ogoarele, refăcându-și gospodăria, așezând tablă pe acoperișul uzat. Devine unul din oamenii de mare respect, apreciat drept „exemplu de luptător”, chiar „disident”, în sat fiind numit „Capitalistul” cu dare de mână, tocmai pentru că nu se înscrisese în gospodăria colectivă...

Vremea trece (cam repede, e adevărat), trece și 1954 („un an de la moartea tătucului de oțel”) și americanii așteptați „nu mai vin”. Regimul comunist se înrădăcește bine în România postbelică, viața oamenilor se adâncește în mizerie și lipsuri de tot felul. Vine și anul 1989, cu „burzuluiala” de la Timișoara și cu „zavera” mutată la București, ceea ce nu-l bucură, el știind că „schimbarea domnilor se lasă cu bucuria nebunilor” (p. 174). „Când s-a anunțat că s-au deschis granițele, Alexie a fost cel mai fericit om de pe lumea asta. S-a urcat

pe scară, și-a pus mâinile pâlne la gură și a țipat din toți bojocii o singură dată, uitându-se la casa de sub pădure: - Florica!” (p. 175). Era numele fostei lui iubite, care rămăsese „de ceea parte în 1944”. În acest din urmă timp, Irina (care renunțase la priapicul abuzator Mitruț, ajuns bețivan și găsindu-și un sfârșit pe măsură) s-a mutat la „moș Alexie”, spunându-i mai în glumă, mai în serios: „Vrei, nu vrei, bea Alexie aghiasmă!” Ea spera să-i aducă în sfârșit „liniștea de care ai nevoie”... Dar gândul lui Alexie era mereu la Florica, din casa căreia de mult „nu mai ieșea fum din hodgeac”... Va afla, în sfârșit, că familia fostei iubite fusese deportată în Siberia, unde tânăra femeie murise. Dintr-o scrisoare a fiului acesteia, Alexei, născut „la Sibir” (Florica rămăsese însărcinată în urma abuzării ei de către soldatul de frontieră), bătrânul Alexie află că acesta, îndemnat de mamă, învățase limba țării de baștină și, venit în Ucraina, ajunsese „ulițarnic” la Kiev: „Acolo a fost iad... Am venit la Keiev. Mama îngropat la Sibir... A spus la mine să scriu la tine... Asta am făcut...” Prilej de mare tulburare pentru protagonistul care, făcând un infarct, își va încheia socotelile cu viața, având alături în acele momente pe Irina...

Apreciatul critic universitar ieșean Adrian Voica observase că „sub masca unui moralist, se ascunde de fapt un scriitor din stirpea lui Sadoveanu, pentru care orice imagine este motiv de reflecție”. Într-adevăr, dl Ioan Țicalo aduce în cărțile sale lumea aceasta de margine, din Bucovina, din ultima jumătate de secol, cu modul ei specific de viață, cu datini și

obiceiuri, cu mentalitatea acelui homo bucovinensis din cadrul satului, nelipsind propensiunea față de fabulosul mitologiei populare. Autorul are o anume vocație a povestirii, vieți și destine umane prin viață, atât în evocările directe, rectilinii, cât și prin „evaziunea” într-un timp istoric, de demult, întins pe câteva generații. Însăși maniera de a da generice unor capitole (12 cu toate) amintește de farmecul narativ al scrierilor sadoveniene, chiar de eposul istoric sadovenian: *Un sat a fost rupt în două, Alexie își caută dușmanul, Alexie trece prin alte experiențe inedite, Suferința lui Alexie continuă, Alexie, îmbogățit sufletește, face drumul de întoarcere, Alexie are parte de o nouă surpriză, Alexie își găsește inamicul, Câți oameni și câte întâmplări pe pământul ista!..., „Nu-ți trebuie bărbat? Nu căuta alt bărbat!”, Ți-a plătit Dumnezeu pentru cât bine mi-ai făcut!, Alexie scapă de insistența unor tovarăși, Acum se petrec schimbări importante.*

De o savoare aparte este valorificarea limbajul popular, atât în vorbirea personajelor cât și în discursul narativ ori descrieri. Este o culoare locală de iz bucovinean ce se reține, implicit prin regionalismele utilizate, din care spicuim o parte: *a șupuri, a părțalui, cornilache, a lua cu hapca, a horhăi, a duce la buhai, a furgăsi, bozgoane, pucios, gozobeăț, coșușca, hrincă, ciucălău, a lepăda drughinețele, guleai, a se hărăți, a înțepa zâna, zgătiuță, bolohani, a se răcădui, hărăgeală, a se îngurzi, pliurdul, a prinde pârcă, gobaie, a duce cu mâia, goblizan etc.*

*

Da, putem vorbi de spiritul sadovenian al acestui prozator, cu precizarea că, dincolo de idiomul lingvistic binecunoscut al „Ceahlăului” nostru literar, dl Ion Țicalo scrie o proză de un neorealism în acord cu timpul său și pliat pe realitățile satului moldovenesc din Țara de Sus, cu întâmplări și oameni trăind aieva, cu specificul și istoria vieții lor concretă, construcția diegetică aglomerându-se cu inserții de povești și istorii menite a defini statutul social și profilul moral al personajelor ce-i populează scrierile. Este vorba de o proză evenimentială, antrenantă, foarte puțin sau deloc sentimental-idilică, plină de personaje din toate categoriile sociale, în măsură să surprindă, în registru artistic, deopotrivă, biografii memorabile și specificitatea unui mod de viață autentic, de la aspectul somatic la cel psihocomportamental, de la elementul topografic identificabil la timpul istoric ușor de dedus, inclusiv pecetea inconfundabilă a graiului moldovenesc cu bogate resurse de exprimare. Și, totuși, accentul cade și acum pe sufletul oamenilor, autorul dovedindu-se un foarte bun cunoscător de psihologii umane, în definitiv romanul fiind oglinda unui destin (individual, dar și colectiv), precum și radiografia unui suflet, de asemenea individual și colectiv, în vremuri „maștere”, de suferință mereu prelungită, cu ideal de izbăvire *sine die*. ..

Ca într-un joc de oglinzi, narațiunea este în general cronologică, totuși unele povestiri se nasc unele din altele, cu ineditul, pitorescul și cu acel element senzațional bine dozat încât

narațiunea devine captivantă, antrenantă, plină de interes... Este vorba de un patent narativ „Ioan Țicalo”, care ne amintește și de alte scrieri, în general acestea alcătuind o frescă a societății bucovinene din zona transfrontalieră a vechiului ținut, dincoace de veacul al XIX-lea (arealul Fălticeniilor în romanul „Blestemul”, 2004), precum mai recentul „Vremuri maștere” (2021), dar și de mai vechile romane „Vânătoarea” (2004), „Meandre” (2006), „Scara” (2007),

„Ghimpele” (2008), „Altă lume...” (2015), „Huhurezul” (2016), „Istorii...” (2017), „Nebănuitele căi...” (2019) ș.a.

Prozatorul laureat al Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România și al premiului „Opera Omnia” al Societății Scriitorilor Bucovineni, dl Ioan Țicalo este deopotrivă, la ora de față, un scriitor pe deplin exprimat și un reper al tradițiilor culturale atât de bogate din această parte de țară, consacrand valori indimenticabile în literatură, artă și științe.

Cezar Ivănescu sau Biblia lirică numită *La Baaad*

Daniel Corbu

Amintirile mele cu Cezar Ivănescu, vorba istoricilor noștri sentimentali, se pierd oarecum în negura vremurilor. Deși a trecut atât de puțin timp de la trecerea Poetului la cele veșnice, voi încerca să aduc spre cititor câteva întâmplări.

În anii 1978-1983, pe când eram student la București, la Litere, când aveam buzunarele doldora de texte ale începutului și încercam cu toată seriozitatea să înființez Uniunea Cititorilor din România, am fost atras de doi poeți din generația '60: *Nichita Stănescu* și *Cezar Ivănescu*. Mă atrăgeau magnetic inovațiile lingvistice și viziunile suprarilkeene ale lui Nichita Stănescu, și, de pe altă parte, tragismul debordant, netrucat al lui Cezar Ivănescu. Pe amândoi aveam să-i cunosc și să încerc bucuria apropierei de două mari spirite ale literaturii române.

La Cezar Ivănescu, poetul *Rod*-urilor și al unei biblii lirice, numită *La Baaad*, m-a dus colegul de facultate și prietenul de tinerețe Tiberiu Daioni, care m-a îndemnat să pregătesc vreo douăzeci de texte pentru „Don Cezar”. Selectate cu grijă și rescrise de mână (nu reușisem să-mi cumpăr pînă la acea oră o mașină mecanică de scris!), aveam să le-nmănez poetului, care m-a impresionat cu vocea, afabilitatea și, deloc în cele din urmă, cu povestea. Pentru că *Don Cezar*, cum aveam să-i spun și eu din acea zi de octombrie a anului 1980, avea un har deosebit de

povestitor. Pe indiferent ce povestea, își punea pecetea originalității. Câteva povești scurte, cu și fără Marin Preda, acolo, într-un birou sărăcăcios de la revista „Luceafărul”, unde era redactor semi-normalier și o întâlnire fixată peste o săptămână, timp în care îmi va citi „producțiunile”, au făcut din mine *o stare*. Așteptam verdictul cu emoție, chiar și cu puțină teamă și m-am prezentat la redacție cu mult înaintea de ora fixată. La un moment dat, Don Cezar înainta pe holul de la etajul al doilea al Casei Scânteii, unde era redacția, flancat de câțiva cenacliști. Când m-a văzut la ușa biroului, m-a învăluit cu o privire ce nu se poate descrie, în care am simțit pe loc o solidaritate de care eram aproape jenat. Privirea aceea, învăluitoare – șamanică m-a urmărit multă vreme și mi-a dat curaj. Pe însoțitori i-a alungat imediat *la cafele*, pentru că „are de vorbit cu un poet”. Le-a arătat chiar direcția, cu celebru-i baston. Singuri în birou, mi-a scos poemele din sertar, m-a chestionat asupra lecturilor, eheee!, am vorbit despre Moldova noastră, despre Tg. Neamț și mai ales despre Iași, pentru că acolo, îmi spunea cu aceeași frumoasă lumină în ochi, iubea doi poeți din generația noastră: Liviu Antonesei și Lucian Vasiliu. Eu priveam cu coada ochiului foile de pe birou și așteptam verdictul. Și verdictul a venit. Cu foile-n mâini, Don Cezar mi-a spus: „Hombre, ai talent cu carul! Ești poet pînă-n măduva oaselor. Pentru mine, o revelație. Alege teme

limpezi, rămâi în metafizic, lasă cotidianul colegilor tăi de generație făcuți pe la cenacluri de luni, de marți. ..., care-o vor da în bară cât de repede!” Peste vreo două luni, i-am dus un manuscris întreg, o carte, iar Don Cezar a scris ca despre una deja apărută editorial (nu specifica editura, se-nțelege) și mi-a tot publicat din poeme.

După publicarea *Baaadului*, Cezar Ivănescu devenise și un personaj fabulos al vieții literare bucureștene de atunci, plină de compromisuri și lașități. Mai ales prietenia sa cu Marin Preda, star scriitoricesc avizat, a stârnit multe invidii. Se zvonea că prin redacție sau pe la Casa de creație de la Mogoșoaia, Don Cezar a bătut (cu ranga sau cu pumnii lui de fost boxer) câteva lepre literare. Mai târziu, l-am cunoscut și mai bine. Era un apărător al dreptății, al valorii și al demnității scriitoricești ca nimeni altul. Și mărturisesc, cu mâna pe inimă, că n-am cunoscut un om care să trăiască cu atâta pasiune atât *iubirea* cât și *ura*, precum Cezar Ivănescu.

*

* *

Dar cuvintele se-aștern aproape fără voia mea și e bine să revin la promisiunea de-a prezenta doar câteva secvențe. Mă voi opri, mai întâi, la un moment fericit în care, în fața altarului Bisericii „Înălțarea Domnului” de la Mănăstirea Neamț, Poetul primea *Premiul Serilor de Poezie de la Vânători-Neamț*, o manifestare desfășurată într-un ținut doldora de poezie pe care, prin hazard și cu neviclenită bucurie, o organizam an de an. Cu prietenii poeți prezenți (între ei, Lucian Vasiliu, Vasilian Doboș, Nicolae Sava, Constantin Hrehor, Gellu Dorian, Petruș Andrei) vorbeam în casa starețului, în chilii sau pe aleile Mănăstirii Neamț despre existența sau ne-existența O.Z.N-urilor. Lucian Vasiliu, fiu de preot

interbelic, nu credea în existența altor lumi și, făcându-și ceata sa de necredincioși, rămâneam câțiva de cealaltă parte: Cezar Ivănescu, Iolanda Vasiliu, Filomena și cu mine. Dar, în timp ce dezbăteam aprins problema, pe una din aleile dinspre agheazmantar, o farfurie strălucitoare s-a învârtit de câteva ori deasupra clopotnițelor, a clopotelor seculare, secerându-ne privirile cu nefireasca ei strălucire. Eram aproape orbiți. După o tăcere semnificativă, bucuria taberei noastre era nesfârșită. La cină, Don Cezar îl întreabă pe starețul Irineu Chiorbeja dacă el crede că ar exista și alte lumi, dacă există extraterestri. La care, spre bucuria taberei noastre de așteptători ai argonauților, părintele spune: „Domnilor poeți, eu cred că Dumnezeu, în neasemuita-i cuprindere, nu s-a limitat doar la această lume. El a făcut nesfârșite lumi! Și de acolo, așteptăm semne”. Astfel, după ce Poetul s-a mutat la Iași, O.Z.N-urile, dar și teoria lui René Guénon despre întâlnirea lumilor, au devenit un leit-motiv al poveștilor noastre de boemă.

*

* *

Sunt atâtea alte întâmplări cu Don Cezar. În anul 2000, după ce i-a fost decernat Premiul „Mihai Eminescu” la Botoșani (un premiu râvnit de către poeții români), primarul de atunci al Iașului, Domnul Constantin Simirad, i-a oferit postul de director al Editurii „Junimea”. M-a chemat imediat să lucrez ca redactor, pentru „întărirea echipei”. La una dintre colecțiile propuse de Don Cezar, am lucrat cu bucurie: „Dictatură și Scriitură”. Au apărut aici poeți români de mare prestigiu: Cristian Simionescu, Vasile Vlad, Nichita Danilov, Gellu Dorian, Lucian Vasiliu etc.

Pe urmă: memoria o să rețină mereu o seară în

sala Teatrului Național din Iași, în care Cezar Ivănescu și-a cântat absolut magistral poemele, acompaniat de o orchestră profesionistă. Era în formă, în lumină, cum ne place să spunem. Spectacolul se chema „Doina” și era omagiul pe care a ținut să-l aducă lui Eminescu, la împlinirea a 150 de ani de la naștere, un poet care l-a avut mereu pe *poetul nepereche* model în absolut. Nu știu dacă spectacolul a fost înregistrat. Dacă n-a fost, mare păcat!

*

* *

Prin minte îmi trec multe întâmplări, dialoguri, adevărate divanuri la Bojdeucă, la Pogor, la Bolta Rece sau la Junimea, cu Don Cezar ca magistrul, adică *maestru de ceremonii*. Prietenii prezenți sunt sigur că vor povesti. Dar, mai răvășit, mai înăcrit de cotidian, mai sâstisit de o lume pidosnică și agresivă ca într-una din zilele unui sfârșit de martie 2008 nu l-am văzut niciodată. Tuna și fulgera împotriva unui clan literar care i-a adus acuze pe nedrept. Tuna și fulgera împotriva unor scriitori ieșeni care i-au crezut pe cei din clanul denigrator de la București. Slăbise mult. Mi-a promis că, după întoarcerea din Albania (unde a avut o excelentă primire și a fost premiat), vom vorbi aplicat despre cartea la care s-a gândit s-o publice în colecția „Ediții critice” la „Princeps Edit” (colecție care-i plăcea și admira cărțile apărute – Topîrceanu, Ioanid Romanescu, Mihai Ursachi etc.), și despre un CD cu titlul *Rosarium*. N-a fost să fie. Poate de-acum, în postumitate. Doar un telefon, ca un balsam pentru mine, de pe patul de spital, cu vorbe blânde, rostite cu tandrețe, o promisiune de dialog doar cu două zile înainte de-a trece la cele veșnice, la poporul stelelor.

Este o mahnire că trecerea în eternitate, la 24

aprilie 2008 și înhumarea în cimitirul „Eternitatea” din Iași, marți, 29 aprilie a.c. a marelui poet de limbă română Cezar Ivănescu, de către un grup de prieteni și rude, nu au avut ecouri naționale. Deh, societatea postmodernă românească e ocupată cu altceva, nu cu fixarea în conștiința publică a unor mari valori culturale. Poetul Cezar Ivănescu ar fi meritat, ca și Arghezi în 1961, ca și Lucian Blaga, ca și Nichita Stănescu în 1983, funeralii naționale. Toate ratate din cauza invocatelor „conjuncturi”.

Nu demult l-am visat pe Don Cezar cu o cutremurătoare limpezime. Ne plimbam împreună prin niște grădini (ale cerului?) și vorbeam. El îmi spunea, ca într-un pomelnic numele netrebnicilor de care trebuie să mă feresc. M-am trezit transpirat. Trecusem oare Styxul?

Începând cu *La Baaad*, carte care dezvoltă extraordinare și originale energii lirice, care l-a impus total în poezia română, și până la *Doina*, *Rosarium* și *Sutrel muțeniei*, Cezar Ivănescu ni se înfățișează ca unul dintre cei mai mari poeți tragici ai secolului european douăzeci. Ca și Bacovia sau Blaga, și ca orice mare poet, el nu e încadrabil în nici o generație (deși, biologic, aparține celei așa numite ‘60), dar, cum s-au exprimat și alți comentatori ai poeziei sale, prin tot ceea ce a scris Cezar Ivănescu e cel mai aproape de poezia lui Mihai Eminescu. Poezia sa, întoarsă la cântul primordial, are ca blazon tragicul. Totul e amestecat cu moarte, chiar nașterea e o moarte deghizată, o zadarnică zbatere. Cui îi va fi dor de Cezar Ivănescu, să citească: „!voi ce mă priviți la față/ îndrăgiți-mi fața mea/ mai îngăduiți-mi fața fiindcă mult va sângera,/ mai îngăduiți-mi fața/ fiindcă mult va sângera!”. Sau, în una dintre *Doine*: „! orice-ar spune gura/ jale mi-i urât / suflet, pentru cine/ te-ai mai coborât?! ! pizmă, nici mânia/ pentru

voi nu simt/ nu mi-i rău nici bine, nu mi-i larg ori strâmt!”. Și versurile răsar în forță precum gheizerile, într-o muzicalitate originală, apăsate cezarivănesciană: „!Merg și scriu / și scriu! -/ și că te caut nu-ți promit,/ iar compun mintal/ de când hârtia s-a scumpit,/ scriu pe creier/ cu negreala de pe suflet/ negru negru negru negru -/ și negreala asta negreșit/ apele-or s-o spele -/ când îmi va ploua direct pe creier -/ asta după ce-mi voi fi vândut calota/ fiindcă osu-i bun pentru hârtie -/ asta după ce mă vor fi otrăvit/ zilnic iau și beau otravă,/ zilnic beau otrava lor,/ mă omoară, știu, dar cu zăbavă,/ doamnelor și domnilor!” (*Doina* - Oralități). Scrisul cu sfâșiere, cu sânge, cu carnea păcatului, oferă poemului aparența de veche melopee. Pentru Cezar Ivănescu, nașterea este o condamnare la moarte, ca în tulburătorul poem *Copilăria lui Ario Paradis*, care încheie cartea *La Baaad*: „! spune-mi, pe ce ai mai sfânt,/ ai văzut vreodată în copilărie,/ sexul mamei tale care te-a născut?/ spune-mi, ai văzut decât el o altă/ mai pură făgăduință a morții?”.

Nu s-ar putea încheia însă acest scurt portret evocator al nostru, fără a spune că *La Baaad*, cartea

apărută în 1979, impresionantă și prin dimensiune (500 pagini, format academic) este un reper în poezia noastră postbelică, la fel ca *Moartea căprioarei* de Labiș sau *Necuvintele* lui Nichita Stănescu. Temele sunt cele mari, știute de câteva mii de ani: nașterea, iubirea, înălțarea la ideal, păcatul, moartea. Așa cum se poate observa în poemele devenite populare (*Amintirea paradisului*, *Doina*, *M-a prins dorul de Moldova*, *Arlechinul*, *Efebul de la Marathon*, *Tatăl meu Rusia* etc.), dar și din amplele poeme dramatice (*La Baaad*, *Bocet* și *Numitul G.B. – dramă în trei tablouri și un epilog*), pentru Cezar Ivănescu poemul e o sumă de mantre, care lucrează în cel ce le acceptă ca forțe ale katharsisului, până la înălțarea în absolut sau până la distrugere. Unul din marii critici români de poezie, Gheorghe Grigurcu, scria, pe bună dreptate, despre poezia lui Cezar Ivănescu, că e „abruptă ca o stâncă spre care nu există poteci”. Nimic mai revelator!

Dacă intuiția nu mă înșală (și poezia va reveni curând la forma presocratică, de cântec primordial), îl putem considera pe Cezar Ivănescu un mare poet al viitorului.

Limbaajul artistic al stilului poeziei contemporane

Anton Illica, critic, eseist, Arad

Motivația intervenției în acest scurt eseu despre partea artistică a limbii române se regăsește în numărul tot mai mare de volume publicate la diferite edituri, lipsite de exigență și selecție valorică. Foarte mulți și tot mai mulți INȘI și-au descoperit „vocația poetică”, aspirând să devină „mari poeți”, cu complicitatea unor „critici literari superficiali, falși amici și ...de casă”. Și astfel, în zona mea, am reușit să cunosc pe cei care scriu poezie, așa „ca terapie”, dar curând ajung la 3 – 9 plachete și aspiră să devină chiar scriitori, membri ai „uniunii”, cu acces la revistele naționale ale acesteia. Unii chiar reușesc, chiar dacă intră „pe ușa din dos”. O mare parte din eșantionul actualei generații duce lipsă de spirit (auto)critic, valorificând îngăduința de a publica în revistute, foi, site-uri personale ori obscure ziare provinciale. Întrebarea „Ce este poezia?” a pus-o înaintea noastră Eminescu și tot el răspunde oripilat de abundența celor ce scriu „poezie”: „Înger palid cu priviri curate, /

Voluptuos joc cu icoane și cu glasuri tremurate.”//

Poate că elanul unora ar fi mai ponderat dacă nu ar fi încurajați de prefețe elogioase, recenzii convenționale, prezentări encomiastice, laude fade și chinuite venite din partea unor „critici literari”, fără cultură artistică, fără concepție estetică și nepricepuți în analiza poetică a limbajului stilistic. Parcurgând lista membrilor Uniunii scriitorilor din România, aceasta cuprinde multe nume care nu onorează instituția profesionistă prin texte poetice, iar producțiile acestora sunt banalități, expediente gratuite, impersonale și cu mesaj superficial.

Poezia este principala sursă a limbii artistice. Fără limbaajul creat de poeți, vorbirea ar fi „de lemn”, iar mesajele n-ar avea nici emoție, nici trăire, nici stil. De aceea, a scrie în versuri sau proză lirică presupune responsabilitate față de artă și frumos, față dând seama de ceea ce se scrie și cum se scrie.

„E ușor a scrie versuri, când nimic nu ai a spune”, susținea în urmă cu un secol și jumătate Eminescu. Poezia, spunea M. Riffaterre, se scrie pentru „o ființă gingașă, absolut inocentă și profund interesată: cititorul”. Prin poezie, se dăruie sens artistic cuvintelor. Acestea capătă semnificație simbolică/ metaforică, îmbăindu-se într-un context stilistic elevat. „Reia-mi al nemuririi nimb/ și focul din privire”, solicită Luceafărul în rugămintea sa către Demiurg. Acesta îi promite totul, „dar moartea nu se poate”. Limbajul are sensuri noi, dezvoltând semnificații pline de tâlc. Orice schimbare în ordine cuvintelor determină modificarea mesajului. A fi creator de limbaj poetic nu presupune folosirea „podoabelor stilistice” (metafore, epitete, comparații, repetiții). Poetul reinventează limbajul, dă cuvintelor aură nouă, iar versificatorul organizează cuvintele pe baza unor canoane, derivate din sugestii muzicale și succesiuni ritmice. Să citim o strofă din Arghezi: „Făptură vrăjitoare și duioasă ! / Nu te-am oprit s-aștepți și să suspini, / Ci te-am lăsat să-l încâlcești în spini / Fuiorul vieții tale de mătăasă.”

„Te-am lăsat ca viața să te împingă în durere”, ar spune autorul Cuvintelor potrivite. „Făptură vrăjitoare și duioasă !” e ființa fermecătoare care și-a jertfit puritatea căzând sub blestemul rățâcirii în durere. E același mesaj, desenat deopotrivă de Nichita: „N-ai să vii și n-ai să morți/ N-ai să șapte între sorți/ N-ai să vară, primăvară, N-ai să doamnă, domnișoară”. Aparent, contorsiunea limbajului alunecă spre o înfăptuire semantică. Negația

susține că norocul nu se va ivi, primăvara nu va deveni vară, iar domnișoara nu va ajunge doamnă, ceea ce sugerează că iubirea exclude ideea de dragoste. Ce facem însă cu versul întâi – „n-ai să vii și n-ai să morți” – având mesaj tulburător și imprevizibil. Versul e încercarea de deschidere a misterului harului liric.

În fine, problema poeziei ține de două dimensiuni: alcătuirea sa de către un autor talentat și înzestrat cu har artistic (1); interpretarea, prin înțelegerea satisfăcătoare a unui înțeles (2). Mă refer la relația dintre creatorul real și analiza, comprehensiunea acesteia, prin care se descoperă valori afective, accesibile cititorilor. Compoziția poetică derivă din unicitatea percepției asupra sugestiei oferite de realitate. Unde există valoare, nu ar fi nevoie să ne străduim să justificăm „adevărata poezie” a unui „virtuos poet”. Limba poeziei are ea însăși în sine misterul și semantica excepționalității.

Poetul creează, oscilând între perfecțiunea ideii și îmbrăcarea acesteia într-o haină a limbajului. Lectorul își construiește propriul mod de înțelegere. Criticul literar este cititorul care se revendică un expert în recomandarea de interpretări cât mai apropiate de mesajul autorului. Amândoi (cititorul obișnuit și criticul literar) pot greși, dar ei identifică o referință, față de care altele congresc într-un alt punct de vedere. Excluz ca un cititor să aibă certitudini. Nici măcar autorul nu-ți găsește explicația absolută despre sensul propriului mesaj stilistic, care se află găbuit în sufletul, psihicul, mentalul, inconștientul poetului. Scânteierile lirice se exprimă la nivel de

sintagmă („Genele lui Dumnezeu / cad în călimarul meu”, „lavandă sonoră”), vers („păstrează-ți sărutarea, ca florile otrava.”), imagine („pietre sterpe și uscate”) ori prin întreaga poezie, sub formă alegorică ori metaforă („Din ceasul verde al pădurii / otrăvuri uitate adie”).

Licențele poetice (abateri conștiente) îmbogățesc limbajul artistic, dându-i o altă semnificație prin restructurarea înțelesurilor

cuvintelor. Aranjarea lor în alte combinații zgândăre, cum spunea Hugo, limbajul regal al marilor scriitori. Oferta de sens a poezilor imprimă un alt desen limbii române, asigurându-i savoarea și dându-i capacitatea de a fi tot mai expresivă. În amvonul poeziei nu urcă oricine care se joacă de-a cuvintele. Inconștiența și orgoliul aleargă pe alte culo’are ale artei izvorâte din talent și har liric.

DINAMICA NARAȚIUNILOR POPULARE

Analiza morfo-funcțională a structurilor de continuitate dintre diferite forme narative

Motto:

„Din poveștile astea trage multe și poporul, că vine la ele, învață.
Poveștile se spun ca să deprindă dintr-însele care le-ar putea omul
ajunge și le-ar putea petrece... Cel ce nu învață din poveste nu învață
din ceea ce vede cu ochii” (povestitor din țara Oașului).

Nicoleta Știop, eseistă, Arad

În evoluția sa istorică și în difuziunea sa geografică, narațiunea orală nu a avut întotdeauna rosturile pe care le are astăzi într-un spațiu determinat. Narațiunea orală a fost inițial o componentă a ritualului. Din această fază de manifestare, până să ajungă în stadiul actual, narațiunea orală a trecut printr-un proces îndelungat de deritualizare, comun, de altfel, și altor categorii folclorice, iar actul rostirii narațiunii s-a dispensat treptat de implicațiile sacre, cultice, renunțând la condițiile și determinările ritualității: de timp, de loc, de ritm al rostirii etc.

Diferitele forme narative prezente în țara Zărandului atestă existența unor credințe străvechi referitoare la întâlnirile cu supranaturalul. Textele culese în urma anchetelor de teren sunt toate de natură să indice importanța excepțională pe care o are martorul în susținerea adevărului informației despre supranaturalul și întâlnirile cu el.

Martorii evenimentelor narate au confirmat experiențe spectaculoase, pline de senzațional.

Formele narative întâlnite în localitățile din țara Zărandului, de la memoratele cu caracter autobiografic, biografic, legendar și până la basm, atestă diferite variații funcționale determinate de cadrul povestirii și de naratorii întâmplărilor. Privite din unghiul complexului de funcții sociale pe care le îndeplinesc în actualizarea lor, poveștile sunt „un fel de introducere în misterele lumii înconjurătoare, instrumente de popularizare a cunoștințelor tradiționale”¹

În ciuda varietății lor, textele culese în urma interviurilor sunt de fapt transformări ale unor trăiri după canoanele unor tradiții.

Memorate mitico-magice cu caracter autobiografic

O serie de povestitori din țara Zărandului vorbesc despre întâlnirea lor cu o serie de duhuri necurate. Toate aceste povestiri relatate într-un cadru specific sunt unice, având

¹ Ovidiu Bârlea, *Antologie de proză populară epică*, p. 19, apud Ion Cuceu, *op. cit.* p. 119

caracter personal. Ele prezintă diferite subiecte, de la întâlnirile misterioase cu duhurile necurate, până la povestirile vânătoarești.

Duhurile necurate care ies în calea omului noaptea, pot lua diferite forme și înfățișări, ființe care cântă și joacă, animale sau obiecte.

Părerea generală este că trebuie evitat contactul cu aceste duhuri nocturne percepute în contextul unor evidente contaminări între: iele, strigoi, vrăjitoare adunate la sabat, vâlve malefice. Nu este indicat să se poarte o discuție cu acestea, ci trebuie făcut semnul crucii și rostite formule apotropaice. Duhurile pot „abura” persoanele cărora vor să le facă rău, le „poartă” toată noaptea de-a lungul hotarelor, chiar omorându-le.

Memoria localnicilor din ținutul Zărandului a conservat câteva întâmplări în care întâlnirea cu duhurile necurate a provocat spaimă celor ce au călcat „în urmă rea”. Din relatările unor informatori am aflat că există undeva „din jos di Valea Mare” un loc rău în care se aud spre miezul nopții zgomote ciudate. Tot spre miezul nopții, un bărbat care se întorcea de la slujbă, „a auzit ceva, o muzică, atât mai tare; o vinit cătă casă da’ cu o groază d’aceea că nimic n-o vorbit cu mine până dimineață”.¹

Alteori, duhurile iau forma unor animale. În Chereluș, un bărbat străbătea câmpul însoțit de câinele său. La un moment dat, de la umbra lunii el a observat ceva în fața lui: „Tata o fost un om mare și curajos, da’ n-o știut în veci ce-o fost, câne, om, drac...”. Arătarea scotea niște

sunete ciudate și nu a dispărut până ce omul nu a rostit cuvântul „Dumnezeu”.

Relatarea unui informator din Valea Mare se referă la o experiență trăită în tinerețe. El se întorcea cu tatăl său de la o moară unde lucra. Era în preajma Crăciunului, în Ajun. I-a prins noaptea pe drum și pe la jumătatea satului ajung la o casă sărăcăcioasă. Sus, la acoperiș „păre că s-aude ceva, un glas ca de liliacu”. Tatăl îi dezvăluie faptul că acolo este ceva mister”. Oricum, glasul „nu semăna nici ca vaca, nici ca porcu, nici ca bibolu’...”. Familia care trăia acolo, în acea casă, nu a reușit să descopere misterul nici până astăzi².

Întâlnirea cu duhurile în miez de noapte nu este tocmai plăcută. Despre o asemenea „întâlnire” ne-a relatat și Martin Floare din Zimbru. Ea se întorcea de la nașa ei care era spitalizată și a prins-o întunericul pe drum. „Se vedea de lună, era către unsprezece noaptea. Pe lângă moară, pe la pepinieră, îi apare în față un câine alb cum îi neaua”. Ea a crezut că sunt oameni la vânătoare și acest câine era probabil al lor, dar s-a înșelat, deoarece câinele a însoțit-o la drum mereu. La un pod, el s-a oprit în fața femeii și a privit-o drept în ochi. Femeia și-a făcut cruce, moment în care câinele s-a retras și a lăsat-o să treacă mai departe. A ajuns până la moară și „dinjos di moară era un pod”. Morărița a ieșit din casă și a văzut câinele de care s-a speriat, „mare cât îi drumu’,, L-a strigat pe soțul său, morarul, rostind numele lui „Dumnezeu”, moment în care câinele a luat-o la fugă, „... dar pă pod să auzi un zgomot ca și cum ar fi fost cu potcoave. Acolo era hotarul”.

¹ inf. Uța Maria, 38 ani, loc. Zimbru, jud. Arad

² inf. Chiu Ioan 77ani, loc. Valea Mare, jud. Arad

Informatoarea este convinsă că a fost un duh rău deoarece întâmplarea s-a petrecut pe lângă poduri, aproape de hotar. Duhuri necurate se întâlnesc și pe lângă păduri. Acolo „să auzeau higege vuind pă un părau. Cântau ceva duhuri, lucruri necurate”. Aceste duhuri pot lua și formă de alte animale: „și tata poveste când o vinit din armată, într-o noapte că o ieșit un cal înaintea lui. Iel l-o chemat că o gândit că-l prinde. Da’ nici acela nu o fost cal curat....”¹

O altă informatoare declară că nu crede în spirite: „Îs tăt felu’ di lucruri și di spirite, da’ nu-i bine să crezi în iele. Io nu cred în spirite di astea. Nu zăc că nu iest. Mai demult zăce c-or jucat banii pă dialuri și-or umblat dracii pân’ steni. Amu’ nu mai umblă prin steni că-s bagați în oameni”

Concluzia informatorilor din Zimbru este că apar câini cu ochii roșii în drum, pe la răscruci: „Duhurile umblă pă la hotare, iau diferite forme, le poți întâlni”. Un bărbat în toată firea trecea pe lângă o vale pe la doisprezece noaptea și a auzit un zgomot în apă: „leoap, leoap!” Când s-a uitat în vale, „i s-a năzărit un pruncuț în apă scaldându-se”. Când a ajuns acasă s-a îmbolnăvit și nu și-a revenit până când o femeie i-a făcut un descântec, „până ce nu o trudit muierea cea cu iel”.²

Poveștile vânătoarești relatate de Zimbran Ioan sunt construite pe baza străvechilor rituri de inițiere așa cum s-au conturat ele în cultul vânătoresc. În aceste rituri, tânărul protagonist era izolat de colectivitate, dar și de spațiul

colectivității și dus în pădure, într-un spațiu secret, anume amenajat, inaccesibil celor care nu erau supuși ritualului; el face, deci, mai întâi un drum inițiativ, o călătorie spre un alt spațiu decât cel al existenței preinițiatică. În acest spațiu, el era supus unor reguli precise îndeosebi unor restricții și probe de dificultate fizică, morală și chiar intelectuală am putea zice (pricepere); respectarea acestor reguli și trecerea acestor probe având semnificația unor transformări esențiale ale statutului său individual și social (moartea ritualică – inițiativă – și renașterea). Arnold Van Gennep vorbind despre riturile practicate de triburile din Congo, pune accentul pe faptul că „novicele este despărțit de mediul său anterior față de care este considerat mort (prin reclusiunea în pădure, intoxicare cu vin de palmier, deci anestezie, etc.) fiind agregat la noul mediu. Urmează apoi perioada de prag prin mutilări corporale, vopsirea părului, consumarea unei hrane speciale. Fiind considerați „morți”, novicii nu trebuie să iasă din reclusiune și să se arate oamenilor. Din această trecere prin lumea sacrului, inițiatul rămâne cu o calitate specială magico-religioasă”.³

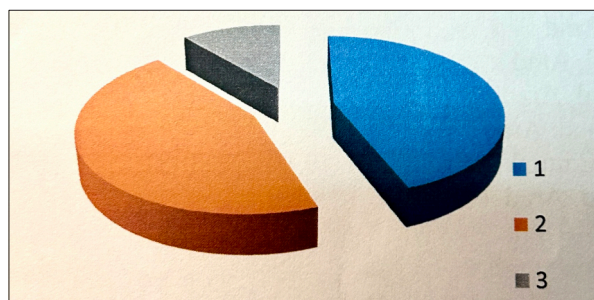
Zimbran Ioan ne prezintă, într-o relatare autobiografică, întâlnirea cu un lup în timpul unei partide de vânătoare. Animalul pe care l-a împușcat (avea 78 kg) era vâlva lupilor. Mama acestui om-lup a venit să-l caute pe vânător, spunând că i-a împușcat copilul. Nu a durat o săptămână și familia Zimbran a făcut

¹ inf. Martin Floare, 67 ani, loc. Zimbru, jud. Arad

² inf. Negru Mărioara 70 ani, loc. Zimbru, jud. Arad

³ Arnold Van Gennep, *Riturile de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1998, pp. 80-81

cunoștință cu răzbunarea vâlvei: le-a fost ucisă o junincă – „O cunoscut-o . și numa’ pă a noastră o omorât-o”.¹

1. Povești cu duhuri 4

2. Povești vânător,,ești 4

3. Poveste de viață 1

Toate aceste relatări personale sunt expresia vie a unor experiențe de viață trăite în cadrul colectivității satului.

Memorate cu caracter legendar

Legenda a ajuns să denumească „orice plăsmuire fictivă, fără o bază reală, adică ceea ce însemna în limba veche *basnă* (basm)”.²

În popor, narațiunile legendare sunt numite *povești*, fără vreo încercare de a le distinge de celelalte specii (snoavă, basm despre animale, basm) cuprinse sub genericul *poveste*. În țările germanice, termenul *legendă* este rezervat exclusiv celor religioase, pe când celelalte se delimitează de acestea prin denumirea de *Sage* (saga) care etimologic ar

corespunde românescului *poveste* (sagen = a spune, a istorisi).

Legenda denumește o narațiune cu țel explicativ sau un comentariu despre oameni. Comentariul legendei se concentrează în jurul trăsăturilor neobișnuite, cu predilecție pentru ciudățeniile oferite de natură și de viață. În legendă, locul este indicat cu precizie, personajele fiind indivizi determinați, care posedă însușiri eroice, iar faptele lor au un fundament care pare a fi istoric.

Mentalitatea populară, mai cu seamă cea cu grad arhaic, este orientată structural spre perceperea contrastantă a realității, arătându-se deosebit de sensibilă la aspectele opuse, de obicei la cei doi poli care delimitează gama realității. Legenda se sprijină, ca prim resort generator, pe curiozitatea populară, tot atât de veche ca și omul, avidă de a ști tot ceea ce se petrece în jur, cât ține întinderea cosmosului. Pentru viziunea populară arhaică, „toată natura înconjurătoare se află într-o condiționare nemijlocită de natură simpatetică”. Tot ce există în univers sunt doar ipostaze, forme variate de ființe care stau în legătură simpatetică evidentă, condiționându-se între ele prin raporturi care le dezvoltă legenda. Unele animale pot vorbi și chiar plantele au un „suflet” al lor care se manifestă în anumite împrejurări. În preistoria îndepărtată existau așa-numitele tribunale ale animalelor și ale obiectelor neînsuflețite. James George Frazer a urmărit câteva etape din existența acestora nu numai la unii primitivi contemporani, ci și în Europa, începând cu vechii greci din antichitate și sfârșind cu evul mediu european.

¹ inf. Zimbran Ioan, 77 ani, loc. Zimbru, jud. Arad

² Ovidiu Bârlea, *op.cit.*, p. 45

În aceste tribunale, potrivit legii talionului, un obiect, o plantă sau un animal care aducea un prejudiciu unui om, era judecat și condamnat la o pedeapsă corespunzătoare, „acuzatul” avea chiar și un apărător din oficiu care pleda în absența acestuia. Orice relatare legendară este neapărat veridică în mediul în care se

desfășoară, legenda ca atare nu poate fi decât adevărată deoarece ea oferă o explicație științifică de pe o poziție culturală. De îndată ce nu mai este crezută, legenda dispare și, după împrejurări, se transformă într-o altă specie (de obicei într-o specie mixtă), dar cel mai adesea este dată uitării, ca o recuzită ireparabilă.

CREAȚIA ȘI IUBIREA

*teme fundamentale ale operei stănesciene.
Dreptul la timp (Către Galateea)*

Carina A. Baba, eseist, Arad

Ceasul (ne) amintește de trecerea ireversibilă a timpului. Fiecare tic-tac e o bătaie în porțile morții. Scurt, capabil să te cufunde într-o tristețe copleșitoare... E teribilă conștientizarea neputinței de a întoarce timpul vieții tale nici măcar cu un singur ticăit. Trecerea timpului se poate vedea în orice: în frunze, în cuvinte, în gesturi... Suntem întotdeauna mai aproape de moarte - cu o atingere, cu o îmbrățișare, cu un sărut: „și toate acestea le simți / de neschimbat, / cum nu mai poți s-abați / o întâmplare / desfășurată în trecut...”

Nichita Stănescu este poet al acțiunii transfiguratoare a lumii, al preschimbării ei în „inimă” ascunsă privirii noastre, al spectacolului unui univers confundat cu spațiul lăuntric, cu sinele făcut vizibil prin forța verbului. În *Sensul iubirii* și în *O viziune a sentimentelor*, realul se lăsa inventat; invenția primea statut de realitate palpabilă, dar... „deodată afli că vorbești”, apoi vorbirea din cântec devine „cu totul și cu totul altceva.” Acest „cu totul și cu totul altceva” e circumscris de *Elegii*, dar îl anunță Enghidu în *Dreptul la timp*.

În *Dreptul la timp* se conturează atât marile teme ale lirismului nichitian, cât și principalele axe de susținere ale unei poetici care derivă din revelația bruscă a sentimentului timpului, aducând cu sine o lume animată, dar și scindarea tragică a sinelui cu consecințe dintre cele mai interesante asupra rostirii cuvântului. Se produce acum o altă „revelație a poeticului”, „o a doua trezie.” (Șt. Mincu, *Nichita Stănescu între poesis și poiein*).

Nichita Stănescu a relatat de multe ori o întâmplare aparent nesemnificativă: venind de la un meci și spălându-și mâinile la o pompă, a văzut că ele sunt absurde. Acest fapt petrecut într-o amiază oarecare a dospit în mintea lui de adolescent, iar mai târziu, frământat cu diverse lecturi, a pregătit primul vers din poemul antologic *Enghidu*: „privește-ți mâinile și bucură-te căci ele sunt absurde”, altfel spus: „Bucură-te de spirit, nu de trup.”

Cu acest volum începe viziunea tragică asupra corporalității. Motto-ul pe care l-a împrumutat poemul din *Ghilgameș*: „A murit Enghidu, prietenul meu, care ucise cu mine lei” e o premoniție poate prea timpurie a morții lui Enghidu (care va avea loc abia în volumul

Noduri și semne - Requiem la moartea tatălui meu, purtând în sine profunzimi similare, în alt plan, Requiem-ului mozartian). În *Epopoea lui Ghilgameș* s-a pus problematica timpului, a sciziunii ființei, lirismul trecând către latura elegiacă. Ghilgameș percepe existența morții în momentul în care moare Enghidu; e înspăimântat de această înfățișare concretă a morții semnificând, de fapt, anularea sinelui. Corporalitatea devine absurdă, neputând să exprime sinele. Sinele e înapoia timpului, e altceva decât el. Dar, spre deosebire de Blaga, care, neîncăpând în propriul corp, cerșește un trup munților, ori de Ion Barbu care își dorește să iasă din „geometria-n spațiu/ a sufletelor binevoitoare”, Nichita Stănescu mută granițele cuvântului mai în interior, își descoperă partea invizibilă, lipsită la rândul ei de corporalitate, vorbindu-i de la distanță, ca un altul: „poate că sunt mult prea aproape ca să mă vezi, / dar și aceasta e altceva decât nimic... / mă voi preface depărtare, ca să-ți încap în ochi, / ori cuvânt cu sunete de mărimea furnicii, / ca să-ți încap în gură...”

Corporalitatea, consideră Ștefania Mincu, își are cauza în propria-i absență, în iluzoriu, iar modul întemeierii cuvântului este tot pură întâmplare a lui „a fi”. Poemul lui Nichita Stănescu, *Enghidu*, atestă dialogul cu mitul în viziune modernă. Mitul e asumat în forma unui lung... „dialog al sinelui cu sine.” (Șt. Mincu, *op. cit.*) Simțurile, deși puternice, îi taie accesul la cunoaștere. Sinele este neasemuit sinelui. De aici rezultă ruptura tragică. El... și-a privit mâinile și a văzut că sunt absurde, justificând astfel absurdul ca axă definitorie a

vieții, creând o stare paradoxală de „râsu-plânsu”. Marea trecere a lui Blaga devine în poemul nichitian o scurtă trecere durută. Enghidu e unic, singur și pieritor, datorită asemănării sale cu geamănul său nemuritor, Ghilgameș. Dar în ciuda faptului că are conștiința unicității, Enghidu nu e Eul lui virtual, nu posedă timpul. E, aici, prezentată o contradicție absurdă a condiției omului și a cuvântului său. Enghidu se bucură de o existență aparentă, din cauză că a fost creat după chipul și asemănarea Cuiva cu care nu e asemănător în ceea ce privește dreptul la timp. Se poate genera o analogie între acest poem și referatul biblic al *Facerii*, Omul fiind făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Părinții Bisericii afirmă că numai chipul se dă, asemănarea trebuie să fie dobândită de om. Diferența dintre aceste două mituri e dintre cele mai subtile: Enghidu moare, pe când Omul primește șansa de a dobândi asemănarea, primește, altfel spus, dreptul la timp: „Ieși din cort, prietene, să stăm față în față, / privindu-ne să tăcem împreună, mereu întrebându-ne / în sine celălalt dacă e...” În această ordine de idei, comunicarea e imposibilă generând neputința de cunoaștere și de autocunoaștere, „poezia nefiind într-o limbă anume, ci într-un suflet anume fără de nume.”

Prin acest poem se intuiește problematica *Elegiilor*, aceea a situării eului în cunoaștere și existență, printr-o meditație care numai la Blaga și la Eminescu a mai dobândit dimensiuni atât de complexe. Abia în *Dreptul la timp* începe poetul un... dialog original cu mitul (acesta nefiind adus doar ca mărturie a

tradiției, ci interogat de poet și interpretat în sensul experienței proprii). Poetul descoperă vorbirea ca realitate aparte, înțelegând că de la a vorbi până la a avea conștiința vorbirii este un drum ca de la firea la alienare: „Deodată afli că vorbești. Brusc, vorbirea din cântec devine cu totul și cu totul altceva.” Odată ajuns la conștientizarea vorbirii, începi să consideri cuvintele sentimente, rostirea lor însemnând dezgolire ori, pur și simplu, golire de sine. Acest moment culminează cu luarea aminte la propriul eu, la sinele tainic, capabil să învețe cuvintele să iubească, să le facă să semene cu el și cu lumea...

„Idea de sine este principalul act existențial uman. În rest, totul nu e decât o trebuință către ideea de sine” afirmă Nichita Stănescu în *Respirări*, având conștiința tulburătoare a existenței, dar și certitudinea dureroasă a rupturii de cosmos: „Mă cutremură diferența dintre mine și firul ierbii”... Garanția armoniei răspândită în infinit e conținută în eu. „El atrage din afară ceva nou în cercul său, până ajunge să absoarbă totul în sine, până ce natura întreagă va primi pecetea acțiunii sale și toate spiritele vor alcătui laolaltă cu spiritul eului un spirit unic. Acesta este omul.” (Șt. Mincu). Vocea celui care a(m) fost, glasul copilăriei este aproape inconștient. „Între actul vorbirii și cel al apucării unui obiect cu mâna nu era nici o diferență (...) Între mâna copilului și limba lui nu e nici o diferență. Limba lui are cinci degete, ca și mâna lui, și apucă la întâmplare cu ea orice obiect, cu aceeași dibăcie cu care apuci un fruct sau o surcea.”

Titlul volumului are un sens revendicativ:

aspirația cuceririi timpului tocmai în clipa revelației că el pulverizează eul într-o infinitate de entități devine supremul țel (poemul *Îndoirea luminii*). Ființa e alcătuită dintr-un mănunchi de fascicule, iar încercarea de îndoire a luminii, de reducere a vitezei ei cosmice, reduce proteicitatea ființei la o constantă, la un arhetip stabil.

Enghidu este așadar un poem despre moarte. Sentimentul morții e echivalent cu sentimentul limitei. Moartea smulge sinele din trup (ce noțiune imprecisă!), îl „hotărăște”, îi pune hotar. Chiar și așa, sinele apare ca o umbră a lui Sisif, căutând neîncetat o scăpare: „Ceea ce nu e fără de margini este...”- timpul se deplasează de la timp, limită, moarte la ideea de jertfă și creație. Mitului morții i se substituie, la Nichita Stănescu, mitul orfic al cântecului: „Eu mor cu fiecare lucru pe care îl ating, (...) / uit aceasta, și-atunci, din nimic fac dansuri / și cântece, împuținându-mă și smulgându-mi / bătaia tâmpelor, ca să fac din ea coroană de mirt.” Poemul *Enghidu* e important și datorită celui „eu” care vede, prin care se vede lumea și care ajunge să se vadă pe sine dinspre lume, prefăcut convențional în „tu”. Contemplarea eului din afara sa e primul pas spre acea perspectivă care schimbă coordonatele cunoașterii, relevându-i cu brutalitate limitele. Dar cel care s-a văzut pentru prima oară pe sine din afară are percepția absurdului: „privește-ți mâinile și bucură-te, căci ele sunt absurde...” Cuvântul „cu sunete de mărimea furnicii” ne oferă șansa de a ne contempla pe noi înșine, de a vedea lumea și de a o epuiza prin cunoaștere. Aceasta

e utopia și tristețea - dorința de a spune totul tuturor: „Voiam să îți spun, îți spuneam imediat / orice, totul...” De ce nu poate fi această tristețe radioasă? La urma urmei ce-ai mai avea de vorbit cu tine, dacă ai spune totul?- această mărturisire absolută înseamnă suprimarea comunicării în tine. Și totuși, ieșirea din acest labirint este cu neputință. Ne-spunând totul, poetul face un pas mai departe în absurd, deteriorând prin fracțiune realitatea: „Dar cum să nu-ți spun totul, toate? / Cu ce cuțit, de unde să tai o limezime / În două și s-o împart?...” Sunt întrebări care nu își află răspunsul. Cunoașterea totală fiind imposibilă, poetul trebuie să își „oprească la jumătate silabele”, deși existența ei e determinată de dorința de a spune totul. În această contradicție se află drama creației.”

Poemul *Către Galateea* e un poem al creației și al erosului. Izvorul romantic va complica pânza simbolurilor din cărțile ulterioare. Miturile, nici nu se putea altfel, sunt asociate și derivate spre alte înțelesuri, iar din versurile poemului răzbate o stare lirică polifonică... Galateea e atât femeia neîngăduitoare cât și opera. Creatorul modern cere îndurarea de a fi născut de opera lui, rotind în acest timp ochii spre dublul ei existențial. Versurile demonstrative ale poemului „pipăie cu mai multe degete retorice o idee care circulă și în eseistica nouă” (Eugen Simion, *Scriitori români de azi*), se ordonează după un ritm interior și nu se mai agață, ca iedera, de coloana unei idei. Lucrurile se dizolvă în stările lor sublimite, sunetele, privirile, mirosurile devenind corpuri independente.

Universul se dematerializează și se supune legii de atracție a imaginației: creatorul trăiește într-un ochi uriaș, hrana lui fiind lumina. Poetul e în stare să zboare deasupra orașului, sprijinit pe un sunet: „un sunet mă-nconjura și mă ducea cu el / pe deasupra orașului, departe...” Artă poetică, ne duce în trecut până în timpul vestitului sculptor din Cipru, Pygmalion, îndrăgostit de una din propriile statui de fildeș. Pygmalion se roagă Aphroditei să însuflețească statuia pentru el, iar zeița îl ascultă. Din căsătoria lui Pygmalion cu Galateea s-a născut Pathos (=suferință, patimă). Încercând să dăm un sens mitului, putem spune că patosul artistului însuflețește, până la urmă, opera...

În poemul lui Nichita Stănescu rolurile sunt inversate. Cel nenăscut e însuși artistul. Acesta își invocă opera să-l creeze ca ființă vie, creând totodată și lumea, intuind poate că artistul supraviețuiește doar prin operă. Acest poem-rugăciune amintește de *Rugăciunea* lui Octavian Goga. Galateea este simbol al ființei iubite, dar și al vieții misterioase. Poemul, simetric (e alcătuit din trei strofe, fiecare începe cu verbul la indicativ-prezent „Știu” și se sfârșește cu imperativul „Naște-mă!”), cuprinde ideea profundă a cunoașterii. Observăm și în *Elegia a noua* că nașterea se relevă chiar în procesul de creație. Artistul, prin propria cunoaștere, dusă până la intuirea celor mai intime mișcări ale vieții însăși, creează Opera care e, în același timp, vie și virtuală: „Îți știu toate timpurile, toate mișcărilor, toate parfumurile, / și umbra ta, și tăcerile tale, și sânul tău / ce cutremur au și ce

culoare anume, / și mersul tău, și melancolia ta, și inelarul tău și secunda / și nu mai am răbdare și genunchiul mi-l pun în pietre / și mă rog de tine / naște-mă!” Dar artistul știe nu numai ce este Opera lui, ci și ce nu este, ce o îndepărtează de viață: „Știu tot ce e mai departe de tine / atât de departe încât nu mai există aproape- / după-amiaza, după-orientul, dincolo de marea... / și tot ce e dincolo de ele și atât de departe, încât nu mai are nici nume, / De-aceia îmi îndoi genunchiul și-l pun pe genunchiul pietrelor care-l îngână / și mă rog de tine / naște-mă!”

Poemul sugerează că... Galatea însăși (Opera!) îl domină pe artist. Ea își dictează legile. Mai mult decât atât, artistul e conștient de ceea ce a creat, el s-a detașat într-o oarecare măsură de operă, contemplând-o, s-a depărtat de ea pentru a o încăpea în ochi, i-a descoperit toate înțelesurile, a ajuns până la departele nenumit, taină neîmpărtășită de Creator Creației. Și pentru că știe totul despre ea, îngenunchează în fața ei ca-n fața unei zeițe implorând născarea. Creația s-a întrupat înainte ca autorul să conștientizeze miracolul care a trecut prin gândul lui, prin mâinile lui. L-a contemplat la sfârșit și în dorința lui pasională de a explica rațional conceperea, cere Creației să-l creeze, să-l nască, să-l renască. Așadar, artistul știe ce este Opera, ce nu este, dar știe și ceea ce Opera nu poate ști niciodată despre sine. Viața ei miraculoasă nu ține de conștiință. Artistul îi împrumută propria sa viață, trăitul. Între Artist, Operă și Viață există o relație de mimesis, subtilă și paradoxală: „Știu tot ceea ce tu nu știi

niciodată, din tine. / Bătaia inimii care urmează bătaii ce o auzi, / sfârșitul cuvântului a cărui primă silabă tocmai o spui, / copacii- umbre de lemn ale vinelor tale, / râurile- mișcătoare umbre ale sângelui tău, / și pietrele, pietrele- umbre de piatră / ale genunchiului meu, / pe care mi-l plec în fața ta și mă rog de tine, / naște-mă. Naște-mă.”

Natura e o umbră a Artei. Ea se naște din operă, dar și Artistul e umbră a operei sale, precum piatra e... umbră a genunchiului artistului (e vorba de un mimesis invers);

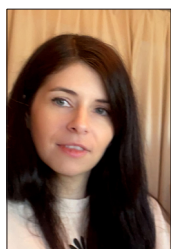
Artistul poate fi comparat cu un pod, cu o punte ce leagă Opera de Materie. Artistul e cel care știe totul, ca un Hermes. Opera naște totul prin intermediul Artistului care se oferă ca model lumii, umanizând-o, jertfindu-se pentru a face piatra să îi semene. Odată cu poezia modernă (Mallarmé, Verlaine, Valéry), caracteristica de autorefectare a propriei esențe a poeziei, cât și dinamica propriei geneze sunt întotdeauna mai evidente, poezia tinzând spre un fel de discurs despre sine. Cuvintele pot construi un nou univers (sentimentul iubirii e stare revelatorie a cosmosului interior) care, ca și universul real, existent deja, se poate metamorfoza. Poezia, deci, provoacă o prefacere asupra poetului, ea fiind eterna iubită, Co-sângeana poetului, capabil – asemeni unui veritabil Făt-Frumos – de orice sacrificiu.

Ideea creației presupune jertfa de sine. În străvechile mituri cosmogonice lumea era creată prin jertfa artistului: „În creație, afirmă Mircea Eliade, era divinitatea care se sacrifica pe sine; și în alte episoade creaturale din

miturile omenirii se sacrifica de asemenea ființa cea mai dragă, cea mai apropiată, un alt fel de a formula jertfa de sine” (Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*). Unul din eroii basmelor românești, Harap-Alb, are nevoie de apă vie pentru a învia, pentru a trăi – apă care îi va fi dată de iubita sa. Creatorul, pentru a trăi, trebuie doar să fie născut. El e în operă un alter-ego atoateștiutor, dar are nevoie de timp - îl poate primi doar în urma nașterii. Femeia este un simbol al nașterii, ea este predestinată să dea viață, iar în poem Femeia și Opera se confundă.

Nichita Stănescu consideră poezia un act existențial fundamental al omului. Orice poem e într-un anume fel o prelungire a creației primordiale, iar creatorul ei un corespondent al Creatorului. În centrul opereii stă drama creatorului de frumos și capacitatea de a se sacrifica. Totuși, el are potența de a se naște din propria operă. Resortul care determină creația să nască, apa vie a fetei de împărat e... dragostea. Corporalizare a realului, trezire, energie de transfigurare, dragostea se descoperă în zona rarefiată a Spiritului... Poetul știe totul despre operă. El deține această viziune, chiar mai mult decât viziune, preștiință, de la început și tocmai de aceea și din dragoste riscă suferința.

Într-un poem apărut mai târziu, *În dulcele stil clasic*, poetul percepe doar urma trecerii poeziei, întâlnirea dintre cei doi se realizează într-un spațiu al reflectării în undă... Pasul, ideea poetică, coboară, dăruindu-se doar pentru o clipă creatorului. Poezia e definită printr-o serie de termeni din universul imediat, concret. Se îmbină în poem concretul cu abstractul, logicul cu illogicul. Referitor la acest imn al creației, la rugămintea poetului de a fi născut de opera sa, trebuie notat că rugăciunea e specifică revelației, e sursă a vieții, respirație a sufletului și chiar numai datorită insistenței, dorința pătimasă a poetului va fi împlinită. Cât despre „după-orizontul” pe care îl știe, reprezintă trăirea pe un alt plan, dincolo de pragul pe care îl simbolizează. Cu cât ești mai aproape de orizont cu atât ești mai aproape de sfârșitul călătoriei, dar un sfârșit presupune un alt început. Lucian Blaga consideră că în spiritualitatea românească, mitul creației capătă o proiecție metafizică. Iubirea creează - presupunând, o durere (existențială), un sacrificiu - fie o *Coloană a Infinitului*, fie o *Doină*, cântată la vioara unui Stradivarius, fie un *Poem* prefăcut în Cosânzeană.

poezii de **George Szirtes**

Traduceri de Ruxandra Dodoiu, studentă MTTL, București

O muscă aterizează și merge mai departe

Într-o eternitate de muște fereastra deschisă
E o invitație. Doar una sau două vor face pasul
Într-o după-amiază de vară. Mortalitatea o să muște
Având misiunea ei speculativă. Le vezi cum zboară
Prin cameră aparent fără control,
Motorul lor turat scrâșnind la atingerea sticlei străvezii
Apoi se îndepărtează plutind ca niște cunoscători
De gunoarie dezamăgiți băjbâind spre lumină.
Prezența lor sugerează moartea într-o cameră închisă
Oricât ar străluci în albastru sau verde sau negru.
Nu vrei ca ele să ți se așeze pe piele.
Nu vrei să ai de-a face cu ele deloc. Dar iată-te
Cu un centimetru mai aproape de moarte de fiecare dată. E petrecerea lor.
Tu ești al lor. Vor plăti pentru tot.

*

Vor plăti pentru tot, spun ele, cu
Aripi de argint și zbor mândru de amețitor. Privește
Traectoria lor, ca rachetele militare.
Ascultă cum se apropie de țință, absorbind aerul
Prin care trec. Ele sunt apetitul
Comprimat într-o existență lansată.

Asocierea lor cu moartea nu e surprinzătoare.
Pot pătrunde prin cea mai mică deschizătură
Din memorie. Pot sta ghemuite acolo înainte de a
Merge mai departe. Să fie ele pur și simplu muzică
Intenționat creată? De ce trebuie să facă aluzie
La mizeria pe care trăiesc? Vor circula oare
La nesfârșit în rubrica de știri neplăcute? Ce ghidează
Acele splendide luciri care extermină?

*

Muștele sunt propria lor notă joasă de cimpoi. Lasă
Bâzâitul strident în seama țânțarilor. Ele strâng sacul
Și iese zgomotul unui tatuaj militar
Conturat vag de bocetul de chitară death metal.
Asta e scena lor, concertul lor rock pe stadion.
Cimpoiul tot scoate note, chitara continuă să plângă
Și să se izbească de vântul nopții. Doar niște
Demoni primitivi, ai zice. Doar un spasm
De durere și dureri ce urmează sau o simplă prăbușire
În amorțeală? Muștele își creează singure norocul.
Sunt conștiente de ce e în jur și și-o asumă. Când cad
Se ridică rapid. La fel face și muzica din ele
Ghidându-le. Mortalitatea mușcă
Din aer, realizează că e acolo apoi merge mai departe.
Coiot
Stăteau acolo, ca în transă,
Creaturile nopții. Era greu de spus

Cui aparțineau din moment ce erau animale
Din visul altcuiva și puteau fi zărite
Doar în trecere. Se duceau
La un eveniment într-o suburbie apropiată, îmbrăcați
În costumele lor de animale, de parcă știau
Că sunt impostori. Muzica
Era a altcuiva și dispărea rapid.
Muzica sugera dorință, iubire poate.
Poate era vreun motel, sau zoo
De care aparțineau dar camera
Era a altcuiva, iar iubirea stătea și ea întinsă
Pieziș și purta chipul unui lup în pat.

Amintirea lui 14 Aprilie

Ceva te cheamă mereu acasă
printr-un peisaj pe unde ai învățat să te plimbi.
E liniște acolo și pace. Ești
un copil care-și amintește că a fost copil, dar
totul e în ceață. Există,
presupui tu, o fereastră pe care probabil
te-ai uitat, și o ușă prin care
oameni au venit și au plecat, și este patul
în care probabil ai dormit cu hainele
pe care nu doar o dată le-ai purtat.
Erau oare copaci acolo? Desigur. Cel puțin
unul. Și un drum? Bineînțeles. Și cine
vine pe acel drum, ce figură maternă
ar putea fi? Cu siguranță o știi, iar bărbatul
ce iese dintre copaci, da, mai mulți copaci,
și acea siluetă ce apare ușor din oglinda
care este, sau probabil că e, acasă. Și acele dealuri!
Ți-a spus cineva despre acele dealuri?
Și munții din depărtare? Cine îți spune
lucrurile astea și unde sunt ei acum?

Sfârșit de an

Viața ca o pagină nescrisă:
Mai întâi gardul, peretele, curtea
scăldate în caldă

lumină cenușie. Dincolo,
măreața iarnă nescrisă,
ezitând, pierdută

între două anotimpuri.
Să facem loc. Să lăsăm lumina să
înflorească în propria ei

butonieră fragilă.

Trenul care dispare

Noaptea înfulecă trenul
dintr-o singură înghițitură lungă. În jos
se duce, cu pasageri

cu tot. Asta se întâmplă
în fiecare noapte. Cineva ar trebui
să îndrepte lucrurile. Să țină

noaptea deasupra apei.
E ca-n istorie, când trenuri
dispar tot timpul

sau se întorc goale.

Acolo

„Cum e acolo?”

Exact așa cum ți-ai imaginat
doar că mult mai ciudat.

„Da, dar în ce fel?”

Nu poate fi descris în cuvinte.

„E groaznic?”

Da, și minunat,

ca atunci când te trezești dintr-un vis
oribil, și râzi

în lumina mult prea puternică.

Cântec de leagăn

Copilul ce se trezește-n întuneric când vin
Doar firicele de lumină pe sub ușă e speriat
și țipă. Afară, pășesc demoni înalți
purtând pantofi ușori din praful cel mai fin
al viselor pe care el încă nu le-a visat.

*Bietul copil. E-n regulă. Nu te speria de noi,
șoptesc demonii și-ncep să cânte dulce
un cântec despre îngeri la fiecare picior de pat.
Uite, îngerii-s acolo, din praf au aripile moi.*

Gândește-te ce daruri aceștia or aduce.

Îngeri, își zice el, pe când lumina-ncepe să dispară.
Demonii pleacă călcând ușor și în curând
copilul se pierde-n coconul său întunecat. E legănat
ca într-o barcă. Sub valuri, mici pești zbiară
liniște la el și privesc luna cu-al ei disc rotund.

Despre

George Szirtes este un poet, traducător și profesor
britanic de origine maghiară, membru al Societății
Regale de Literatură a Marii Britanii, laureat cu
numeroase premii și distincții pentru activitatea sa
artistică.

Născut: 29 noiembrie 1948 (vârsta 75 de ani),
Budapesta, Ungaria.

Traduceri de Alina Șovar, studentă MTTL, București

Dumnezeu

în vizită la un spital de psihiatrie

(Original poem: God Visits a Psychiatric Hospital by Wendy French)

Intrând cu mașina pe poartă luni de dimineață
mă simt ușurată -- inspecția OFSTED¹ s-a încheiat.
Pâcla ce îmbrățișează strâns câmpiile se ridică
iar ziua este una bună. Însă cuvântul bun
este unul greu de stăpânit în acest loc.

Încui ușa cancelariei și îmi pregătesc mina
pentru lecția despre tematica puterii în Macbeth.
În sala de clasă un tânăr pacient înaintează șovăielnic,
holbându-se cu ochii sedați la lumina slabă a soarelui.
Credeți în Dumnezeu, întreabă.

Privesc în jur și văd alt pacient tolănit
pe jos, ca un apostol căzut, mormăind
Nu mă mișc până când Dumnezeu nu-mi trimite un răspuns.
Afară în curtea spitalului un alt pacient
hrănește o cioară cu coji de pâine uscate.

Vom supraviețui până când toți copacii vor năvăli asupra noastră.
Din pădurea Bethlem². Peste câmpie.

¹ OFSTED: acronim pentru "The Office for Standards in Education, Children's Services and Skills", echivalent englez al Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar (ARACIP)

² Bethlem Royal Hospital este un spital de psihiatrie din Bromley, Londra. Cu o istorie controversată, a fost primul azil din Anglia pentru tratarea bolilor psihice și a devenit cunoscut pentru condițiile deplorabile în care erau ținută pacienții.

Diane

Aduce acasă un cuib de viespi bătrân

(Original poem: *Diane brings in an Old Wasps' Nest* by Wendy French)

Mândria ei în această casă adâncită în teren mlăștinos pe ploaie torențială.
Diane intră cu o hârtie, un cuib de papirus aproape fosilizat pe care l-a salvat din casa ei de vacanță.

Familia și prietenii întindeau smântână pe chiflele proaspăt coapte.
Focul încărcat cu lemn de cedru ardea, Raph mai stivuia lemne pe grătarul vechi.
Copiii mici spărgeau nuci și decorau pricomigdale cu glazură de o culoare țipătoare.

Privind în jur am plasat morții noștri în acest peisaj. Iar cu un truc de lumină
prin vitraliu, tatăl nostru ședea sorbindu-și băutura, privindu-și familia
în timp ce mama murmură, *Cine ar fi crezut că se va ajunge la asta?*

Niciodată nu știam ce voia să spună.
Acum în timp ce Diane se plimba înapoi și încolo prezentându-și bunurile valoroase
îmi venea să urlu, *Ești mort, tată, ești mort. Nu-mi fă asta.*

Însă el este prezent iar paharul de whisky nu se golește niciodată.
Greu este să stai în camera asta plină de râsete cu lumina estompată
căci în ziua în care ai murit i-ai spus asistentei, *Astăzi am să mor*

iar ea a răspuns, *Fii pozitiv. Aici suntem pozitivi.*
Dar tu, la fel de pozitiv în moarte precum în viață, ai căzut mort.
Charlie a alergat pe coridor precum o găină decapitată,

Fluturându-și brațele și cârâind. Plângând.
Cum se stinge lumina pentru noi toți aici iar roșul de la fereastră
aterizează pe cuibul de viespi bătrân așezat pe masă alături de chifle.

Zi liberă

(Original poem: *A Day off School* by Wendy French)

Mama pășește înspre margine
poartă rochia ei roz aprins
brodată cu girafe galbene.

Cureaua prinsă strâns în jurul taliei.
E atât de slabă mama mea.
Se clatină pe tocurile ei noi roșii

care nu se asortează cu rochia ei.
Mama este maestra discordanței.
se clatină pe pietrele de pavaj în timp ce cântă.

Tata îmi spuse *Ai grijă de maică-ta*.
Ce să mai înțeleagă un copil de nouă ani din unele zile?
Este ziua mea preferată de școală

dar nu se întrezărește niciun nor de ploaie.
Bărbatul care vinde dulciuri pe pod
îmi promise înghețată.

Dar nu am chef să cânt.
Țin cheile de la casă și banii strâns în mână.

la masa din bucătărie, Mamgu¹ și Dida² ne bat în geam

¹ Mamgu este cuvântul galez pentru „bunică”

² cuvântul bengalez pentru „bunică”

(Original poem: Muna at My Kitchen Table, Mamgu and Dida knock at our Window by Wendy French)

Ai venit pe la mine să sărbătorim Diwali¹
deși tu ești Bengali² –
m-ai introdus în cultura ta,

iar eu ți-am povestit despre ferma pe care o știam –
un colțișor din Țara Galilor unde Mamgu niciodată nu
și-ar fi imaginat această masă

care suportă daruri sub formă de samosas³ și bjahis⁴.
Candele pentru celebrarea luminii.
Mamgu și-a luat o zi liberă pentru a vizita Sanceler⁵

în căruța cu ponei. La două mile depărtare.
Dida a ta a zburat până la celălalt capăt al lumii.
Și totuși, iată-ne aici, două femei, mâncând samosas

și căpșuni. Cum se încrucișează căile! Afară plouă
dar vrăjitoarele zboară de Halloween.
Bunicile noastre oare zboară împreună

cu harul limbajului comun și nicio limbă străină care să intervină?
Zboară peste un tărâm al jupoanelor, conduse de o adiere de vânt,
ținându-se de mână, schimbând prăjiturile galeze cu samosas

lâna țesută cu mătasea și se va râde.
Se va râde așa de mult în această noapte rece și umedă
în care vrăjitoarele zboară aproape de pământ. Ne bat în geam.

¹ un festival important în hinduism, sikhism și jainism, cunoscut și drept Festivalul Luminilor. Diwali înseamnă “șir de lămpi” în limba hindi. Oamenii sărbătoresc triumful binelui asupra răului în cadrul acestui festival.

² cuvântul englez pentru bengaleză, o persoană care face parte din poporul bengalez. Denumirile din engleză au fost păstrate pentru a menține rima.

³ produs de patiserie din India și Pakistan, umplut cu diverse ingrediente.

⁴ o gustare indiană condimentată făcută din ceapă prăjită și aluat alcătuit din orez și făină de năut

⁵ un oraș mic din Țara Galilor în vestul zonei de consiliu Carmarthenshire.

Caroline Carver

Traduceri de Tania Diniță, studentă MTTL, București

Casa Fericirii

Casa Fericirii este pe deplin împăcată cu ea însăși
vânturându-și hainele încât să arate impecabil
iar apoi reușește întotdeauna să fie fără cusur

casa fericirii nu-i genul de casă cu o veselie de
fațadă
nici una care să fie cu susul în jos
ori vreo dragoste pasională pentru muzica
zgomotoasă
casa fericirii are acel gen special de liniște
pe care o găsești în arta renascentistă unde femeii
poartă zâmbete de Mona Lisa
și priviri de-o bunătate pură. ce-ți mai poți dori?

salut margerete

și bun venit la iarbă-de-mare lichen nisip mușchi
bun venit țepi drăguți de iarbă nouă
boțite și băătorite pe covorul de frunze
desișuri de mărăcini mure succulente
bun venit păduri moi păduri tropicale pajiști
bun venit în mlaștini și zone umede și turbărie
bun venit în foaia-grasă și roua cerului înfometată
bun venit la tot ce a apărut înaintea noastră
închizând ochii când soarele a apus

și închizând ochii când soarele a apus
puiul de arici s-a ghemuit în patul său de castani
în timp ce lumea foșnea în șalul ei de mult pierdut

the Happiness House

the Happiness House is entirely at peace with itself
fluffing up its clothes so it can look its best
but then it always does it's picture perfect

the happiness house is not a happy clappy kind of
house
not one with its knickers over its head
or a passionate love of noisy music
the happiness house has that special kind of serenity
you find in Renaissance art where woman wear
Mona Lisa smiles
and open looks of kindness. what more can you ask?

hello daisies

and welcome to eelgrass lichen sand moss
welcome cute little spikes of new grass
scrunched up and trodden on underfoot leaves
thickets of brambles juicy boackberries
welcome soft woodlands rainforest grasslands
welcome to moorland and wetland and bog grass
welcome to butterwort and hungry sundew
welcome to everything that came before us
closing its eyes when the sun went down

and closing its eyes when the sun went down
the hedgehog child curled into its chestnut bed
while the world rustled its long lost shawl

carul cu boi

caii putere
nu măsoară
 șovăiala
unei căruțe ce se leagănă
pe dealuri
încărcătura sa de apă de izvor
revărsându-se
pe

 flancurile
acestori tauri tineri

s-ar putea ca apa să nu fie la fel de populară
precum
o încărcătură de școlărițe
sau
un trap la vale
spre câmpurile dulci de trestie

poți să strigi
Zebu!
e un nume de familie

lupii

untul nu s-ar topi sub etichete lor
în timp ce străbăteau satul nostru
trei dintre ei invizibili ai putea spune
dar ei erau acolo deși ochiul uman
poate nu i-ar vedea poate
erau imaginari dar nu există dubii
semne proaspete de labe marceau zăpada
pe măsură ce treceau nu trușăi
nu disprețuitori doar știind că ei
sunt ființele supreme pe care noi le credeam
fără nevoia de a vorbi cu noi
satul casele bistroul de pe colț
câmpurile deschise încă goale sub cerul de iarnă
toate acestea le aparțin în mod absolut

ox-cart

horsepower
doesn't measure
 the reluctance of
a cart swaying
 into the hills
its load of spring-water
spilling
onto

 the flanks
of these young bullocks

water may not be as popular
as
a cargo of schoolgirls
or
a downhill trot
to the sweet cane-fields

you may call out
Zebu!
it's a family name

wolves

butter wouldn't melt under their paws
as they pad through our village
three of them invisible you might say
but they were there though the human eye
may not see them perhaps
they were imaginary but there's no doubt
fresh pawmarks marked the snow
as they passed through not haughty
not disdainful only knowing they're
the supreme beings we always thought they were
with no need to talk to us
the village the houses the bistro on the corner
the open fields still empty under a winter sky
all these belong to them absolutely

ARTE

Filmul AVERTISMENT

Alexandru Chiriță, jurnalist, eseist, Arad

„Führer und Verführer” (2024) în titlul original, „Goebbels and the Führer” pentru lumea anglo-saxonă, mai puțin pregătită pentru șarje subtile, este un film avertisment, realizat de Joachim Lang, ca o analiză a puterii interne de seducție a aparatului propagandistic nazist.

Película încearcă să răspundă, în mod argumentat, cum a fost posibil ca un popor educat să-l urmeze pe Adolf Hitler într-o cavalcadă nebunească care a dat lumea peste cap. Nu e un film biografic, în adevăratul sens al cuvântului, așa că nu vă așteptați să-l vedeți pe Goebbels în pantaloni scurți sau pus la colț de părinți.

Dizertația cinematografică se concentrează pe ultimii 8 ani ai relației între cele două personaje istorice centrale, nuanțând de asemenea milimetric raporturile între apropiatăii lui Hitler, cu simpatiile și rivalitățile, poate mai puțin cunoscute. Gradual, sunt introduse contextele succesive ale evoluției tematicii de propagandă, în conjuncție cu dezvoltarea unui aparat monstruos de seducție.

Interesant este că Lang face clar distincția între oportunismul circumstanțial al unor membri ai cabinetului și fanatismul grotesc al

familiei Goebbels. Nu lipsește nimic, nici episodul Leni Riefenstahl, nici alchimia spectacolelor monumentale naziste, ori geneza filmelor grețose de propagandă antisemită, tip „Evreul Süß”.

„Führer und Verführer” este și o demascare a colaboraționismului lumii artistice germane, fără de care lui Goebbels i-ar fi fost dificilă exercitarea unui control hipnotic al maselor. Da, Josef Goebbels a creat mitul Adolf Hitler ! L-a construit meticulos și l-a modelat în funcție de circumstanțe, făcând uz de întregul său talent diabolic.

Filmul explică într-un mod ficționalizat, cât mai aproape de adevărul istoric, cum a fost posibil ca o mână de oameni să manipuleze, fără rezistență, un popor fragil la câteva cuvinte și teme cheie, cu rezultatele catastrofale cunoscute. Analiza fanatismului vine din interior, așa că orice sugestie de culpabilizare externă anti-germană e exclusă.

„Goebbels and the Führer” este un rău artistic necesar, un film care trebuie obligatoriu văzut, prin prisma avertismentului de a nu mai repeta greșelile trecutului. Propaganda poate ucide milioane de oameni și n-a trecut nici măcar un secol de atunci.

MUZEOGRAFUL

Mihaela SIMION, muzeograf, București

Pentru că o mare parte din societate consideră că munca într-un muzeu înseamnă să stai pe scaun și să păzești exponate, am simțit nevoia unui exemplu care să ilustreze complexitatea și interconectarea profesiilor care se întâlnesc îndeobște într-un muzeu. Eu sunt muzeograf. În această calitate, de obicei, mă ocup de evidența patrimoniului, am o temă de cercetare (deh aici facem switch cu o altă categorie - cercetarea), fac clasări, mă ocup de expoziții, am grijă de patrimoniul de care mă ocup, împreună cu colegii de la conservare, pregătesc piesele pentru colegii de la restaurare, fac ture de expoziție, ghidaje, inventarii etc. La un moment dat, apăs butonul de schimbare a profesiei din COR și devin curator - mă ocup de o expoziție, gândesc conceptul, selectez piesele, scriu texte de expoziție pentru public, imaginez activități interactive, ce mai! - organizez spectacolul expoziției, ca un regizor, sunetist, regizor de lumini, scenarist, etc.

Dar - până ca obiectul să devină „actor” într-o expoziție, apăsăm iar butonul de schimbare a competențelor din COR și ne dăm odată peste cap, devenind arheologi. Aici faci de toate - de la dirijat utilaje, oameni, gândit strategii de cercetare, prelevat și gestionat o informație uriașă, colectat date topografice, inventariat material, curățat primar, prelevat în cele mai bune condiții din teren, desenat, prelucrat și mai ales îndurat! Îndurat praf,

arșiță de 40 de grade, îndurat noroi până la gât, îndurat frig extrem, vânt tăios, îndurat neștiința și nepăsarea, ÎNDURAT. Iar în spatele nostru, cei din teren, o întreagă echipă care gestionează financiar și logistic tot efortul, undeva ascunși în birouri, muncind mult peste cele 8 ore și neștiuți de nimeni.

Dar MERITĂ - nu pentru bani, căci noi aștia suntem cumva plătiți ca la periferia culturii, cam similar, dacă nu mai jos, ca un personal cu studii medii din alte domenii mai vizibile și mai norocoase.

Aici un exemplu din călătoria din istorie către public. Situl nr. 10 de pe Lotul CFR Arad - Timișoara, o provocare fără precedent. 1800 m lungime cu lățime de 60/70 m, plin tot. Un sat medieval dispărut iar dedesubtul lui un cimitir sarmatic din sec III p. Chr. și mai jos, structuri de epoca bronzului târziu.

Mormântul pe care vi-l arăt, M27, a fost suprapus de satul medieval, fiind conturat la a doua decopertă, după demontarea complexelor medievale. De la conturare până la prelevarea obiectelor, muncă, atenție, responsabilitate, pentru a nu pierde nimic. Din fotografia lui de inventar lipsește un splendid cuțit cu mâner de os decorat, pe care l-am decupat cu totul, cu blocul de pământ, pentru a fi scos întreg, în laborator, după o muncă minuțioasă. Este o doamnă, cu un veșmânt brodat

pe poale (am reusit chiar reconstituirea modelului cu broderie), cu o mântăluță prinsă la gât cu două fibule, cu multe podoabe și cu o poveste, pe care poate, la final o vom desluși.

Ceea ce am făcut noi, vor prelua acum colegii de la restaurare care vor transforma obiectele antice în bucurii pentru ochi, suflet și minte, prin magia și știința acestei profesii. Apoi piesele vor fi desenate de colegii graficieni iar pentru noi, echipa de cercetare, începe munca titanică de a pune miile de structuri cap la cap, de a urmări materialul, de a solicita nenumărate analize și de a publica un fragment din istoria noastră europeană și universală. Apoi vom apăsa iar pe butoanele cunoscute, ne vom da peste cap devenind muzeografi, curatori, cercetători și vă vom spune povestea, în expoziții, filme, jocuri, programe educative.

În timpul acesta, statul devine mai bogat cu valorile de cunoaștere și materiale pe care le-am scos și înfățișat.

Noi rămânem săraci, scuipați în cap de vremelnici stăpânitori și veșnic sacrificați că "țara trece prin momente grele"!

Această postare este dedicată tuturor colegilor mei din muzeele din România, campioni la dat peste cap și apăsat butoane de schimbare a rolurilor!

Pentru că o mare parte din societate consideră că munca într-un muzeu înseamnă să stai pe scaun și să păzești exponate am simțit nevoia unui exemplu care să ilustreze complexitatea și interconectarea profesiilor care se întâlnesc îndeobște într-un muzeu. Eu sunt muzeograf. În această calitate, de obicei, mă ocup de evidența patrimoniului, am o temă de cercetare (deh aici ar

facem switch cu o altă categorie - cercetarea), fac clasări, mă ocup de expoziții, am grijă de patrimoniul de care mă ocup, împreună cu colegii de la conservare, pregătesc piesele pentru colegii de la restaurare, fac ture de expoziție, ghidaje, inventarii etc. La un moment dat, apăs butonul de schimbare a profesiei din COR și devin curator - mă ocup de o expoziție, gândesc conceptul, selectez piesele, scriu texte de expoziție pentru public, imaginez activități interactive, ce mai - organizez spectacolul expoziției, ca un regizor, sunetist, regizor de lumini, scenarist, etc.

Dar - până ca obiectul să devină "actor" într-o expoziție, apăsăm iar butonul de schimbare a competențelor din COR și ne dăm odată peste cap, devenind arheologi. Aici faci de toate - de la dirijat utilaje, oameni, gândit strategii de cercetare, prelevat și gestionat o informație uriașă, colectat date topografice, inventariat material, curățat primar, prelevat în cele mai bune condiții din teren, desenat, prelucrat și mai ales îndurat! Îndurat praf, arșiță de 40 g, îndurat noroi până la gât, îndurat frig extrem, vânt tăios, îndurat neștiința și nepăsarea, ÎNDURAT. Iar în spatele nostru, cei din teren, o întreagă echipă care gestionează financiar și logistic tot efortul, undeva ascunși în birouri, muncind mult peste cele 8 ore și neștiuți de nimeni.

Dar MERITĂ - nu pentru bani, căci noi aștia suntem cumva plătiți ca la periferia culturii, cam similar, dacă nu mai jos, ca un personal cu studii medii din alte domenii mai vizibile și mai norocoase.

Aici un exemplu din călătoria din istorie către public. Situl nr. 10 de pe Lotul CFR Arad - Timișoara, o provocare fără precedent. 1800 m

lungime cu lățime de 60/70 m, plin tot. Un sat medieval dispărut iar dedesubtul lui un cimitir sarmatic din sec III p. Chr. și mai jos, structuri de epoca bronzului târziu.

Mormântul pe care vi-l arăt, M27, a fost suprapus de satul medieval, fiind conturat la a doua decopertă, după demontarea complexelor medievale. De la conturare până la prelevarea obiectelor, muncă, atenție, responsabilitate, pentru a nu pierde nimic. Din fotografia lui de inventar lipsește un splendid cuțit cu mâner de os decorat, pe care l-am decupat cu totul, cu blocul de pământ, pentru a fi scos întreg, în laborator, după o muncă minuțioasă. Este o doamnă, cu un veșmant brodat pe poale (am reusit chiar reconstituirea modelului cu broderie), cu o măntaluță prinsă la gat cu două fibule, cu multe podoabe și cu o poveste, pe care poate, la final o vom desluși.

Ceea ce am făcut noi, vor prelua acum colegii de la restaurare care vor transforma obiectele antice în bucurii pentru ochi, suflet și minte, prin

magia și știința acestei profesii. Apoi piesele vor fi desenate de colegii graficieni iar pentru noi, echipa de cercetare, începe munca titanică de a pune miile de structuri cap la cap, de a urmări materialul, de a solicita nenumărate analize și de a publica un fragment din istoria noastră europeană și universală. Apoi vom apăsa iar pe butoanele cunoscute, ne vom da peste cap devenind muzeografi, curatori, cercetatori și vă vom spune povestea, în expoziții, filme, jocuri, programe educative.

În timpul acesta, statul devine mai bogat cu valorile de cunoaștere și materiale pe care le-am scos și înfățișat.

Noi rămânem săraci, scuipați în cap de vremelnici stăpânitori și veșnic sacrificați că „țara trece prin momente grele”!

Această postare este dedicată tuturor colegilor mei din muzeele din România, campioni la dat peste cap și apăsat butoane de schimbare a rolurilor!

maestrul **Ladislau Roth**

Interview

Compozitor, pianist și dirijor de talie internațională

Moto: Am fost așa de fericit..., că la acel pupitru, unde mi-am început cariera, unde am luat prima oară bagheta în mână, a fost și ultima oară - la Opera din Timișoara! Asta a fost în 2019.

Ladislau Roth

Lucreția Berzintu, jurnalist, Israel

Am avut privilegiul de a sta de vorbă cu o personalitate cu totul specială, un om a cărui viață a fost deosebită. Domnul Roth a fost martor la evenimente istorice dobândind o experiență de neprețuit. La venerabila vârstă de 104 ani invitatul meu, care este un muzician de renume internațional, dar și un supraviețuitor al uneia dintre cele mai întunecate perioade din istoria umanității — Holocaustul, ne povestește parte din viața sa.

Prin muzica sa, el a reușit să transforme durerea și suferința în artă, oferind speranță și alinare pentru nenumărate generații. Domnul Ladislau Roth ne povestește mai multe despre viața sa extraordinară, despre modul în care muzica a fost și continuă să fie o forță vitală pentru supraviețuire și vindecare.

În ziua de 12 august 2024, am avut bucuria de a-l vizita pe muzicianul Ladislau Roth, acasă în orașul Bat-Yam, Israel. „Complice” mi-a fost distinsa artistă, doamna Terry Gabor (Bat-Yam, Israel), căreia îi mulțumesc și pe această cale!

La cei 104 de ani, domnul Ladislau Roth are o ținută și o memorie de invidiat. Ne-a povestit

nenumărate momente din trecutul său profesional cât și din cele mai triste, din timpul Holocaustului.

László Roth sau **Ladislau Roth** (uneori **Laslo Rooth**, în ebraică: לַסְלֹ וּרֹטְהַ sau לַסְלֹ וּרֹטְהַ, s-a născut în ziua de 4 iulie, 1920 la Satu Mare. Este un dirijor israelian de orchestră și cor, compozitor și adaptator, originar din România. A fost dirijor, apoi prim-dirijor al Operei din Timișoara iar în Israel, dirijor al Orchestrei simfonice radio din Ierusalim, al Corului de cameră din Tel Aviv, al Corului Tzadikov și director muzical al Ansamblului israelian de folclor „Anahnu Kan”.

A realizat adaptări muzicale pentru numeroase spectacole și înregistrări. A aranjat multe piese din muzica israeliană și din cei mai buni artiști ai țării care au trecut sub bagheta lui, spre exemplu: Shoshana Damari, Yoram Gaon, Arik Einstein și contemporani, ca: Maor Cohen și Peter Roth (fiul său care în plus a participat și în calitate de dirijor). A dirijat la Festivalul de cântăreți Hasidici „Tshoot Roshunot” și la festivaluri pentru copii.

Iată interviul:

Lucreția Berzintu (L. B.): *Bună ziua, maestre Ladislau Roth! Vă mulțumesc mult pentru că ați acceptat cu amabilitate, să avem acest dialog acasă la dumneavoastră! Pentru început, vă rog să vă prezentați pentru publicul care vă cunoaște mai puțin.*

Ladislau Roth (L. R.): Bine ați venit la mine acasă! Eu vă mulțumesc pentru vizită, în primul rând! Sunt dispus să-mi aduc aminte de cele întâmplate, să dau niște informații. M-am născut în Satu Mare, în 1920, într-o familie normală, medie ca venituri. Am avut o copilărie frumoasă, dar la vârsta de zece ani m-am mutat de la Satu Mare la Timișoara, și pentru că deja la vârsta de 11 – 12 ani am început să cânt la pian mi-am spus că ar fi bine să mă dedic acestei profesii. În principiu m-am gândit să fiu pianist concertist și am avansat chiar foarte bine în acest domeniu. La Timișoara am urmat și am terminat liceul.

(L. B.): *Unde v-a prins alipirea unei părți din teritoriul Transilvaniei Ungariei horthyste prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940?*

(L. R.): În anul 1940 când terminasem deja bacalaureatul, m-am dus la Satu Mare, la nunta verișoarei mele și acolo m-a prins alipirea Ardealului la Ungaria. Inițial, i-am rugat pe părinții mei să stea acolo, la Timișoara, pentru că mă voi întoarce cu o ocazie. Nu era ușor atunci de trecut frontiera, dar părinții mei au vrut să vină ei după mine, la Satu Mare (care era deja în Ungaria). Așa că, au lichidat totul la Timișoara și au venit la Satu Mare. Mai apoi s-au stabilit la Oradea unde aveau prieteni iar afacerile au mers

foarte bine. Fac o paranteză să vă spun că părinții mei s-au născut în Austro-Ungaria și au trăit în Imperiul Austro-Ungar. De fapt, mama mea s-a născut la Mannheim, în Germania.

(L. B.): *Ce a urmat atunci, după alipirea părții din Transilvania la Ungaria?*

(L. R.): Eu, când am văzut că sunt în Ungaria – visul meu a fost să pot studia la Academia de Muzică „Franz Liszt” din Budapesta, care era pe-atunci una dintre academiile cunoscute în Europa. Adică, a scos oameni importanți. În 1940 m-am dus la Budapesta și mi s-a spus că nu mai sunt locuri pentru evrei, că a fost un număr limitat. Atunci m-am dus la Cluj, care era tot în Ungaria și am avut un profesor cunoscut, Ferenc Farcaș, care a scris multă muzică pentru filme. După primul an de studiu am încercat încă o dată la Budapesta și am reușit. Am făcut anul II deja la Budapesta. Dar, în 1943, când m-am prezentat la începutul anului școlar următor mi s-a spus, „mergeți la secretariat că aveți un comunicat”. Am fost anunțat că nu mai pot continua studiile pentru că s-a introdus „*numerus nullus*” adică evreii și alte naționalități nu mai sunt acceptați. (*nota red.: „numerus nullus” = o serie de reglementări naziste prin care evreii au fost excluși practic din toate profesiile comerciale, economice și intelectuale în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*). N-am avut nicio altă soluție decât să mă întorc la Oradea, unde se stabilise familia.

(L. B.): *Mai întâi a fost antisemitism, apoi ghetoizare, urmând deportări în lagăre naziste... Cum a început totul?*

(L. R.): În dimineața zilei de 16 martie 1944, am văzut că pe stradă se plimbă soldați germani cu svastica. Astfel, am înțeles că Ungaria a fost ocupată de germani. După opt zile am fost obligați să purtăm steaua galbenă (steaua lui David), care trebuia să fie de 10 x 10 cm. Jandarmii unguri, care erau cei mai brutali, mai răi decât SS, aveau în buzunar centimetru și măsurau. Dacă era numai de 9 cm, luai bătaie pe loc. Pe scurt, evreii au fost adunați în ghetoul din Oradea, unde am stat trei săptămâni și apoi am fost anunțați că în șapte transporturi ne duc în Germania pentru lucru. Eu am fost în transportul nr. 3 și am sosit în 29 mai 1944, pe la ora 3 – 4 dimineața, când era încă întuneric.

(L. B.): Ați fost la Auschwitz?

(L. R.): Da, la Auschwitz – Birkenau, împreună cu mama și tata. Aici, lucrurile s-au desfășurat așa de repede încât n-am avut nici măcar timp să-mi îmbrățișez mama. A fost o despărțire imediată; femeile cu copii până la 16 ani de o parte, bărbații pe de altă parte, în rând din cinci în cinci – mai ușor de numărat. N-am mai văzut-o pe mama mea în tumultul acela, ce-a fost acolo. Ulterior am aflat că au dus-o la gazare imediat cum am sosit.

Noi am ajuns în fața ofițerului care cu gestul făcut cu mâna, ne-a arătat în dreapta (nu știam ce înseamnă „stânga, dreapta”!!). Tatăl meu și cu mine ne-am dus astfel în dreapta și a urmat dezinfectare, ras pe cap... Apoi ne-am dus în lagăr și timp de trei zile n-a fost nimic. Subliniez că în Birkenau era „doar” partea de distribuire – barăci din lemn, totul din lemn -, de unde se cereau trimiteri în alt lagăr, de 300, 400, 500 de oameni.

În mijloc este Auschwitz 1 care este baza, unde sunt case de cărămidă (fostă cazarmă a armatei poloneze). Partea a treia este Molovich unde erau două fabrici mari, **IG Farbenindustrie AG** – cea mare firmă de vopsele, chimicale și farmaceutice.

(L. B.): Ce ați făcut în lagăr?

(L. R.): După trei zile am fost chemat, să fiu un „comando” și din păcate am prins un comando care necesita efort fizic. N-a fost greu, că am fost trei în „comando” și am primit un fel de targă, o platformă din scânduri mari legate și cu două roți, care se putea ridica pentru ca „încărcătura” să cadă. I se spunea „purtător de cadavre”. Deci, trebuia să ridic. Veneam la o rampă unde era stația de debarcare – pentru că în fiecare vagon au fost 2 – 3 decedați care n-au rezistat drumului, oameni bolnavi fără medicamente... îi adunam, îi puneam pe targă (acesta e numele mai potrivit) după care trebuiau duși la crematoriu, veneam înapoi în lagăr și îi adunam pe cei care erau decedați. Subliniez că acel crematoriu era la 2 km distanță față de locul lagărului. Trebuia să facem asta de dimineață, de la ora șase până seara la ora șase. Norocul meu a fost – nu știu dacă era noroc, eu socotesc că a fost noroc - că am avut un „capo” (capo era un fel de șef al fiecărui grup de lucru), un neamț creștin care, odată a stat cu mine de vorbă și mi-a spus că este profesor universitar. A fost cu triumghiul roșu, adică era deținut politic. Există triumghi negru, verde, violet... Acei care studiau Biblia aveau altă culoare, homosexualii cu violet... Și el m-a întrebat cu ce m-am ocupat. I-am spus că am doi ani de academie de muzică. Am uitat să vă spun că limba mea maternă este germana, de la mama. Așa că... chiar m-a întrebat

de limbă și i-am răspuns că mama este de origine germană. Văzând că mă simpatizează, am avut curaj într-o zi și i-am spus, „*faceți-mi un bine, vă rog: sunt cu tatăl meu aici care în viața lui n-a lucrat nimic fizic și mi-e frică că nu rezistă. Mi-e greu sufletește pentru că nu mai pot să fac chestiunea asta deoarece am pus pe targă decedați pe care i-am cunoscut în orașul meu*”.

(L. B.): Ce a urmat atunci?

(L. R.): După șase săptămâni mi s-a spus că este un transport. Am ajuns la transport, l-au pus și pe tatăl meu și am ajuns la Melk, în Austria, unde era un lagăr nou, atunci s-a format. S-au adus 8000 de prizonieri, deținuți, unde se căutau oameni de meserie, de la frizeri, tipografi, bijutieri... și la urmă, și muzicieni. S-a făcut o orchestră, de fapt mai mult o formație cu muzică de cameră barocă, în care au fost cehi, doi olandezi, trei belgieni, polonezi... și i-au întrebat, „la ce instrumente cântați?” Au răspuns: vioară, clarinet..., ăia care au avut instrumente, care le puteau aduce și le-au avut cu ei, ușurându-le viața. Au avut dreptate. Eu am spus că sunt pianist dar pian nu am. Atunci, ce putem face? Aveți acordeon? Da! În viața mea n-am cântat la acordeon. „Urăsc” instrumentul acesta, nu pot să-l văd! Dar, n-am avut încotro, am spus că am făcut Academia de Muzică... Atunci, dumneata ai să conduci orchestra, mi s-a spus! Bine, zic! Mi-a adus și material de orchestră... Așa am reușit 10 luni, într-adevăr, să-mi îmbunătățesc soarta. Nu numai a mea dar și a tatălui meu pentru că de două ori pe săptămână am cântat pentru bucătar, în bucătărie și la sfârșit ne spunea: „când ieșiți, vedeți acolo o cutie mare, luați și băgați ceva pe

sub haine... cartofi sunt”. A vrut să spună sub cămașă..., cămașă nu exista. Dar, totul a mers acceptabil.

(L. B.): Care au fost momentele cele mai triste atunci când ați cântat în lagăr?

(L. R.): Da, am cântat și în situații foarte triste, spre exemplu, un tată și fiu au evadat de la lucru și după trei zile i-au prins Gestapo și i-au adus înapoi. Atunci, trebuia să mergem la poarta de intrare să cântăm iar urmarea a fost de un cinism fantastic. Am fost întrebați: „voi știți cântecul acela german - toate păsările s-au întors aici?” Simbolic, acei care au fugit, s-au întors. Am cântat asta și am acompaniat. Am primit ordin să cântăm acest cântec pentru că acesta era cel mai adecvat pentru momentul când ei erau duși spre spânzurătoare. Dar, cu alte ocazii am cântat și în zile de duminică, așa... chiar și valsuri de Strauss ș.a.m.d.

(L. B.): Când ați revenit în România, după terminarea războiului?

(L. R.): Am terminat studiile muzicale la Budapesta după al Doilea Război Mondial iar în 1947 m-am întors în România și am fost angajat co-repetitor la Opera de Stat din Timișoara, fondată în acea vreme. În 1948 am apărut prima dată ca dirijor în spectacole de balet. Apoi am fost directorul muzical al Ansamblului Muncitoresc de cântece și dansuri „Flacăra”.

Apoi am lucrat ca dirijor principal. În 1953 am fost numit prim-dirijor al Operei Române din Timișoara, funcție deținută până în 1958, când am fost concediat ca urmare a depunerii cererii de emigrare în Israel.

(L. B.): Când ați plecat din România?

(L. R.): În 1960 am imigrat în Israel, împreună cu familia și m-am stabilit în orașul Bat – Yam unde locuiesc și în prezent.

(L. B.): Cum a fost acomodarea în societatea israeliană privind continuarea profesiei de muzician?

(L. R.): În acea perioadă, în Israel, era nevoie mai mult de militari decât de muzicieni. Cu toate acestea, am fost angajat ca dirijor al Corului de cameră din Tel Aviv, apoi am dirijat Orchestra Simfonică Radio din Ierusalim, Corul și Orchestra de estradă a Radiodifuziunii israeliene...

(L. B.): Am citit că, de-a lungul anilor, ați compus adaptări muzicale pentru spectacole de teatru și revistă, și pentru albumele unor cântăreți de muzică ușoară, ați făcut orchestrații pentru Plácido Domingo, Barbara Streisand și pentru alții. Ați dirijat în Africa de Sud, în S.U.A., dar cine v-a recomandat în Mexic unde ați stat peste zece ani?

(L. R.): Am primit o invitație pentru trei luni, să vadă cum sunt mulțumiți de mine, și s-a prelungit șederea în Mexic până la zece ani și patru luni. În anul 1989, ambasadorul României în Mexic, un domn, să-i zic „domn”... era atunci „tovarăș”, domnul Istrate îmi spune: „noi urmărim activitatea dumneavoastră pentru că faceți și lucrări românești, și vrem să vedem cum putem să ne revanșăm. Atunci, i-am spus..., eu m-am adresat cu domnule pentru că eram într-o altă lume; zic: „domnule ambasador, dacă vreți să vă revanșați aș vrea să fiu reabilitat pentru că în 1958

regimul comunist a făcut o faptă urâtă, m-a îndepărtat din Operă, după 13 ani de activitate, la Opera Română din Timișoara. Domnul ambasador mi-a spus: „da, bine!”

Peste trei săptămâni m-a chemat din nou și mi-a spus că are aprobare din partea Bucureștiului pentru a cânta acolo unde doresc, la București, Cluj, Timișoara și Iași. Nu, nu, i-am răspuns, mă interesează numai Opera din Timișoara, un spectacol, un concert..., și cu asta am încheiat.

Am plecat în România, la Timișoara, în octombrie 1989, unde am fost foarte bine primit, chiar directoarea – membră de partid, s-a purtat foarte frumos, am fost în foarte bune relații, chiar până la moartea ei. Nu pot să spun niciun cuvânt rău. Am fost și în concert cu Filarmonica, și am ajuns în Mexic pentru încă două luni. Am revenit pentru că m-au rechemat să rămân tot la Timișoara și, din 1991 până în 2014 am lucrat cu Timișoara, cu Brașov, cu București am fost mereu în Anglia, cu Timișoara am fost de trei ori în Germania și Olanda.

Deci, am făcut o mulțime de lucruri foarte bune cu cea mai mare dragoste!

(L. B.): Există un moment anume din acea perioadă tragică care v-a marcat profund?

(L. R.): Da, era noaptea de 31 decembrie 1944 când au venit după noi pe la nouă seara, ne-au scos din lagăr legați la ochi și ne-au dus la petrecerea de Revelion de la reședința Lagerführer-ului. Am fost surprinși pentru că nu mai ieșisem niciodată din lagăr. Eu îmi luasem acordeonul – în lagăr nu am avut un alt instrument, deși în viața mea nu cântasem la acest instrument.. În casa Lagerführer-ului, unde

petreceau comandantul lagărului cu câțiva ofițeri și câteva doamne, am cântat valsuri, operete... La un moment dat ne-au cerut să facem o pauză și ne-au dat ceva mâncare, nu mai văzusem de luni și luni de zile mâncare pentru oameni. Apoi am continuat cu valsul Dunărea albastră, când a intrat un subofițer de Aviație, Spriegel, care s-a așezat lângă mine, la pian – de fapt, o pianină înaltă. Am simțit ceva apăsându-mă în spate; mi-am dat seama că e revolverul lui. Era beat. Mi-a spus că, dacă nu îi cânt melodia preferată, mă împușcă pe loc. Știam că nu glumește și că nimeni nu l-ar trage la răspundere dacă m-ar omorî. În lagăr nu contau viețile noastre.

Cred că de la Dumnezeu mi-a venit atunci inspirația – iar de atunci, îi mulțumesc aproape zilnic – și mi-a venit în minte Joseph Haydn, cu un cvartet de coarde, Kaiser Quartet; în partea a doua a acestuia e un Andante, piesă preluată ca imn al Germaniei. M-am gândit în clipele acelea că, dacă voi cânta asta, se vor opri cu toții și am început să cânt câteva măsuri. S-au oprit într-adevăr cu toții, iar comandatul lagărului s-a uitat la mine mirat de ce se întâmplă. Eram pregătit ca, în cazul în care mă trage la răspundere pentru faptul că un deținut evreu cântă imnul Germaniei, să-i spun: „Nu m-am gândit la imnul german, dar pentru că știu că vă place mult muzica clasică, v-am cântat din Kaiser Quartet al lui Haydn.” Nu am ajuns în momentul acesta, imediat comandantul cerându-ne să împachetăm instrumentele și să ne întoarcem în lagăr. Cu ajutorul lui Dumnezeu am scăpat cu bine.

(L. B.): Mai departe, ce a urmat?

(L. R.): Ei bine, cum v-am spus mai înainte

sau am amintit, totul a mers „bine” până la sfârșit de ianuarie 1945, când lagărul a fost evacuat și atunci ne-au dus mai departe, înspre apus, într-un lagăr de lângă orașul Ebensee, Austria, care aparținea de lagărul de concentrare Mauthausen. Este un loc aparent, foarte frumos! Ebensee este la 60 km distanță de Salzburg. Aici, deja s-au adus oameni din lagăre foarte mici, filiale, cum se spunea. Au fost cam 30.000 de oameni și aproape că nu aveam ce să mâncăm.

În 8 mai 1945, am fost eliberați de armata americană. În ziua în care ne-au eliberat americanii, naziștii încă avuseseră planul să ne ucidă. Ebensee avea două fabrici de armament subterane și ne-au zis să intrăm acolo, să fim protejați, că vor urma lupte cu americanii. Nouă ni s-a părut curios că pe ei îi interesează viețile noastre, așa că la această dispoziție a comandantului de lagăr niciunul din cei aproape 30.000 de deținuți nu s-a mișcat din loc; era deja o rezistență organizată. La scurt timp, comandantul și câțiva ofițeri fugiseră din lagăr, iar după nici două ore americanii au fost acolo.

Am ajuns să mai cântăm și pentru soldați americani muzică clasică, cu un violonist. De fiecare dată au fost prezenți mai mulți ofițeri.

(L. B.): Între timp a venit o generație nouă și...

(L. R.): În 2019 am primit o înștiințare de la actualul director al Operei timișorene care este un bariton, Cristian Rudic, că mă invită la Timișoara pentru că mi s-a acordat titlul de „Cetățean de Onoare”. Îmi zic că pentru așa ceva trebuie să mă duc, și atunci l-am rugat pe băiatul meu să vină, să nu mă duc singur. Ne-am dus acolo.

Ceremonialul, în general, se face la Primărie dar acum s-a făcut la Operă. Mi s-a spus: *faci un spectacol, faci uvertura și după uvertură vii pe scenă, și atunci intră primarul să vă acorde titlul de „Cetățean de Onoare”*. Așa s-a întâmplat.

Am fost așa de fericit, că la acel pupitru, unde mi-am început cariera, unde am luat prima oară bagheta în mână, a fost și ultima oară - la Opera din Timișoara! Asta a fost în 2019.

M-au mai chemat de multe ori, dar acum îmi obosesc puțin ochii, chiar cu ochelari.

(L. B.): *Ce amintiri aveți de la Iași?*

(L. R.): De la Iași am multe amintiri. De multe ori am fost invitat, este o orchestră excepțională. Am avut un turneu cu Filarmonica din Iași, corul filarmonicii – un cor foarte frumos. După aceea am avut și lucrări mai mici de operă, simfonia a 3-a și concert pentru pian de Beethoven. Și... trebuie să vă spun că am călătorit

din Vercelli, un orașel la nord de Milano până în Sicilia, în concerte – majoritatea în biserici.

S-a confirmat că Orchestra din Iași este extraordinară și am fost primit foarte frumos, pentru care sunt recunoscător. Am fost de multe ori la Iași, aproape în fiecare an. Și după 1990 am fost o dată la Operă. Acolo cunosc sala, am făcut „Nunta lui Figaro”, de Mozart.

(L.B.): *Vă mulțumesc pentru amabilitatea de a-mi acorda acest interviu, dorindu-vă multă sănătate și bucurii de la cei dragi!*

(L. R.): Și eu vă mulțumesc și aștept să reveniți!

Interviu realizat de Lucreția Berzintu, 12 august 2024, acasă la Domnul Ladislau Roth, Bat – Yam, Israel

Nicolae Nicolae – portret incomplet

FALIMENTARA ȘI TEMBELIZORUL

celor care au uitat prea repede ce-a însemnat comunismul

Lucia Bibarț, cronicar cultural, Arad

Venisem de puțin timp în Arad.

De foarte puțin timp în Teatrul de Stat din Arad!

Anul 1985, cu toate frustrările, neajunsurile, restricțiile și reclusiunile lui interioare și exterioare specifice comunismului, (pe unele dintre ele parcă le resimt și azi!) era un an la fel de frumos și promițător ca ceilalți ani ai tinereții, chiar dacă ea, tinerețea sângera pe alocuri. Aplicai rapid un garou să oprești discret și igienic sângerarea. Apoi îți reluai încercările de zbor și de autoiluzionare. Dincolo.

Dincolo însemnând orice mai promițător, mai demn, decât ceea ce trăiai. Libertate, împlinire profesională, dragoste...

Habar nu aveam ce presupune vreuna dintre ele! Dulce naivitate...

„Domnișoară... acum e momentul să faci lucruri extraordinare, să iubești, să cutremuri lumea...”- mă îndemna, mai în glumă mai în serios, domnul din fața

mea, care împreună cu soția dumnealui mă „adoptaseră” și mă alintau cu „fetița noastră”.

Îl ascultam cu supunere, respect și emoție.

Familia Nicolae. Olimpia și Nicolae. Nicolae Nicolae îl chema pe domnul scrierii mele. Actor, doamna organizator de spectacole și casier la Teatrul de Stat din Arad. Nu l-am văzut pe scenă, deși tare mi-aș fi dorit să-l observ jucând, repetând, glumind sarcastic, dând replici, înviind piesele de teatru. Îl prinsesem la apusul carierei.

Cât am fost impresarul teatrului arădean, asistam adesea la repetiții. De după perdele sau din loja în întuneric, de unde sorbeam replici, mimici, dialogul actorilor cu regizorii, lumina ce contura

chipul lor, dospirea viitorului spectacol. Adesea mă întâlneam prin sală cu directorul instituției, Ovidiu Cornea, care se arăta încântat că tânara impresară iubea spectacolele. Era o condiție pentru înțelegerea muncii tale și pentru reușita ei.

Din păcate, în lumina reflectoarelor nu-l văzusem niciodată pe Nicolae (Nae, Nicu) Nicolae. În schimb l-am cunoscut ca om și într-un fel care m-a răsplătit.

- Pot să mă așez lângă dvs.? îl întreabă tânara pasageră pe domnul misterios așezat la geam, printre pușinii lângă care era un loc liber, în autobuzul înghesuit, de curse Petroșani, într-o după amiază obișnuită.

- Desigur, poftiți domnișoară, i s-a răspuns.

Așa a început o frumoasă și neobișnuită poveste de dragoste între un bărbat și o femeie. Neobișnuită ca toate poveștile de dragoste care durează o viață și dincolo de ea și pe care e destul de greu să le înțelegi. Ca pe minuni.

Actorul NICOLAE Nicolae a avut patru decenii de activitate profesională, intense și cu succes.

A jucat pe scenele teatrelor: „Ion Vasilescu”- București, „Alexandru Davila” - Pitești, Teatrul de „Dramă și comedie”- Constanța, „Valea Jiului”- Petroșani, Teatrul de Nord –Satu –Mare și Teatru de Stat Arad, ultima parte a vieții. De-a lungul carierei, a interpretat roluri principale în *Patima roșie* de Mihai Sorbul, *Timp și Adevăr* de Eugenia Busuioceanu, *Culai din Ochiul Babei/ Soacra cu trei nurori* de George Vasilescu, Rădulescu Nercea din *Titanic Vals* de Tudor Mușatescu, Manole din *Visul unei nopți de iarnă* de Tudor Mușatescu, Aristotel din *Idolul și Ion Anapoda* de George Mihail Zamfirescu, *Milițianul din Zodia Gemenilor* de Valentin Munteanu, Grigore din *Aceste anotimpuri și cărări* de Eugen Onu, Sf. Gheorghe din *Clavigo* de Goethe, Cebutikin din *Trei surori* de Cehov, Vasile Uriașul din *Între noi doi n-a fost decât*

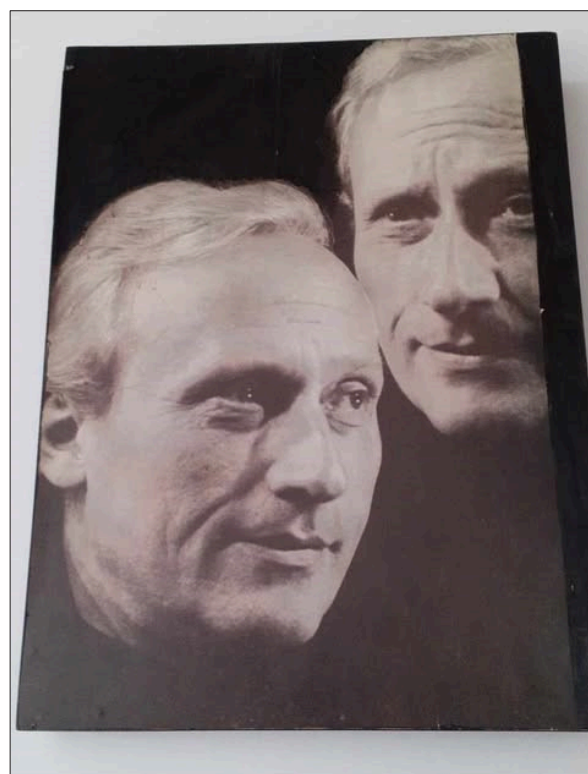
tăcere de Lia Crișan, în *Interesul General* de Aurel Baranga și multe altele. A jucat chiar și-n spectacole pentru copii ca *Fata din dafin* de Dan Tărchilă (Sfetcicul), etc.

Și-a făcut faimă în comedie, în defavoarea mult mai largii palete de roluri pe care le-ar fi putut interpreta. Dar, bucureșteanul avea în ființa lui o relație personală cu umorul, ca aproape toți intelectualii epocii de tristă amintire și dăătoare de nostalgii contemporane.

În fața viitoarei soții, pentru care junele artist a fost sortit să meargă din capitală la Petroșani, avea să joace în *Adunarea femeilor*, Olimpia fiind în sală.

Din momentul de după spectacol, cei doi tineri și-au legat destinele pe viață.

Deși parte din viața boemă a Bucureștilor și a teatrelor românești, Nicolae a mărturisit că l-au cucerit ochii căprui și curați ai tinerei provinciale.

Îmi amintesc cum Olimpia Nicolae, soția actorului, Piuța - o alinta bărbatul ei! - colega de impresariat din Arad, prietena și a doua mea mamă de mai târziu, îl suna zilnic cu bucuria unui cuplu sudat și autentic. Era o plăcere să-i vezi împreună. Dialogau din priviri, complice, cu încredere și umor.

Am fost acasă la familia Nicolae, iar dumnealor mi-au făcut onoarea să vină în vizită. Eram desigur puțin stingherită de experiența lor de viață, de diferențele dintre noi, de apartenența lor la mediul artistic, dar alintul dumnului Nicolae, „fetița noastră”, zâmbetul, căldura și inteligența dialogului, mă scoteau adesea din încurcătură.

Apropo de simțul umorului, rețin cum își întreba consoarta ce a mai găsit de cumpărat la „Falimentara”, în vremea când în aceste unități ale anilor 1980 bătea vântul printre cârligele goale și adidași de porc.

Era printre românii care se salvau prin umor, un umor amar, dar zâmbitor.

Încântat de felul cum gătea Piuța, era mare amator de ciorbițe, fiind regățean. Iubea mult găurile și locomotivele. Crescuse lângă gară, cu tată ceferist și-i intrase sunetul locomotivei în sânge. Uneori stătea pe peron... Își adora soția!

Adesea îl sunam și-l întrebam ce mai face. Pus pe șotii îmi răspundea: „Ce să mai fac, domnișoară,

iată, ca bătrânii, cu „Tembelizorul”! Îi plăcea teribil de mult să se revolte împotriva sistemului luând în zeflema instituții, situații, slogane, propria viață și pe sine însuși. Era o formă de supraviețuire și de revoltă împotriva condamnării noastre! Vorba lui Patapievici:

„Nu stiu cum si-au păstrat alții integritatea sub comunism, dar eu m-am salvat prin prieteni. În ciuda constrângerilor sociale care decurgeau firesc din statutul meu de sclav salariat, pe care îl împărțeam cu orice alt cetățean, a existat un spațiu privat al libertății, în care s-a desfășurat adevarata noastră viață”.

Și domnul Nicolae se salva în propria libertate.

Era un fiu al asfaltului, un citadin și pe asfalt se simțea cel mai bine. Stângaci, când Piuța mergea la părinți, la țară, se simțea nesigur și abia aștepta s-o aibă în preajmă.

În vara lui 1995, familia Nicolae urma să meargă la o nuntă importantă, dar nunta a avut loc fără ei.

Actorul Nicolae (Nae, Nicu) Nicolae s-a prăbușit pe trotuar sub soarele dogorător.

A fost rolul tragic al vieții dumnealui, în urma căruia a lăsat un mare gol și un surâs conspirativ.

INEDIT

Franz Kafka

la Arad

George Săbău, muzeograf, Arad

Introducere :” Complementary cu textele teoretice” în” stilul jucăuș-experimental al proiectului „kinema ikon”, așadar complementar nu viceversa, am simțit mereu un interes deosebit pentru istorii inedite care vizează personalități importante în relație cu comunități emergente cum este și scurta narațiune care rezultă din titlu; demers scriptural care ar putea constitui un construct pe care cercetătorii îl numesc cu sintagma „istoria mică” prin *activarea arhivelor* așa cum este cazul celor șase zile petrecute în Arad de către scriitorul Franz Kafka în vara anului 1917 în timpul primului război mondial...Acest studiu concentrat din clasa ficțiunilor teoretice a suferit o modificare consistentă ca urmare a traducerii și editării de către Pandora M” în anul 2022” a unui volum masiv intitulat „Franz Kafka: Scrisori către Felice”, primul din” seria propusă de colecția Anansi.Ego, urmată de „scrisori către” Milena, Iulia și Dora, din quartetul logodniceor kafkiene...

Bibliografia de pornire: Publicistul arădean Mózer István a scris un eseu în suplimentul cultural al revistei Heti Délkelet (Săptămânalul de Sud-Est) din 8 februarie 1998 intitulat: Feher holt Franz Kafka életrajan (*O pată albă în biografia lui Franz Kafka*). Autorul face trimitere la Szász János, A színhely és a tettes, Franz Kafka és kora (*Locul crimei și făptuitorul, Franz Kafka și epoca sa*), carte apărut în anul 1985 la Editura Kriterion. Aici găsim o nouă trimitere la Pok Lajos, Kafka világa (*Lumea lui Kafka*) studiu apărut în 1981 la Editura Europa din Budapesta.

„*Scenariul*” este următorul: Din cele patru logodnice ale lui Franz Kafka - Felice, Julie, Milena, Dora - cu Felice Bauer a fost logodit de două ori: Prima dată în august 1912 la Berlin unde locuia familia Bauer (părinții Carl și Anna împreună cu surorile Feliciei respectiv” Erna, Toni și sora cea mare Else care s-a căsătorit în 1911 cu Bernat Braun mutându-se de la Berlin la Budapesta. A doua logodnă Franz - Felice s-a efectuat în vara anului” 1917,

la Arad, date între care cel doi au păstrat relații de corespondență, cu precizarea accentată că în anul anterior (iulie 1916) familia Braun s-a mutat de la Budapesta la Arad din motive rămase necunoscute. Așadar în luna iulie 1917 cei doi se logodesc din nou și hotărăsc să facă o călătorie pe valea Mureșului cu oprire în cetatea Aradului pentru ca Franz să o cunoască pe Else, sora mai mare a Feliciei, căsătorită cu Bernat Braun. Familia locuia pe fosta stradă Asztalos 2, actualmente Tribunalul Dobra 10, clădire în care se afla și Sinagoga Neologă, având intrarea pe o străduță curbată în cel mai curat stil praghez. Pentru arădeni adaug că era (este) vizavi de Casa cu lacăt, lângă Hanul ABC-ul de Aur, iar de-a curmezișul era cinema Urania (1907) în edificiul Teatrului Vechi fondat în 1917 de către Jacob Hirschl. Mai notez faptul că soții Braun au avut o fetiță cu numele de Gerda” Vilma alias Muzzi care avea la data mutării în Arad vârsta de șase ani, iar pe adresa de mai sus erau trimise scrisorile și pachetele” de către Franz Kafka” la rugămintea Feliciei...

Așadar cei doi logodnici au locuit între 11-16 iulie 1917 în apartamentul familiei Braun,” perioadă în care Kafka „ar fi fost” oripilat de climatul de neînțelegere și certuri permanente dintre cei doi soți. La întrebarea lui Franz adresată lui Bernat, care sunt motivele acestor certuri, acesta din urmă „ar fi” răspuns: pentru că nu știe ungurește, iar dacă ar ști atunci s-ar certa numai cu servitoarea pe care nu o putea obliga să învețe germana...

Absurdul motivației și vacarmul din casa familiei Braun l-a făcut pe Kafka să părăsească mai degrabă și singur Aradul prin Budapesta și Viena iar după ce a ajuns la Praga a anunțat ruperea logodnei cu Felice Bauer. Cercetătorii menționați insistă asupra faptului că la motivația acestei despărțiri a contribuit și atmosfera mai mult decât sufocantă din căsnicia Braunilor.

După ruptura din vara anului 1917 boala lui Kafka s-a manifestat evident prin curgeri de sânge (TBC laringian) după care se va muta în casa de la țară (Zürau) a surorii mai mici Ottla. În sfârșit, Felice se căsătorește cu altcineva și pleacă în America, dar spre deosebire de Kafka care înainte de a muri (1924) a distrus corespondența cu Felice, aceasta o păstrează fiind dată publicității în 1967, după moartea ei.

Recunosc că povestea lui Kafka la familia Braun din Arad este incitantă, cu atât mai mult cu cât mă dau în vânt după ficțiuni teoretice și atunci de ce nu aș fi încântat și de o ficțiune de istorie literară, numai că, din păcate, nu am găsit nici o referire la acest episod în tot materialul pe care i-am consultat - Jurnalul, Corespondența și alte studii critice. În

segmentul dedicat anului 1917 din Jurnal, Kafka notează zilele de 30 și 31 iulie, apoi 2 și 3 august, sărind la 16 septembrie. Între aceste ultime două date s-a declanșat boala, a anunțat desfacerea logodnei și s-a mutat la Zürau, unde a fost vizitat de Felice la 21 septembrie, după care a mai avut un schimb de două scrisori date la 1 și 16 octombrie.

Revenind la sursa inițială a episodului cu pricina, adică la excelenta monografie a lui Pók Lajos constat că un lucru este sigur: între 11-16 iulie 1917 Franz Kafka și proaspăta lui logodnică, Felice Bauer au venit la Arad unde locuia Else, sora ei mai mare, căsătorita cu Bernat Braun. „Din păcate - scrie biograful menționat - această călătorie nu a fost pomenită în Jurnal și nici în Corespondența publicată până în patru volume, cu excepția unei scurte aluzii referitoare la acest episod dintr-o carte poștală cu ștampila din Praga datată 28 iulie 1917 către sora sa Ottla: „Ar fi trebuit să-ți scriu demult (ai primit cărțile poștale din Budapesta?) Am văzut, am ascultat multe. Pe drum mi-a mers relativ bine dar, n-a fost, firește, o călătorie de vacanță și de refacere.” (din „Scrisori” Editura Univers, 1998, s n.) Verigile care lipsesc par a fi „cărțile poștale din Budapesta” pe care Ottla ori nu le-a primit, ori au dispărut și al căror conținut probabil că se referea la recenta lor” aventură pe meleaguri arădene.

În ceea ce privește adresa locuinței familiei Bauer, ea a fost depistată de către publicistul István Móser la solicitarea scriitorului Szász János, prin cercetări făcute la Arhivele Statului, Cartea Funciară și la

Comunitatea Evreiască.

Urmărit de întrebarea „din ce parte de lume era familia Bauer?” am consultat „Lexiconul evreilor maghiari” (Budapesta, 1929) și „Istoria evreimii arădene” (Tel Aviv, 1996) dar nu am găsit nici o referință la familia Bauer din Arad, ceea ce m-a condus la deducția că era vorba de o emigrație temporară” în” conjunctura dramatică a primului război mondial” din anii 1914 - 1918.

Nimeni nu este scutit de greșeli în documentare sau în interpretare. Sub acest aspect, nu vă puteți imagina încântarea urmată de perplexitate când mi-a căzut sub ochi următorul citat din memoriile cunoscutului istoric maghiar Ferenc Fejtő care a trăit și publicat în Franța: „Vacanța de vară din 1916 am petrecut-o la Arad. Nu este exclus ca pe strada principală să-l fi întâlnit pe Franz Kafka care în Jurnalul său relatează că a petrecut un timp în aceeași vară la Arad, la rude.” (Istoria evreimii arădene). Cu toată stima pentru Fejtő - conviv și prieten cu Cioran, dar remarc trei denaturări evidente: anul este 1917, apoi în Jurnal nu există nici o notificare despre acest episod, iar despre rude de sânge, am fi vrut noi (arădenii), așa că ne mulțumim cu Felice Bauer alias Frieda Brandenfeld din povestirea cu care începe” volumul „Verdictul”.

Așadar, descrierea climatului apăsător din familia Braun și dialogul citat rămân la nivelul unei ficțiuni plauzibile, ceea ce mă incită să plusez cu încă o speculație: ca să evadeze din climatul familiei cu pricina, este mai mult de cât posibil ca Franz să o fi luat de brațetă pe Felice și să se plimbe pe străzile Aradului sau

să intre la restaurantul „Crucea Albă” și să comande un meniu de austeritate deoarece eram în plin război mondial. Oricum, mă apasă o stare ciudată de nedumerire dat fiind faptul că autorul scrisorilor nu pomenește aproape niciodată despre contextul” marelui războiu în plină desfășurare ca și când l-ar fi pus între paranteze, depășit fiind de puternice traume subiective incontrolabile.

În ceea ce privește forma de expresie a textelor kafkiene reamintesc opinia fermă a scriitorului praghez precum că „*Jurnalul*” , „*Scrisorile către ...*” și *lucrările literare în proză* constituie un” corp comun ca unitate stilistică identitară, incluzând substanța

conținutului în formatul literar al *corespondenței* în care întâlnim „natura scripturală a relațiilor interumane”, conform” principiului dialogicului denumit de Bahtin „cronotop”.

În fine, într-o fișă de lucru datată” „octombrie 1990 la sala de lectură a Bibliotecii Arad” constat că din presa arădeană a verii anului 1917 (6-11 iulie) nu s-a întâmplat nimic ieșit din comun,” exceptând o rumoare amenințătoare” de octombrie roșu și un aer optimist de unire tricoloră...” Oricum, sugerez respectuos cititorului o căutare pe internet, tastând „Ilustrații cu orașul Arad în vara anului 1917”...

Regizorul

Andrei Șerban

provine dintr-o veche familie nobiliară din părțile Aradului

Gabriela Adina Marco, dr. istorie, Arad

În ultimii 200 de ani, mai mulți membri ai familiei și-au adus aportul la viața culturală și politică a Transilvaniei, a României și a lumii întregi, începând cu Moise Nicoară.

Destinul personal devine uneori destin colectiv, individul contribuind la dezvoltarea societății din care face parte. În mare măsură în lumea satului în trecut, dar și în zilele noastre, se pune mare accent pe „numele bun” al familiei, titlatura cu care un om putea să „iasă” în lume. O astfel de familie a fost familia Șerban. Memoria locurilor natale nu a fost uitată nici de alți descendenți ai familiei, ajunși faimoși pe alte meleaguri ale țării sau ale lumii.

Andrei Șerban s-a născut în București la 21 iunie 1943. Mama sa, Elpis, provine dintr-o familie de greci refugiați din calea prigoanei turcilor la Tulcea, unde s-a ocupat cu negoțul cu cereale. Deși avea studii juridice la Leipzig, tatăl său, Mihai George Visarion Șerban (Gogu) a devenit un cunoscut fotograf bucureștean, constrâns fiind la aceasta și de noile conjuncturi politice.

În anul 1961, Andrei Șerban a fost admis la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică, secția Actorie, clasa profesorului Ion

Finteșteanu. Din 1964 se transferă la secția Regie, la clasa profesorului Radu Penciulescu. În aceiași ani debutează regizoral pe scena Teatrului Nottara, cu piesa Omul care s-a transformat în câine, de Osvaldo Dragun. În anul 1969 primește o bursă în SUA de la Fundația Ford, rămânând apoi în această țară. În anul 1990 preia conducerea Teatrului Național „Ion Luca Caragiale” din București. Din anul 1992 este profesor la Columbia University din New York, la catedra de teatru. De-a lungul timpului a regizat piese de teatru sau spectacole de operă pe toate scenele importante ale mapamondului. De asemenea, a organizat și condus numeroase workshop-uri pentru tinerii actori de pe toate meridianele globului. Cariera de succes i-a fost încununată de numeroase premii și distincții din România și din lume. Criticii de specialitate îl consideră pe Andrei Șerban drept cel mai mare regizor de teatru și de operă din secolul XX.

Alți membri ai familiei Șerban

George Șerban (1838-1895) are cea mai lungă activitate în slujba lui Dumnezeu dintre preoții care au păstorit la Nădlac. S-a născut în

12 martie 1808, fiind fiul preotului Teodor Șerban din Șiclău și al Anei. Preotul Teodor Șerban a activat la Parohia Șiclău de dinainte de anul 1804 până în anul 1829. Trece la cele veșnice la data de 17 ianuarie 1830, fiind înmormântat în cripta din biserica la care a slujit peste 25 de ani. Slujba de înmormântare a fost oficiată de preotul Vasile Țapoș, de la biserica cu hramul Sfântul Ierarh Nicolae din Socodor.

Provenea dintr-o veche familie românească, cu rădăcinile în Cernești, în Țara Chioarului, a cărei nobilitate a fost recunoscută în 5 mai 1609 de principele Gabriel Bathory (1608-1613).

Piatra funerară de pe mormântul preotului, ridicată de fiul său Mihai, are desenat un blazon nobiliar reprezentând un scut pe care sunt inserate trei piscuri și o căprioară. Deasupra scutului este o diademă, iar deasupra se află un braț înarmat cu o sabie.

George Șerban a făcut parte și el dintr-o „dinastie” de preoți: tatăl său a fost preot la Șiclău, socrul său, fratele socrului și alți membri ai familiei Cervencovici au funcționat la Nădlac în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea. Cei doi gineri ai săi, Ioan Căpitan și Ioan Leucuția au fost și ei preoți, iar nepotul, Mihai Leucuția, a ajuns protopop de Șiria. De asemenea, un alt nepot, Emilian Căpitan, a îmbrățișat și el funcția de slujitor al Sfântului Altar.

Copiii săi ajunși la maturitate au ocupat funcții importante la acea vreme. Mihai a fost jude regesc la tribunalul din Szeged. Teodor s-a născut la 28 februarie 1846. Vorbea limbile română, maghiară, germană, sârbă. A absolvit 8 clase la gimnaziul din Szarvas, cu calificativul

„bun”. Urmează apoi Institutul Teologic la Arad în anii 1867/1868, 1868/1869, 1869/1870, pe care îl absolvă cu calificativul „bun”. A fost hirotonit la data de 10/22 martie 1885 ca diacon și în 16/28 martie 1885 la preot pentru parohia Bichiș. George, născut la 27 martie 1848, a devenit avocat „din legile comune și cambiale” la Nădlac. Alexandru cunoștea limbile română și maghiară. A urmat 7 clase la Szarvas. A îmbrățișat cariera didactică și mai apoi pe cea preotească, fiind inițial învățător în Timișești. În 19/31 decembrie 1897 e hirotonit diacon, iar la 1 ianuarie 1898 preot și este numit administrator la Țigănești, Cuesd. George Șerban a mai avut copii pe: Avacum, mort la 17 iulie 1837; Elena, moartă la 5 ianuarie 1838, Vichentie mort la 31 mai 1853, Mihail, de 3 ani, care moare la 5 februarie 1856. Fiica preotului George Șerban, Lenca (Elena), s-a căsătorit la vârsta de 22 de ani cu Ioan Lucuția de 25 de ani, absolvent de teologie, originar din Sibiu. Căsătoria a avut loc în anul 1872. Fiul lor, Mihai a ajuns protopop al Șiriei și a participat în calitate de deputat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. Alexandra, născută la 9 iulie 1861, s-a căsătorit cu viitorul preot Ioan Căpitan. În anul 1892 acesta nu avea nicio ocupație, însă din anul 1898 documentele îl pomenesc ca fiind preot în Cladova. Preotul Emil Căpitan, fiul preotului Ioan Căpitan și al Alexandrei Șerban, născut la 5/17 noiembrie 1891, este menționat preot în Galșa în anul 1931. Vorbea româna și maghiara. A făcut gimnaziul în Brașov, Institutul Teologic Arad în 1911/1912-1913/1914, absolvind cu calificativul „distins”. A fost hirotonit diacon la data de 5/18 august 1916 și

preot în 10/23 august 1916. La începutul carierei Ioan Căpitan este capelan temporar la Cutina (protopopiatul Belinț). Ioan Căpitan și Alexandra Șerban au mai avut o fiică, Iustina Aurelia, născută la data de 18/30 mai 1896.

George Șerban a absolvit Institutul Teologic din Arad în anul 1833/1834. A venit la Nădlac ca administrator parohial în iunie 1838, alături de socrul său, preotul Mihai Cervencovici, devenind paroh în anul 1869. a fost hirotonit preot de către episcopul Aradului Gherasim Raț (1835-1850) în anul 1838. Mai mult de jumătate de secol George Șerban și-a concentrat activitatea pentru „înnaintarea și prosperarea națiunii și bisericii sale”. Cât timp a activat la Nădlac a fost și catihet, învățând generațiile tinere „tainele” credinței ortodoxe.

Mihai Șerban (1837-1905) a fost fiul preotului George Șerban. S-a căsătorit cu Justina Roman, fiica lui Visarion Roman, directorul Băncii „Albina” de la Sibiu. Au avut împreună copii pe: Mihai Adrian, născut la 22 august/3 septembrie 1887; Florița Melania, născută în 5/17 iulie 1890 și Mircea George Visarion, născut la 1/13 aprilie 1899.

A studiat științele juridice, ajungând jude regesc la „tribunalul criminal” din Szeged. Înainte de a fi jude regesc, a fost pretor și jude suprem la jurisdicția cercuală locală din Nădlac timp de 12 ani. A îndeplinit și funcția de inspector cercual la școlile confesionale, precum și președinte al comitetului parohial nădlăcan. Moare la data de 8/21 februarie 1905, la vârsta de 68 de ani.

Mihai Adrian Șerban, fiul lui Mihai Șerban și Justina Roman, născut la 22 august/3

septembrie 1887 la Szeged, botezat în biserica ortodoxă română din Nădlac în care slujea bunicul său, de către preotul Vincențiu Marcovici. Ca naș a asistat Letiția, soția lui Nicolae Oncu, avocat din Arad și directorul Băncii „Victoria”. A fost căsătorit cu Mărioara născută Blaga, cu care a avut trei copii: Alexandru, Mihai (1921-1997) și Constantin, toți fiind ingineri constructori. Mihai a fost și un biolog renumit, care și-a început cariera ca asistent al lui Emil Racoviță.

Mihai Adrian Șerban a absolvit liceul în orașul natal, după care a urmat Academia de Înalte Studii Comerciale din Viena (licențiat în 1908) și Academia de Agricultură la Halle (1912).

După Unirea Transilvaniei cu România, a fost numit, în august 1919, Director al Academiei de Agricultură din Cluj, actuala Universitate de Științe Agricole și Medicină Veterinară. Exceptând un răstimp de cinci ani, între 1922-1927, a deținut funcțiile de rector și decan până la arbitrajul de la Viena din august 1940, când a demisionat. Aula Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Cluj îi poartă numele, iar intrarea în clădirea rectoratului este străjuită de un bust al său. Mihai Șerban a deținut funcțiile de președinte al Senatului învățământului superior agronomic din România, vicepreședinte al Comisiunii internaționale permanente a învățământului agricol, a fost membru al conducerii Federației internaționale a „tehnicienilor” agronomi (ultimele două având sediul la Roma).

A fost un național-țărănist convins, apropiat al lui Iuliu Maniu și al lui Alexandru Vaida-

Voievod. În anul 1928 este ales deputat, iar un an mai târziu, în 1929, organizează Grupul parlamentar de agricultură.

Alexandru Șerban s-a născut în anul 1924. Naș de botez i-a fost Alexandru Vaida-Voevod. A fost fiul lui Mihai Adrian Șerban. Pentru o scurtă perioadă, în anul 1990 a ocupat funcția de primar al municipiului Cluj-Napoca. A fost biograful familiei, punând pe hârtie amintiri și date interesante legate de istoria familiei Șerban. Lucrarea intitulată „Amintiri peste generații”, a văzut lumina tiparului postum, în anul 2009. De asemenea s-a ocupat de tipărirea în 4 volume a memoriilor lui Alexandru Vaida Voevod . Lucrarea are peste 3000 de note de subsol referitoare la persoanele și evenimentele menționate de politicianul român.

Mihai Lucuția – Protopop de Șiria

S-a născut în 19 august 1873, la Nădlac, fiul lui Ioan Lucuția și Elena Șerban. Fiica preotului George Șerban din Nădlac, Lenca (Elena), s-a căsătorit la vârsta de 22 de ani cu Ioan Lucuția de 25 de ani, absolvent de teologie, originar din Sibiu. Căsătoria a avut loc în anul 1872.

A urmat școala (6 clase) la Beiuș și Szarvas, apoi în Arad și H. M. Vásárhely. După 8 clase gimnaziale, a absolvit Institutul Teologic din Arad în anul școlar 1892/1893, cu calificativul „bun”. Mihai Lucuția cunoștea limbile română, maghiară și germană.

De asemenea, a făcut parte dintr-o adevărată „dinastie” de slujitori ai Sfântului Altar. Tatăl său, Ioan Lucuția, a fost preot, iar alți membri ai familiei, precum străbunicul Teodor Șerban, bunicul George Șerban, unchiul Ioan Căpitan, verișorul Emil Căpitan , care s-a remarcat ca un

adevărat preot-cărturar, au îmbrățișat aceeași meserie, pe parcursul a peste două veacuri.

Mihai Lucuția a trecut la cele veșnice la data de 9 decembrie 1942 la Arad.

Preotul **Emilian Căpitan** a fost fiul preotului Ioan Căpitan și al Alexandrei Șerban, născut la 5/17 noiembrie 1891 și care, în 1931, este menționat în parohia Galșa. Acesta a activat o perioadă la Nădlac la școala confesională ca și învățător suplinitor. Emilian Lucuția este numit de Consistoriul Diecezan prin decizia nr. 4961/1896 ca învățător suplinitor la Nădlac, la școala inferioară centrală (clasele I, II și III), din 12 octombrie 1896 până în aprilie 1897 , în locul învățătorului Samson Lugojan, bolnav. Era „preparand absolut cu examen de calificatiune”, absolvent în anul 1893/1894 ca particular. Ca salariu primea suma de 30 florini pe lună, bani scăzuți din salariul învățătorului titular, având și locuință gratuită în incinta școlii. În aprilie, școala s-a închis din cauza „morbului lipicios” (fekete himlős). După eradicarea epidemiei, Emilian Lucuția nu se mai prezintă la școală, dar solicită salariul până la încheierea anului școlar. Comitetul parohial a primit numeroase reclamații împotriva acestui învățător. Părinții copiilor îl acuzau că bate elevii „cu orice-i venea în mână, peste degete, peste mâini de le băgau bieții în gură de durere, apoi îi silea după batere să scrie într-un picior timp uitat” . În anul școlar 1897/1898 Emilian Lucuția este numit învățător în Șimand.

Bibliografie: Gabriela Adina Marco, *Nădlac. Elite ecleziastice. Preoți și învățători confesionali ortodocși*, Arad, edit. Tiparnița, 2019.

Cărturari arădeni.

Petre Pascu (Semlac)

115 ani de la naștere și 30 de ani de la (pe)trecerea din viață

Florica R. Căndea, eseistă, ziaristă, Arad

Context:

În urmă cu zece ani, într-un studiu de caz „De la spațiul de exprimare, la judecăți estetice”, includeam aici și numele Petre Pascu. De bună seamă că face parte din scriitorii arădeni care a fost atât de puțin cercetat (nici opera nu i se găsește pe așa-zisul „raft întâi” al bibliotecilor, cum, de altfel, se poate spune și de Gligor Moțiu Bulduș, Pavel Mercea Mercescu ș.a.).

Cunoscut ca și poet și traducător, se va impune și ca un bun memorialist și gazetar (întreținând și o bogată corespondență în calitate și de epistolar).

A fost membru al Asociației Scriitorilor români din Ardeal.

A semnat cu pseudonimul Camil Meteoru.

Viața și școala:

A văzut lumina zilei la Semlac, județul Arad, la data de 27 ianuarie 1909. A decedat la data de 23 martie 1999 la București.

Părinții erau agricultori din Câmpia arădeană, tata, Teodor Pascu, mama, Elisabeta (n. Indreica).

După cursurile elementare, studiază la Liceul „Moise Nicoară” (unde îl are ca profesor pe Al. T. Stamatiad) din Arad și este licențiat al Facultății de Drept a Universității din București (1933), însă nu va practica magistratura.

A îndeplinit mai multe funcții administrative de interes obștesc: notar comunal (1934-1936), secretar de plasă la Vinga, Arad (1936-1938), șef de birou la Primăria Arad (1938-1945), bibliotecar la Biblioteca Universității din Cluj (1948-1949) și la Facultatea de Drept (Cluj, 1949-1950).

Petre Pascu – gazetar:

A fost redactor la ziarul *Tribuna română* (Arad) și a publicat în *Hotarul* (Arad). A colaborat și la alte publicații ale vremii, cum ar fi: *Brașovul literar*, *Înnoirea*, *Societatea de mâine*, *Azi*, *Viața românească*, *Orizont*, *Tribuna*, *Steaua*, *Foaia noastră*, *Gazeta literară*, *România literară*, *Cronica*, *Abecedar* ș.a.

Petre Pascu – traducător:

A tradus (și prefăcut) din scriitorii vremii (din lirica maghiară):

- Kassak Lajos, „Averea și colecția mea de arme”, tălmăcirii și selecție de Petre Pascu, Cluj, 1980;

- Jozsef Attila, Idleky Zoltan, Moricz Szigmond, „Povestea nu ia niciodată vacanță”, București, 1964);

- Ledanyi Mihaly, Beniamin Laszlo ș.a.

Opera:

Petre Pascu a debutat cu versuri în ziarul *Primăvara* din Sânnicolau Mare (1925).

Debut editorial: 1943, cu volumul de versuri „Plaiuri” (Diecezana, Arad).

Volume de versuri: *Bucuriile mele*, versuri cu o Postfață de Perpessicius (1967). Ediția acestui volum din 1967 cuprinde un desen de Milița Petrașcu (a se observa pauza de două decenii de absență din viața sa literară); *Gorun adânc* (1972, București); *Spada și corola* (1977, București).

Memorialistică: *Aproape de ei* (Timișoara, Facla, 1987).

Petre Pascu – îndrumător literar:

„Scriori bănățene”, (1924) de Cora Irineu, ediție îngrijită de Petre Pascu (1975). Conține Dedicatie și Carte de vizită, text ales, iconografie, date biografice, tabel cronologic. Aceste „Scriori bănățene” conțin și un Jurnal intim din anii 1924-1925.

Volumul apare în anul 1924, exact în ziua când Cora Irineu alege să își pună capăt zilelor la 34 de ani (numele publicistului,

traducătorului, memorialistului Constantin Beldie (1887-1953) conține a fi motivul suiciderii).

Cora Irineu este pseudonimul literar al prozatoarei Elena D. Friedman (n. 22 ianuarie 1888, Târgu Bujor – d. 11 februarie 1924). Numele oficial Irineu îi este oficial schimbat în anul 1918 (este absolventă a Facultății de Litere și Filosofie București, 1912).

Gazetar, traducător din literatura franceză, comentator al scriitorilor români (Lucian Blaga), călător convins, Cora Irineu este, alături de Camil Petrescu și Hortensia Papadat-Bengescu, un exponent al ideii de absolut, luciditate, problematică și feminitate care i-au marcat existența.

Volumul „Scriori Bănățene” este unul al pitorescului (cuprinde Note de călătorie din Țara Bîrsei, Țara Crișurilor sau Țara Banatului învăluite în descripții și descriptivism aparte – în care se distinge o geografie culturală surprinsă în poezie, portrete, port, grai ori linii tușate de exotic).

Petre Pascu îngrijește ediția din 1975 (Timișoara, Facla) a cărții „Scriori bănățene”.

Cora Irineu, un nume în revista *Ideea Europeană*, o albie în care și-a desfășurat întreaga activitate.

Precursor al literaturii feminine, prețuită de Perpessicius, Emanuel Bucuța sau Rădulescu-Motru, Cora Irineu iubea muzica, dansul și călătoriile (unde condeii i-a scris glorie).

„Scriori bănățene” – „o cărțuie” numită de referenți (sunt zece la număr) – au fost adresate lui Constantin Beldie (secretar de redacție la *Ideea Europeană*).

Tonului patetic de început îi urmează miezul plin de idei sociale ale epocii. Cartea apare imediat după Unire, „când am venit la București”, notează Cora Irineu.

Se remarcă dialectul bănățean despre care bucureștenii nu prea știau nimic, idiomul popular, păstrător de forme arhaice nealterate, un lexic bogat, în care o realitate este descrisă prin datini, obiceiuri, veșminte (bucureștenii crezând că locul ei de baștină ar fi fost Lipova sau Lugoj).

La vremea aceea, cartea e văzută de Petre Pascu o „icoană veridică a vestigiilor, o minune de observație atentă și elastică adaptare ca un izvor de limbă, iluminată călătorie a unui cărturar”.

În cele ce urmează, vom spicui fragmente de pagini din *Scrisori bănățene*:

Timișoara: „Orașul e cu adevărat frumos, mai ales în partea Cetății, unde se află școala mea ... Azi am ascultat un «Gospudi po milui» la Biserica Sârbească”.

Caransebeș: „Am poposit la hotelul «La pomul verde» în inima Caransebeșului”.

Între munteni: „Nu baș așa geparce”.

Bănățeancă: „Acuma-s nouri pră șieri și înșepe să bace ploaia pră grăgină ... Eu nu ce țuc, uice-așa, gi șiudă”.

Lugoj: „Știi ca Victor Vlad Delamarina e lugojan?”

Prin Torontal: „Praful îneacă drumurile Torontalului”.

Arad: „Dincolo de Podul Mureșului, care scaldă o rotind din trei părți cetatea, pe o câmpie încinsă de livezi se ridică sumarul și mohorâtul obelisc”.

Tot în Timișoara: „Timișoara popas de desfătări și hodină”.

Înapoi spre Torontal: „După goștia bogată în prânzătorul notarului ... Iată Lovrinul, altă mândrețe de sat”.

În Podgorii: „În sfârșit, Biserica albă a Mariei Radna ... Batâr că mi-s ostenită, nu crede că am lipsit să mă urc în ruina de la Șoimoș”.

Petre Pascu – memorialist:

Volumul „Aproape de ei” (proză, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987, 200 p.) este un segment aparte al literaturii. Spre deosebire de literatura de imaginație, în proza de memorial, autorul descrie note și fragmente reale (în cazul lui Petre Pascu, memorii și portrete care i-au fost în imediatul faptelor), iar intervenția autorului se resimte prin omnisciență și omniprezență.

Lumea lui Petre Pascu este lumea unei intelectualități, pe lângă care a trăit vibrații emoționale și pe care le-a transformat în pagini de mărturisiri. Sunt foarte multe dezvăluiri (de aceea selecția va fi una aleatorie și în ordine alfabetică).

Pe Ion Agârbiceanu l-a cunoscut la Arad, la Hotel Crucea Albă, cu prilejul Șezătorii Societății Scriitorilor Români.

Bogdan Amaru, pe numele adevărat Alexandru Pîrîianu, i-a fost coleg de cenacul pe strada Cîmpineanu, București.

Cu Tudor Arghezi s-a cunoscut pe vremea studenției la Cantina Gutenberg, unde se citea în prezența muncitorilor tipografi.

Pe A. E. Baconski îl cunoaște prin cenacul, dar este o relatare sumbră din ultima

seară, 4 martie 1977, când a pierit la cutremur mergând la masă la Veronica Porumbacu.

Pe G. Bacovia îl cunoaște la Salonul de toamnă de la Ateneul Român.

Pe Lucian Blaga îl cunoaște la cursuri la Universitatea din Cluj și la întâlnirile de la Casa Ziariștilor de aici.

Pe Ion Barbu îl va cunoaște la întâlnirile de la Capșa din București.

Amintirea cu Zaharia Bîrsan – ctitor al teatrului clujean – este legată de schimbul de opinii despre cărțile amândurora.

„Un poet despre care se tace” – este titlul capitolului despre Emil Botta.

Cu Eusebiu Camilar (soțul Magdei Isanos) a avut colaborări literare.

Alexandru Cazaban era un urmaș fidel în stil caragialian și se întâlnea la Cina de București cu scriitorimea de atunci. (Petre Pascu i-a cerut o colaborare cu „Scrisul bănațean”).

Întâlnirile cu Ion Chinezu se petreceau la Biblioteca Academiei.

Pe Aron Cotruș îl vedea adeseori însoțit de Al. T. Stamatiad pe corso-ul arădean.

Prea puțin despre un anume Artur Enășescu, doar o convorbire la un birtuleț din Zona Gării de Nord din București.

„Cu Franyo Zoltan (din Ineu, redactor la revista „Geniu”) nu puteai decât să fii prieten” (afirmă Petre Pascu în *op. cit.*, pp. 99-102).

„Prin anii treizeci, Teatrul din Arad, foarte vechi, cu strălucită reputație, primi sub bolta lui înaltă, pe conferențiarul Octavian Goga” (*op. cit.*, p. 105).

Horvath Imre cunoștea Salonul lui Al. T. Stamatiad, dar prefera restaurantul-grădină „Vili-bar” din Arad.

Pe Emil Isac îl cunoaște prin intermediul sculptorului Romul Ladea, un „Mare prieten al scriitorilor”.

Întâlnirile cu Ion Minulescu datează o dată de la Șezătorile cu scriitorii de la Crucea Albă, dar și de la dezvelirea, în 1925, la Sânnicolau Mare, a Bustului lui Eminescu (prin grija lui Al. T. Stamatiad).

„Părea urbea strânsă ghem la picioarele sale” (n. n. – a lui Ion Minulescu, sosit în 18 mai 1941, la Teatrul din Arad).

Pe Peter Neagoe (din America) îl va întâlni (călătorind cu trenul) la Deva (unde era și Aron Cotruș), la fel cum și pe Victor Papillian îl va întâlni la Palatul Cultural din Arad, iar pe Miron Radu Paraschivescu îl va întâlni la Cluj.

Întâlnirea cu Perpessicius (la inaugurarea în 1919 a Liceului de Băieți nu a fost posibilă) avea să se petreacă la București, unde va primi onoranta dedicație:

„Domnului Petre Pascu / În amintirea peisagiilor arădane / și a anilor juneții duse. / Cu prețuire și simpatie pentru Poetul tălmăcitorul și glosatorul atâtor fapte de cultură / Cordial Perpessicius”.

Lui Radu R. Rosetti îi admira epigramele, iar pentru amintirea lui Szemler Ferenc (1906-1978) a făcut un drum în secuime, ca un pelerinaj la Mormânt.

Cu Eugeniu Speranția, profesor filosof la Oradea, a purtat o bogată corespondență.

Întâlnirile cu Mihail Sorbul se petreceau la Capșa Nestor sau Cafêe de la paix (în prezentul volum este un excurs asupra operei acestuia).

„Aradul va simți prezența tumultuoasă a lui Al. T. Stamatiad timp de 14 ani. (...) Prin negurile dese ale atâtor ani mi-l amintesc pe

Stamatiad în prima zi de licean. Aud și acum prin zvonul anilor spunându-ne în clasă:

-Mustața e podoaba bărbatului”. (*op. cit.*, p. 183).

Cu Tudor Vianu și Ion Vinea se încheie un volum pradă a frumoaselor evocări puse în file și scrieri memorialistice de semlecanul Petre Pascu (acesta a studiat cu Tudor Vianu în perioada 1929-1933). Legătura cu Ion Vinea era mai mult de ordin ziaristic.

Petre Pascu – poet:

Scriam de un debut în versuri în revista „Primăvara” din Sânnicolau Mare. Legătura cu Aradul îi va aduce lui Petre Pascu și alte apariții în reviste. În revista *Hotarul* (nr. 3, februarie 1934), publică poemul „Sinucis” (în memoria lui Al. Neacșu, datat 27 noiembrie 1934). Publică în revista *Hotarul* (nr. 7, aprilie 1935) poemul „Veghe spre dimineață”, dar și proză: „Călătorie cu o învățătoare, o țigancă și o bucureșteancă”. Poema este de ordin romantic, „fiecare stea-i câte un jalon pentru un drum”, iar proza, de călătorie cu acceleratul Arad-București, „Tangențială”.

Un poem publicat în *Hotarul* din 1935 (iulie-august) este ca o odă: „mă gândesc la orașu-acela la un mal de râu”.

„În noaptea cu alăute” este publicată în *Hotarul* (nr. 8-9/1935), fiind o poemă de factură nostalgic-invocativă: „Ne-om duce țigane, pe un Mureș de soare”.

Alte colaborări și secvențe epistolare le-a avut în revista *Orizont* din Timișoara. În nr. 2/1969 a publicat două poeme: „Pe volumul Bucuriile mele” și „Diamant”.

În ceea ce privește stilul epistolar, a întreținut o corespondență cu prof. univ. Alexandru Husar de la Iași (exemplu):

„București, 23 Cireșar, 1979 / Iubite amice Husar, / La 18 iunie, curent, Doamna Veturia și-a luat locul lângă ilustrul său soț, Octavian Goga, precum mă vestesc cele 3-4 rânduri din ziarul România liberă. / Era, evident, încărcată de ani, această formidabilă femeie! / Vreau să te informez, cu voia dumitale, că sunt depozitarul unei corespondențe cu Doamna Veturia (...) / Permite mi să-ți cer o povață. / Unde, la ce instituție să valorific această comoară inestimabilă?

.....

Aștept răspunsul, / te îmbrățișează / Petre Pascu”.

În perioada următoare, prin volumul „Plaiuri” (1943) poetul elogiază ținuturile natale. „Bucuriile mele” (1967) sunt compuse în registrul unei aparte expresivități. Următoarele titluri, „Gorun adânc” (1972) și „Spada și corola” (1977), dau curs imaginativului într-o sonoritate a enunțului liric.

Ineditul avea să surprindă în anul 1992 (prin poemul manuscris olograf „Larg vreau”). Sunt două catrene prin care poetul este mistuit de o teamă a „largului” văzut / închipuit de „noapte trece / noapte vine” („cine oare-n mine sapă?”). Desigur, este o oarecare frică a unui alt „început”, ca o moarte care nu are cuvinte de alinare.

În loc de concluzii:

Sub bolta aceleași sintagme – „De ce scriu femeile. Portret (aproape) sentimental”

includem cultură arădeană (ne referim aici la Aniversări / Recuperări): Hans Fackelmann, Gligor Moțiu Bulduș, Pavel Mercea Mercescu, Constanța Hodoș, Lucian Emandi, Mircea Micu, Aron Cotruș, Ion Clopoțel, Al. Negură, Al. T. Stamatiad și exemplele nu vor înceta să apară.

Pentru contemporani, va urma un „Studiu de caz” sub bolta Actualului recuperat.

ATENEU ARĂDEAN

REVISTĂ DE CULTURĂ

Anul 6, Nr.8

2025

